

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA GORICA

1931.

KOLEKCIJA

ZALETO

1931

KNJIGE GORIŠKE MATICE

ki so doslej izšle :

PRVO LETO 1919.

Koledar za leto 1920.

DRUGO LETO 1920.

Koledar za leto 1921. (pošel)
Alolzij Gradnik, Božje solze (pošle)

TRETJE LETO 1921.

Koledar za leto 1922.
Lojze Remec, Naši ljudje
Joža Lavrenčič, Gorske pravljice

ČETRTO LETO 1922.

Koledar za leto 1923.
Alojzij Gradnik, Zlata srca
Dr. Egidij, Sirahove bukve

PETO LETO 1923.

Koledar za leto 1924.
Ivan Pregelj, Zgodbe zdravnika Muznika
(pošle)
Šoški črnošolec, Mladi gozdar (pošel)
Franc Finžgar, Bogu, kar je božjega

ŠESTO LETO 1924.

Koledar za leto 1925.
Carli Lukovič, Zadnji dnevi v Ogleju
Dr. Pavlica, Sv. Frančišek Ksaverski
France Bevk, Mlada Zora (pošla)

SEDMO LETO 1925.

Koledar za leto 1926.
France Bevk, Smrt pred hišo
Carli Lukovič, Evfemija
Ivan Bežnik, Otroci Stepe
Ivan Mežé, Častiljivi don Bosco

OSMO LETO 1926.

Koledar za leto 1927. (pošel)
Dr. Just Bačar, Zdravje in bolezen v domači
hiši. I. del. Drugi natis.
Damir Feigel, Pasja dlaka (pošla)
Naši kraji v preteklosti

Prvi koraki (pošli)
France Bevk, Brat Frančišek. Drugi natis.

DEVETO LETO 1927.

Koledar za leto 1928.
Dr. Just Bačar, Zdravje in bolezen v domači
hiši. II. del.
Slavko Slavec, Župan Žagar
Gabrijel Majcen, Zgodovina domačih in pi-
tomih rastlin
Venec domačih pravljic
France Bevk, Znamenja na nebu. I. del. Krvavi
jezdci

DESETO LETO 1928.

Koledar za leto 1929.
Vl. S. Reymont, Pravica
Just Ušaj, Kmečko branje
Janko Furlan, Danska in Danci
Iz starih časov, zgodovinske bajke in povesti
iz domačih krajev
France Bevk, Znamenja na nebu. II. del. Škor-
pijoni zemlje (pošli)
France Bevk, Znamenja na nebu. III. del. Črni
bratje in sestre

ENAJSTO LETO 1929.

Koledar za leto 1930.
Dr. Josip Potrata, Zdravje in bolezen v do-
mači hiši. III. del.
Ciril Drekonja, Pod domačim krovom
Slavko Slavec, Čigava si ?
Nande Vrbanjakov, Slike iz prirode
France Bevk, Umirajoči Bog Triglav
Gizela Majeve, Vzorna gospodinja (pošla)

DVANAJSTO LETO 1930.

Koledar za leto 1931.
Dr. Josip Potrata, Zdravje in bolezen v do-
mači hiši. IV. del.
Šlibarjev Tone, Ljudska astronomija
Damir Feigel, Čudežno oko
Nande Vrbanjakov, Po svetu naokrog
France Bevk, Človek proti človeku, zgado-
vinski roman.

OPOMBA. Knjige do osmega leta t. j. do leta 1926. se dobe, v kolikor niso že pošle, v knjigarni Ludovika Lucchessi-ja (prej Narodna knjigarna) v Gorici, Via Carducci 17. Vse knjige poznejših let se dobe pri Goriški Matici (Unione Editoriale Goriziana) Gorizia, Via S. Giovanni 6, I.

Knjige za prihodnje leto 1932.

Koledar za leto 1932.
Dr. Josip Potrata, Zdravje in bolezen v do-
mači hiši. V. del.
Helena Sivec, Praktična kuharica

Tone Čemažar, Burkež gospoda Viterga
Nande Vrbanjakov, Dedek pripoveduje
Fakultativna knjiga: France Bevk,
Vedomec

KOLENDAR

GORIŠKE MATICE

ZA LETO

1931



IZDALA IN ZALOŽILA „GORIŠKA MATICA“ V GORICI
NATISNILA TIPOGRAFIA CONSORZIALE V TRSTU

1930.

25094/1931



D(Z) 14.430/1956

KOLENDAR ZA NAVADNO LETO 1931.

Navadno leto 1931. ima 365 dni (52 tedna) ter se začne s četrtkom in se konča s četrtkom.

Začetek leta 1931.

Občno in državno leto se začne na dan novega leta, t. j. s prvim januarjem.

Cerkveno leto se prične s prvo adventno nedeljo (29. novembra).

Letni časi.

Pomlad se začne z 21. dnem marca meseca ob 15. uri in 7 min. Solnce stopi v znam. Ovna. Pomladansko enakonočje.

Poletje se začne z 22. dnem junija meseca ob 10. uri in 28 min. Solnce stopi v znamenje Raka. Najdaljši dan, najkrajša noč.

Jesen se začne z 24. dnem septembra meseca ob 1. uri in 24 min. Solnce stopi v znamenje Tehtnice. Jesensko enakonočje

Zima se začne z 22. dnem decembra meseca ob 20. uri in 30 min. Solnce stopi v znamenje Kozla. Najdaljša noč, najkrajši dan.

Znamenja za lunine mene.

Mlaj ☾ | Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec . . . ☾ | Zadnji krajec . . ☽

Mrki solнца in lune v letu 1931.

2. aprila popolni lunin mrk: začetek ob 20. uri 22 min., višek ob 21. uri 7 min., konec ob 21. uri 53 min. Pri nas viden.

17. in 18. aprila delni solnčni mrk: začetek ob 23. uri 57 min., višek 18. aprila ob 1. uri 45 min., konec ob 3. uri 32 min. Pri nas neviden.

12. septembra delni solnčni mrk: začetek ob 5. uri 13 min., višek ob 5. uri 41 min., konec ob 6. uri 9 min. Pri nas neviden.

26. septembra popolni lunin mrk: začetek ob 20. uri 6 min., višek ob 20. uri 48 min., konec ob 21. uri 31 min. Pri nas viden.

11. oktobra delni solnčni mrk: začetek ob 12. uri 1 min., višek ob 13. uri 55 min., konec ob 15. uri 49 min. Pri nas neviden.

Kvatrni posti.

I. kvatre, spomladanske ali postne: 25., 27. in 28. februarja.

II. kvatre, letne ali binkoščne: 27., 29. in 30. maja.

III. kvatre, jesenske: 16., 18. in 19. septembra.

IV. kvatre, zimske ali adventne: 16., 18. in 19. decembra.

Cerkveni prepovedani časi.

Obhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do božiča in od pepeln. srede do velikonočnega ponedeljka.

Premakljivi prazniki.

- 1.) Septuagesima: 1. februarja.
- 2.) Pepelnica: 18. februarja.
- 3.) Velika noč: 5. aprila.
- 4.) Križevo: 11., 12. in 13. maja.
- 5.) Vnebohod: 14. maja.
- 6.) Binkošti: 24. maja.
- 7.) Sv. Trojica: 31. maja.
- 8.) Sv. Rešnje Telo: 4. junija.
- 9.) Prva adventna nedelja: 29. novembra.

Pust traja od 7. januarja do 17. febr., t. j. 41 dan. Postnih nedelj je šest, povelikonočnih tudi šest, pobinkoštnih pa dvajset in šest.

Prazniki.

a) Običajni in civilni.

- 1.) Vse nedelje. — 2.) Novo leto. — 3.) Sv. Trije kralji (6. januarja) — 4.) Sv. Jožef (19. marca). — 5.) 21. aprila (rojstvo Rima). 6.) Vnebohod (14. maja) — 7.) Sv. Rešnje telo (4. junija). — 8.) Vnebovzetje Mar. Dev. (15. avgusta). — 9.) 20. septembra (zavzetje Rima). — 10.) 28. oktobra (pohod na Rim). — 11.) Vsi svetniki (1. novembra). — 12.) 4. novembra (zmaga pri Vittorio Veneto) in 13.) Božič (25. decembra).

Prazniki, ki se ujemajo s cerkvenimi, so v Koledarju masno tiskani, drugi so zaznamovani z dvema zvezdicama.

b) Državni, ob katerih se skrči delovni urnik samo na dopoldanske ure.

- 1.) 8. januarja: rojstni dan kraljice Helene,
- 2.) Pustni četrtek, ponedeljek in torek.
- 3.) Velikonočni četrtek, velikonočna sobota in velikonočni ponedeljek.
- 4.) 24. maja: napoved vojne.
- 5.) 29. jul.: obletnica smrti kralja Humberta.
- 6.) 18. avgusta: god kraljice Helene.
- 7.) 15. septembra: rojstni dan prestolonaslednika Humberta.
- 8.) 2. novembra: vseh vernih duš dan.
- 9.) 11. novembra: rojstni dan kralja Viktorja Emanuela III.
- 10.) 24. decembra: božični večer.
- 11.) 31. decembra: Silvestrovo.

Ti prazniki so v Koledarju, ako ne padejo na nedeljo, zaznamovani z eno zvezdico.

c) Dnevi, v katerih se razobešajo državne zastave poleg prej označenih.

- 1.) 4. jan.: obletn. smrti prve kraljice Italije.
- 2.) 9. jan: smrt kralja Vikt. Emanuela I.
- 3.) 23. marca: ustanovitve fašjev (l. 1919.)
- 4.) prva nedelja v juniju: praznik ustave.
- 5.) 12. oktobra: obletnica odkritja Amerike.



JANUAR - PROSINEC

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Četrtek	Novo leto. Obrez. Gospod.
2 Petek	† Makarij, opat; Martinijan, šk.
3 Sobota	Genovefa, dev.; Salvator, sp.
1	Ko je bil Herod umrl. Mat. 2, 19.—23.
4 Nedelja	V osmini N. I. Izabela, kr. ☉
5 Ponedeljek	Telesfor, pap. muč.; Simeon Stol.
6 Torek	Sv. Trije kralji. Razgl. Gosp.
7 Sreda	Valentin, škof; Lucijan, muč.
8 Četrtek	* Severin, opat; Erhard, škof.
9 Petek	† Julijan in Bazilisa, mučenca.
10 Sobota	Pavel I., papež; Agaton, pap.
2	Dvanajstletni Jezus v templu. Luka 2, 42.—52.
11 Nedelja	1. po raz. Gosp., Higin, p. ☾
12 Ponedeljek	Arkadij, muč.; Ernest, škof
13 Torek	Veronika, dev.; Bogomir.
14 Sreda	Feliks iz Nole, sp.; Hilarij, šk.
15 Četrtek	Pavel, pušč.; Maver, opat.
16 Petek	† Marcel, papež; Ticijan, škof;
17 Sobota	Anton, pušč.; Sulpicij, škof.
3	O ženitnini v Kani Galilejski. Jan. 2, 1.—11.
18 Nedelja	2. po raz. G.; Sv. Petra stol ☉
19 Ponedeljek	Knut, kralj; Agricij, škof
20 Torek	Fabjan in Boštjan, muč.; Manjrad.
21 Sreda	Neža, devica mučenica.
22 Četrtek	Vincencij, muč.; Anastazij, muč.
23 Petek	† Zar. M. D.; Emerencijana, dev.
24 Sobota	Timotej, škof; Babila, muč.
4	Jezus ozdravi gobavega. Mat. 8, 1—13.
25 Nedelja	3. po razg. G., Izpr. Pavla, ap.
26 Ponedeljek	Polikarp, škof, Pavla, vdova
27 Torek	Janez Zlatoust, cerkv. učenik. ☽
28 Sreda	Karl Veliki, cesar; Julijan, škof.
29 Četrtek	Frančišek Sal, šk.; Konstantin
30 Petek	† Martinā, dev.; Janez milošč., šk
31 Sobota	Peter Nol., sp.; Marcela, vdova.
<p>Linine mene.</p> <p>☉ Ščip 4. ob 14. uri 15. m. ☾ Zad. krajec 11. ob 6. uri 9 m. ☽ Mlaj 18. ob 19. uri 36 m. ☽ Prvi krajec 27. ob 1. uri 6 m.</p>	
<p>Nebesno znamenje in dolgost dneva.</p> <p>Solnce stopi v znamenje Vodnarja. — Dan zraste od 8 ur 49 minut do 9 ur 43 minut, torej za 54 m'nut.</p>	

OPOZORILO.

Obresti obveznic. — Prvi dan zapadejo letne in polletne obresti državnih, bančnih in industrijskih obveznic.

Davki. — V prvi polovici meseca so izpostavljeni v občinskih uradih glavni in dopolnilni davčni sezname prve serije. Vsak davkopllačevalec naj jih pregleda in če zapazi v njih materijalne pogrške, dvojnost ali nepravilen vpis naj rekurira. Čas za to je do 16. julija (glej opombo 15. julija).

Samski davek. — Petnajsteга zapade rok plačila samskega davka od delodajalcev za uslužbence. Zadnjega je zadnji rok za prijavo samcev v svrhu odmeritve samskega davka.

Pristojbine mrtve roke. — Dvajsetega zapade rok plačila prve polovice pristojbine mrtve roke (ujemajoče se prej s pristojbinskim namestkom) pri registrskem uradu (glej opombo 20. julija).

Tehtnice in uteži. — Od drugega do desetega se mora naznaniti seznam tehtnic in uteži, ki jih vsakdo rabi. To naznanilo je obvezno in zapade v oglobitev, kdor ne ugoti tem zahtevam zakona.

Naborni seznam. — V naborne sezname se morajo vpisati v teku tega meseca vsi mladeniči, ki dopolnijo v tekočem letu osemnajsto leto svoje starosti. V slučaju mladeničeve odsotnosti, ga morajo prigrasiti njegovi starši ali pa skrbniki.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Pripravi, preoraj in pognoji zemljo. Očisti in odberi seme za pomladansko setev.

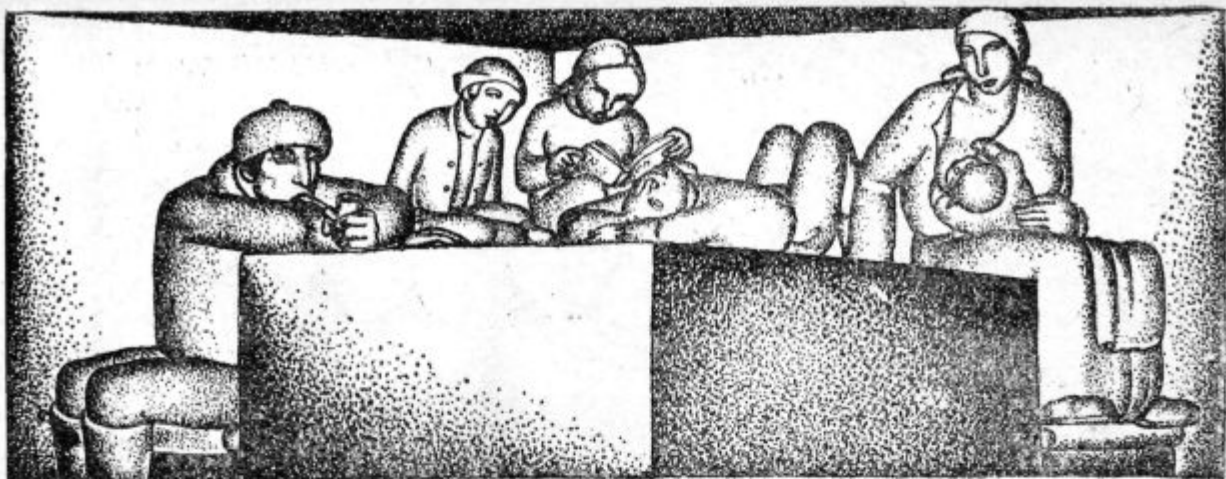
V hlevu. — Skrbi za enakomerno toploto (od 15° do 18° C) v hlevu in prezračij ga večkrat. Zmanjšaj krmo delovni, zvišaj jo pri molzni živini.

Na travniku. — Nadaljuj z delom, zastalim v novembru in decembru (glej navodilo za november).

Na vrtu. — Prekopavaj vrtno grede in pognoji ob enem.

V sadovnjaku. — Okopuj in pognoji sadno drevje ter poškopri ga z «antiparazitom» zoper škodljivi mrčes. Obreži mlado in pretrebi krono starejšemu drevju.

V kleti. — Pretoči mlada vina. Skrbi, da bodo sodi, v katerih hraniš vino, vedno polni, prazne pa prežvepljuj.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.



FEBRUAR - SVEČAN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
5	O delavcih v vinogradu. Mat. 20, 1.—16.
1 Nedelja	1. predp., Ignacij, šk.
2 Ponedeljek	Svečnica, Dar. Gospodovo
3 Torek	Blaž, škof; Oskar, škof.
4 Sreda	Andrej Kor., šk.; Veronika, dev.
5 Četrtek	Agata, dev. muč.; Japonski muč.
6 Petek	† Doroteja, dev. muč.; Tit, škof.
7 Sobota	Romuald, op.; Rihard, kralj.
6	Prilika o sejalcu in semenu. Luka 8, 4.—15.
8 Nedelja	2. predp., Janez Mat. sp.
9 Ponedeljek	Ciril, šk., Apolonija, dev. muč.
10 Torek	Školastika, dev.; Viljem, pušč.
11 Sreda	Lurška M. božja; Adolf, škof
12 Četrtek	* Humbelina, dev.; Evlalija, muč.
13 Petek	† Katarina od Riči, dev.; Jordan.
14 Sobota	Valentin, muč.; Zojil, spozn.
7	Jezus ozdravi slepca. Luka 18, 31.—45.
15 Nedelja	3. predp., Favstin, muč.
16 Ponedeljek	* Julijana, dev.; Onezim, spoz.
17 Torek	* Pust. Donat in tov.
18 Sreda	† Pepelnica. Simeon, škof.
19 Četrtek	Julijan, spozn.; Konrad, spozn.
20 Petek	† Eleverij, škof.; Evharij, škof.
21 Sobota	Maksimilijan, šk.; Eleonora, kr.
8	Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4, 1.—11.
22 Nedelja	1. postna. Stol sv. Pet. v Ant.
23 Ponedeljek	Peter Damijan. šk.; Marjeta Kor.
24 Torek	Marija, apostol; Modest, škof.
25 Sreda	† Kvatre. Valburga, opal.;
26 Četrtek	Porfirij, škof; Nestor, šk. spoz.
27 Petek	† Kvatre. Leander, škof.
28 Sobota	† Kvatre. Rajmund, spozn.
<p>Lunine mene.</p> <p>☉ Ščip 3. ob 1. uri 26 m. ☽ Zada. krajec 9. ob 17. uri 10 m. ☽ Mlaj 17. ob 14. uri 11 m. ☽ Prvi krajec 25. ob 17. uri 42 m.</p>	
<p>Nebesno znamenje in dolgot dneva.</p> <p>Solnce stopi v znamenje Rib. — Dan zraste od 9 ur 46 minut do 11 ur 4 minute, torej za 1 uro 18 minut.</p>	

OPOZORILO.

Davki. — Od desetega do osemnajstega se plača pri davčnih izterjevalnicah prvi obrok premičnega bogastva in drugih davkov. Kdor ni plačal do vštetelega osemnajstega dne (če ta dan nedelja, velja devetnajsti kot zadnji dan), se oglobi s šestimi odstotki. Kdor ni dobil naznanila glede plačevanja, mora vkljub temu plačati obrok, ker zadostuje v tem oziru razglas davčnih seznamov, a ne plača globe po preteku gori imenovanega roka.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Nadaljuj s preoravanjem, gnojenjem in brananjem. Pognoji njive s superfosfatom. Pripravi semena. Obrežuj meje in drevje.

V hlevu. — Delovni živini pokladaj vedno več krme, a tudi klavna živina in molzne krave naj se zadostno krmijo.

Na travniku. — Nadaljuj z brananjem, čiščenjem in gnojenjem travnikov. Razgrebaj krtine in mravljišča.

Na vrtu. — Sadi in sejaj, če podnebje pripušča, zgodnjo zelenjad, kakor karfijol, česenj, zgodnji kapus, čebulo, grah, peteršilj, špinačo in radič.

V sadovnjaku. — Poškropi hruške in jabolane s petodstotno raztopino železne ali pa modre galice, kateri si dodal primerno količino apnena beleža. Za breskve in marelice zadošča triodstotna raztopina.

V vinogradu. — Okopavaj in gnoji trte. Prični z obrezovanjem, pripravi cepiče. Izmenjaj slabe kole. Uničuj škodljivi mrčes s tem, da ostržeš lubad z žičnato ščetjo in namažeš debela z »antiparasitom«.

V kleti. — Nadzoruj pretočena vina in pazi, da bodo sodi vedno polni, prazni pa prežveplani.

V čebelnjaku. — Pusti čebele v popolnem miru in odpri panje le v skrajni sili.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.



MAREC - SUŠEC

D n e v i ..		— Godovi in nedeljski evangeliji	
9 Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17, 1.—9.			
1	Nedelja	2. postna. Albin, škof	
2	Pondeljek	Simplicij, pap.; Karl blaženi	
3	Torek	Kunigunda, ces.; Andrej, muč.	
4	Sreda	Kazimir, sp.; Lucij I., pap.	☉
5	Četrtek	Agapeta s tov., muč.; Evzebij, sp.	
6	Petek	† Fridolin, opat.; Viktorin.	
7	Sobota	Tomaž Akv., cerkveni učenik.	
10 Jezus izžene hudiča iz mutca. Luka 11, 14.—28.			
8	Nedelja	3. postna. Janez od Boga, sp.	
9	Pondeljek	Frančiška Rim., vd.; Pacijan, šk.	
10	Torek	40 mučenikov; Kaj in Aleksand.	
11	Sreda	Heraklij, muč.; Kozem, muč.	☉
12	Četrtek	Gregor I., pap.; Teofanez, sp.	
13	Petek	† Rozina, vdova; Evfrazija, dev.	
14	Sobota	Matilda, kraljica; Evtihij, muč.	
11 Jezus nasili 5000 mož. Jan. 6, 1.—15.			
15	Nedelja	4. postna. Longin, muč.	
16	Pondeljek	Hilarij in Tacijan, muč.	
17	Torek	Patricij, škof; Jedert, dev.	
18	Sreda	Ciril Jeruz., šk.; Edvard, kralj.	
19	Četrtek	Jožef, ženin Device Marije ☉	
20	Petek	† Feliks in tov., muč.; Niketas, šk.	
21	Sobota	Benedikt, opat; Serapijon, m.	
12 Judje hočejo Jezusa kamenjati, Jan. 8, 46.—59.			
22	Nedelja	5. postna (tiha). Benvenuto, šk.	
23	Pondeljek	Viktorijan, muč.; Nikolaj, muč.	
24	Torek	Gabrijel, nadang.; Epigmenij, m.	
25	Sreda	O z n a n j e n j e M a r. D e v.	
26	Četrtek	Emanuel, muč.; Dizma, muč.	
27	Petek	† Rupert, šk.; Janez D., spozn.	☉
28	Sobota	Janez Kapist, sp.; Sikst III.	
13 Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21, 1.—9.			
29	Nedelja	6. postna (oljčna). Bertold, sp.	
30	Pondeljek	Angela F., vdova; Amadej, sp.	
31	Torek	Modest, škof; Gvidon, spozn.	
Lunine mene.		Nebesno znamenje in dolgot dneva.	
☉ Ščip	4. ob 11. uri 36 m.	Solnce stopi v znamenje Ovna.	
☾ Zad. krajec	11. ob 6. uri 15 m.	Dan zraste od 11 ur 8 minut do 12	
☽ Mlaj	19. ob 8. uri 51 m.	ur 41 minut- torej za 1 uro 35 mi-	
☽ Prvi krajec	27. ob 6. uri 4 m.	nut. — 21. začetek pomladi. Pom-	
		ladansko enakonočje.	

O P O Z O R I L O.

Davki in pristojbine. — Objavijo se dopolnilni sezname prve serije direktnih davkov. Davkoplačevalci imajo vpogled v te sezname, izpostavljene v občinskem uradu, da lahko napravijo morebitne tozadevne pritožbe.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Sejaj odbrano seme v rahlo, primerno pognojeno in primerno vlažno zemljo. Sejaj jaro žito, oves, deteljo. Razvaljaj, pobranaj in oplej žito, ki si ga bil posejal v jeseni. Gnoji s superfosfatom in solitrom.

V hlevu. — Vprežno živino dobro krmi in pazi, da se ne prehladi.

Na travniku. — Nadaljuj z delom, zaostalim v februarju. Če je travna ruša preredka ali obrasla z neprimernimi travami, pobranaj tak travnik podolž in počez prav temeljito, če le mogoče raztrosi že prej tudi umetna gnojila in obsej ga s primerno mešanico trav in detelj. Zatiraj podlesek.

Na vrtu. — Posadi zgodnji krompir in beluše (šparglje). Presadi v jeseni posejano čebulo in vsadi česenj.

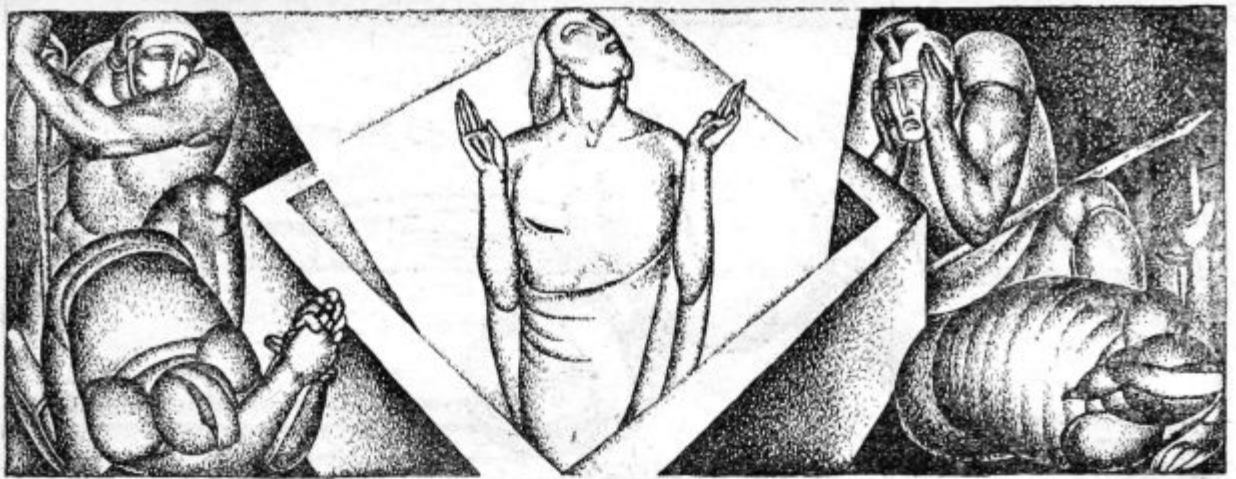
V vinogradu. — Zapomni si, da je ta mesec najboljši čas za sajenje trt. Nove nasade dobro pognoji, najbolje z mešancem (kompostom). Druge trte pa okopavaj, pristavi jim kole, popravi pokvarjeno podzidje.

V čebelnjaku. — Pazi, da ima vsak panj matico. Družinam s pičlo zalogo medu pomagaj takoj. Slabičev ne trpi v čebelnjaku.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.



APRIL - MALI TRAVEN

D n e v i	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Sreda	Hugon, škof; Teodora, muč.
2 Četrtek	* Vel. četrtek. Franč. Pav.; ☉
3 Petek	† Vel. petek. Rihard, škof.
4 Sobota	* Vel. sobota. Izidor, škof.
14	Jezus vstane od mrtvih. Mark 16, 1.—7.
5 Nedelja	Velika noč. Vstajenje Gosp.
6 Ponedeljek	* Velikon. pond. Sikst, pap.
7 Torek	Herman, spozn.; Eberhard, pušč.
8 Sreda	Albert, škof; Dionizij, muč.
9 Četrtek	Marija Kleofa; Demeter, muč. ☾
10 Petek	† Ecehijel, prorok; Mehtilda, dev.
11 Sobota	Leon I, pap.; Belina, dev.
15	Jezus se prikaže pri zaprtih vratih. Jan. 20, 19.—31.
12 Nedelja	1. povelik. (bela) Julij I., pap.
13 Ponedeljek	Hermenegild, muč.; Ida, dev. †
14 Torek	Justin, muč.; Tiburcij, muč.
15 Sreda	Helena, kralj.; Anastazija, dev.
16 Četrtek	Turibij, škof; Kalist, muč.
17 Petek	† Anicet, pap. muč.; Rudolf, muč.
18 Sobota	Apolonij, muč.; Eleverij, škof ☉
16	Jezus, dobri pastir. Jan. 10, 11.—16.
19 Nedelja	2. povelik. Ema, vdova.
20 Ponedeljek	Marcelin, škof; Neža, dev.
21 Torek	** Bruno, spozn.; Anzelm, škof.
22 Sreda	Soter in Kaj, papeža mučenca.
23 Četrtek	Adalbert, škof; Viljem, spoz.
24 Petek	† Jurij, muč.; Fidelis, muč.
25 Sobota	Marko, evang.; Ermin, muč. ☾
17	Jezus napove svoj odhod. Jan. 16, 16.—22.
26 Nedelja	3. povelik. Marcelin, pap.
27 Ponedeljek	Pelegrin, duh.; Anastazij, pap.
28 Torek	Pavel od križa; Vital, muč.
29 Sreda	† Robert, op.; Peter, muč.
30 Četrtek	Katarina Sijen., dev.; Marijan.
<p>Lunine mene.</p> <p>☾ Ščip 2. ob 21. uri 6 m. ☾ Zad. krojec 9. ob 21. uri 15 m. ☉ Mlaj 18. ob 2. uri — m. ☽ Prvi krojec 25. ob 14. uri 40 m.</p>	
<p>Nebesno znamenje in dolgost dneva.</p> <p>Solnce stopi v znamenje Bika. - Dan zraste od 12 ur 45 minut na 14 ur 11 minut, torej za 1 uro 26 minut.</p>	

OPOZORILO.

Davki. — V tem mesecu zapade drugi davčni obrok. Plačati ga moraš v dneh od desetega do vštetelega osemnajstega. Če je ta dan nedelja ali praznik, velja kot zadnji dan naslednji t. j. devetnajsti. S petnajstim zapade rok za predložitvev naznanila, da so dohodki prenehali oziroma da niso obstojali, ker le po tej poti se doseže oprostitev od davka od 1. januarja, če se je namreč ugotovilo, da so bili dohodki prenehali s tem dnevom ali pa še prej.

Tehtnice in uteži. — V tem mesecu morajo predložiti trgovci svoje tehtnice in uteži overivatelju. Kdor bi tega ne storil, bo naznanjen sodniji.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Sejaj turščico v dobro pognojeno zemljo.

V hlevu. — Krmí živino z zelenimi krmili, katerim bodi primešana suha krma. Prehod od suhe krme k zeleni naj se vrši polagoma. Razkuži hleve, ker se bliža nevarno poletje.

Na vrtu. — Zavaruj s slamnatimi odejami in enakim predčasne nasade pred slano, presejaj zeleno, posadi zgodnji fižol in pripravi tople grede za paradižnike.

V vinogradu. — Cepi trte v glavo, okopavaj in veži jih. Zatiraj trtjona in rujavega hrošča.

V sadovnjaku. — Cepi v razklad, pristriži mlade veje in dobro očisti drevesa polžev, gosenic in uši.

V kleti. — Pretakaj drugič vino, če tega nisi že storil.

V čebelnjaku. — Priskrbi si pravočasno potrebnih satnic.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.



MAJ - VELIKI TRAVEN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji	
1	Petek	† Filip in Jakob, apostola.
2	Sobota	Atanazij, škof; Sekund, muč. ☉
18 Jezus objubi učencem sv. Duha. Jan. 16, 5.—14.		
3	Nedelja	4. povelik. Najdba sv. križa
4	Pondeljek	Florijan, muč.; Monika, vd.
5	Torek	Pij V., papež; Irenej, škof
6	Sreda	Janez Ev. pred lat. vrati.
7	Četrtek	Stanislav, škof; Gizela, kraljica.
8	Petek	† Prikazen Mihaela nadangela.
9	Sobota	Gregor Nac., cerk. uč.; Beat. ☉
19 Jezus uči o moči molitve. Jan. 16, 23.—30.		
10	Nedelja	5. povelik. Antonin, škof.
11	Pondeljek	Mamert, škof; Gandolf, opat.
12	Torek	Pankracij, šk.; Nerej, muč.
13	Sreda	Servacij, šk.; Peter Regalat, sp.
14	Četrtek	Krist. Vnebohod; Bonifac. muč.
15	Petek	† Zofija, muč.; Hilarij, spoz.
16	Sobota	Janez Nep., muč.; Ubald, šk.
20 Jezus govori o pričevanju sv. Duha. Jan. 15, 16—27 in 16, 1. 4.		
17	Nedelja	6. povelik. Paskal, spozn. ☉
18	Pondeljek	Feliks, spozn.; Venancij, muč.
19	Torek	Celestin papež; Ivo, spozn.
20	Sreda	Bernardin, spozn.; Bazila, dev.
21	Četrtek	Feliks K., spozn.; Valent, muč.
22	Petek	† Helena, dev.; Julija, dev.
23	Sobota	Deziderij, škof; Andrej B., sp.
21 Jezus govori o sv. Duhu in ljubezni. Jan. 14, 23—31.		
24	Nedelja	Binkošti. Prihod sv. Duha ☉
25	Pondeljek	Gregor VII., pap.; Urban, pap.
26	Torek	Filip Neri, sp.; Eleverij, muč.
27	Sreda	† Kvatre. Magdalena Pac., dev.
28	Četrtek	Avguštin, šk.; Viljem, opat.
29	Petek	† Kvatre. Maksim, škof.
30	Sobota	† Kvatre. Ferdinand, kralj.
22 Meni je dana vsa oblast. Mat. 28, 18—20.		
31	Nedelja	1. pobink. Sv. Trojica. ☉
Lunine mene.		Nebesno znamenje in dolgost dneva.
☾ Ščip	2. ob 6. uri 14 m.	Solnce stopi v znamenje Dvojčkov. — Dan zraste od 14 ur 15 minut do 15 ur 21 minut, torej za 1 uro 8 minut.
☾ Zad. kraječ	9. ob 13. uri 43 m.	
☾ Mlaj	17. ob 16. uri 28 m.	
☾ Prvi krajec	24. ob 20. uri 53 m.	
☾ Ščip	31. ob 15. uri 53 m.	

O P O Z O R I L O.

Davki. — V prvi polovici so razpoloženi dopolnilni sezname druge serije direktnih davkov in davčnih naklad.

Premično bogastvo. — Od prvega dalje (do 31. julija) se lahko zaprosi, naj se popravijo za bodoče leto dohodki iz premičnega bogastva vrste B in C zasebnim davkoplačevalcem.

Prenehanje obrti. — Kdor preneha s svojo obrtjo, oziroma kdor je svojo obrt omejil, mora predložiti občinski davčni komisiji na navadni (in ne kolkovni) poli svojo zahtevo, da se izbrše kot obrtnik, oziroma da se mu znižajo razne pristojbine.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Nakosi zeleno krmo, presejaj kapus in krmsko peso. Zatiraj plevel in pazi posebno na skrajno nevarno deteljno predenico.

V hlevu. — Daj cepiti vse prašiče proti rdečici, ker je že skrajni čas.

Na travniku. — Kjer je zgodnja trava, lahko že kosiš. Najboljši čas za košnjo je tedaj, ko je večina trav v cvetju.

Na vrtu. — Sejaj buče, kumare, korenje, peso, presejaj paradižnike, namakaj obilno v slučaju suše.

V vinogradu. — Popraši trte z žveplom, da jih obvaruješ oidija in proti koncu meseca poškopri jih z apneno-modro galično raztopino, da jih obvaruješ peronospore ali rose.

V sadovnjaku. — Nadaljuj boj zoper mrčes s tobacnim izvlečkom, kvasijevimi trskami in s svinčnim arzenatom.

V čebelnjaku. — Da odpraviš iz panjev nadležne mravlje, postavi vanje v medeni vodi namočeno gobo, ki privabi mravlje k sebi, in ko se goba tako napolni z njimi, vrzi jo v vrelo vodo.

Sviloreja. — Položi dobro in izbrano seme v vališče, še bolje je, da si preskrbiš že izvaljene gosenciče. Pazi, da se ohrani v izrejevališču vedno primerna toplota (20°—23° C). Preprečuj vsak najmanjši prepih. Pokladaj sviloprejkam murbiño listje v mali količini, zato pa pogostoma.



BELEŽKE

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____
21. _____
22. _____
23. _____
24. _____
25. _____
26. _____
27. _____
28. _____
29. _____
30. _____
31. _____



JUNIJ - ROŽNIK

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Pondeljek	Juvencij, muč.; Gracijan, muč.
2 Torek	Marcelin, muč.; Erazem, škof.
3 Sreda	Klotilda, kraljica; Oliva, dev.
4 Četrtek	Sv. Rešnje telo ; Kvirin, škof.
5 Petek	† Bonifacij, škof; Valerija, muč.
6 Sobota	Norbert, škof; Bertrand, škof.
25	Prilika o veliki večerji. Luka 14, 16.—24.
7 Nedelja	2. pobink. Robert, opat.
8 Pondeljek	Medard, škof; Maksim, škof. ☉
9 Torek	Primož in Felicijan, mučenca.
10 Sreda	Marjeta, kraljica; Mavrin, muč.
11 Četrtek	Barnaba, apost.; Marcijan, muč.
12 Petek	† Janez Fak., spozn.; Flora, dev.
13 Sobota	Anton Padovanski, spozn.
24	Prilika o izgubljeni ovci. Luka 15, 1.—10.
14 Nedelja	3. pobink. Bazilij, škof.
15 Pondeljek	Vid, Modest in Krescenc., muč.
16 Torek	Franc Regij, spozn.; Beno, šk. ☉
17 Sreda	Adolf, škof; Lavra, nuna.
18 Četrtek	Feliks in Fortunat, muč.; Marka.
19 Petek	† Gervazij in Protazij, muč.
20 Sobota	Silverij, pap.; Florentina, muč.
25	O velikem ribjem lovu. Luka 5, 1.—11.
21 Nedelja	4. pobink. Alojzij, spozn.
22 Pondeljek	Ahacij, muč.; Pavlin, škof.
23 Torek	Eberhard, škof; Cenon, škof. ☉
24 Sreda	Janez Krstnik (rojstvo). Kres.
25 Četrtek	Viljem, opat; Prosper, škof.
26 Petek	† Janez in Pavel, ap.; Rudolf.
27 Sobota	Hema, vdova; Ladislav, škof.
26	O farizejski pravičnosti. Mat. 5, 20.—24.
28 Nedelja	5. pobink. Irenej, spozn.
29 Pondel.	Peter in Pavel, apostola.
30 Torek	Spomin sv. Pavla, Lucina ☉
<p>Lunine mene.</p> <p>☾ Zad. krajec 23. ob 1. uri 23 m.</p> <p>☽ Mlaj 30. ob 1. uri 47 m.</p> <p>☾ Prvi krajec 8. ob 7. uri 18 m.</p> <p>☽ Ščip 16. ob 4. uri 2 m.</p>	
<p>Nebesno znamenje in dolgost dneva.</p> <p>Solnce stopi v znamenje Reka. - Dan zraste od 15 ur 22 minut do 15 ur 58 minut in se nato skrči na 15 ur 36 minut. - 25. začetek poletja. - Najdaljši dan, najkrajša noč.</p>	

O P O Z O R I L O.

Davki. — Desetega zapade v plačilo tretji obrok glavnih in dopolnilnih davčnih seznamov prve serije. Zneski morajo biti plačani najkasneje osemnajsti dan tega meseca.

Cepljenje. — V tem mesecu se objavijo naznanila o brezplačnem cepljenju otrok zoper koze.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Da obvaruješ pozni krompir pred boleznimi na listju, poškopri ga z raztopino modre galice in apna.

V hlevu. — Živino krmi izdatno z ozirom na njeno delo.

Na travniku. — Za košnjo moramo imeti ugodno vreme. Kosijo se v tem mesecu pred vsem travniki, ki se kosijo letno trikrat.

Na vrtu. — Za zgodnjo zelenjadjó obsadi proste lehe z zeleno, poletno endivijó. Ob suši zalivaj zelenjavo zvečer ob solnčnem zatonu.

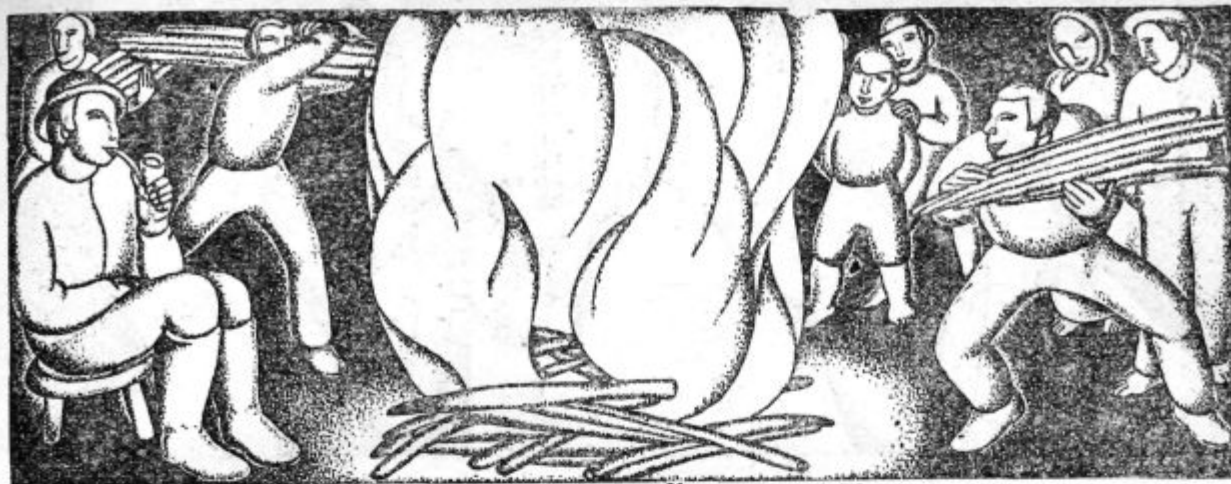
V vinogradu. — Poškopri in požvepljaj trte. Povezuj mladje, da ga veter ne polomi.

V sadovnjaku. — Razredči sadež, da si zagotoviš najboljši razvoj ostalega. Proti gosenicam in moljem škropi s polodstotno raztopino svinčnega arsenata v vodi.

V kleti. — Klet imej dobro zaprto in snažno. Zalivaj sode, da so vedno polni.

V čebelnjaku. — Pazi, da ti kak roj ne ubeži. Zanj imej že popolnoma opremljen panj.

Sviloreja. — Pazi na snago, menjaj pogostoma ležišča. Ne dotikaj se gosonic z rokami. Pokladaj jim redno in pogostoma svežega in nikdar ne mokrega murbinega listja. Pazi na pre naglo izpremembo temperature. Pripravi pravočasno zaprejališče in ne pobiraj svilodov nikdar pred desetimi dnevi, po tem ko so se sviloprejke zapredle.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.



JULIJ - MALI SRPAN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Sreda	Presveta Rešnja Kri; Teobald, p.
2 Četrtek	Obiskovanje M. Dev.; Oton, škof.
3 Petek	† Helijodor, škof; Bertram, šk.
4 Sobota	Urh, škof; Berta, devica.
27 Jezus nasili 4000 mož. Mark 8, 1.-9.	
5 Nedelja	6. pobink. Ciril in Metod, šk.
6 Ponedeljek	Izaija, prerok; Dominika, muč.
7 Torek	Vilibald, škof; Pulherija, kralj.
8 Sreda	Elizabeta, kraljica; Kilijan, škof. ☉
9 Četrtek	Anatolija, dev.; Veronika, dev.
10 Petek	† Amalija, dev.; Felicita, dev.
11 Sobota	Pij I., papež; Peter F., spozn.
28 O lažnih prerokih. Mat. 7, 15.-21.	
12 Nedelja	7. pobink. Mohor in Fortunat
13 Ponedeljek	Marjeta, dev. muč.; Anaklet, pap.
14 Torek	Bonaventura, šk. uč.; Just, muč.
15 Sreda	Henrik I., cesar; Vladimir, kralj. ☉
16 Četrtek	Dev. Marija Karmelska (Škap.)
17 Petek	† Aleš, spozn.; Generozij, muč.
18 Sobota	Kamil Lel., spozn.; Friderik.
29 O krivičnem hišniku. Luka 16, 1.-9.	
19 Nedelja	8. pobink. Vincencij, spozn.
20 Ponedeljek	Marjeta, dev. muč.; Elija, prer.
21 Torek	Danijel, prerok; Olga, dev.
22 Sreda	Marija Magd., sp.; Teofil, muč. ☉
23 Četrtek	Apolinar, škof in muč.; Liborij, šk.
24 Petek	† Kristina, dev. muč.; Roman, muč.
25 Sobota	Jakob, apost.; Krištof, muč.
30 Jezus se joka nad Jeruzalemom. Luka 19, 41.-47.	
26 Nedelja	9. pobink. Ana, mati Mar. D.
27 Ponedeljek	Pantaleon, muč.; Natalija, muč.
28 Torek	Inocencij, pap.; Viktor, muč.
29 Sreda	* Marta, dev.; Beatrika, dev. ☉
30 Četrtek	† Abdon in Sen., muč.; Julita, m.
31 Petek	Ignacij iz Lojole, spozn.
Lunine mene.	
☾ Zad. krajec 22. ob 6. uri 16 m.	
● Mlej 29. ob 15. uri 48 m.	
☽ Prvi krajec 8. ob 52 m. po noči	
☽ Ščip 15. ob 13. uri 2) m.	
Nebesno znamenje in dolgost dneva.	
☀ Solnce slopi v znamenje Leva.	
☀ Dan se skrči od 15 ur 35 minut na	
14 ur 46 minut, torej za 49 minut.	

O P O Z O R I L O .

Premično bogastvo. Hišni in zemljiški davek. — Petnajstege zapade rok za predložitev rekurza glede dvojnosti, glede pomot, glede nepravilnih vpisov v sezname na podlagi nepravilnih ugotovitev in odločitev za vpis. — Zadnjega zapade rok za predložitev poprav dohodkov iz premičnega bogastva (glej opombo v maju).

Pristojbine mrtve roke. — Dvajsetega zapade rok plačila druge polovice pristojbine mrtve roke (glej opombo v januarju).

Samski davek. — Petnajstege zapade rok plačila samskega davka od strani delodajalcev za uslužbenca pri registrskem uradu (glej opombo v januarju).

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Krompir izoravaj o suhem vremenu. Požanji žito, ko je slama popolnoma porumelena. Podorji strnišče, da se zemlja ne presuši. Osej činkvantin, ajdo, repo. Osipaj turščico.

V hlevu. — Nakrmi vprežno živino dobro in v redu vsaj zvečer in zjutraj.

Na travniku. — Košnja se nadaljuje.

Na vrtu. — Seje se ozimna vrtnina.

V vinogradu. — Nadaljuj s škropljenjem in žveplanjem.

V sadovnjaku. — Podpri preobložene veje, nadaljuj boj zoper mrčes, zatiraj uši s tobačnim izvlečkom in kvasijevevi trskami, gosenice in ličinke pa s svinčnim arzenatom.

V čebelnjaku. — Ne trčaj medu, dokler ni vsaj polovica satnikov pokrita z njim. O vročini zasenci panje. Daj čebelam mnogo vode na razpolago v bližini čebelnjaka. Rojenje preprečuj, ker pozni roji niso priporočljivi.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.



AVGUST - VELIKI SRPAN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Sobota	Vezi Petra ap.; Makab. bratje.
31	O farizeju in cestinarju. Luk. 18, 9.—14.
2 Nedelja	10. pobink. Porcijunkula.
3 Ponedeljek	Najdba sv. Štefana; Lidija, vd.
4 Torek	Dominik, spozn.; Agabij, škof.
5 Sreda	Mar. Dev. Snežna; Ožbolt, kr.
6 Četrtek	Gospodova spr.; Sikst II., pap. ☉
7 Petek	† Kajetan, spok.; Donat, šk. muč.
8 Sobota	Cirijak, Larg in Smaragd, muč.
32	Jezus ozdravi gluhonemega. Mark 7, 31.—37.
9 Nedelja	11. pobink. Roman, muč.
10 Ponedeljek	Lavrencij, muč.; Hugon, škof.
11 Torek	Suzana, dev. muč.; Tiburcij, muč.
12 Sreda	Klara, dev.; Hilarija, muč.
13 Četrtek	Hipolit in Kasijan, muč.; Radeg. ☉
14 Petek	† Evzebij, sp.; Anastazija, dev.
15 Sobota	Vnebovzetje Marije Device
33	O usmiljenem Samaritanu. Luka 10, 23.—37.
16 Nedelja	12. pobink. Rok, spozn.
17 Ponedeljek	Liberat, muč.; Sibila, dev.
18 Torek	* Helena, kraljica; Agapič, muč.
19 Sreda	Ludovik Toled, šk.; Julij, muč.
20 Četrtek	Bernard, opat; Štefan, kralj ☉
21 Petek	† Ivana Frančiška, vd.; Adolf, sp
22 Sobota	Timotej, muč.; Hipolit, škof.
34	Jezus ozdravi deset gobavih. Luka 17, 11.—19.
23 Nedelja	13. pobink. Filip Ben., spozn.
24 Ponedeljek	Jernej, apost.; Ptolomej, škof
25 Torek	Ludovik, kralj; Patricija, dev.
26 Sreda	Cefirin I., papež; Samuel muč.
27 Četrtek	Jožef Kal., sp.; Natalija, dev.
28 Petek	† Avguštin, šk.; Hermes, muč. ☉
29 Sobota	Obglavlj. sv. Janeza Krstnika.
35	O božji previdnosti. Mat. 6, 23.—33.
30 Nedelja	14. pobink. Roza Lim., dev.
31 Ponedeljek	Rajmund, spozn.; Izabela, dev.
<p>Lunine mene. Nebesno znamenje in dolgot dneva.</p> <p>☾ Zad. krajec 6. ob 17. uri 28 m.</p> <p>☉ Mlej 13. ob 21. uri 27 m.</p> <p>☽ Prvi krajec 20. ob 36 m. po poln.</p> <p>☽ Ščip 28. ob 4. uri 10 m.</p> <p>Solnce stopi v znamenje Device. — Dan se skrči od 14 ur 44 minut na 13 ur 22 minut, torej za eno uro 22 minut.</p>	

O P O Z O R I L O.

Davki. — Od desetega do vštetelega osemnajstega se mora plačati četrti obrok tako glavnega kakor dopolnilnih davčnih seznamov.

Vino. — Do petnajstega morajo naznaniti preostanek svojega vina in sicer tako pridelovalci kakor tudi trgovci na debelo.

Kratka navodila za kmete.

Na njivi. — Poruj strnišča in izoraj njive globoko, da tako pripraviš tla za ozimino. Zatiraj turšičično snet s tem, da izruješ in sežgeš napadena stebela.

V hlevu. — Napajaj močno vroče živali šele potem, ko so se popolnoma ohladile.

Na vrtu. — Sejaj jesensko korenje, motovilec, zimsko špinačo, prej pa zemljo dobro pognoji. Zatiraj gosenice na zelju. Rastline okopavaj posebno o vročini in suši.

V vinogradu. — Zatiraj plevel. Kjer opaziš na grozdih črva-kiseljaka, poškopri jih z vodo zredčenega tobačnega izvlečka.

V sadovnjaku. — Obiraj poletno sadje previdno in skrbno, da ne poškoduješ drevja. Odpadlo in črvido sadje poberi in odstrani, da ne izlezejo iz njega molji, ki zlezejo potem na drevje in tam prezimijo.

V čebelnjaku. — Pelji čebele na gozdno ali močvirnato pašo. Preskrbi si dobre matice.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.



SEPTEMBER - KIMAVEC

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Torek	Egidij, opal; Verena, dev. muč.
2 Sreda	Štefan, kralj; Antonin, muč.
3 Četrtek	Evfemija, Tekla, Doroteja, muč.
4 Petek	† Rozalija, dev.; Ida, kraljica.
5 Sobota	Lavrencij Just., škof; Viktorin. ☉
36 Jezus obudi mladeniča v Najmu. Luka 7, 11. - 16.	
6 Nedelja	15. pobink. Pelagij, muč,
7 Ponedeljek	Bronislava, nuna; Albin, škof.
8 Torek	Rojstvo Device Marije.
9 Sreda	Korbinijan, škof; Gorgonij, muč.
10 Četrtek	Nikolaj Toled., sp.; Pulherija
11 Petek	† Prot in Hijacint, mučenca.
12 Sobota	Ime Marijino; Ovidon, spozn. ☉
37 Jezus ozdravi vodeničnega. Luka 14, 1.-11.	
13 Nedelja	16. pobink. Virgilij, muč.
14 Ponedeljek	Povišanje križa; Notburga, dev.
15 Torek	* Nikomed, muč.; Evtropija.
16 Sreda	† Kvatre. Ljudmila, vdova.
17 Četrtek	Lambert, škof; Hildegarda, op.
18 Petek	† Kvatre. Jožef Kup., spozn. ☉
19 Sobota	† Kvatre. Januarij, škof.
38 O največji zapovedi. Mat. 22, 34. - 46.	
20 Nedelja	17. pobink. Evstahij, muč.
21 Ponedeljek	Matevž, ap.; Mavra, dev.
22 Torek	Mavricij in tov., mučenci.
23 Sreda	Tekla, dev. muč.; Lin, papež.
24 Četrtek	Marija Dev. rešiteljica ujetnikov
25 Petek	† Kleofa, spozn.; Firmin, škof.
26 Sobota	Ciprijan in Justina, muč. ☉
39 Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9, 1.-8.	
27 Nedelja	18. pobink. Kozma in Damij.
28 Ponedeljek	Vaclav, kralj; Marcijal, muč.
29 Torek	Mihael, nadang.; Evtihij, muč.
30 Sreda	Jeronim, spozn., c. uč.; Honorij, šk.
Lunine mene.	
☾ Zad. krajec 12. ob 5. uri 26 m.	
☽ Mlaj 18. ob 21. uri 37 m.	
☽ Prvi krajec 26. ob 20. uri 45 m.	
☽ Ščlp. 5. ob 8. uri 21 m.	
Nebesno znamenje in dolgolet dneva.	
☀ Solnce stopi v znamenje Teht.	
nice. — Dan se skrči od 15 ur 19	
minut na 11 ur 49 minut, torej za	
1 uro 31 minut. — 24. začetek je-	
seni. — Jesensko enakonočje.	

OPOZORILO.

Davki. — V prvi polovici meseca se objavijo dopolnilni sezname tretje kategorije direktnih davkov in naklad.

Ljudska šola. — Uradni občinski predstojnik (podeštati) objavi razglas glede obveznega pouka in izdela seznam otrok, ki so dopolnili šesto leto. Starši morajo vpisati take otroke v šolo in predložiti rojstni list in izpričevalo o cepljenju koz (brez kolkja).

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Izoravaj in spravljaj krompir. V goratih krajih se seje ozimina (pšenica, rž, ječmen). Skrbi sploh, da se ozimina pred zimo dodobra obraste. Za setev pripravi zemljo pravilno in posejaj izključno le zdravo, čisto, izbrano, kaljivo, debelo, težko, polno in zrelo zrnje.

Na travniku. — Kosi otavo.

V vinogradu. — Ne trgaj grozdja prezgodaj.

V sadovnjaku. — Obiraj sadje le o lepem vremenu. Začni pravočasno s sušenjem sadja. Prezračuj shrambe, v katerih hočeš shraniti zimsko sadje.

V kleti. — Pripravi potrebno posodo za trgatvev in stiskalnice.

V čebelnjaku. — Ko se je končala jesenska paša na ajdi in žepku, misli na uzimovanje. Skrbi, da bodo imele čebele dovolj medu za zimo v panju. Zoži zrelo radi os in sršenov.



BELEZKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.



OKTOBER - VINOTOK

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Četrtek	Remigij, škof.; Areta, muč.
2 Petek	† Angeli varuhi; Leodegar, škof.
3 Sobota	Kandid, muč.; Evald, muč.
40	Prilika o kraljevi ženitnini. Mat. 22, 1.-14.
4 Nedelja	19. pobink. Frančišek Ser. ☉
5 Ponedeljek	Placid in tov., muč.; Gala, vd.
6 Torek	Brunon, spozn.; Fida, muč.
7 Sreda	Marija, kr. rož. venca; Justina.
8 Četrtek	Brigida, vdova; Simeon, spozn.
9 Petek	† Dionizij, škof; Abraham očaj.
10 Sobota	Franč. Borg., sp.; Gereon in tov.
41	Jezus ozdravi kraljevega sina. Jan. 4, 46.-53.
11 Nedelja	20. pobink. Nikazij, škof. ☉
12 Ponedeljek	Maksimilijan, muč.; Serafin, sp.
13 Torek	Edvard, kralj; Koloman, muč.
14 Sreda	Kalist, papež; Domicijan, škof.
15 Četrtek	Terezija, devica; Brunon, škof.
16 Petek	† Gal, opat; Maksima, dev.
17 Sobota	Hedviga, kraljica; Viktor, škof.
42	Prilika o kraljevem računu. Mat. 18, 23.-35.
18 Nedelja	21. pobink. Luka, evang. ☉
19 Ponedeljek	Peter Alk., spozn.; Etbin, opat.
20 Torek	Janez Kancijan, sp.; Felicijan.
21 Sreda	Uršula, dev.; Hilarijan, opat.
22 Četrtek	Kordula, muč.; Marija Saloma.
23 Petek	† Severin, šk.; Janez Kapistr., sp.
24 Sobota	Rafa el, nadangel; Kristina, m.
43	Dajte cesarju, kar je cesarjevega. Mat. 22, 15.-21.
25 Nedelja	22. pobink. Krišpin, muč. ☉
26 Ponedeljek	Evarist, papež; Marcel in Luc. ☉
27 Torek	Frumencij, škof; Sabina, muč.
28 Sreda	** Simon in Juda, ap.; Fidel, m.
29 Četrtek	Narcis, škof; Hijacint, muč.
30 Petek	† Klavdij, muč.; Marcel, muč.
31 Sobota	Volkang, škof; Lucila, dev.
Lunine mene.	
☾ Zad. krajec	4. ob 21. uri 15 m.
☉ Mlaj	11. ob 14. uri 6 m.
☽ Prvi krajec	18. ob 10. uri 20 m.
☽ Ščip	26. ob 14. uri 34 m.
Nebesno znamenje in dolgot dneva.	
Solnce stopi v znamenje Škorpijona. — Dan se skrči od 11 ur 45 minut na 10 ur 15 minut, torej za 1 uro 30 minut.	

O P O Z O R I L O.

Davki. — Od desetege do osemnajstege treba plačati peti obrok direktnih državnih davkov in občinskih in trgovskih davčnih naklad.

Hišni davek. — Davčni urad sprejema do petnajstege dne poprave glede zmanjšanih oziroma zvišanih dohodkov iz hiš.

Vino. — Do petnajstege je zadnji čas naznaniti vinski pridelek letošnje letine.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Spravi pozni krompir in turščico in pripravi takoj zemljo za setev ozimine. Setev opravi v prvi polovici meseca, ko si zemljo dobro pognojil.

V hlevu. — Prehod od zelene krme k suhi izvrši polagoma. Pokladaj živini vsak dan manj zelene, zato pa od dne do dne več suhe krme.

Na travniku. — Spravi otavčič, če ga imaš. Pognoji travnike z gnojnico, a uporabljaj tudi umetna gnojila: Thomasovo žlindro, superfosfat in kalijevo sol.

Na vrtu. — Poberi doraslo pozno zelenjad in spravljaj jo le ob lepem vremenu v shrambo. Pospravi z vrta fižolovke in shrani jih pod kakim ostrejšem.

V sadovnjaku. — Ne otresaj in ne klati poznega sadja, marveč obiraj ga skrbno. Po končanem obiranju sadja pripravi tla za nove nasade. V tem mesecu je najprimernejši čas za nastavljanje lepilnih pasov po deblih sadnega drevja.

V čebelnjaku. — Pičle zaloge izpopolni z medom. Slabiče združi.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.



NOVEMBER - LISTOPAD

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji		
44	Jezus obudi Jajrovo hčer. Mat. 9, 18 - 26.		
1 Nedelja	23. pobink. God vseh svetn.		
2 Ponedeljek	* Vseh vernih duš dan. Just.		
3 Torek	Viktorin. škof.; Hubert, škof. ☾		
4 Sreda	** Karl Boromej, šk.; Modesta.		
5 Četrtek	Caharija, oče Janeza Krstnika.		
6 Petek	† Lenart, opat; Sever, škof.		
7 Sobota	Prosdocim, škof; Engelbert.		
45	O dobrem semenu. Mat. 13, 24 - 30.		
8 Nedelja	24. pobink. Bogomir, škof.		
9 Ponedeljek	Božidar, muč.; Orest, muč. ☾		
10 Torek	Andrej Avel., spozn.; Trifon, muč.		
11 Sreda	* Martin, škof; Mena, muč.		
12 Četrtek	Martin, papež; Livin, škof, muč.		
13 Petek	† Stanislav Kost., spozn.; Didak.		
14 Sobota	Serapijon, muč.; Jozafat Kunč.		
46	O gorčičnem zrnu. Mat. 13, 31 - 35.		
15 Nedelja	25. pobink. Leopold, vojv.		
16 Ponedeljek	Edmund, škof; Otmar, opat.		
17 Torek	Gregorij, škof; Viktorija, muč. ☾		
18 Sreda	Odon, op.; Evgen, sp.; Hilda, m.		
19 Četrtek	Elizabeta, kraljica; Poncijan, pap.		
20 Petek	† Edmund, kralj; Feliks Val., sp.		
21 Sobota	Darovanje M. D.; Kolumban.		
47	O razdejanju Jeruzalema. Mat. 24, 15-35.		
22 Nedelja	26. pobink. Cecilija, muč.		
23 Ponedeljek	Klement, pap.; Felicita, muč.		
24 Torek	Janez od križa, sp.; Hrizogon.		
25 Sreda	Katarina, dev. muč.; Jukunda. ☾		
26 Četrtek	Konrad, škof; Silvester, opat.		
27 Petek	† Virgil, škof; Ahacij, škof.		
28 Sobota	Eberhard, šk.; Gregor III., pap.		
48	O poslednji sodbi. Luka 21, 25.-35.		
29 Nedelja	1. adventna. Saturnin, muč.		
30 Ponedeljek	Andrej, apost.; Justina.		
<table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> Lunine mene. ☾ Zad. krajec 9. ob 23. uri 55 m. ☽ Mlaj 17. ob 3. uri 13 m. ☽ Prvi krajec 25. ob 8. uri 10 m. ☽ Ščip 3. ob 8. uri 18 m. </td> <td style="vertical-align: top;"> Nebesno znamenje in dolgost dneva. Solnce stopi v znamenje Strelca. Dan se skrči od 10 ur 15 minut na 9 ur 5 minut. torej za eno uro 8 m'nut. </td> </tr> </table>		Lunine mene. ☾ Zad. krajec 9. ob 23. uri 55 m. ☽ Mlaj 17. ob 3. uri 13 m. ☽ Prvi krajec 25. ob 8. uri 10 m. ☽ Ščip 3. ob 8. uri 18 m.	Nebesno znamenje in dolgost dneva. Solnce stopi v znamenje Strelca. Dan se skrči od 10 ur 15 minut na 9 ur 5 minut. torej za eno uro 8 m'nut.
Lunine mene. ☾ Zad. krajec 9. ob 23. uri 55 m. ☽ Mlaj 17. ob 3. uri 13 m. ☽ Prvi krajec 25. ob 8. uri 10 m. ☽ Ščip 3. ob 8. uri 18 m.	Nebesno znamenje in dolgost dneva. Solnce stopi v znamenje Strelca. Dan se skrči od 10 ur 15 minut na 9 ur 5 minut. torej za eno uro 8 m'nut.		

O P O Z O R I L O.

Premično bogastvo. Hišni in zemljiški davek. — Do petnajstega se mora predložiti naznanilo o nepostavnem vpisu v dopolnilne sezname druge serije.

Tehtnice in uteži. — Najkasneje 30. t. m. se morajo trgovci, ki so odprli nanovo trgovino in ki morajo imeti overovljene tehtnice in uteži, prigrasiti na občinskem uradu in predložiti omejnene priprave v overovljenje.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Pospravi pozni jesenski pridelek. Njive, ki so namenjene za pomladansko setev, moraš globoko preorati. Ne puščaj črez zimo nobene njive nezorane. Hlevski gnoj razvozi, raztrosi in podorji.

Na travniku. — Pobranaj z mahom prerasle travnike in pognoji jim s superfosfatom in kalijevo soljo.

V sadovnjaku. — Zasajaj v prvi polovici tega meseca sadno drevje. Snaži in pretrebi starejše sadno drevje. Za pobelitev debel je skrajni čas.

V kleti. — Skrbimo za primerno toploto, da mošt docela povre in se učisti. Sode zapolni do vrha in jih zamašuj z lesenimi kipelnimi vehami.

V čebelnjaku. — Zavaruj čebele pred mrazom in nezgodami s tem, da zamažeš vse razpokline panja s kitom. Mišim v čebelnjaku nastavi past, da ne bodo vznemirjale čebel v zimskem počitku.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.



DECEMBER - GRUDEN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Torek	Eligij, škof; Natalija, dev. muč.
2 Sreda	Bibijana, muč.; Pavlina, muč. ☉
3 Četrtek	Frančišek Ksav., spoz.; Lucij, šk.
4 Petek	† Barbara, dev. m.; Peter Zlat.
5 Sobota	Saba, opat; Krišpin, muč.
49	Janez Krstnik v ječi. Mat. 11, 2.-10.
6 Nedelja	2. adventna. Miklavž, škof.
7 Ponedeljek	Ambrozij, škof; Agaton, muč.
8 Torek	Brezmad. spočetje Mar. D.
9 Sreda	Peter Forezij, šk.; Valerija m. ☉
10 Četrtek	Lavret. Mati Božja; Judita, dev.
11 Petek	† Damaz, papež; Tazon, opat.
12 Sobota	Sinezij, muč.; Epimah, muč.
50	Janez Krstnik pričuje o Kristusu. Jan. 1, 19.-28.
13 Nedelja	3. adventna. Lucija, dev. muč.
14 Ponedeljek	Spiridijon, škof; Nikazij, škof.
15 Torek	Jernej, škof; Kristina, dev.
16 Sreda	† Kvatre. Evzebij, šk.; Adela ☉
17 Četrtek	Lazar, škof; Berta, vdova
18 Petek	† Kvatre. Gracijan, škof.
19 Sobota	† Kvatre. Nemazij, muč.
51	Janez Krstnik poklican v prerokovanje. Luka 3, 1.-6.
20 Nedelja	4. adventna. Liberat, muč.
21 Ponedeljek	Tomaz, apost.: Glicerij, muč.
22 Torek	Demetrij in Honorat, muč.
23 Sreda	Viktorija, dev.; Dragobert, kr.
24 Četrtek	† * Adam in Eva; Irmina, dev.
25 Petek	Božič. Rojst. Gospodovo. ☉
26 Sobota	† Štefan, muč.; Arhelaj, škof.
52	Simeon in Ana oznanjata Gospoda. Luka 2, 33.-40.
27 Nedelja	Ned. pred nov. let. Jan. ev.
28 Ponedeljek	Nedolžni otročiči; Kastor, muč.
29 Torek	Tomaz, škof, muč.; Trofin, muč.
30 Sreda	David, kralj; Liberij, m.; Nicefor
31 Četrtek	* Silvester, papež; Pavlina, m.

Lunine mene,

☉ Zad. krajec	2. ob 17. uri 51 m.
☽ Mlaj	9. ob 11. uri 16 m.
☀ Prvi krajec	16. ob 23. uri 45 m.
☾ Štip	25. ob 24 m. za polnoč

Nebesno znamenje in dolgot dneva,

Solnce stopi v znamenje Kozoroga. — Dan se skrči od 9 ur 4 minute na 8 ur 46 minut in zredi na to na 8 ur 30 minut. — 22. začetek zime. — Najdaljša noč, najkrajši dan.

O P O Z O R I L O.

Davki. — Direktnim državnim davkom in občinskim in deželnim nakladam zapade zadnji obrok dne desetega tega meseca. Kdor ga ni plačal v dobi osmih dni, plača šestodstotno globo.

Dohodki iz premičnega bogastva za zavode in bitja, obdavčena na podlagi računskih zaključkov. Predložiti se mora pred zadnjim dnevom tega meseca, če je bil potrjen računski zaključek pred najmanj tremi meseci.

Licence. — Prenosišča, kavarne, gostilne i. t. d. morajo zaprositi za obnovitev licence za bodoče leto. V ta namen položijo prenehajočo licenco na občinskem uradu.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Če si zemljo preoral, osnaži poljsko orodje in hrani ga v suhem prostoru. Pokvarjeno orodje popravi.

V hlevu. — Pazi, da so hlevi topli, da je zrak v njih zdrav in čist.

Na travniku. — Velja isto, kar za november.

V vinogradu. — Če ni hudega mraza, obrezavaj trte. Če je zemlja suha, okopavaj in gnoji trte.

V sadovnjaku. — Gnoji sadnemu drevju. Brez gnoja ni sadja.



BELEŽKE

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.



Pastirček Matevžek

Spisal Tone Čem žar.

1.

Na obširnem kolku pod goro je stal Košanov dom. Dvoje nizkih poslopij in sušilnica. Okrog in okrog je ležala ravnica, ki je na dveh straneh prehajala polagoma v breg. Na severni strani je ločila ravnico od gore plitva zaseka. Po nji je tekkel klanec, ki je prihajal od vasi. Kamenit, razoran. Med kamenjem je curljala voda. Na južni strani je ravnica prehajala v prepad. Bele skale, črna globina.

Na ravnici se je okrog doma raztezal vrt. Sadno drevje s košatimi kronami. Na prisojnem pobočju so bile njive, ki so se razpenjale globoko v grapo. Na osojni strani travniki. Hrasti, jeseni in grmovje. Obrobiljal jih je gozd, ki je segal globoko v dolino, od gmajne pa do vasi.

Poleten popoldan. Sopara. Na nebu se je zdaj zdaj prikazal temen oblak in zakril solnce. Prisijalo je znova in pripekalo ko žerjavica. Oblak je izginil za hribom... Košan je bil nagrabil med hrasti za breme sena. Prejšnjega dne mu ga je bilo zmočilo. Sopihaoč od truda in od vročine ga je prinesel domov. Vrgel ga je pred skedenj na tla in sedel. Z rdečkasto dlako porasli, pegasti obraz je spreletala nevolja. Obrisal si je pot s čela. Uzrl je mačka, ki se je iztegovel na solncu. Popadel je krepolec in ga vrgel nanj. Maček se je dvignil v loku in pobegnul.

V sencu je bilo hladnejše. Odpočivajočemu Košanu je hladna sapa zapihala v hrbet. Postal je boljše volje. Natlačil je pipo.

Med puhanjem dima se je zamislil tjavendan. Misli o delu, o trudu, vsakdanje skrbi. Zadrimal je... Nenadoma se je predramil. Posluhnil je, kakor da je nekaj zaslišal. Doma ni bilo nikogar. Žena in hčere so delale v polju... Prešinila ga je nenadna misel.

Dvignil se je in zavil okoli poslopja. Ni se ozrl na desno ne na levo, stopal je skozi vrt. Naravnost proti prepadu. Iztrkal je pepel iz pipe in jo del v žep. Obstal je na robu ravnice in se oprijel mladega hrasta, ki je stal ko mejnik nad breznom. Pod njim so štrlele sive skale, neznane, mračne globine. Vanje so metali črepinje in ubite mačke. Vse, česar niso hoteli več imeti pred očmi. Pod prepadom je rasel gozd. Za pas redkih; a visokih dreves, ki so se v vrhovih prepletala s svojimi vejami.

Košana ni zanimal prepad. Ni ga omamljal gozd, v katerega so se bile poskrile ptice pred vročino. Med debli je bilo videti nekaj jasnega, blestečega. Gmajna. Med volšami in robidjem je rasla redka, nizka trava. Ta del zemlje je bil pol leta zasenčen od gore in gozdov. V poletju je ilovnata zemlja razpokala, kakor da bi odpirala žejna usta. Vsak dan so se pasle ovce in koze po njej... Košan jih je iskal z očmi. Ni jih mogel uzreti. Nagnil se je še bolj. Hrastič se je upogibal pod njegovo težo. Zasenčil je oči. Nekoliko dalje je ležal sredi gmajne njegov laz, ograjen z živim plotom. Na mestu, kjer je curljala voda iz zemlje in ga namakala. Njiva in trate, nekaj sadnega drevja. In se je kmetu zdelo, da vidi bele in rjave lise, ki se

premikajo v lazu. Izginile so. Med debli jih ni bilo več mogoče razločiti.

«Huncvet!» je izpljunil. Ni pomislil, da dela morda krivico. Bil je prepričan, da je tako, kot je zaslutila njegova misel. Izpustil je hrastič in se pognal od prepada. Drevesce je trepetalo... Košan si je popravil hlače, ki so mu lezle s kolkov. Naglo se je odpravil po bregu navzdol. Med poljem in prepadom je raslo grmovje. Med njim se je v vinkalicah vila steza. Kmet je preskakoval ostre ovinke, noge so mu tolkle ob kamenje. Zgrabila ga je robida, on ni maral za to. Mimo obraza mu je prifrčal modrasov hlapec, zamahnil je z roko.

Dospel je v globino. Med robidjem in srobotjem je tekla voda in drobno pela. Steza je krenila pod prepadom na desno in se vila skozi gozd na gmajno. Črna, izhopena. Živalske stopinje in odpadki. Šla je čez korenine, izogibala se je skal. Javorji in gabri, bukve in smreke. Vel je hlad. Praprot, redke cvetice. V grmu je gostolela sinica.

Korak je bil tih. Košan je obstal med zadnjimi drevesi. Ozrl se je po gmajni. Izsušena in uboga se je razprostirala pred njim. Vdrtine od živalskih stopinj. Volše, ki jih je prepredala robida s srobotom čez in čez. Videti so bile ko velike zelene kope. Črne jagode. Trnje. Preslica. Nekaj brez in macesnov, ki so le poveličevali siročstvo in zapuščenost. Črede nikjer... Laz je bil za obronkom. Z mesta, na katerem je stal Košan, je bilo videti le del zelenega plota in krone dreves.

Ze se je Košan zganil, da bi šel dalje, ko je znova obstal. Pogledal je z velikimi očmi in potegnil roke iz žepa. Kakih deset korakov od njega je ležal v senci deček in spal. Imel je kakih devet let. Roke je držal pod tilnikom. Klobuk se mu je bil odveznil z glave. Eno nogo je imel skrčeno, a druga je ležala ravno. Na brečkastem obrazu, ki je strmel v zeleni vrh visokega gabra, je ležal usmev. Usta so bila rahlo odprta, na čelo so mu gledali lasje.

«A, tu si!» Tiha zadovoljnost in srd sta Košanu napolnila prsi. «Tu spiš, a tvoja drobnica...» Tega ni govoril, le mislil si je. Slutnja je bila stokrat potrjena. Ozrl se je in ugledal palico na tleh. Pobral jo je, da bi stopil k dečku in ga prepodil iz raja brezskrbnih sanj. Že se je premaknil za korak. Nova misel mu je šinila v glavo in mu spretela obraz. Nasmejtal se je škodoželjno in se oddaljil. Šel je skozi gmajno, kar se je dalo tiho.

«Danes ti jo zagodem.» Bal se je, da se deček prebudi. Ozrl se je. Še je spal. Nad njim je v zelenih vejah pela ptica... Košan se je bližal lazu. Zadnjih sto korakov je tekel. Ali se je bal, da česa ne zamudi? Prišel je do zelenega plota. Razgrnil je z rokama veje

in robidje. Pogledal je skozi. «Ah», se mu je izvilo iz prsi. Ob plotu so se pasle koze, na njivi so ovce mulile travo. Znova se je ozrl. Ali ni pastirja za njim? Ni ga bilo. Planil je k prelazu in razmetal rante. V rokah je vihtel palico.

Koze in ovce so ga zagledale, prestrašile so se. Kadarkoli jih je pastir dobil v lazu, ni štedil udarcev. Ali so vedele, kaj jih čaka? Za hip so ostrmele. Nato so začele begati ob plotu. Iskale so izhoda... Košan je planil med nje ko vihra... Podil jih je proti prelazu. Ži-



Košan odžene čredo.

vali so poskakale iz laza druga za drugo. Obrnile so se na desno, proti gozdu, pod katerim je spal pastir.

Košan je planil za njimi. Na levo, v klanec, ki pelje pod travniki, a nato domov. «Kam, mrhe?» In jih je klical: «Bekete, bekete, soli, soli!» Koze se niso zmenile za sol, šle so svojo pot. Kmeta je to razjezilo. Skočil je med nje, mahal s palico. Koze so se razpršile. Naganjal jih je na levo. Ovce so ubogale. Le koza, ki je imela velike roge in belo liso na čelu, je trdovratno tiščala proti gozdu, a ostale koze za njo.

«Ali si od hudiča?» je sikal Košan. Odpasal je jermen in ga vrgel okrog rogov. Koza se je upirala, vlekel jo je za seboj. Ostale koze in ovce so ji sledile... Upehan in

rdeč, ves znojen je prignal živali do hiše. Odprl je hlevna vrata, hotel jih je zagnati pod streho. Ovce so se mu razpršile po vrtu, koze so silile na klanec. Od besnosti je rjul. Letel je na rob vrta, vpil v polje: «Neža, pridite mi pomagat!»

Prihitela je žena z dvema hčerama. Pomagali so mu zagnati živali v hlev. Košan je zaprl vrata. Pripasal si je hlače s pasom in si obrisal znoj. «Zlodej! Utrucate so me!» Z obraza mu je sijalo zadovoljstvo.

«Pa smeš to narediti?» ga je vprašala žena v dvomu in v skrbi.

Mož se je razkoračil: «Če se pasejo na mojem, so pač moje.»

Po teh besedah je krenil po vrtu do prepada. Po poti je bil nabral pest kamenja. Stojé ob hrastiču je zalučal prvi kamen. Letel je visoko, preletel prepad, udaril med veje, med debla in zamolklo padel na tla. Vrgel je drugi kamen, tretji... Udarci na veje in na debla, drugače vse tiho.

Del je roke k ustom in zaklical: «Matevžek! Mateevžek!» Vse tiho. Le odmev v hribu in iz prepada. Košan se je smejal: «Ha, ha, ha! To se bo čudil.»

2.

Vsako jutro, ko je gnal pastir Matevžek čredo na pašo, mu je priporočal čakati gospodar: «Bog varuj, da ti uidejo koze na kako njivo!» Suhljata gospodinja je zaklicala za njim: «Glej, da ne boš zaspal.» Matevžek je samo pokimal. Še korak mu je pel po klancu: «Pazi, pazi!» V duši mu je klicalo: «Ne smeš spati. Ne smeš obiskovati sosednjih pastirjev...» Korak mu je odgovarjal: «Ne bom, ne bom!»

Kaka radost, pasti ovce! Zaženeš jih v senco, tam se pasejo, polegajo in bleketajo. A v kozi je pol vraga. Obrneš se, da pogledaš za veverico, že je ni. Pojdi za njo, na desno ali na levo, v tla se je vdrla. Prideš na polje in na senošet, tam se pase in te nedolžno gleda. In med vsemi kozami je najhujša tista z velikimi rogovi in z brado, z belo liso na čelu. «Blekica, blekica!» A ona se ne spremeni, gre svojo pot, ti pa za njo. Dohitiš jo, pogleda te vprašujoče in nevoljno, kakor da je ona pastir, ti pa koza. Zgrabiš jo za robove, pogladiš jo po bradi in jo prosiš: «Blekica, bodi pametna! Saj je tudi na gmajni dobra trava. In leska in jesen drugje nimata sočnejšega listja. Polje in travnik nista zate. Jaz jih dobim in tudi zate je nerodno.» Koza pa gleda, kakor da te je razumela. Tako zeleno, pametno se sveti v njenih očeh, kot bi hotela reči: «Je že prav.»

Sedeš in piskaš na piščalko. Izmišljaš si napevov, posnemaš ptice in orgle v cerkvi, nenadoma se ozreš. Blekice ni. Za njo so šle tudi ostale koze. Za kozami ovce. Ovca je neumna, nesamostojna žival. Slab vzgled jo vleče. Ti pa vržeš piščalko od sebe in planeš na noge. Kje so koze? Kam so šle ovce? Kam drugam, če ne v Košanov laz?

Matevžku to ni šlo v glavo. Na gmajni so bili še drugi lazi. Na desno in na levo so se razprostirala polja in trayniki. Blekice ni vleklo nikamor drugam nego v Košanov laz. Ali je trava v njem res tako sladka in sočna? Ali ni nikjer na svetu tako dobrega listja kakor v Košanovem plotu? Nikjer tako blagodejne sence ko pod njegovimi hruškami? Prav v Košanovo: gospodar ne miruje ves

dan, pazi vsako uro, kje bo kaj našel. Matevžka je razjezilo, da je planil ko divji skozi plot in izgnal drobnico po najkrajši poti. Blekice ni več gladil po bradi. Ni ji prigovarjal ko človeku. Udaril jo je, da je odskočila. Letela je, da je ni mogel dohiteti.

Pasla se je daleč od njega, pogledovala ga je z enim očesom. Kadar je namerila korake v stran, je Matevžek zavpil: «Blekica!» Ta se je ozrla, kakor bi hotela reči: «Kaj mi hočeš?» Čakala je, da bo pastir zaspal ali se zatopil v svojo igro. Ni smel zaspati ne se zatopiti v igro. Pričel je sovražiti vse koze, razen svoje jagode. Blekico najbolj.

Kako lepo bi bilo pastirsko življenje, če bi blekice ne bilo! Sedel bi na kamnu ure in ure, gledal v daljavo, piskal na piščalko. Nabiral bi robidnic, izginil k gozdu po jagode. Izgubil bi se k vodi, v senco, napravil tolmunček in mlin s stopami. Zahotelo bi se mu sadja, prikradel bi se na vrt, si ga nabral za srajco. Premagal bi ga spanec; brez skrbi bi legel v senco in zasanjal... Prebudil bi se. Koze in ovce bi se mirno pasle okrog njega. Še na misel bi jim ne prišlo, da bi utekale.

Tako pa je moral z enim očesom venomer gledati nanje. Zamislil se je in že je moral planiti na noge: «Blekica, kam greš?» Če je bila že dovolj daleč od njega, ga ni poslušala več. Hotel je za njo, stopal na ostro kamenje in trnje. Noge so mu krvavele... Bolj ko je bilo poletje vroče, zemlja izsušena, bolj so bile živali nemirne...

Vročega dne, ko je pripekalo solnce, jih je zagnal do gozda. «Tu je hladno, tu se pasite.» Živali so na videz ubogale. Matevžek je sedel v senci. Od tal je vel pijeten hlad, iz gozda mu je pihalo v hrbet. Solnce se je nagnilo čez poldan, zemlja in zrak sta bila segreta. Kljub senci je bilo vzdušno. Debele kaplje znoja so tekle po čelu, po licih. Matevžek je poskusil zapiskati, ni se mu ljubilo. Lena trudnost mu je ležala v udih. Roke so mu visele čez kolena, oči so se zaspano premikale... Ob robu gozdne sence se je pasla blekica. Zdaj zdaj je dvignila glavo, pogle-

dala proti njemu, a se znova upognila. Nekatere ovce so ležale.

Matevžku so zlezle skupaj trepalnice, klonila mu je glava. Nenadoma se je stresnil v zavesti: «Ne smem spati.» Ali je dolgo dremal? Preplašen se je ozrl. Blekica je stala še vedno na istem mestu. Znova ga je premagoval spanec. Neznana sila mu je zapirala oči. Boril se je z njo. Venomer si je ponavljal v zavesti: «Ne spati...» Hotel se je zamamiti z mislimi. Spomnil se je, kako lepo mu je Petričev Jože pripovedoval o mestu. Jože je bil padel s skednja, si zlomil nogo. Odpeljali so ga v bolnišnico. To mu je pripomoglo do velikega doživetja. «Poslopja visoka ko gora, hiša ob hiši, okno ob oknu. Vse beži, vse se vozi. In luči, ki jih ni treba prižigati, tako velika ko solnce. Zvečer je svetlo bolj ko po dnevnu...» Matevžek je poslušal in stežka požiral slino. Bil je Jožku neizmerno zavidljiv. Od tedaj zanj ni bilo lepših sanj ko o mestu. Kar mu Jožek ni znal opisati, je dodala njegova hrepeneča domišljija. Na vsem svetu ni tako lepega mesta, kot si ga je ustvaril Matevžek v svojih sanjah. Njegova največja želja: priti v mesto, nikoli več se vrniti... Kadar je razmišljal o tem, je bil neznansko buden.

«Ne smem zaspiti.» Pričaral si je misli o mestu. Oči so se mu zazrle v daljavo, v naspoten hrib, kjer je ležala vas na obronku. Pastir ni videl vasi. Pred njim so zrastle neskončno visoke hiše z neštevilnimi okni... Med hišami je mrgolelo... Mrgolelo je v njegovi krvi. Trudnost ga ni popustila, večala se je... Še enkrat se je omamljen ozrl po blekici. Obirala je grm. Legel je na hrbet in del roke pod glavo. «Saj ne bom spal», si je dejal. «Ne smem spati. Le ležal bom...» Široko je odpiral oči v zelene veje, skozi katere je bilo videti nebo. «Saj ne bom spal...» Pričaral si je mestne hiše, vrvenje ljudi in voz, neskončno število luči... Vse se je pogrezalo nekam med težke trepalnice, ginilo in znova vzplapolavalo. «Saj ne bom spal...», mu je tlelo v podzavesti. Še enkrat je trudno odprl oči. Ni mogel več okreniti glave, da bi pogledal po blekici... Premagal ga je spanec...

Prišle so sanje... Bile so tako žive, da mu je burno tolklo srce. Mesto... Ni hodil, plaval je med hišami ko angel. Gledal je na desno, na levo. Hiš ni bilo konca. Vsaka hiša je imela svoje čudo, da mu je drhtela duša... Ah, luči! Razen svoje jagode ni Matevžek ničesar na svetu bolj ljubil ko svetle plamene. Tu pa niso bili plameni, bil je nebeški sijaj. Luč mu je prodirala v oči, v srce. Zdelo se mu je, da ga bo raztopilo od samega blaženstva...

Nastal je mrak. Sanje so se nenadoma izpremenile. Nikjer več mesta. Gmajna. A on leži pod drevesi in spi. In čudno, gledal

je samega sebe, videl je tudi koze in ovce, ki so se pasle okoli njega. Blekica je nenedoma dvignila glavo in gledala v spečega. «Spi?» je vprašala. «Da, spi», je zableketala črna ovca. «Prav», je dejala blekica. «Zdaj pa lahko gremo.» Jagoda je ugovarjala: «Prebudil se bo in nas bo iskal.» Še v sanjah ji je bil hvaležen za te besede. «Ne bo se kmalu prebudil», je odgovorila blekica. «Saj ve, kam gremo!» In koza se je obrnila v korak,



Matevžek spi na paši.

druge so šle za njo. Matevžek je hotel zaklicati: «Blekica, blekica!» Ni bilo glasu iz njega. Pot mu je v curkih lil po životu...

In se mu je zdelo, da se je prebudil. «Saj so bile le sanje», je pomislil... Gmajna je izginila. Prikazala se je široka cesta. Po nji so korakali vojaki. Spredej zastava in godba, a za godbo pešaki s papirnatimi čakami in bezgovimi puškami. Vsa lica potna, rdeča... Pesem... On je stal ob cesti in hrepeneče zrl za njimi. Zadnji izmed njih je vzel puško z rame in pomeril vanj. Bila pa je to prava puška. Matevžek se je prestrašil. Zakril si je z rokami oči. «Ne, ne, ne!» Bežal bi bil. Ni mogel. Noge so bile težke ko svinec. Počilo je... V drugo, v tretje... Občutil je, da mu nekaj spolzkega teče po licu: Kri? Stisnilo mu je srce, zavpil bi bil. Vzelo mu

je še glas. Nastala je tema, v kateri je nekaj trenutkov blodil le njegov duh. Iz teme pa je slišal: «Matevžek! Mateevžek!»

Matevžek se je v prvih trenutkih po prebujenju vedel ko kužek, ki je izgubil svojega gospodarja. Begal je zdaj sem, zdaj tja. Skočil je v gozd, znova na plano. «Blekica, blekica!» Nihče se mu ni oglasil. Le odmev iz gozda in od sten prepada. Bilo mu je jasno: zgodilo se je, česar bi se ne bilo smelo zgoditi.

Obstal je na mestu. Pogledal je na nebo. Koliko časa je spal? Morda uro, morda dve... Zdelo se mu je, da se je solnce med tem pomaknilo zelo nizko. Še enkrat je zavpil iz vsega grla: «Blekica, jagoda!» Vse zaman. Po navadi se je vselej naglo odločil. Izgubil je drobnico, že je letel čez drn in strn. Tega dne se ni mogel premakniti z mesta. Imel je občutek, da je s svojim spanjem in s svojimi sanjami zamudil nekaj zelo velikega, usodnega. Morda je ta občutek izviral iz zavesti, da se je z vso silo boril proti spancu, a ga je ta premagal ko zli duh. Telo je bilo še vedno omotično. Neizmerna bojazen pred nečim neznanim mu je trepetala v krvi. Pretakala se mu je po žilah ko strup.

Pogledal je proti Košanovemu lazcu. Živ plot, vrhovi dreves so se rogajoče svetili iz daljave... Ozrl se je po palici. Ni je bilo. Kdo mu jo je vzel? Nova, grenka slutnja, ki ga je prebudila v popolno zavest. Odprl je popkarico, planil k grmu in urezal novo šibo. Že je tekel po gmajni. «V lazcu so, v lazcu so», je igralo v njem. Mučile so ga tako čudne, nenavadne misli, da se mu je zdelo dejstvo, da bi jih našel v lazcu, nebeško, rešilno. Prosil je Boga, da bi bilo tako. Videl je v duhu, kako jih bo naglo izgnal. Ne bil bi tako zelo hud ko po navadi.

Na južni strani laza je rasel leskov grm. Veje so mu klonile čisto do tal. Pod vejami se je odpirala v plotu luknja, skozi katero so utekale kože in ovce. Matevžek je razdelil veje z rokama, zlezal po vseh štirih v laz. Kleče na kolenih je opazoval na desno in na levo. Laz je ležal ko na dlani pred njim. Kozá in ovc nikjer. To ga je neznano zapelo. Še nikoli se ni zgodilo, da bi bile živali ušle v drugi del gmajne. Slutnja, ki ga je objela že prej, se je poglobila. Kam je bila izginila palica?

Planil je na prosto ko divji. Bežal je ko norec. Preletel je gmajno po dolgem in počez. Ni čutil več trudnosti ne omame. Pot mu je lil po telesu, srce mu je kljuvalo. Včasih so se kože zatekle pod breze in macesne. Ovce so se rade skrivale v senci pod grmovjem. Ni jih bilo ne tu ne tam. In se je spomnil na besede: «Glej, da ti ne padejo

Odprl je oči in se dvignil. Kdo ga je klical? Ozrl se je okoli sebe. Kozá in ovc ni bilo nikjer. Pot mu je lil po obrazu.

3.

čez Sleme.» Na južnozpadnem delu gmajne je padalo pobočje skoraj v navpični steni proti globoki grapi. Skale, a med skalami redka drevesa, prepletana s srobotom. Temu pobočju so pravili Sleme. Če bi zašle vanj ovce, bi se ubile. Gmajna je bila zagrajena. Živali nikoli niso silile tja. Kaj bi hotele v mahovitih skalah, na spolzkih tleh?

Tistega dne je Matevžek pričakoval samo hudega. V diru je bil pri Slemenu. Preletel ga je od enega konca do drugega. Plot je bil nedotaknjen. Napravil je luknjo v njem, da je gledal skozi. Drzno, tega bi ne bil storil nikoli prej, se je pognal na krivenčasto drevo, ki je raslo nad prepodom. Zgrabil se je za veje in počenil v rogovile. Z njega je bil razgled po vsem bregu. Po sivih skalah in zelenem mahu do globine. Ta je bila temna, podobna odprtemu žrelu. V dnu je šumel in se penil potok.

«Blekica! Jagoda!» Glas je odjeknil v globino in se mu znova vrnil na uho. Samo konec imen: «Kica! Goda!» Razen šumenja vode, petja ptice, nobenega drugega glasu. Nasproten breg se je svetil v solncu, žarel je ko mestne luči.

Kako bedasto! Iskati živali tam, kjer jih ni. Prišlo mu je na misel, da ne morejo biti druge nego v Košanovem polju. To je bilo mestu, kjer je bil zaspal, najbliže. Ob tej misli se je pognal z drevesa na plot. Obvisel je, se zazibal... Mrščavica groze, že je bil na gmajni. Bežal je, kot bi ga podili volkovi. Upehan, da mu je cvililo v prsih, je dosegel Košanovo polje. Po lisičje se je splazil skozi grmovje, počenil na trato ob njivah. V vrhu polja pod vrtom so žele tri ženske... Kozá in ovc nikjer.

S sklonjenim hrbtom se je plazil Matevžek po stezi skozi grmovje. Navzgor, ob prepadu. Zdaj zdaj je postal. Oziral se je na desno, poslušal. Nikogar. Ob robu prepada se je plazil po vrtu skoraj po trebuhu. Med sadnim drevjem je videl belo srajco, kosa se je svetila v solncu. Košan je kosil za živino. Brusil je, gledal proti prepadu. Matevžek je legel na trebuh, ni se upal sopsti. Kosa je znova zazvenela. Pastir se je odmaknil v grmovje in se oddahnil. Tam ga ni mogel nihče videti. Tekel je ob robu travnikov in gledal med hraste in gabre. O drobnici ni bilo sledu.

Oddahnil se je. Morda so kože in ovce ubežale domov. To se mu je zdelo tako neizogibno in veselo, da je zažvižgal, ko je stopil na klanec. Iz brega je curljala voda. Oprl se je na rokó in pil. Izginil je v gozd in se

priklatil do hiš. Graparjev dom, pri katerem je služil, je ležal na samem zunaj vasi. V tesni soteski ob hudourniku. Do njega je vodil od vode razkopan klanec. Med kamenjem listje in živalski odpadki. Graparjevih ni bilo doma. Delali so na polju. Matevžek se je priplazil do hiše. Oprezoval je okrog hleva in stopil v mračno tihoto. V kotu je stalo dvoje krav in se ozrlo po njem. Prašiči so zakruli.

«Blekica! Jagoda!» Pastirja je mrzlo spreletelo po životu. Ali so se kože vdrle v tla? Ali so ovce odplavale na zlatih oblakih? To je samo v bajkah mogoče... Solnce je že zahajalo, ko se je Matevžek vrnil do Košanovega laza. Neugnana slutnja ga je gnala tja. Stopil je vanj. Ob njivi je ugledal sledove ovčjih stopinj in odpadke. Pokleknil je. Bilo je vse sveže... Zagledal je prelaz. Bil je razmetan. Kdo ga je razmetal? Ob prelazu so bili jasni sledovi kozjih stopinj.

Matevžka je tako bridko stisnilo za srce, da je počenil in zastokal. Slutnja, ki se mu je že porodila takoj, ko se je bil prebudil, je bila skoraj potrjena. Treba se je bilo le še prepričati... S počasnimi koraki, s sklonjeno glavo je šel po klancu proti Košanu. Stotere burne misli so mu kovale v glavi. Da bi nikogar ne srečal, je zlezal skozi plot in stopil na Košanov travnik. Hodil je, koder je bilo drevje najgostejše. Pomagal mu je mrak. Slavec je pel, kobilice so cvrčale. Ni jih slišal. V njegovi glavi je šumelo.

Zdaj zdaj je postal. Kaj naj stori? Košanova hiša je stala nejasna v večernem

mraku. Pred pragom ni bilo nikogar. Iz veže je zdaj zdaj planil pramen svetlobe in ugasnil. Slišati je bilo govorjenje. Govoril je Košan. Njegove besede so bile tako počasne in tehtne... Matevžka je burno spreletelo. Poslušnil je. Ni mogel razumeti besed... Priplazil se je do hleva. Že je stal ob vratih, ki so bila samo priprta. Kruljenje svinj, vol je zamukal. Hotel se je izmuzniti v hlev in zaklicati: «Blekica! Jagoda!» V tistem hipu je zagledal ob vratih slonečo palico. Nehote je segla roka po njej. Spoznal jo je. Bila je njegova.

Okamenel je. Bilo mu je vse jasno. Ni bilo treba več stopiti v hlev in poklicati: «Blekica! Blekica!» Vse težke, neizogibne posledice so mu zaplavale pred očmi. Padel bi bil na tla in zajokal. Kaj naj stori odločnega, obupnega?... Preden je mogel razmisliti, je zaslišal korake. Košan. V Matevžku je cuknilo, postavil je palico na prejšnje mesto. Da bi ubežal, je bilo prepozno. Ob vratih je stal vozni koš za gnoj, naslonjen na steno. Smuknil je za njega. Zgrabil se je za srce, ki mu je hotelo razgnati prsi.

Košan je prišel izza vogala in se odkašljal. Postal je. Kaj dela? Ali ga je opazil? Morda mu gleda izza koša noga, komolec. Matevžek je bil pripravljen zavpiti, planiti v obraz, a se ne dati ujeti... Kmet se je nenadoma okrenil v hlev. Pastir se je prikazal iz skrivališča. Ozrl se je na desno, na levo. Počasi, tiho je šel mimo vrat. Zavil je za vogal. Planil je v tek. Ustavil se je šele na klancu...

4.

«Kam?» Matevžek je stal sredi klanca. Imel je občutek, da ga melje med dvema kamnoma. Koze in ovce so bile pri Košanu. Kako naj gre brez njih domov? Strah in groza. Bridko ga je zaskalelo v duši. Noge so mu klecnile v kolenih. Opotekel se je do plota in se oprijel kola z obema rokama. Ozrl se je na nebo, ko da na njem išče pomoči...

Med tem je bila nastala trda noč. Nebo se je prepreglo z oblaki. Le na vzhodu je bilo videti nekaj zvezd. Nad njim se je dvigala gora. Črna in mogočna. Zakrivala je pol neba. Prvič mu je prišlo na misel, da bi se zgodilo nekaj neznankega, čudežnega z njim. Bolj čudežnega kakor morejo biti čudežne sanje... Zdelo se mu je, da se nagiba gora nadenj in ga bo pokrila ko Kralja Matjaža. Sedel bo v votlini, se postaral, brada mu bo rasla okoli mize. Iskali ga bodo in klicali: «Matevžek, Matevžek!» Njega ne bo. Porečejo: «Maramo za čredo, da bi se le Matevžek vrnil!» Jokali bodo za njim. On pa bi se ne ganil, privoščil bi jim žalost. Da, če bi ga zagnila gora, bi mu morda odpustili izgubo črede, tako mu je ne bodo. Po-

znal je Košana, trdega človeka. Vedel je, da črede ne bo dal.

Gora ga ni zakrila. Nič drugega čudežnega se ni zgodilo. Le oblaki so šli proti vzhodu. Na zapadu se je vžigala bliskavica. Ozrl se je. V oknih Košanove hiše je gorela svetloba. Bila je podobna blesku zlobnih oči. Svetloba je sijala tudi iz vasi. Velika luč tudi iz Graparjeve veže. Psi so lajali. Nekdo je klical z zateglim glasom. Ali kličejo njega? Stresnil se je. Ob tej uri bi moral biti že doma. Smeh dekleta... Vsi so veseli, le on je žalosten.

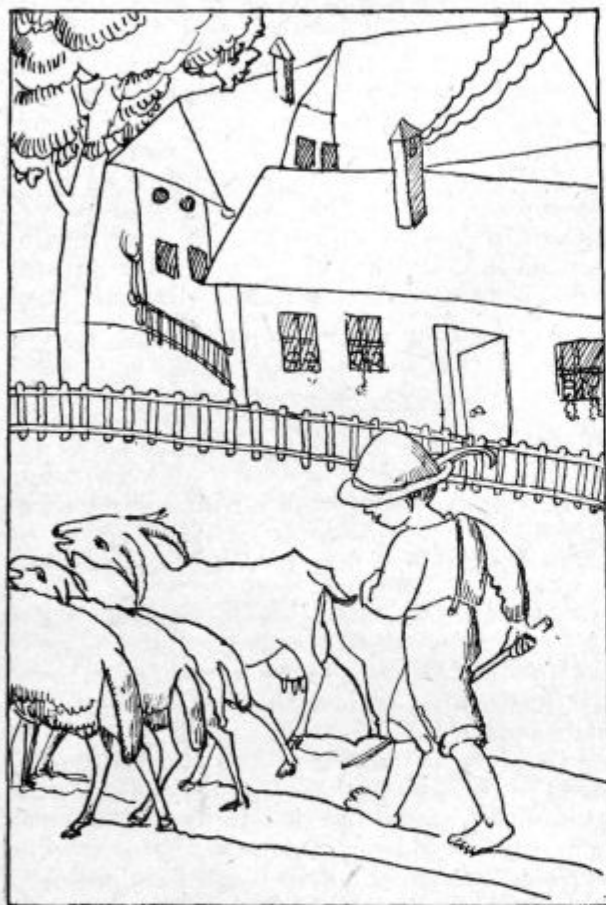
Glas zvonca... Spoznal ga je. Lazarjev kravar. Zamudil se je s svojim govedom. Gnal je je po klancu, med plotovi, med mračnimi sencami dreves, ki so vedno bolj tonile v temi. Matevžek ni maral, da bi ga kdo videl. Ni si upal domov. Poskočil je čez plot. Počenil je ob njem, ni si upal dihati.

Prva je prišla šekasta krava. Bele lise njenih bokov so se svetile iz mraka. Nosila je zvonec, ki je pel enakomerno, ob vsakem koraku. Za njo so stopale rjave krave, telice. V temi so bile videti črne ko pošasti.



Stari pastir je štorkljaj v cokljah, palica mu je pomagala pri hoji. Klobuk je nesel v rokah, molil je. Kadarkoli se je spotaknil, je bila njegova molitev glasnejša: «Sveta Marija...» Za njim je tekel pes. Vohal je na desno, na levo. Zavohal je Matevžka za plotom in bevsknil proti njemu.

Pastirju je zastalo srce. Ali bo izdan? Popadel je kamen... «Volk, kaj noriš!» je zaklical stari kravar. «Sveta Marija...» Pes je lajal še nekaj trenutkov, nato je odhitel za živino. Matevžek se je dvignil. Glas zvonca, črne postave, težki koraki v cokljah, vse se je oddaljevalo. «Ta žene živino domov», si je



Pastir je gnal mimo Košanovega doma.

mislil. In bil mu je zaviden bolj, nego meščanom za njihove hiše in sijajne luči.

Spomnil se je, kako je nekoč hrepenel po vasi, po tem življenju. Visoko v gorski grapi je bil njegov dom. Tesna koča, nekaj lazov, gmajna. To je bilo vse njihovo premoženje. V kozjaku koza in na peči mačka. Mati je bila suha in vsa črna, trda od dela in od skrbi. Očeta ni bilo vse leto doma. Dejal je v daljnih krajih, tesal les in redko pošiljal denar. Prišel je domov za dva meseca, včasih za manj. Bil je velik, s sinjimi očmi. Imel je velike brke, da bi jih lahko zavezal pod brado. Rad se je smejal. Bil je ves drugačen ko mati. Pa je kmalu odšel. Odkar

je Matevžek služil, ga je videl vsako leto le po dan ali dva... Mati je rodila vsako leto novega otroka. Spočetka se jih je Matevžek veselil, nato pa je zinil nekega dne: «Kam jih bomo deli?» Mati ga je pogledala očitaje: «To je zato, ker me vi drugi nimate radi. Ta me vsaj ne bo jezil.»

Takrat je imel Matevžek kakih šest let. V šolo ni hodil, ker je bilo do prve šole dobri dve uri hoda. Pasel je kozo na gmajni. Začela je doba njegovih sanj. S paše je bil razgled na vrsto dolin in gora, na vasi, na polja in na gozdove. V resnici se je zdelo, da se vidi pol sveta. In so mu dejali, da ga to niti delec ni. Videl je čuda živali in rastlin, a so mu povedali, da so še druga čuda na svetu. Delec jih je spoznal, ko je šel k fari k maši, morda po enkrat na mesec, ker je bilo do cerkve tri ure hoda.

Pri fari so bili ljudje lepše oblečeni. Govorili so gladko, s pojočim glasom. Niso hodili z velikimi, zibajočimi koraki ko on. Hiše zidane, z enim nadstropjem, nageljni na oknih. Cerkev vsa v cvetlicah in v lučkah; svilene rute in dišeče kadilo. Besede gospoda nunca so bile mehke in dobre ko besede Gospodove. Pripovedovale so o nekem lepšem, skrivnostipolnem življenju. Orglje so pele, oglasili so se pevci. Matevžek ni molil, ni razložil moških in ženskih glasov. Zdelo se mu je, da sliši angelsko petje, ki mu prehaja v dušo in ga vsega presnavlja. Z glorio v srcu se je vračal domov... Tega petja ni mogla posneti najboljša piščalka na paši. Najslajše in najdrznejše sanje si niso mogle predstavljati tistega življenja, ki ga je oznanjala župnikova beseda. Sedel je ob kozi, ki je obirala listje in gledal v dolino. Želel si je prebivati v vasi. Nič drugega: prebivati v vasi.

Ni dovršil sedmega leta, ko je prišla na samoto nekakšna strina z mozoljčastim obrazom. Postavila je koš na klop in se pomenljivo ozrla po izbi. Materi je dejala: «Saj imaš polno bajto drobiža.» Mati je vzdihnila: «Da. Ne vem, kako jih bom preredila.» Strinine oči so se uprle v Matevžka: «Tega lahko daš za pastirja.» A mati: «Kdo bi ga neki maral?» Ženska se je useknila v rob krila in rekla: «Grapar v Zalazu mi je naročil, naj mu katerega dobim.» Matevžku je vzdrhtelo srce. Zalaz ni bil fara, a bil je vas. Imeli so podružnično cerkev. Tudi tam se je včasih vršila maša. «Oh, mati», je dvignil roke, «dajte me za pastirja!» Mati ga je pogledala grenko, očitajoče: «Glejte ga, kako sili od mene. Boš že videl, kaj se pravi služiti kruh...» Matevžek je občutil materino misel. Ona ga ni videla v dušo. Slabo ga je sodila. Bilo mu je grenko pri srcu.

Čez nekaj dni je prišel Grapar. Majhen človek. Oči so mu vrtale v dušo. Počasi, preudarno: «Slišal sem, da imate pastirja»

Matevžek je bil ko kozliček, ki ga prodajo spomladi. Mati in Grapar sta barantala zanj. Toliko obleke in toliko v denarju... Zgovorila sta se. Matevžek je bil prodan. Mati mu je navezala culo, priložila mu je rožni venec. «Da boš molil na paši. Ubogaj gospodarja!» Bilo mu je tesno, ko je segel materi v žuljavo roko. Solze so ga dušile, a jokati ga je bilo sram. Odšel je...

Tako čudno je bilo prvo noč v tuji hiši. Tuji obrazi, tuje navade, tuji klanci, še tuja drevesa. Naslednjega dne so mu zagnali živino na klanec. Koze in ovce. Povedali so mu njihova imena. Matevžku je plesalo pred očmi. Vrtelo se mu je v glavi. Grapar mu je pomagal gnati živino na gmajno. Poslušal je ves čas: to smeš, tega ne smeš. Kje so bile Matevžkove misli? Nekaj težkega mu je ležalo na duši. Domotožje. «Ali boš zdaj znal?» ga je vprašal gospodar. Toliko temne bridkosti je bilo v njem, da ni mogel izreči besede, ne zganiti z obrazom. Gospodar je videl njegov obup. Ostal je do večera pri njem.

Naslednjega dne je gnal sam na pašo. O, kako pusta, senčna je bila ta gmajna! Kako drugačna od one v gorah! Brez razgleda, skoraj brez solnca, brez sočne trave, dišečih cvetic, brez brinja in jagod. Koze in ovce so se pasle, Matevžek pa je sedel na kamen in se bridko izplakal... Nato mu je bilo bolje...

Privadil se je. Spoznal je hiše, ljudi, klance, tudi drevesa. Veselje mu je zlezlo na obraz. Slišal je: «Pob se bo naredil v dobrega pastirja.» Sladko mu je božalo srce... Nekoč se je bil zamaknil v igro, med tem mu je

drobnica ušla. Zaman jo je iskal po gmajni. V strahu in z boleznim srcem je odšel domov. Pred hišo je stal gospodar. Smejal se je: «Koze so našle same pot domov.» Ni ga karal. To mu je neznano dobro delo. Gospodar je pristavil: «Če bi jih bil izgubil, bi bila druga...»

Prišel je dan, ko jih je izgubil. Tega je najmanj pričakoval. Tretje leto službe začena, a on se vrača brez živine domov... Zatopljen v misli se je ko tat približal hiši, a je nenadoma postal. Kako naj stopi v vežo? Kako naj to pove?... V svojem mladem srcu je želel, da bi padel na tla in na mestu umrl. Iskali bi ga in našli. Nesli bi ga domov, položili na mrtvaški oder, jokali: «Kaj koze in ovce, da bi le on živel...» In bi se prebudil... To je bilo nemogoče. Prav tako nemogoče ko misel, da bi ga zakrila gora ko Kralja Matjaža.

In vendar ni mogel ostati na klancu. Pogrešali ga bodo in ga klicali. Prej ali slej pride vse na dan... Priplazil se je do hiše. V veži je tlel ogenj, domači so bili v izbi. Gospodar in gospodinja, sin in hči. Zlezl je na kup drv pred hišo in previdno pogledal skozi okno. Na mizi se je kadila večerja. Domači še niso posedli okrog sklede.

«Kje se pa danes mudi naš pastir?» je vprašal gospodar.

«Da se mu ni kaj pripetilo!» je gospodinja pogledala v okno.

«Grem gledat», je pristavil gospodar in vzel klobuk s kljuke.

Matevžek je planil s kupa drvi in skočil v vežo.

5.

Domači so posedli za mizo in prijeli za žlice. Pastir je bil sedel na klop k peči. Klobuka ni del z glave. Njegovi krajci so mu senčili prepaden obraz, zakrivali skrivnost, ki mu je gorela v očeh. Tresel se je, ko da mu je mraz.

«Ali ne boš zajel?» ga je vprašala gospodinja.

Ni smel obsedeti na mestu. Le še bolj bi se izdal. Klobuk je vrgel pod zdič, stopil je k mizi. Noge so se mu opletale, ko da tri dni ni jedel ne spal. Ni vedel, kam bi uprl oči... Jed mu ni teknila. Roka se mu je tresla, da se je podmetenica zlivala na mizo.

«Kje si bil danes tako dolgo?» je vprašal gospodar počasi.

«I — na gmajni», je odgovoril Matevžek in zganil z rameni. Čemu ga vprašuje? Vedel je: če spregovori le besedo, bo planil v jok.

«Saj nisem niti slišal, kdaj si prignal», je zinil sin.

Ali je kaj vedel? Ali vprašuje kar tako? Matevžek ga je pogledal skoraj sovražno. Ni mogel odgovoriti. Pobledele je. Od razburjenja je zajemal hitreje, dasi se mu je vsak hip bolj upirala jed.

Gospodinja ga je pogledala pozorneje v obraz. Bleda lica, čudne, vročične oči, trepetajoče roke. Oslonila je glavo na roko, v kateri je držala prazno žlico, in ga gledala nekaj trenutkov. Njene oči so bile ostre, prodirajoče. Mehko, sočutno se je glasila beseda.

«Kaj pa ti je danes, Matevžek? Ali si bolan?»

To je zadostovalo. Mera je bila polna. Ni se mogel več zadržati. Pravkar je bil zajel. Žlice ni donesl k ustom. Vrgel jo je po mizi, dvignil roko k očem. Iz grla se mu je trgal glasen jok, pomešan z besedami.

«Saj — — nisem bolan...» In še: «Saj — — nisem prignal domov...»

Vse se je trgalo v njem. Planil bi bil od mize, ni se mogel ganiti. Zadrževal ga je

občutek sramote radi joka, grenka zavest krivde... Navzočni so obstali, strmeli vanj. Grapar je zgrabil žlico s pestjo in trdo udaril z njenim repom po mizi.



Matevžek pride brez črede domov.

«Kje pa si jih pustil?»

Zaslutili so nesrečo. Vseh oči so bile uprte vanj. Pastir je izjecljal, kakor da trga vsak zlog iz ranjene duše.

«Ko-š-š-šan — jih je — odgnal...»

Oddahnili so se. To ni bilo največje hudo. Le Grapar je še dvomil.

«Pa kako, da jih je Košan odgnal? Kje pa jih je dobil?»

Matevžkova najstrašnejša pot. V tistem hipu je sovražil tudi Graparja, Graparico, vse... V nesreči niso imeli usmiljenja z njim. Niso mu pomagali... Klanec je bil temen. Po obeh straneh črna drevesa. V hišah luči. Nebo se je bilo prepreglo z gostimi oblaki. Bliskavica se je svetila vse gosteje. Zdaj zdaj je bilo slišati grom... Želel je, da bi bil klanec neznano dolg. Tako dolg, kot od doma do fare. Tri ure hoda. Daljši. Tako dolg, da bi ga ne prehodil do jutra.

Hodil je neznansko počasi. Klanec še nikoli ni bil tako kratek ko tistega večera.

«Ušle so bile v nje-gov — laz...»

Obrazi družine so se razjasnili. Hči se je celo zasmejala. Kaj je bilo veselega in smešnega na tem? V Matevžkovi notranjosti je vse drhtelo. Tudi Grapar je ostal resen. Gledal je v pastirja izpod košatih, nasršnih obrvi. Pozabil je na jed.

«Kje pa si bil ti, da nisi pazil na živino?»

«Za-spal sem bil. Samo ma-lo...»

Sin se je zasmel. Tudi Graparici je ušel smeh, a ga je zatrla. Grapar je ostro pogledal po vseh. Stvar se mu ni zdela smešna ne enostavna. S Košanom si nista bila v prijateljstvu, a tudi ne v sovraštvu. Nekaj mrzlega, mrkega je viselo med njima. Radi neke poti skozi senožet. Nastala je prilika, da se žerjavica razplameni v požar... Znova je zajemal. Molk. Le zdaj zdaj je kateri skrivaj pogledal pastirja, ki je nehal jokati. Da bi ne gledali njegovih objokanih oči in mokrih lic, se je umaknil od mize. Sedel je na česlesnik.

Povečerjali so in se pokrižali. Gospodar je poiskal z očmi pastirja.

«No, in kaj bo zdaj?»

Kaj bo zdaj? Tega Matevžek ni mogel vedeti. Čakal je, da odloči gospodar. Kakor skala težka odgovornost je znova padla nanj. Jokati bi ne mogel več. Dvignil se je. Njegov glas je prošeče pel.

«Pojdite jih iskat vi... Saj ne bom — nikoli več...»

«To ne pomaga», je dejal Grapar in držal pest na mizi. «Tudi danes bi tega ne bilo treba. Ti si pastir, ti bi moral paziti na živino, ne jaz. Spal si, izgubil živino, zdaj pa pojdi ponjo!»

V Matevžku se je nekaj zrušilo. Sedel je, roke so mu omahnile. Kar mu je ukazoval gospodar, je bilo nemogoče. Kako naj mu to dopove? Molčal je. Gledal je v kot, v katerem so zijale med deskami črne luknje.

«No», ga je opozoril gospodar. «Bliska se. Ali boš čakal, da se ulije ploha?»

Matevžek je poiskal klobuk. Molče, s težkimi, pijanimi koraki je odšel skozi vrata.

6.

Zdelo se mu je, da je pravkar zapustil Graparjevo hišo, že je zagledal Košanov dom pred seboj. Razsvetljena okna ko oči volka. Bilo mu je, kakor da čakajo nanj, da ga požrejo... Matevžka je bilo rado strah. Če je šel zvečer pred hišo, spat na hlev, so se mu vžigale žive, grozne predstave pred očmi. Turki iz Mohorjevih povesti, ki so jih pripovedovali starejši judje. Razbojniki, o katerih so vedeli pastirji na paši. Strašne pošasti iz bajk njegove matere. Mrlič, ki so se vračali vse noči in strašili v belih oblačilih... Tistega večera se ni spomnil na strahove.

Njegov veliki strah je bil Košan. Temu se ni mogel izogniti.

Spomnil se je na prve dni službe. Gnal je po klancu kože in ovce. Žvižgal je, ni mislil na nič. Nenadoma je stal pred njim kmet z rdečo brado in pegastimi lici. Prodirajoče oči so ga merile od bosih peta do kurjega peresa na klobuku. «Ti si Graparjev pastir?» Matevžek je odgovoril plašno: «Jaz sem.» A oni: «Glej, da boš pazil na kože, ki so od vruga. Da jih ne boš puščal v laz in na polje. Sicer boš imel opraviti z menoj.»

Tako sta se srečala s Košanom prvič. Matevžek je strmel s široko odprtimi ustmi. Kaj mu hoče ta človek? Besede so bile trde, žaljive. Kaj mu je storil? Z grenkobo v duši je odšel na gmajno. Tiha mržnja in strah do tega človeka sta zrasla v njem.

Prišla je jesen. Paša na gmajni je postala slaba. Listje je bilo trdo, kože ga niso več rade smukale. Le v Košanovem polju je bilo še nekaj sočnega zelja. Matevžku je bilo uganka, kako so mogle kože vedeti zanj. On je šel večkrat mimo polja, ni ga videl.

Zamislil se je bil v igro. Prvič je bil postavil ob vodi mlinček s stopami. Voda je tekla po žlebu na kolo, ki se je divje vrtelo. Kako lepo! V duhu si je ustvaril velik mlin, v katerem vse ropota in se kadi... Nenadoma mu je stopilo v srce tako čudno, da ni občutil nobenega veselja več do igrače. Šel je in preštel kože. Manjkali sta dve...

Našel ju je v Košanovem polju. Stali sta sredi njive in obirali zelje. Sprva se nista zmenili za njegov krik. Ozrli sta se in se pomaknili dalje. Zagledali sta palico, ki jo je vihtel Matevžek nad glavo, pognali sta se v dir... «O, da bi me nihče ne videl», je prosil Matevžek v svoji duši. Ozrl se je. In glej, med njivami je stal Košan. Širok in mogočen. Vse je videl. Ni molčal. «Pob, to si zapomni, dobila se bova!» Pastir je povetil glavo in izginil v grmovje.

Tistega dne Matevžek ni vedel, kod bi šel domov. Klanec je peljal v bližini Košanove hiše. Spomnil se je na besede: «Imel boš opraviti z menoj.» Gnal je domov prej ko po navadi. Tih je stopal po klancu. Venomer se je oziral na desno. Prosil je tiho: «O, da bi me sosed ne videl!» Že je prišel mimo Košanovega doma. Oddahnil se je, srce mu je bilo prosteje. Nenadoma se je s kamna ob klancu dvignil pred njim mož z rdečo brado. Za hrbtom je imel palico.

«Pobič, zakaj si pustil kože v moje polje?» Matevžek je obstal ko ukovan pred njim. «Saj so mi same ušle.» A Košan: «Ti bom dal: so mi same ušle. Da boš vedel za drugič...» V njegovih rokah je važvižgala palica. Košan je hotel prijeti dečka za roke, ga upogniti čez kolena, da bi mu naložil udarcev. «Saj ne bom več», je jeknil Ma-

tevžek. Ko je opazil sosedovo namero, je vse pomrznilo v njem. Tepel ga bo. V njem je zrastel odpor, sramovanje, sovražstvo. «Tega ne!» Že ga je tiščal za roko. Poskočil je in mu jo izvil. Palica je udarila v prazno. Matevžek je tekel po klancu, kože in ovce so mu sledile. Kletev je šla za njim. Jokal je notranje, od srda. Ustavil se je, zmerjal, da je razbremenil, kar ga je težilo v duši.

Od tedaj se je Košana ogibal ko vruga. Ta ga je srečal, ni ga pogledal. «Vserod drugam, le v Košanovo ne», je govoril Matevžek svojim kozam. Pazil je nanje. Ni se upal oddaljiti od njih ne zaspati.

Vse bi bilo dobro, da bi blekice ne bilo. Prvo leto je bila ta izredno lepa kozica tako ljubka, da jo je Matevžek izvolil izmed vseh in jo je negoval. Objemal jo je in božal. Ona pa je iskala po njegovih žepih. Pojedala mu je kruh, on se je smejal. Včasih je vzel v veži ščepec soli: «Za mojo blekico.» Peljal jo je k sočnemu grmu in ji nalomil veja: «Na jej!» In kozica ga je imela rada. Na vsak korak mu je sledila. «Blekica, blekica!» Odgovarjala mu je: «Mekeke!»

Kozica je zrasla v kozo. Tedaj je prišel vrug v njo. Še je hodila za njim in mu iskala po žepih. Odganjal jo je. Imel je svojo kozico, ki jo je negoval. «Jagoda, jagoda!» In ta mu je odgovarjala prav tako ko nekdanja blekica: «Mekeke!» Zdelo se je, da je tedaj blekica zrla Matevžka s tihim sovražstvom. Ali se je hotela maščevati? Njena prejšnja ljubkost in priljudnost se je izpremenila v zvitost in hudobijo. Bila je iznajdljiva in modra. Vedela je, kdaj je Matevžka premagal spanec ali se je zatopil v igro. Postala je voditeljica ostalih koza in ovc. Naj je bila na gmajni še tako dobra paša, je silila v polje in travnike. Segrala se je celo na vrtove.

Radi nje je postalo pa Matevžku pastirstvo muka. Da bi le v Košanov laz ne bila hodila! A izbrala si je prav njega. Gost plot, zarasel z robidjem in grmovjem, ona je našla pot skozenj. Matevžek jo je izgnal in zamašil luknjo. Blekica je izvohala drugo. «Da bi le Košan tega ne izvedel.» Košan se je menda že sanjalo o tem. Videl je v travi stopinje, kozje bobke, objedene mladike... Tako se je zgodilo, da sta se Košan in Matevžek srečala nekega dne, ko je ta pravkar izganjal drobnico iz laza.

Stara sovražnika sta se gledala nekaj trenutkov. Matevžek je trepetaje pričakoval, da bo tepen. Košan ni dvignil palice. Le dejal je odločno: «Drobnico bom jaz gnal domov.» Pastir je vsega pričakoval, le tega ne. Široko je razprl oči. Bilo mu je jasno, kaj bo iz tega. Objela sta ga strah in obup. Košan je gnal kože in ovce pred seboj. Matevžek je planil za njim. Bil je pripravljen tvegati vse.

Prosil ga je: «Pustite za danes, ne bo se več zgodilo. Bilo je prvič...» In oni: «Prvič?

Vse je objedeno in potlačeno.» Niso pomagale prošnje ne prigovarjanje. «Ne pustim, ne!» je zagorela v Matevžku srdita odločnost. Planil je pried drobnico in jo začel razganjati v drugo smer. Vse zaman. Košan je bil močnejši. Njegov glas je grmel ko grom. Matevžek je stal obupan, brez moči ob strani. Oblile so ga solze. Tvegala je najponižnejšo prošnjo. Dvignil je roke in prosil ko Boga. «Lepo prosim, le to pot še... nikoli več... Saj pustim, da me tepete, le kože mi pustite...»

Največje, najgrenkejšo ponižanje. Prosit, da človeka tepejo. Košan ga ni udaril. Vpil je nad ovčami, gnal jih je dalje... Matevžek se je prebudil iz svojega ponižanja. Nov, brezmejen srd mu je zagorel v očeh. Želja po maščevanju. Če bi bil mogel, v tistem hipu bi bil utopil Košana v žlici vode. Preostajale so mu samo besede. Vpil je iz vsega grla: «Le ženite jih! Napravil vam bom nekaj takega... po noči, ko boste spali...»

Ali je vedel, kaj bo napravil? Najbrže ne. Košan se je ustavil in gledal v dečka. Tresel se je. Zdela se je, da bo zdaj zdaj planil s palico po njem. Ali se je prebudilo usmiljenje v njem? Morda ga je objel neznan strah pred grožnjo obupanega, bosopetega dečka. Kaj je bral v njegovih očeh? «Prokleti poba!» je bil z nogami ob tla. «Ali mi boš vedno puščal živino v polje in v laz? Kaj pa delaš? Ali boš še kdaj?» Besnel je od neznanskega srda. Zavedel se je, da je premagan. «Nikoli več», je hlipal Matevžek. Iz razburjene notranjosti je vstalo svetlo upanje. «Na, tu jih imaš, prokleti...» Košan je zagnal palico od sebe. «Toda — če te do-
bim še enkrat... to si zapomni...» Odšel je po gmajni.

«Nikoli več», je gledal Matevžek za njim. Ni bilo hvaležnosti v njegovem pogledu. Med

njima je ostalo sovraštvo... «Nikoli več...» Matevžek je sklenil, da bo držal besedo. Odložil je spanec. In blekica. Košan je izpolnil grožnjo. Čreda je prenočevala v Košanovem hlevu. Pred Košanovo hišo je stal Matevžek. Ni si upal vstopiti...

Skozi okno je videl samo glave. Žlice so prihajale do ust. Večerjali so... Že se je prestopil za korak, a je obstal na mestu. Sedel je na tnilo. Kaj naj stori? Prišlo mu je na misel, da bi pobegnil. K materi? Po noči, v plohi, dve uri hoda... Mati bi zajokala. Naslednjega dne bi ga prišla za roko in ga peljala nazaj. Ne, to je bilo nemogoče. Uiti po svetu? Kam? Uteči nemogoče, vrniti se brez črede k Graparju nemogoče, vstopiti nemogoče.

V duhu je videl Košana pred seboj. Gladi si rdečo brado, govori ostro. Oči mu bliškajo. Zamislil se je, kako naj ga prosi... Zavrgel je slednjo misel. Zahteval bi. To bi bilo laže. Spomnil se je na pripovedko o Petru Klepcu. O, kako lepo bi bilo biti v tistem hipu Peter Klepec, močni pastir, pred katerim se vse trese! Še nikoli si ni tega želel. In kakor da mu je zgolj želja podarila neizmerno moč, se je nasmehnil v srcu.

Stopil bi pred Košana z rokama v žepih in rekel: «Košan, vrni mi kože in ovce! Boš ali ne boš?» In Košan bi se mu smejal iz ihte: «Kdo pa si ti?» On bi dejal: «Kdo sem jaz? Počakaj, da ti pokažem!» Šel bi h klancu, izruval najvišji macesen in prišel z njim pred hišo. Udaril bi po zraku, da bi završalo: «Ali hočeš, da udarim po slemenu?» Košan bi padel na kolena, dvignil roke, tako kot jih je nekoč dvigal on pred njim.

O krasna predstava! Srce mu je drhtelo ob nji... Matevžek se je dvignil. Noge so mu klecale. Ni čutil moči Petra Klepca. Zagnal se je proti hiši, padel v temno vežo in vstopil.

7.

Pri Košanovih so bili že povečerjali. Oči vseh so se ozrle v Matevžka. Prvi je umaknil pogled Košan. Skrit smeh notranjega zadovoljstva mu je igral na obrazu. Tlačil si je pipo, ko da se nič ni zgodilo, in jo je prižgal. Pastir je sedel na klop za vrata. Da bi izpregovoril kako besedo, je bilo nemogoče. Sprva je vprašujoče premotril navzočne obraze, nato je umaknil pogled v uro. Mračna, večno budna je stala v zaboju, kakor da je zavita do vratu. Razen tiktakanja ure ni bilo slišati drugega glasu. Ena izmed hčera je odšla v vežo. Druga je pobirala žlice in brisala mizo. Košanka je pogledala zdaj moža zdaj Matevžka. Čez nekaj časa je vprašala:

«Kaj boš povedal, Matevžek?»

Prišel je čas. Pastir se je dvignil, kakor da je čakal prav te besede. V njegovem srcu

je zdrknilo ko v uri, ki se pripravlja na bitje. Nekaj pekočega, dušečega mu je sililo v grlo. Mislil je še vedno, da ne bo mogel govoriti. Pristopil je k mizi in gledal v Košana. Rdeča brada, pegasta lica, oči so strmele nekam v njegova prsa.

«Dajte mi kože in ovce!» Da, lahko je izpregovoril. Bilo mu je to celo laže nego je mislil. Le glas mu je trepetal ko napeta struna. «Zaspal sem bil... Blekica, ta grda koza... Saj ne bom več...»

Ni vedel, kaj naj govori. A mislil je, da mora govoriti mnogo, tehtno. Prepričevati. Nenadoma mu je zmanjkalo besed. Obstal je z odprtimi ustmi.

Košan je molčal. Puhal je dim pred se. Glava mu je bila zavita v prosojen, modrikast oblak. Še je gledal v prsi. Nato se je

zganil, hrknil in pljunil pod mizo. Pogledal ga je v obraz.

«Ne dam.»

Matevžek je čakal odrešenja. A tu kratek, neusmiljen: ne dam. Bridko, v ugovoru se



Dajte mi koze in ovce.

je izvilo iz njega: «Zakaj ne? Saj ovce niso vaše. Koze tudi ne.»

Košan si je obrisal brke. Držal je pipo v pesti, tolkel po mizi, ko bi prbijal besedo za besedo.

Pot domov je bila lažja, kot si je pastir sprva mislil. V srdcu na Košana je pozabil na vse drugo. Vstopil je, povedal v eni sapi: «Pravi, da pridite vi.» S takim poudarkom, kot bi hotel reči: «Saj sem vedel, da bo tako. Poznam ga. Zdaj vidite.» Grapar je gledal in molčal. Bilo mu je zoprno, težko. Imel je občutek, kakor da mora prositi soseda ubogajme. «Pa pojdi!» mu je dejala žena. «Hudič ga napihuje», je rekel mož in segel po klobuku. Ta beseda je Matevžku dobro dela. Približala ga je gospodarju. «Pojdi z menoj!» Šla sta.

Vso pot sta molčala. Na klancu pred Košanom je dejal Grapar: «Tu me počakaj.»

«Zakaj ne? Ti sam najbolje veš, zakaj ne. Ali ti nisem že enkrat odpustil? Da ali ne? Ali ti nisem dejal, če jih dobim drugič...»

«Saj ne bom več», je jeknil Matevžek obupno.

«Prvič se dejal: ne bom več. Drugič tudi: ne bom več. V tretje ti ne verjamem.»

Pastirju se je vrtelo pred očmi. Že v naprej je bil slutil vso brezupnost svoje poti. Pred njim je sedel sovražnik. Kadil je pipo in se zavijal v dim. Bil je nedostopen. Ali naj ga prosi na kolenih? Ali naj mu grozi? Zahteva? V duhu je videl svojo pot do Graparja... Planil je v jok. Njegove besede so bile prošnja, grožnja, izliv obupa.

«Vrnite mi koze! Saj niso vaše...Če mi jih ne daste, ne grem domov. Ne, ne grem... V hlev pojdem, sam jih bom vzel...»

«Poizkusi», je dejal Košan trdo.

Košanki se je Matevžek zasmilil. Njena ohlapna lica so zatrepetala v sočutju, oči so se ji vlažno zasvetile. «Pa se vdaj», je dejala svojemu možu. «Saj veš, da bo grdo gledan radi tega.»

«Kaj pa misliš?» se je Košan osorno obrnil na ženo. Nato do Matevžka: «Naj pride Grapar!»

«Saj je mene — — poslal...»

«Naj pride Grapar», se Košan ni vdal. «Z gospodarjem moram govoriti.» In je udaril po mizi: «Teh škod mora biti enkrat konec.»

Bilo je zapečaten. Matevžek je strmel v rdeč obraz v dimu. Še Košanka je dejala: «Naj pride gospodar. Počakali bomo.» Pastirju se je odpiralo srce hvaležnosti in ljubezni, če bi ga uslišali in mu vrnil čredo. V tistem trenutku se je znova zadržnilo v njem. Tesneje ko prej. V spoznanju, da nič ne opravi, se je odtrgal od mize. Stopil je skozi vrata in jih zaloputnil za seboj.

«Te bom že naučil», je slišal trdi, počasni Košanov glas skozi okno... Matevžek je bežal skozi noč.

8.

Matevžek je počenil na kamenje. Gledal je v senco, ki se je s počasnimi koraki približevala Košanovi hiši...

Graparja so čakali. V njihovo mrzko razmerje je bilo leglo nekaj težkega. To je spoznal Grapar na vseh obrazih na prvi pogled, ko je prestopil prag izbe. To je sijalo še iz njihovih oči, zvenelo iz besed. Proniknilo je tudi vanj. Odzdravili so mu ravnodušno, mirno. V vzduhu izbe je ležalo nekaj grozečega, prihuljenega. Občutje pred nevihto. «Ali bo udarilo?» je pomislil Grapar. V srcu je bil hud na pastirja, ki ga je spravil v tak položaj.

«Sedi, Tone!» so mu dejali po domače.

Sedel je. Roke je položil na kolena. Ni izbiral besed, dejal je naravnost: «Naš pastir je napravil neumnost... Mlad je.»

«Mlad ali star», je zinił Košan zadirčno in ostro. «Na živino ne pazi kot bi bilo treba.»

Oster ton je Graparja zadel. Spremenil je glas tudi on. «Za prvikrat bi mu bil lahko spregledal...»

Ta očitek je vžil olja v ogenj. Košan se je ves vzravnil in položil pest na mizo. «Prvikrat? To ni bilo prvikrat, tudi drugikrat ne. Dobil sem bil kože v polju. Spomladi so bile v lazu. Usmilil sem se ga... Ali ti ni povedal? To pa je morda že desetič. Vujem lazu je vse poteptano.»

Košanove besede so bile upravičene, Graparja so vendar razjezile. «Ti pa gaziš skozi mojo senožet», si je mislil. Pa ni dejal tega. V srcu je bil znova ljut na pastirja. Bilo mu je vendar, kakor da zagovarja sebe, če zagovarja Matevžka.

«Lahkomišljen je. Prime ga spanec pa zadremlje.»

«Tak ni za pastirja. Treba ga je naučiti.»

«Zakaj mi nisi tega prej povedal?» je očital Grapar. «Prišel bi ga bil trše... Sam veš, da ni lahko s tujimi ljudmi.»

«Pa bi ti pogledal», je raslo kljub Graparjevi mirnosti zbadljivo iz Košana. Vsak očitek, naj je bil še tako rahel, ga je razdražil. «Ti si odgovoren za svojo živino. Prav tako za svoje ljudi.»

Grapar je gledal jezno. Pohrkal je. Roke so se mu tresle. Že mu je prišla na jezik beseda o senožeti, a jo je zadušil v kali. «Vem», ga je grenko peklo v prsih. «Človek, ki dela, naredi nekatero stvar napak. Prav tako jaz kakor ti.»

«Kaj sem jaz naredil napak?»

«To», je posili Grapar trd nasmeh, «da si odgnal čredo. To je po postavi prepovedano. Lahko bi te tožil.»

«Toži! A jaz te bom tožil za odškodnino.»

Mrzko razmerje, ki je viselo med obema,

je grozilo, da se razplameni v sovraštvo. Moža se nista zadrževala. Besede so bile jedke. Oči so gledale nemirno in iskale opore v predmetih v izbi. Košanka je plašna pogledovala zdaj enega zdaj drugega. Spoznala je, da bo udarilo v hipu, ko spregovorita še enkrat. Med obema hišama bo zagorelo sovraštvo. Ne bo ga mogoče več pogasiti. Hitela je z besedo. Bala se je, da bo prepozna.

«Bodita pametna! Zgovorita se kot ljudje. Malo popasene trave in kože v hlevu, ali je to vredno tožbe in besede? Pastirju je treba dati dober nauk...»

Košan je ostro pogledal ženo. «No!» Ta je utihnila. Njene besede so vplivale pomirjujoče. Moža sta se nenadoma zavedela. «Ali sem dejal, da bom tožil?» je vpraševal Košan. «Če bi tožil on... Odškodnino pa zahtevam po vsej pravici...»

«Koliko misliš, da je škode?» je vprašal Grapar mirneje, a mračno.

«Pojdiva gledat, če hočeš! Jutri. Fa kdo bi sodil? To se je ponavljalo od pomladi.»

«Res, škodo je delala moja živina», je gorelo iz Graparja. «Pa — ali sem jo jaz gnal v tvoj laz? Ta, ki je kriv škode, naj jo tudi plača. Pastir ima kozo, enoletno mladico. To si obdrži, če hočeš. Ali ti je prav?»

Košan je molčal. Ne radi tega, da bi mu ne bilo prav. Kar tako, da bi ne zgrabil za predlog z obema rokama.

«Saj bo preveč», je žena boječe pogledala moža.

«Če ti je prav», je trepetalo v Graparju, «vrni mi drobnico in konec besedi. Pastir bo imel dovolj dober nauk. Kozica mu je bila prirasla na srce.»

«Naj bo», je dejal Košan, kakor da se je stežka odločil. Dvignil se je, šel je iz hiše.

Grapar je s težkimi koraki, s povešeno glavo stopal za njim. Trapil ga je občutek neizmerne ponižanja. Tudi Matevžkove ovce mu je bilo žal.

9.

Drobnico so zagnali na klanec. Pred Graparjem se je nenadoma dvignila senca. Matevžek. V hipu, ko je zagledal v mraku kože in ovce, mu je v prečudni melodiji vzdrhtelo srce. Težek dan je bil napol pozabljen... Grapar je kuhal v srcu srd na pastirja, radi katerega se je moral poniževati. «Poberi se domov!» je zarežal vanj. Ta je ostrmel. Sladka melodija v srcu je v hipu ugasnila. Bežal je po klancu. Skočil je v hišo in legel na peč.

«Kaj je?» je vprašala Graparica. Ni ji odgovoril. Tistega dne se je vse hudo zvalilo na njegovo glavo... Slišal je, kako je gospodar gnal drobnico mimo hiše. Čez nekaj časa je vstopil. Matevžek je niščal obraz v peč, ni

ga videl. Žena je vprašala: «Kaj je rekel?» Mislila je Košana. Grapar je odvrnil: «Odškodnino sem mu moral dati.» In žena: «Koliko?» Mož: «Kozo!» V ženine začudene oči: «Ne našo.» Pomignil je na Matevžka. «To naj mu bo v šolo.»

Matevžek ni videl Graparjevega migljanja. Slišal je le: «Ne našo... To naj mu bo v šolo.» Stisnilo ga je za srce. Poležal je še nekaj trenutkov, izmuznil se je iz izbe... Nevihta se je bila razdivjala nad sosednjim hribom. Ni bilo več bliskov ne groma. Deževalo je drobno, polagoma. Matevžek ni čutil dežja. Ni podvizal v slamo na hlev. Odpahnil je hlevna vrata in stopil v temo. Pod nogami je žvekal. Duh po gnoju. Z rokami se je

oprijemal spolzkega lesa. V kotu je bila pregraja za koze. Odpahnil je vratca in vstopil. Koze so že ležale. Ko so ga zaslišale, so planile na noge, zameketale.

«Jagoda, jagoda!» Jagoda se ni oglasila. Znova mu je grenko stopilo v grlo, v obeh ga je zaščemelo. Taval je v temi in otipaval živali. Spoznal je blekico, belko... Koz je bilo samo sedem. Kje je osma? «Jagoda, jagoda!» Tiho. Naslonil se je na ograjo in segel z roko na čelo. Mrzel pot ga je oblil po vsem telesu...

Z odprtimi očmi je ležal na slami. Na streho je padal dež. Zdelo se mu je, da zabiava njegove misli. Mislil je na jagodo... Sladki dnevi, ko je pasel domačo kozo v gmajni nad rojstno hišo. Imenovala se je srna. Ni imela rogov, a znala je trkati. Spočetka se je je bal. Približala se mu je na tiho in ga butnila v hrbet. Trikrat ga je podrla na tla. Nosil je zanjo kose skorje v žepu, ščepec soli. Branil se je s palico. Kozja je silila za njim, postala sta si neločljiva prijateljca. Le hrbta ji ni smel pokazati.

Včasih se je mirno pasla po skalovju. Če je Matevžek izginil za nekaj trenutkov, je dvignila glavo in zameketala. Kadar se je Matevžku ljubilo drugam, jo je poklical: «Srna! Srna!» Pritekla je za njim. Zdaj zdaj jo je obsedel vrag. Ni mu uhajala na tuje njive in travnike, ker teh daleč naokoli ni bilo. Gozdovi in senožeti. Izgubila se je v gozd. Matevžek je zaman tekel za njo in jo je klical. Prešla je gozd, znašla se je visoko v hribu. Letela je po stezi skozi strmo senožet in se ustavila nad prepadi. Pasla se je v skalovju. Ni se zmenila za Matevžka, ki je čepel v razpokah čeri in jo klical ter vabil. Ves je trepetal. Bal se je, da bo kozja zdaj zdaj zdrknila v prepad. Dan se je nagibal k večeru... Iz tega strahu za žival se je rodila še večja ljubezen. Neke noči sta prenočevala v gorah. Matevžek je mislil na mater, ki doma umira od strahu, toda koze ni mogel zapustiti. Ležala sta na mehki trati med skalami. Objemal je njen vrat...

Poslovil se je od doma. Misel na mater ni bila bridkejša ko spomin na kozo. Prišla mu je misel: «Kaj bo reva brez mene?» Imel je brata, ta jo je odslej pasel. Prvo noč pod tujo streho je sanjal samo o nji. Zdelo se mu je, da sliši njeno tožno meketanje. V novi službi je imel osem kozâ, srne ni bilo med njimi. Občutil je srčno potrebo, da prenese svojo ljubezen na eno izmed njih. Izbral si je blekico... Objemal jo je, kot je objemal nekoč srno. Vendar je bilo zmeraj nekaj tujega med njima.

Predpreteklo zimo mu je v veseli minuti dejal gospodar: «Če boš priden, dobiš kozlička.» Morda je gospodar pozabil na te besede, Matevžek si jih je zapomnil. Imeti svojo kozico so bile njegove velike sanje, ko

je še begal pod planinami, prenočeval med skalami. Ni mu bilo toliko radi lastnine. A imeti žival, za katero skrbiš, ki je popolnoma tvoja, je vse nekaj drugega kakor srna ali blekica. Od srne se je moral ločiti. Blekico bodo nekega dne prodali. Kaj mu bo ostalo? Kozica, njegova last, ostane za zmeraj pri njem. Nekatero uro je mislil na to...

Spomladi so imele koze mladiče. Matevžek je vprašal gospodarja: «Katera bo moja?» Srce mu je bilo: ali mu bo odrekel, kar mu je bil obljubil? Grapar je pomislil. Komaj vidno se je smejal v brke. Nekaj mu ni bilo prav. «Tista, ki si jo izbereš», je odgovoril čez nekaj časa. Matevžek si je izbral kozico, ki je bila zelo živahna, imela je uhane in rdečkasto dlako. Imenoval jo je jagoda. Hodil je vsak hip v kozjak, da bi videl, kaj dela njegova kozica.

Približala se je velika noč. V hišo je stopil močan človek s širokim košem na hrbtu. Prekupec s kozlički. Dolgo se je pogajal z gospodarjem. Prinesli so v izbo vse kozličke, tudi Matevžkovo kozico. Zvezali so jih na nogah in jih stehali. Matevžek je sedel na peči. Gledal je, ni dejal besede. Nekaj grenkega se mu je nabiralo v grlu. Iskal je gospodarjev pogled. S počasnimi rokami je naštel tujec denar na mizo. Odpravljali so se, da odnesejo kozličke. Tudi jagodo.

Matevžek je skočil na klop. «Ta kozica je moja!» Od razburjenja se mu je pačil obraz. Saj ni hotel jokati. Ne bilo bi moško. Pozneje so mu pravili, da so mu solze kar tako vrele po licih. Grapar je stal in gledal. Bilo mu je nerodno. «Drugo leto. Tiho bodi!» je dejal. Matevžek mu ni verjel. Oglasila se je gospodinja. Bilo jo je sram pred smehljajočim se kupcem. «Če si mu jo obljubil, mu jo moraš dati...» Grapar je bil skop. Težko mu je bilo obljubiti in dati. Vdal se je le iz nevolje. Vrnil je denar. Teden dni pastirja ni pogledal v obraz.

Matevžkovega veselja to ni zagrenilo. Jagoda je bila njegova. Odvrnil je svojo pozornost od blekice. Vse njegove misli, vsa sladka skrb jagodi. Vse, kar je dobrega zašlo v njegove žepe, v njen gobček. Matevžek se nikoli ni lastil tujega blaga, za jagodo je kradel. Skorjico, ščepec soli, pest otrobi. Bil je zanj praznik, ko jo je z drugo čredo prvič vzel na pašo s seboj. Kako nerodna je bila! Spotikala se je ob kamenje in padala. Utrudila se je naglo, plegala v senci. Matevžek si je vedel pomagati. Nasmukal ji je leskovega listja v klobuk in ga ji je prinesel ko v skledici pred gobček. Jagoda je jedla. Kadar so bile koze žejne, so šle pit v grapo, v kateri je vil izkopan tolmun. Tudi vode je pastir zajel v klobuk in jo prinesel kozici.

Jagoda je znala ceniti njegovo prijateljstvo. Kamor se je zganil pastir, je šla kozica

za njim. Z gobčkom je iskala njegove roke. Odprl jih je, a ona je lizala po dlaneh misleč, da najde skorje ali soli. Poiskala je njegove žepe. Obrnil jih je. Krušne mrve so padle iz njih, ostanki soli. O, kako veselo, iz vsega srca se je Matevžek smejal. «Jagoda, moja kozica», je objemal njeno glavo. Sedel je, a ona je stala pred njim. Pripovedoval ji je stvari, ki si jih je sam izmišljal. Kozica ga je gledala z modrimi, ljubečimi očmi. Zdelo se je, da ga razume. Odgovarjala in pritrjevala mu je razumno: «Mekeke!» In nov smeh. «Oj, ti kozica neumna, ti vsega tega ne razumeš...»

Besede so bile čisto navadne. Glasile so se nekako takole: «Jagoda moja, ti si tako otročja. Majhna si bila, a zdaj raseš, da sama ne veš. Zrasla boš v kozo, glas ti bo postal debelejši in se boš prskala... Nato boš imela dva mladiča. Spomladi... Eden bo kozlič, a drugi kozica. Kozliča bom prodal, kaj bi z njim! Samo listje žre in trka, neroda! Ti boš imela mleka, da boš težko vlačila vime za seboj. Peljal te bom k materi. «Nate, mati», bom dejal. Mati si bo z rogljem robca obrisala oči in rekla: «Kje si jo dobil?» Vesela bo... Seveda, žal mi bo po tebi, prišel te bom obiskovat. Tebe in kozico, obe ne bom smel imeti, gospodar tega ne pusti. Kozica bo zra-

10.

Z upom in strahom v srcu je stopil Matevžek naslednjega dne v hlev. Vrata kozjaka so bila priprta. Prejšnjega večera jih je bil pozabil zapreti. Koze so poskakale na prosto. Sedem... Jagode ni bilo. Upanje, ki se mu je bilo vžgalo v polspanju, je za vedno ugasnilo. Obstal je na mestu. Šiba v rokah se mu je tresla. Vzeli so mu, kar mu je bilo najdražje. Zavpil bi bil, legel in ne več vstal. To bi mu ne pomagalo. Zdržal se je; pogumen, čuden nasmeh mu je spreletel lica. Le v srcu mu je bilo težko.

Tožno so mu zveneli koraki po klancu. Klobuk je bil potisnil globoko na oči. Še petelinje pero za trakom se je bilo žalostno povsilo... Nebo je bilo vedro. Nad obzorjem so ležali oblaki, zakrivali solnce. Pobočja so ležala v mračni senci. Zemlja je bila premočena. Zelenje sveže, da je prijetno božalo oko. Ozračje jasno, da je bilo mogoče razločiti drevje v nasprotnem hribu. Kljub poletju je hladno velo od gora.

Pastir je gnal mimo Košanovega doma. Tega dne se ga ni izogibal s pogledom. Kar je zagrešil, je stokrat poplašal. Še več. Oni so bili njegovi dolžniki. In vendar ni želel, da bi zagledal Košana. Pričakoval je, da uzre jagodo, zasliši vsaj njen glas. Drzna želja, ko da se je porodila iz sanj: da bi prihitela kozica k njemu. Objel bi jo. «Jagoda, ja-

sla, postala bo koza, ti pa boš že stara...» In jagoda se je naveličala. Šla je proč.

Matevžek je del roke pod glavo in sanjal... O mestu, o lučeh. Če se je videl v duhu, kako hodi med hišami, si ni mogel misliti, da bi ne bila tudi kozica z njim. To bi stremela!... Res, postala je večja, ni se mogla otresti vpliva blekice, hodila je v laz za njo. Matevžek ji je očital. Njegova ljubezen ni bila manjša, odpustil ji je. Če bi jo izgubil, bi bil to najnesrečnejši dan njegovega življenja. Če bi mu jo kdo vzel, bi postal njegov največji sovražnik...

Ležal je na slami in grenko mislil. Roke je držal pod glavo, od trudnosti so se mu zapirale oči. Slišal je dež, ki je padal na streho. Dež je utihnil, zapihal je veter. V hlevu je ropotala živina... «Ali je Košan zahteval prav njegovo kozico?» Morda je bilo Graparju še vedno žal, da mu jo je dal in je vesel, da se je je iznebil. Matevžek je stisnil pesti... Še pol v sanjah je razločno čutil bolečino srca. Že je zadremal... V polzavesti mu je prišla svetla misel. Morda se je zmotil. V temi se mu je kozica izmuznila. Prešla bo noč, vstal bo, jagoda bo stala pred njim. Hotel se je dvigniti, iti v hlev, se znova prepričati. Telo je bilo težko. Strašen dan je ležal ko skala na njem... Zaspal je in se ni prebudil do jutra.

goda!» Pognal bi čredo, da bi prišel Košanu čimprej izpred oči.

Okrog hiše je bilo vse mirno. Kozica se ni prikazala, ni pritekla k njemu. Košanovi niso pasli, živina je bila noč in dan v hlevu. Jagoda je bila obsojena v ječo. Ali se ji bo stožilo po zelenju, po čisti vodici, po skorjah? Ali ne ob klicala tožno ves dan: «Mekeke?» Sovražno je gledal v Košanovo hišo, v hlev. Še drevje, plot, ki je ločil klanec od vrta, vse mu je bilo mrzko.

Tistega dne je bila gmajna tisočkrat žalostnejša ko drugekrat. Matevžek je sedel na skali in zamišljen tepel s palico pred se. Na vejah so visele debele deževne kaplje. Veter mu jih je stresal za vrat. Ni se zganil. Ni mislil na igro, na piščalko. Ni legel, del roke pod glavo, sanjal o mestu, o velikih hišah, o stoterih žarečih lučeh. Zdaj zdaj je pogledal za čredo. Preštel je koze... Sedem... Vsakokrat se mu je zdelo, da jih bo naštel osem. Zganilo se je za njim, mislil je, da bo prihitela jagoda in mu obvohalava roke. Bil ji je pripravljen dati ves svoj kruh, zrezati ji krompir v drobne koščke in ga ji osladiti s soljo... Jagode ni bilo...

Koze so se zganile z mesta in se razpršile po gmajni. Dvignil se je in šel za njimi. S krikom in udarci jih je gnal do gozda. «Tu se pasite, mrhe!» Sovražil jih je, kakor da so

one krive njegove nesreče. Ob slednjem udarcu je občutil slast. In vendar so bile kože prav tega dne za čudo mirne. Ali so slutile njegovo boleost? Svojo sokrivdo? Še blekica se ni oddaljila proti Košanovemu laz. Zdaj zdaj je dvignila glavo in ga pogledala, ko bi hotela reči: «Kaj je danes Matevžku, da je tak?»

Dan je bil neznansko dolg... Izza oblakov se je pokazalo solnce, znova je zatonilo. Matevžek je jedel kruh. Ni mu šel v slast. Stopil je v gozd, nabral suhljadi. Prinesel jo je na gmajno. Zlezal je pod grm, nabral suhega listja, trave in dračja. Vse to je naložil v kopicu. V hlačnem žepu je imel vžigalice. Bile so pokvarjene od vlage. Kapica za kapico je odletela. Posrečilo se mu je, da je eno vžgal... Oster duh po žveplu mu je udaril v nos. Dvignil se je ozek, bel steber dima. Plamenček je zagorel, rodil druge. Objeli so dračje, se množili, lizali veje. Vesel pastirski ogenj je zaplapolal.

Matevžek je gledal plamene, pozabil na jagodo. Igra plamenov je bila zanj opojna. Prikazovale so se najrazličnejše oblike, ugašale in se znova porajale. V svoji domišljiji je videl žareče gore, čudne pošasti, ki so se teple med seboj... Ogenj je dogorel. Rdeča žerjavica. Vzel je iz malhe krompir in položil vsakega posebej med oglje. Zagrebel jih je s krepelcem... Prijeten vonj mu je udaril v nosnice. Obrnil je krompir za krompirjem. Čakal je s prekrižanimi rokami, gledal v žareča očesa, ki so drug za drugim ugašala. Pokrival jih je plast sivega pepela.

Krompir je bil pečen. Vzel je enega, ga metal iz roke v roko in pihal med prste. Razklal ga je. Prikazala se je bela, suha sredica, od katere se je kadilo... Pojedel je krompir. Ni bilo mraza, vendar je naložil novih vej

na žerjavico in zapihal. Manjkalo mu je družčine. Nečesa, kamor bi se mogla opreti njegova duša. Jagode ni bilo, ostal je ogenj. Zdel se mu je živ. Rahlo šumeči prameni so mu govorili. Ob pogledu nanje se mu je vrstila misel za misljo.

V plamenih je stala jagoda. Gledala ga je s tožnimi očmi in ga klicala. «Mekeke!» To ni bil veseli klic, bil je jok. Kje je? V temnem hlevu stoji, gleda v mrak majhnih, s pajčevino in prahom zadetih oken. Morda ni nikogar, da bi ji položil klaje, ji dal vode. Pozabili so nanjo. Toži se ji po zeleni gmajni, po sočni travi ob grmovju, po leskovih grmih. Rada bi priskočila in mu ovohala žepe. Toži se ji po njegovem objemu, po njegovih besedah. Gledala bi ga in ga razumela... Kdo pravi, da koza ne razume? Le govoriti ne zna... Zdaj gine med stenami. In tako bo ginila vse dni. Prišlo mu je, da bi bil šel, po teptal z nogami Košanov laz, posekal drevesa in jih izruval s koreninami vred... To bi jagodi ne pomagalo. Poginila bo. Izvlekli bodo na svetlo, izkopali jamo ob klancu in jo pokopali ko mrhovino. Ali pa jo bodo vrgli v prepad.

Misel, da bo jagoda revno poginila, se je tako ostro zapičila v Matevžka, da ga je zbodlo v prsih. Hotel ji je pomagati... Kako? Iz plamenov, ki so švigali pred njim, se je rodila misel in okamenela v možganih. Nihče več bi mu je ne mogel odgnati.

«Rešil jo bom», je dejal pri sebi. «Pojdem in jo bom vzel. Skril jo bom...»

Sklep je bil storjen. Ob goli misli mu je bilo v srcu, kakor da je namera že izvršena. Na obrazu se mu je rodil nasmeh. Ni več izginil. Ozrl se je na nebo. Solnce je bilo že nizko. Kmalu bo noč...

11.

Po večerji je Matevžek težko čakal, da so začeli moliti. Klečé ob peči je brbral očenaše, a je mislil na kozico in na svojo namero. Neznani nemir ga je objemal... Po molitvi se je splazil iz hiše in šel na hlev. Ni legel v slamo. Zlezal je do paža, gledal skozi lino.

Nebo je bilo oblačno. Vsa pokrajina je bila zavita v globoko temo. Nad zapadom je rahlo žarelo nebo. Po vasi je bilo videti luči. Ugašale so druga za drugo. V daljavi je lajal pes. Slednjič je ugasnila luč tudi pri Graparju. Nekdo je stopil na prag in globoko zazelal. Vrata so se zaprla.

Matevžek se je splazil od paža. Prišel je čas... Počasi, tiho ko senca je stopil raz hlev in šel bos po prstih čez dvorišče. Nihče ga ni mogel slišati. Že je stal na klancu... Zaslišal je fantovsko petje. Matevžka je preplašilo. Stisnil se je tesno k plotu in čakal.

Petje je utihnilo za gozdom. Pastir je šel dalje.

Stal je v bližini Košanove hiše. V oknih se je še vedno svetila luč. Zgrabilo ga je v duši, da se ni mogel ganiti. Strah?... Spomnil se je na kozico. Obnovil je svojo namero. To mu je dalo novih moči. Ali naj gre dalje, ali naj počaka? Neznana sila ga je pognala naprej. Zadel je ob tnalno, skoraj je padel. «Zakaj še niso šli spat?» Priplazil se je do hiše in se stisnil k zidu. Rad bi bil pogledal skozi okno. Ni se upal.

Slišal je zehanje. Košanov glas: «Pojdiva spat!» Nekdo je zamrmral neumljive besede. Košanka. Matevžku je zaigralo srce. Stisnil se je k zidu še bolj. Vrata so se odprla, nekdo je stopil pred hišo. Oko, ki se je privadilo temi, je videlo senco. Košan se je oziral na vse strani. Pastir je pridržal sapo. Ali ga bo Košan opazil?

Nenadoma se je senca odtrgala z mesta. Težki koraki so šli do hleva. Nekdo je od-pahnil vrata, pogledal v hlev. Zapah je znova zaškripal. Ali je Košan nekaj slutil? «Zdaj me bo opazil», je drhtelo v Matevžku. Senca je rasla od hleva, stopila v hišo. Vežna vrata so se hrešče zaprla, ključ je zaškrtal.

Matevžek se je oddahnil. Nevarnost je bila pri kraju. Košanovi so spali na drugi strani hiše. Tu ga ni mogel nihče videti... Poiskal je v temi tvalo, sedel nanjo. Del je glavo v roke in mislil. Kaj naj stori? Bilo je neizogibno, namere ni mogel opustiti... Dvignil je glavo. Zbal se je, da ga kdo ne dobi. Ob hlevu je bilo nadstrešje, pod njim je stal voz sena. Splazil se je do njega, počenil med kofesa.

Čakal je. Dolgo? Morda uro, morda manj. Hotel je, da domači pospijo... Trikrat ga je obšel tako neznan strah, da je hotel planiti kvišku in zbežati domov. Ne strah radi noči in pošasti domišljije, radi nečesa drugega, neznanega. Vsakokrat ga je premagala misel na kozico. Ni mu šla iz duše.

Dvignil se je. Noge so ga bolele v kole-nih. Poslušnil je še enkrat. Nobenega glaslu. Ozrl se je, premotril vsako senco. Stale so nepremične; drevesa in predmeti... Ob hlev-nih vratih ga je obšla taka tesnoba, da bi bil padel na tla in cvilil ko pes. Zbrati je moral vse sile, da se je vzdržal. Odmaknil je zapah, ki je zastokal. Vrata so se odprla, stopil je v temo.

Imel je občutek, kakor da je stopil v brezno, iz katerega ni več izhoda. Prešinila sta ga vročina in mraz. Držal se je za vrata in gledal v črnino. Ničesar ni bilo razločiti. Slišal je le bitje lastnega srca. Slednjič dihanje goveda, premikanje čeljusti. Duh po gnoju in po plesnobi. Pomislil je: na desno so okna, na levici morajo biti staje. Ni se motil. Otipal je z roko raskav les. Srce mu je zaigralo.

Prijemaje je šel po gnoju, ki mu je žvekal pod nogami. Zdelo se mu je, da mu bo noga zdaj zdaj padla v praznino. Izgubil bo ravnotežje in se zaman lovil v prostoru brez dna... Oglasila se je svinja. Živali so zaslutile prisotnost nekoga. Spremenile so način dihanja. Matevžek je postal... Kaj dela? Obšlo ga je novo malodušje. Hkratu se je znova opogumil. Stopal je dalje. Kje je kozica? Tipal je za vrati, ni jih našel. In če jih najde, ali ne bo odprl k prašičem? Prašičev se je bal.

Znova je postal. Poslušal je. Ali je mislil, da bo iz dihanja živali spoznal jagodo? Nova misel... Zaklical je pritišano: «Ja-goda!» Nato glasneje: «Jagoda!» Tako čudno je odmel glas v tem prostoru. Bilo mu je, kakor da se ga živina boji. Prenehala je di-

hati. Imel je občutek, kakor da je vrsta plaš-nih oči uprta vanj. «Jagoda!» Nič. Sprele-telo ga je: ali jo je Košan prodal? Ubil? Kje je? Otipal je vžigalice. Vzel je eno in jo po-drgnil ob hlače. Nič. Drugo... Zagorela je. Mračna, zelenkasta svetloba se je razlila okoli njega. Pred njim so zaživele stene, staje. Krave so zrle vanj. Rdečka je iztegnila vrat in zamukala... Ob tej svetlobi je objela Matevžka taka groza, da se je naglo obrnil in počenil. Ali se je zbal lastne sence? Da ga ne najdejo? Vžigalica je padla v gnoj in ugasnila.

Nekaj temnega, zamolklega se je nase-lilo v pastirjevo zavest. Kozice ni, kozice ne more najti... Kako je mogoče, da bi se mu na ključ ne bila oglasila? Pekoč strah, neizre-čena bojazen sta mu gorela po vsem telesu. V tistem hipu je pozabil na jagodo. Imel je eno samo blazno željo, da bi čim prej našel pot iz tega prostora. S trepetajočimi rokami je grabil za rante staj in gazil po gnoju. Nenadoma se mu je zazdelo, da ne gre v pravo smer. Obrnil se je... Poizkusil je bežati, spod-taknil se je ob nečem trdim. Prišel je do stene. Zadel je v kravo, ki je preplašena sko-čila kvišku. Veriga je zarožljala. Da bi vžgal novo vžigalico, ne bi imel več poguma. To mu v zmedu ni prišlo več na misel. Nekaj grozečega se je nagibalo nadenj in grozilo, da ga podsuje. Pot mu je tekkel po obrazu... «Tu, tu», je stokal in znova iskal ob stajah. Pot je bila dolga, kakor da se hlev vleče v brezkončnost. Kje so vrata? Ni jih našel. Že se je hotel obrniti, ko se je znova pognal da-lje. Da, tam so bila vrata. Priprta... Planil je skozi nje in zadihal iz polnih prsi. Rešen je bil zlega kroga, pogube. Porinil je zapah.

Ni si upal bežati od hiše. Ali ga je kdo videl, slišal? Znova se je stisnil pod voz. Od prestanega strahu mu je divje tolklo v sen-cih. Suh jok se mu je trgal iz prsi... Ljube-zen, silno hrepenenje po kozici ga je bilo gnalo v hlev. Vrnil se je z brezmejnimi sovra-štvom... Na kozico zdaj ni več mislil. Kakor da je na vekomaj izgubljena. Kakor da je ni-koli ni bilo. Pred njim je stal Košan... Po-slušnil je. Ob hiši je bilo vse tiho, ob hlevu vse tiho. V onemoglem srdcu je dvignil pe-ščice in jih zavihtel proti mrkemu domu med drevjem. Stiskal je zobe. Kaj bo storil? O, da bi imel moč Petra Klepca! Prosil je Boga zanjo. Spoznal je, da živi junak Klepec le v bajki. On je bil pastirček Matevžek, ki mu smejo vzeti kozico, a on mora molčati.

V srdcu, v želji po maščevanju, v hrepe-nenju, da bi imel moč Petra Klepca, se je porodila črna misel v njem... Vžgala se je ko prej vžigalica v hlevu, a ni ugasnila. Objela ga je groza. Le za hip. Sključil se je na vse štiri, premagal trepetanje telesa. Mi-

sel je že gorela v svetlem plamenčku. Če bi bil v tistem hipu ležal Košan zvezan pred njim, bi mu bil s slastjo z žebeljem izkopal oči.

Segel je v žep. Ostali sta mu bili še dve vžigalici. Preplašilo ga je: ali bosta obe

ugasnili? Vzel je prvo in jo podrgnil ob spodnji del jopiča. Zagorela je... Žveplo je igraje, zelenkasto frcalo od glavice. Nastal je svetel plamenček. Matevžek ga je pritaknil k senu...

12.

Matevžek je bežal proti klancu. V hipu se je ustavil. Neznana, nerazumljiva sila ga je zadržala. Ob poti je stala pritlikava hruška s široko krono. Stisnil se je k deblu, glava se mu je dotikala prvih veja. Bilo ga je groza stati na tleh. Pognal se je kvišku in obsedel v rogovili.

Ozrl se je proti hlevu. Stežka je razložil nekaj žarečega ob njem. Plameneče oko, ki je raslo, postajalo od hipa do hipa večje. Nekaj neizreklivega, blaznega je vzdrtelo v Matevžkovem srcu. Ni bila groza, ampak živa radost. Ne radi maščevanja, na katerega v tistem trenutku ni več mislil. Veselje je bilo tako čisto ko ob nedeljah, ko je slišal petje orgel v cerkvi.

Bolj nego najslajša melodija so pastirja od nekdanj zamamljale svetle luči. Na mesto ni mislil toliko radi velikih hiš in šuma ljudi, kolikor radi žarnic, ki goré vse noči in ki si jih še predstavljati ni mogel. Njegove najsmelejše misli, najdrznejše sanje je obzarjalo nekaj svetlega ko solnce. Nepozabni vtisi polnočnice, ko je vsa cerkev žarela in so prihajale plamenice z vseh obronkov in iz sotesk. Ni slišal petja ne godbe. Pogled je vsrkaval le svetle vtise, v duši se mu je odpiralo daljno nebo.

Bil je še majhen, ko je sedel zvečer v temni izbi in trepetal od strahu. Vstopila je mati. Prižgala je luč. «Mati, jaz bom ugasil.» In mu je pomolila gorečo vžigalico pod nos. Za trenutek je strmел v dogorevajoči plamen, ki se je bližal materinim prstom. Upihnil ga je. To je bila njegova radost... Gorela je luč. Majhna brlivka, ki se je kadila. Včasih je sedel dolge minute ob nji, gledal v plamen. Ta je bil zanj velika skrivnost. Iz nič se rodi in tako lepo plapola, se igra, širi in ugaša... Sedel je ob ognjišču, na katerem je mati kuhala večerjo. Drva so gorela v svetlih plamenih, ki so zdaj peli, zdaj cvilili, kakor da bi žalovali. Zdelo se mu je, da je nekaj živega, strahotnega, nevidnega v njih... Vse, kar je bilo zanj skrivnostnega in lepega, je bil ogenj. Solnce po dnevu, ki ga ni mogel gledati, zvezde in mesec po noči, ko je vsa pokrajina obsijana in trepeče. In še kresnica v travi, ki se pusti ujeti. Na dlani mu je zeleno gorela ko majhna lučka. Prinesel jo je v svetlobo: ná, bila je črna.

Pasel je kozo. «Mati, ali smem kuriti?» Ni mu dovolila. «Zažgal boš gozd.» Ukradel je vžigalice. Šel je visoko v hrib, se skrila s kozo med skalovje in zakuril svoj prvi pa-

stirski ogenj. Od ponosa so mu gorela lica. Zdelo se mu je, da je njegov ogenj gorel vse svetlejšje, vse živeje ko drugi ognji. Imel je občutek: prvič v svojem življenju je storil nekaj velikega... Zgodilo se je, da mu je nekoč ogenj ušel. Obliznil je suho travo, se vzpel čez skale. Zagorelo je grmovje in plamenelo ko kres. Matevžek je bil očaran. Stal je in gledal. Plamenčki so se širili in se topli med seboj. Preskakovali so drug drugega, se razbegovali in se znova našli... V bližini so bili kosci. Niso ga videli. Videli pa so ogenj, zavpili in pritekli. Matevžek je spoznal, da se je zgodilo nekaj hudega. V nevarnosti sta bila gozd in senošet. Pobegnili je s kozo. Ogenj so pogasili. Nihče ni slutil, kdo ga je bil zanel.

Kresna noč... Kresovi po vseh obronkih in vrhuncih. Praznik ognja. Matevžek vso noč ni legel počivat. V duši mu je pelo, kri mu je bila razigrana. Ni zadostovalo, da je tistega večera zažgal en sam kres, pripravil je dva, tri... Požar je videl samo enkrat. Še takrat ni gorela hiša, gorele so svisli. Pasel je na gmajni, a v sosednjem hribu je nekdo trebil za laz. Zažgal je bil robidje. Pustil je žerjavico in šel domov. Iz žerjavice se je znova prebudil ogenj, zlezal v suho travo, se splazil do plota. Ta je zagorel po dolgem, veselo plamenel. Plameni so dosegli svisli s slamnato streho. Ogenj jih je objel od dveh strani, zapel v zmagoslavju, zašumel. Matevžek je videl, kako sta švignila po obeh straneh strehe dva rdeča, žareča valova, udarila drug ob drugega. Ta udarec je bilo slišati daleč. Ogenj je požiral vse... Pastir je strmел, odpiral usta. Od veselega začudenja mu je nehala biti srce...

Pijan od onemoglega srda je bil pritaknil vžigalico k senenemu vozu. Vzrl je ogenj, ni več mislil na maščevanje. Čepé v rogovili drevesa, je pričakoval nenavadnega prizora, ples plamenov. Nekaj tako velikega in v taki bližini še nikoli ni videl. Ni mislil na beg, na nevarnost. Široko je odpiral oči, da bi ne zamudil niti iskre.

Žareče oko na vozu je postalo veliko. Ni bilo več podobno očesu. Nastala je svetla lisa. V svetli lisi je bilo razločiti žive plamenčke. ko škrate, ki so skakali po senu. Širili so se dalje, objeli so polovico voza. Prvi so obliznili streho. Bila je po vrhu mokra, zakadila se je. Plameni so prodrli v sredino, svetlo zagoreli, prodrli mokro odejo. Prva svetla perot je zaplapolala na strehi. Bilo je slišati prvi šum. Okrog in okrog je

bilo od hipa do hipa svetlejšje. Videti je bilo voz, steno hleva, vrata... Trato pred hlevom, drevesce na nji. Svetloba se je širila do vrtnih dreves, do hiše. Stena je bila svetla, ka-



Čepe v rogovili je pričakoval nenavadnega prizora.

kor da je mesec posijal nanjo. Posijalo je že do drugih dreves, do sredine vrta. S svetlobo so rasli plameni na strehi, ki so lizali v notranjost. Rasli so sikajoči, plapolajoči glasovi, kot bi se trgalo v vetru razpeto platno. Iskre in dim. Vse više, vse mogočnejše. Rdeča svetloba je segala prav do Matevžka, razsvetlila mu je obraz in telo. Na svetel vrt je padala črna senca drevesa.

Matevžek se ni ganil. Čepel je, ni čutil bolečine nog. Oči so se mu razprle na široko. Občutil je žejo v ustih, suhoto v grlu. Čeljusti so se mu stisnile krčevito, zbolele so ga v sklepih. Pritisnil je pesti na lica. Rast svetlobe in glasov, iskre in dima, grozotnih senc je čudno legla na njegovo dušo, ustavila mu je kri. Groza ali radost, obup ali zadoščenje? Nemo, slepo presenečenje?

Iz stanja neke zamaknjenosti in otrplosti so ga predramili neznani glasovi. Prihajali so iz sikanja in plahutanja plamenov. Otožni, zategli. Matevžek je poslušnil. Ni se mogel takoj prebuditi iz omame, ne se zavedeti, kaj je to. Nenadoma se mu je razjasnilo. Mukanje živine, ki je bila zaprta v

hlevu. V hipu se mu je razdrlo veličastvo ognja v nič. Napetost je popustila. Nekaj drugega je objelo njegovo dušo. Kdo je mislil na živino? V hlevu je jagoda, ki je ni mogel najti. Kliče ga na pomoč. Zgorela bo v plamenih, se zadušila...

V trenutku je bil storjen sklep v njem. Skočil je na tla. Ni več videl svetlobe ne slišal pesmi ognja. In kakor prej omamljen ni pomislil, da bi ga lahko kdo našel na drevesu, zdaj ni preudaril, da bo srečal kogarkoli. Zasmilila se mu je kozica, njegova edina. Ves čas, odkar je stopil iz hleva, ni več mislil nanjo. Sprva radi srda, slednjič radi vzhičenja. Ni slišal več mukanja krav. Iz vseh glasov je slišal le vekanje kozice. Njen glas se mu je vsadil ko trn v srce.

Tekel je do hleva. Vrat še ni bil objel ogenj. Ogorki slame, iskre, pepel je padal pred nje. V hipu, ko je hotel odriniti zapah, so se odprla vrata hiše. Skozi nje je planil človek v sami srajci in letel proti hlevu. Za njim je šel krik... Košan! Matevžek se je šele v tistem hipu docela zavedel, kaj je storil. Prvič je krivda težko padla na njegovo dušo. Odskočil je od vrat, a je planil samosrajčniku prav pod noge.

Košan je obstal pred pastirjem. Žarka svetloba je razsvetljevala oba... Kmet je ve-



Pijan od srda in nesreče je objel hrastič in zrl navzdol.

del, da mu gori hlev, da mora rešiti živino. Še je bil čas. Ko je zagledal Matevžka, je pozabil na živino, prav tako ko je pozabil pastir na svojo kozico. Oba sovražnika sta si stala nasproti. Drug drugega sta obtoževala. Košan je bilo v hipu vse jasno. Krivdo je lahko bral v Matevžkovih očeh. Zarjul je ko zver:

«Ti si mi to storil!»

Matevžek ni videl drugega nego strašne, razprte oči. Ves požar se je odražal v njih. Kmet je pokazal redke zobe, roke je dvignil in skrčil pesti. Pastir je spoznal, da ne bo usmiljenja in bo v hipu ležal pogažen na tleh. Ta zavest mu je dala nenavadno moč in prisotnost duha. Vse se je izvršilo v enem trenutku... Upognil se je in skočil... Roka ga je oplazila, da ga prime, a se ji je izvil. Na klanec ni mogel bežati, Košan mu je stal na poti. Poleg tega so mu udarjali na uho klici: «Ogenj, ogenj!» Nekdo je tekel od vasi in vpil... Matevžek je tekel mimo hiše, mimo

Košanke, ki je vila roke. Prišel je na vrt... Ni se ozrl, čutil je, da nekdo leti za njim. Dobil je peroti. Zdaj zdaj je slišal klic: «Prekleti!» Matevžku so pešale noge, napel je zadnje moči. Rešiti se ali se ubiti? Skriti se ni mogel. Vrt je bil razsvetljen ko po dnevu. Pred njim je bežala senca. V podzavesti mu je gorelo: če jo ulovim, bom rešen... Senca se mu je izmikala...

Prepad. Hrastič. Matevžek ga je objel in omahnil okoli njega. Pod njim je zijala globina. Pet korakov za njim se je bližal razsrjeni Košan. Brezno ali Košanove roke? Pastir je v skrajnem obupu in stiski izbral prepad. Od hrastiča se je prva odtrgala senca in izginila v globino, za njo je padalo telo...

Košan se je ustavil. Ostrmel je. Pijan od srda in nesreče je objel hrastič in zrl navzdol. Vse tiho... Vrnila se mu je zavest. Ozrl se je. Med drevjem mu je gorel dom in plamenel do neba. **Ilustriral France Goršé.**

Graščakov vrtnar

Stoji, stoji, prebeli grad,
pod belim gradom vrtec nov.
Po njem je hodil mlad vrtnar,
lepo si žvižgal je in pel.
«Če sem prav kmetskega rodu,
še sem vrtnarskega stanu,
pa imam lepo deklico,
imám gosposko ljubico!»

Graščak je zgoraj v lini stal
in slišal je besede te.
«Le-sem, le-sem, moja gospa,
vrtnar pa najino hčer ima!»

«Oj, tiho, tiho, moj gospod,
nikar ne bodi nanj srdit.
Se je od vinca dvojnega
vrtnarju glava zmešala.»

«Le - sem, le - sem, ti moj vrtnar,
in pri tej priči mi priznaj,
če moja hčerko ti poznaš,
če moja hčerko ti štemaš?»

«Jaz vaše hčerke ne poznam,
jaz vaše hčerke ne štemam!»

«Brž, hlapci moji, pridite,
vrtnarju roke zvežite!
Brž prvi pojdi po sodnika,
a drugi pa po rabeljna.
Sodnik ga bo obsojeval,
mu rabelj glavo bo jemal!» —

«O, kaj je tebi, moja hči,
da zmerom brišeš si oči?»

«Oh, kaj bi se ne brisala,
mi sukenjca je ukradena!»

«Le nič ne maraj, moja hči,
saj ti bom kupil druge tri.»

«Kupite mi jih ali ne,
nosila ne bom nobenè.»

Še hčerka pravi, govori:
«Vstanite, hlapci, brž, moji!
Konjiča mi opravljajte,
kočijo mi naprezajte,
da me na travnik popeljá,
da bom vrtnarja videla,
ki bo nedolžno kri prelil,
ki bo nedolžno smrt storil!»

Vrtnar na travniku kleči,
ima zvezane oči:
«Odveži, rabelj, mi oči,
da videl bom čez vse ljudi! —
Zaveži, rabelj, mi oči,
že videl sem čez vse ljudi:
med njimi tudi ljubica
je tega srca zvestega.»

Meč rabelj prvič zavihti,
a meč med pleči obtiči.
Je omedlela ljubica
in padla je na črna tla.

Ko v drugič se zabliska meč,
vrtnarju pade glava preč.
Je ljubca trikrat zdihnila,
slovo jemala od sveta.

Še so se pogovarjali,
kam naj bi ju pokopali.
In pokopati ju velé
vsacéga na svoj kraj cerkve.

Iz njega rase lilija,
iz nje pa rase vrtnica.
Dorasli sta na vrh cerkve,
tam skupaj sta sklenili se,
sta kvišku rasli v sveti raj,
ki vsem ga skupaj Boga nam daj.

Narodna pesem.

Smeh iz raznih leh

Zeleni mož

Groteska. - Italjanski pisal Pitigrilli.

Po dolgem trpljenju je zapustil njegov oče - eden izmed onih vaških veljakov, ki nosijo v notranjem žepu pri telovniku listnico iz kravje kože - bolnišnico, prebivši nekaj časa v mrtvašnici.

Ko so pokopali rajnkega, je preudaril sin svoje lastne zadeve. Slednjič je vendar le utegnil opustiti svoj nehvaležni poklic kot zdravnik, h kateremu ga je bila prisilila kmečka, trmasta ničemurnost svojega očeta, in se docela posvetiti petju. Petju! Sen, ki ga je sanjal že od zgodnje mladeniške dobe vse do onega dne, ko so mu stisnili v roke nekaj kleščic in kirurških nožev in mu zaukazali, naj poišče v stegnu neke starke bedrno odvodnico.

Njegova nežna tenorska duša mu ni dopuščala, da bi polagal svoje roke v tujo kožo. Kirurgija ga je navdajala z grozo radi svoje okrvavljene, protinaravne sirovosti; zdravlilstvo ga je odbijalo radi brezuspešnih poskusov; porodničarstvo se mu je zdela pošastna umetnost, ki se je z njo priskrbela komu, ki tega ni nikdar zahteval, vstopnica za sramotno glumo življenja.

«Zadoščenje, da si me videl kot doktorja si torej imel,» je dejal svojemu očetu, «dovoli mi sedaj, da se učim petja.»

«Sedaj, ko si dosegel doktorsko čast, postaneš zdravnik. V tolažbo naj mi bo, da mi bo pomagal v mojih zadnjih trenutkih moj sin kot zdravnik.»

To veselje je tudi imel. Umril je s pomočjo svojega sina in zdravnika. Če bi sin ne bil postal zdravnik, bi utegnil oče živeti še kakih dvajset let.

* * *

Ko so mu krojili žalno obleko, je razmišljal temeljito o svojem položaju in svojih sposobnostih.

Razmišljal je dolgo; opazovati sebe pomeni toliko ko gledati se v žlici: človek se vidi v njej spačenega, narobe, povečanega ali zmanjšanega. Nikdar pa takšnega, kakršen je v resnici.

In tako si je odgovoril na vprašanje: sem li še zadosti mlad, da se izučim za gledališče, z «da!».

Po šestmečnem, pospešenem učenju so ga poklicali v Ameriko. Tu je ostal samo toliko časa, kolikor ga je preteklo, da se je parnik zopet odpravil domov.

«V New Yorku,» je pravil po svojem povratku, «sem bil deležen takega uspeha v operi «Ernani,» da mi je občinstvo po predstavi izpreglo konje.»

Od prič, ki so bile poleg, se je dognalo, da so mu ljudje res izpregli konje, a le z namenom, da jih prodajo in se na ta način odškodujejo za plačano vstopnino.

«Ali ne boš več pel?» so ga vpraševali znanci.

«Za sedaj se hočem nekoliko odpočiti!» jim je odgovarjal.

Tenorist in zdravnik je prepustil svoje čudaške obleke, horeografske ovratnice in neverjetne škornje, s katerimi je bil stopil na umetniška tla, starinarju in se skromno oblekel v sivo. Siva obleka je barva srednjosti: sivi so lasje med mladostjo in starostjo, sivi so plašči v prehodni letni dobi in železniški vozovi drugega razreda.

Nato je odslovil svojo pozornost vzbujajočo ljubico, ljubico tako rekoč za reklamo, ki mu je s hrupom pomagala, ko je stopal v umetnost, in se poročil s skromno uradnico v kolkovnem uradu. Na grob svojega očeta je položil šop rož, zažgal vse notne zveske, prodal klavir in se zopet vrnil k zdravniškemu poklicu.

Da postane veličastnejši, si je pustil rasti brado, kakršne so rasle v «Tisoč in eni noči.» Toda bolniki so kljub temu umirali. Niti eden ni ušel smrti.

Posvetil se je na to otroškim boleznim in si pridobil bolnike med potomci bogatinov, med onimi bitji, ki jih vzgajajo s toplomerom, tehtnico in števcem za kapljice.

Posrečilo se mu je, da je spravil tudi najtrdnjše na drugi svet.

In sklenil je, da opusti zdravniški poklic. Ker je pa moral delati, da prehrani ubogo bitje, ki ga je bil iztrgal njegovemu neomadeževanemu opraviču v kolkovnem uradu, je razmišljal dolgo časa, kaj naj napravi.

«Dobil sem rešitev! Da, imam jo! Pogánjal se bom pri županstvu za mesto mrliškega oglednika. Moja vest se na ta način umiri,» je razglabljal.

Govoril je še s svojo ženo, ki se je še nekaj razumela na kolkovanje, in vložil nato prošnjo, spisano na kolkovno polo za eno liro z dodatnim kolkom.

* * *

Isti dan, ko je nastopil službo, so ga poslali v hišo umrlega gospoda, nekega starega sodnega svetnika, s katerim ga je vezalo dolgo prijateljstvo.

Kap je bila pretrgala pri mizi njegovo življenje, ko si je bil prenapolnil želodec s kumarično solato. Polagoma je legal na stran, nato pa nenadoma telebnil na buharsko preprogo.

Ze več let je bolehal. Stal je tako rekoč z eno nogo v grobu, kakor se govori o ljudeh, ki se ne morejo odločiti, da bi postavili še drugo nogo v grob. Vkljub temu niso pričakovali take nenadne smrti.

Babica iz gorenjega nadstropja in študent-medicinec iz sosednjega stanovanja nista dvomila o kakovosti smrti.

«Zdravnika!» so vpili sorodniki.

«Ni ga več treba!» je dejal študent.

«Vse brezuspešno!» je vzdihnila babica.

Pokojnika so naznanili na županstvo in županstvo je odposlalo novega zdravnika za mrliške ogleda.

Ubogi sodni svetnik le ležal trebušat, kakor da ga je bila smrt opitala, pokrit z vijolicami in vencami na svoji postelji v škratni halji svojega poklica; na prsni je bilo pripetih več redov, ki so ga delali častljivejšega in debelejšega. Izpod halje so se prikazovale noge v črnosvilnatih nogavicah in nizkih čreveljčkih. Okoli njega so ihteli sorodniki, v sosedni sobi je ležala knjiga, kamor so vpisovali obiskovalci svoja imena.



Zdravnik je začel svoj posel. S toaletne mizice je vzel ročno zrcalo in ga položil pred usta mrtveca; na zrcalu ni bilo znaka sapa. Potipal je žilo in preiskal telesno toploto. S stetoskopom je poslušal srčne utripe; nato je izvlekel iz žepa nekaj tiskovin, izpolnil eno in jo položil na mizo. Bil je to mrtvaški list in dopustnica, da mrliča, pokopljejo.

Bližnji sorodnik je pospremil zdravnika do veže in šel z njim še nekaj korakov do kavarne.

«Ubogi sodnik!» je vzkliknil bližnji sorodnik.

«Da!» je rekel zdravnik.

«Tako je življenje!» je odgovoril sorodnik in naročil dve čaši piva.

«Taka je smrt!» je popravil zdravnik in naročil z maslom namazane žemlje in kuhanu gnjat.

Govorila sta o vrlinah pokojnika, o njegovem izrednem razumu, o njegovem čistem vedenju. Omenilo se je, da je skrbela pokojnika njegova debelušnost. Da bi se posušil, je ostajal redno do treh, do štirih zjutraj pokonci.

«Kaj neki je delal tako dolgo?» je vprašal zdravnik.

«Jedel je!»

«Imel pa je tudi fiksne ideje. Česar se je najbolj bal, je bila justična zmeta. Noč in dan se je radi tega razburjal, da lahko zabodi v kako kriminalno zadevo in da ga po nedolžnem obsodijo.» — «Ako te obdolžujejo, da si ukradel stolpa Notre Damske cerkve, pobegni!» je navadno svetoval. «Jaz nisem nikdar ukradel niti ene bilke iz javnega vrta — je dejal — toda, če bi mi prihajala nasproti dva redarja z zapornim ukazom, bi se prav nič ne čudil.»

Ko je odpotoval, je pošiljal prijateljem razglednice ne morda iz prijateljstva, pač pa si je zbiral na ta način listine in dokaze, da je bil drugje takrat, ko se je zgodil zločin.

Druga njegova fiksna ideja je bila ta, da ga pokopljejo dozdevno mrtvega. Ko je govoril o smrti, je trdil, da se je ne boji; edino misel, ležati živ v krsti in biti pokopan, mu je mešala pamet.»

«Mirno lahko spi večno spanje,» je dejal zdravnik, «jaz jamčim, da je resnično in dejanski mrtev.»

Bližnji sorodnik se je poslovil od zdravnika in hitel v hišo, kjer je ležal mrlič. Tu so pričakovali notarja, da odpečati oporoko.

«... Želim,» je stalo na koncu oporoke, «da se mi vbrizgne, preden me položijo v krsto, fluorescenca pod kožo.»

«Kaj je to?» so vprašali sorodniki.

«To je močno barvilo,» je pojasnil medicinec iz sosednega stanovanja, ki je bil po dragem pokojniku podedoval roženo tobačnico, «barvilo, ki ga vbrizgnemo mrliču, če se hočemo prepričati da nimamo opraviti z dozdevno smrtjo; če pokojni še živi, se razširi barvilo po krvi in pobarva vse telo zeleno.»

In da dokaže hvaležnost za tobačnico, je dostavil: «Jaz sam mu vbrizgnem barvilo.»

Za enajsto uro so določili pogreb; ko so prišli ob deseti uri možje, da ga položijo v krsto, se je preril skozi gnečo jokajočih sorodnikov medicinec z brizgalnico.

Roka mladega moža se ni tresla, ko je vpičil brizgalnico pod kožo. Barvilo v stekleni cevi je pustilo na mestu zbodljaja zelen madež. Medicinec je potegnil iglo iz kože in opazoval mali madež. Ne, madež ni bil majhen; ne majhen ne velik, okrogel oziroma bolj jajčast, podolgast ko telo, a tudi v širino nekoliko povečan; zobčast madež, neenakomeren in težko opredeljene oblike, Madež se je večal, daljšal in širil na vse strani.

Ni dvoma, mrlič je živel. Oko ni bilo ugasnilo. Kdor je pozorno opazoval, je ugotovil, kako se je žila gibala, dognal dihanje in telo ni bilo ledenomrzlo. Lahek pot ga je pokrival; na prsih pripeta odlikovanja so se dvigala in so padala neredno.

Zbrani žalovalci v žalnih oblekah so zavpili od razburjenosti. Hitro so odstranili krsto. Odslovili so nosače — vsaj za trenutek.

Z dražili in drgnjenjem so uboega sodnika zopet oživali; prej so še hitro pogasili sveče, odnesli vence in pripravili sobo, da je bila takšna ko prej.

Sodnik se ni prav nič čudil, da je bil oblečen v svojo uradno haljo. Tudi se ni čudil da je bil ves zelen; roke, obraz, očesna belina, vse je bilo zeleno, kakor bi bil padel v kotel zelene barve.

«Vse sem poslušal,» je priznal, ko je čez dva dni okreal od razburjenja, «niti ene izgovorjene besede nisem preslišal, vse, kar se je zgodilo okoli mene, sem doživljal. Omrtvični krč je nekaj groznega, toda barvilo je čudežna tvarina.»

Pri tem se je gledal v zrcalo in opazil, kako postaja vedno bolj zelen.

* * *

Ko je prišel teden dni pozneje zdravnik, da izrazi družini sožalje, je odprl pokojni sam vrata.

Bil je zelen.

Zdravnik se ni upal vstopiti. Bele utlesbe, koščeni strahovi so duhovite šale v primeri z zelenim, trebušnatim mrličem, s sodnikom, živečim v pokoju, ki sprejema zdravnika, ki je bil odredil njegov pogreb, med vrati.

Vkljub temu se je zeleni mož smehljal; smehljal se je zeleno.

Strah pred justično zmoto mu je branila, da bi bil rekel zdravniku ostro besedo. Očitek iz ust dozdevnega mrtveca bi lahko napotil zdravnika, da bi strmoglavil po stopnicah. Kako lahko bi ga obtožili radi nastale škode in ščuvanja k samomoru.

In z zelenim usmevom je molil zdravniku svoje zelene dlani, kakor bi ga hotel svariti, naj se ga ne dotakne, kakor tabla z napisom: Pozor, na novo pobarvano!

Toda zdravnik je bežal in preskakoval po štiri stopnice hkratu.

«Ko sem bil zdravnik, sem ubijal one, ki sem jih hotel ozdraviti; kot mrliški ogleda sem proglasil živo osebo za mrtvo. Nesposoben sem, polomil sem jo popolnoma, jaz nevrednež! Ne preostaja mi drugega ko samomor».

Vzel je iz žepa košček papirja, zapisal nanj kabalistična imena štirih ali petih strupov in šel z njim v lekarno.

Kakor hitro je dobil strupe, je že izpraznil steklenico in sedel v ljudskem vrtu na klop, da pričaka svoje smrti.

Dojilke so šle mimo, vojaki zaljubljeni, pismonoše, brzojavni sli. Samo smrti ni hotelo biti. Neki gospod ga je ogovoril in ga poprosil vžigalice. Smrti še vedno ni hotelo biti. Prevečkrat jo je bil zaposlil ob nepravem času. Sedaj ga ni hotela več slušati.

Zmotil se je bil v količini, zmešal strupe, od katerih bi moral vsak posebej brezdvomno smrtno učinkovati, skupno so pa ta učinek uničili.

«Ne da bi bil hotel, sem ubijal one, ki sem jih hotel ozdraviti; proglasil sem živo osebo za mrtvo; samega sebe sem namerala val usmrtiti, nisem uspel. Je li možna pretresljivejša usoda?»

Dvignil se je s klopi, toda ko je korakal čez ulico, ga je povozilo motorno kolo.

Pripravili so mu veličasten pogreb.

Za mrliškim vozom prvega razreda je stopal svečano, trebušato in genljivo zeleni mož, ki si je zdaj pa zdaj obrisal zeleno solzo.

Kina Jim ima psa

Angleški spisal Hardy Lasbuck.

Že štiri tedne se je potepal Ralf O'Brian po južnoafriških selih. Imel je s seboj mnogo drobnarije, s katero je krošnjarij, dve muli in molitvenik.

Nekoč se mu je nekoliko zmočil smodnik. Posušiti ga je hotel in ga primeknil bliže k ognju...

Ko se je zbudil, je ležal na beli postelji. Poleg njega sta sedela usmiljenka in v črnino oblečen gospod. V daljšem govoru se je ta predstavil kot odposlanec vladnega oblastva za rudokopstvo in mu razložil, da je dobila neka obhodna straža okrožne policije pred kakimi štirinajstimi dnevi poleg nezavestnega O'Briana nekaj odstreljenih granitnih skal in en neobdelan demant. V svoji usnjati torbi, je nadaljeval gospod, prinaša sedaj vladno nakaznico za denar pri angleški banki. Vsota znaša nad sto tisoč funtov. Po njegovem mnenju je ta znesek več ko preveč za O'Briana. Kaj meni k temu O'Brian?

O'Brian je vzel ček in se napotil v Anglijo. Odtod še v Paris. Kar je imelo za posledico, da se je čez pol leta pojavil brez vinarja zopet v afriški divjini. Kot rudokop. Pri državni družbi za iskanje demantov.

Delal je prav v onem rovu, ki so ga bili krstili iz spoštovanja in hvaležnosti za «O'Brianov rov.» Do dveh sto tisoč funtov sirovih demantov se je spravilo svak mesec iz tistega rova na dan.

O'Brian je pri tem pomagal. Menil je pa, da dolguje načelu božje previdnosti, ako koplje rudo ne samo za družbo «South Africa Diamond Comp.» ampak po večini na svoj račun.

Sklenil je, da se popelje v kratkem zopet v Paris. Ako ima človek za tri sto tisoč funtov sirovih demantov v varnem skrivališču, lahko snuje z mirno vestjo take naklepe.

In kako dobro so bili skriti demanti! Pred vsem, kako varno! Z električno natrcan živčni plot, dvojna vrsta stražnikov in trideset in pet do zob oboroženih nadzornikov so jih čuvali. Posredno seveda, kajti začasno so ležali demanti še v prazni vodni luknji na zemljišču «O'Brianovega rova,» ki je bilo last družbe «South Afrika Diamond Comp.».

O'Brian ni imel prilike, da bi jih odnesel. Najmanjše ne, kajti nadzornik Tuller — ob delopustu je vodil sam telesno preikavo rudokopov — je bil nezaupen do skrajnosti in bila ga je sama natančnost.

Sedaj je pa čas za našo povest, da se pojavi Kina Jim. Uvaja ga zamorec, ki izplakuje v «saloonu» izpraznjene kazarce za žganje. Ta zamorec je na nevljudno jezo gosta O'Briana radi Tullerja in njegovega vražjega preiskovanja izjavil prebrisano in pomenljivo:

«Kina Jim ima psa».

Nato se je začel O'Brian zanimati za Kino Jima, posebno pa za njegovega psa. Kina Jim ni delal v rudokopu. Kina Jim je



samo pil. Nič več se ni vedelo o njem ko to, da se je njegova mati, mulatinja, svoje dni zelo zanimala za kitajske pralnice in njihove lastnike. Odtod njegovo ime. Poleg njegove zunanosti je bila najmikavnejša točka pri Kini Jimu njegov pes. Bambi se

se je imenoval in obstajal je očitno iz samih dolgih kosmičev in kodrov. Pes, kakršnih leta po Hongkongu, Nankingu in Tiencinu na tisoče. Pravi dolgodlaki kitajski pes.

To je bilo vse, kar se je vedelo o Kini Jimu. Nekaj starih rudokopov se je še hotelo spominjati, češ, videvali smo ga vedno tam, kjer se je odkril kak nov rov.

Ko se je bil O'Brian petkrat napil s Kino Jimom, je začel govoriti o Bambiju. Kaj neki je menil zamorec s svojo opazko?

Poševne oči Kine Jima so se raztegnile in njegovi zobje so se zarežali. Zagrabil je psa za dlako in ga potegnil k sebi.

«Dobra koža, gosta koža!» se je zarežal.

«No,» se je oglasil O'Brian zaničljivo in razočarano, «ako misliš, ti kitajska zlatenica, da Tuller ne preišče dlake...»

Kina Jim se je smejal z neomajeno vljudnosjo. Nato je zagrabil gosto volno, ki je zakrivala kakor kako prevesno vrbovje Bambijeve oči.

«Dlako že, toda ne...» Trije, štirje ročni prijemi. Zdelo se je, da slači Bambija iz kože, «...dlako že a ne tega!»

V eni roki je vihtel Kina Jim visoko po zraku kosmati kožuh pristnega kitajskega psa. Ves tresoč se, a očitno zelo zadovoljen in srečen je sedel na tleh — Bambi, kaferski pinč. Gol in nag, kakršna je že ta nenavadna pasja pasma, gol in nag ko kak oddojen pupsek.

Režeč se, je obrnil Kina Jim pasji kožuh navzven. Na notranji strani je bil prišit žep pri žepu. Molče, a ob enem pomenjivo je molil Kitajec kožuh O'Brianu pod nos, pa je takoj nato z naglimi kretnjami izpremenil Bambija, nagega kaferskega pinča, v Bambija, kosmatega kitajskega kodra.

«Nihče ne more videti, kje se začinja kožuh, na vratu ali na nogah. Dlaka pokrije vse! Pet funtov za Bambija!»

Toliko je zaslužil O'Brian na mesec. Toda tam v oni prazni vodni luknji na ozemlju družbe «South Afrika Diamond Comp.» je ležalo tri sto tisoč funtov sirovih, neobdelanih demantov. In Kina Jim se je bil zarotil pri vseh svojih dedih da jih odnese Bambi z lahkoto vse hkratu.

Ko se je pojavil O'Brian prihodnji delopust pri preiskavi, je letal poleg njega kitajski koder z dolgo dlako. Nič čudnega: južnoafriški urojenci, ki so delali skupaj z belokožci črez dan v rovih, so vsi pripeljali s seboj svoje pinče. Tuller je dal najprej O'Brianu potem Bambiju ricinovega olja. Črez eno uro sta oba odšla. Bambi je dobil od Tullerja še dobrohotno brco v slovo.

Paris je blizu. Paris je bil zelo blizu! Zmagoslavno se je napotil O'Brian naravnost v «saloon». Kozarček whiskyja! Dva kozarčka whiskyja!

Skromno je čepel Bambi poleg O'Briana na tleh. Tri sto tisoč funtov je bil težak.

Nenadoma rezek žvižg! Kakor da bi ga udarilo tisoč vragov, je poskočil Bambi, kitajski koder, in odbesnel skozi odprta vrata.

Ne njega ne Kine Jima ni nihče nikdar več videl.

Zlata svetinja

Francoski spisal René Gouzy.

Tisti večer je igrala škatla z zaprtim godalom že desetič ječaje in s tresočim glasom podoknico iz «Fausta».

Tiho in blaženo so se vdajali temu napevu štirje Evropci na sudanskem stražišču v Bolomu, zleknjeni po svojih nizkih počivalnikih in kadeč vsak iz svoje pipe.

Kakor navadno so si bili prinesli po večerji pred obednico malo majavo mizo, na kateri so si nalivali kavo. In sicer kavo, kolikor je je hotel kdo piti!

To so izkoriščali in pridno praznili bunkaste kozarce iz pločevine, ki nadomešča porcelan v pragozdu.

Izborna liberijska kava jih ni namreč prav nič stala. Treba se je bilo le potruditi in jo natrgati v nasadih, ki so se razprostirali okrog Boloma, dokoder je neslo oko. Ko je kavovec cvetel, se je nutil očem naravnost očarljiv pogled. Tistih malo koč, tvorečih postajališče, je kar tonilo v oceanu belih čaš, iz katerih je puhtel najžlahtnejši vonj.

Ta čar je trajal na žalost le kratek čas. Kmalu se je zopet prikazala večna, enolična zelen in pokrila vso ravan. Na brezupno nizkem obzorju so se zarisovali le očrti nekaterih upognjenih in pokvečenih palm, ki so se zaman skušale zrcaliti v rjavih valovih reke.

Bila je sama trava. Povsod visoka, gosta trava. Velike rastline s trdimi, suhimi stebli so tvorile nekako ograjo, ki je jemala vsak razgled in vsiljevala občutek dušenja.

Ob pobočju, ki se je polagoma spuščalo k reki, so stale v senci revnih dinjskih dreves kočje vojaškega oddelka na zemljišču, ki so ga morali vedno znova iztrgovati visoki, vse preraščajoči travi.

Črez stotnikov prepereli temnorjavi obraz je zdrknula senca. Nenadoma je zamolklo zakle.

«Svinjarija, ta tobak!» je zamrmral, izpraznivši pipo, potrkljavaje z njo ob mizni rob. «Ostudno zelišče!»

«Dejstvo je, da je še manj vreden ko nič», je menil postajni odpravnik in poškilil na svojo pipo iz morske pene, iz katere se je valil temen, zoprni dim.

«Vsekako je čudno, da uspeva tukaj tobak tako slabo, ko pa nam rase tako izborna



kava», je nadaljeval stotnik. «Doslej sem že trikrat pisal Breugmansu v Lukolelo, naj nam pošlje kaj tobaka. Toda ta ničvrednež se niti ne potruži, da bi mi odgovoril. Saj se vendar ne bom vozil cel mesec s čolnom, da si sam kupim pri njem nekaj zavitkov!...»

Nekaj časa so vsi molčali.

Toda stotnik se je zopet vrnil k predmetu.

«Tukajšni tobak se v resnici ne da in ne da kaditi. Le poglejte to ostudno blago», je ponovil in vzel iz velike pločnate tobačnice, v kateri se je hranila skupna zaloga domačega tobaka — precej ga je bilo — nekaj vlažnih, lepljivih in smrdečih listov in stebel in jih je vrgel takoj nato s sočno kletvico v stran.

Kar ga pa seveda ni zadrževalo, da si je kakih deset minut pozneje ves razkačen zopet natlačil pipo.

V sili žre vrag tudi muhe.

Nekaj dni pozneje je prispela pošta od gorenje reke v Bolomo. Majhen zavoj iz povoščenega platna s pismi in majhna, v hodnično platno skrbno zavita cula z napisom: «Vlada v Bomi. (Cula naj se odvijte v Bolomi in Leju.)»

Cula se je torej odvila. V culi je bil tobak. Dolgi, enakomerno narezani, plavkasti, suhi lističi, razširjajoči prvovrsten duh po havani in sivki.

Pošiljatev je spremljal listič s to-le vsebino:

«Tobak za svetovno razstavo (prekomorski oddelek). Naj se ravna skrbno z njim!

Priloženih deset kilogramov (pet zavitkov) iz Lukolele se je pridelalo in pripravilo na ukaz gospoda guvernerjevega namestnika nalaašč za razstavo.

Prej navedeni vmesni postaji sta naprošeni, da vsaka nanovo porosi ovojno platno

in blago zopet zamota z vso prizadevnostjo in skrbnostjo.

Ne izpostavljajte tobaka na solnce!

Zone Rubi
poveljnik.»

Sledil je nečitljiv podpis.

Odpravnik, ki je odprl culo v skladišču, je dolgo vdihoval slastni vonj. Nato je tipal po svojem belem platnenem jopiču, dokler ni potegnil iz žepa svoje pipe.

A premislil se je, spravil pipo zopet v žep in poklical zamorčeka.

«Tu, Gombe, vzemi zavoj!» je ukazal in mu izročil dragoceno culo.

Nato se je ozrl na vse strani in skočil, ko se je pričel, da ni žive duše v bližini, z enim skokom iz koč. Deček mu je sledil. Izognil se je z ananasi obsajene steze, ki je vezala skladišče z drugimi poslopji, in napravil rajši ovinek skozi visoko travo. Previdno zroč na vse strani, je prišel na svoj dom, v kočico ob robu goščave.

Eno uro pozneje je stopil uradnik zopet v skladišče. Spremljal ga je Gombe z večjim zavojem. Popoldne je nadaljevala pošta svojo pot in odpeljala s seboj dobro povezano in s skrbno namočenim platnom odeto culo, namenjeno za svetovno razstavo.

* * *

Po večerji si je stotnik kakor navadno natlačil pipo.

«Moto!» (ogenj) je zamrmral.

In nemarno je zgrabil tleče poleno, ki mu ga je bil prinesel zamorček.

Ko je prvič potegnil iz pipe, se je ujasnilo njegovo čemerno lice. Ko je potegnil drugič, si je začel ogledovati ves osupel svojo pipo. Nato je primeknil tobačnico s skupno zalogo bliže in krepko poduhal njeno vse-lino.

«Zlomek!» je dejal. «Tu se je zgodilo nekaj posebnega. Še te dneve se mi je zdel tobak tako ostuden. Ali ste tega kje izteknili, ali se je morda odločil Breugmans in mi ga poslal?» je vprašal odpravnika Coopmansa, ki ga je skrivaj opazoval od strani.

«Ne, gospod stotnik, nikakor ne! Tobak je isti ko prej!» je odgovoril uradnik, ne da bi trenil z očesom. «Skušal sem ga samo malo namočiti in potem sem ga nekoliko ogrel na solncu. Ngadu, vaški poglavar, mi je to nasvetoval», je dostavil predrzno.

«Ngadu, tisti stari tepec? Če je tako, potem seveda ni tako neumen, kakor si predstavljam. Izborna misel, Coopmans! Pogodil si jo to pot!» je vzkliknil navdušeno stotnik.

Skromno je sprejel uradnik nenavadno pohvalo. A njegove oči so žarele od hudo-mušnosti.

Šest tednov je puhala četvorica na bolomskem stražišču z navdušenjem tobak, ki

ga je bil iznajdljivi odpravnik po navodilu odličnega Ngandu-ja «namočil» in nato «nekoliko ogrel na solncu».

* * *

V dvorani prekomorskega oddelka je obstopila skupina zelo slovesnih gospodov — in nekaj manj slovesnih časnikarjev — visokega uradnika, ki jim je moral na višji ukaz razkazati in razložiti prirodna bogastva kolonije.

«Videli ste slonovo kost, gospodje». je predaval ta vsegavedni mož, «preiskali ste gumi, pokušali kavo. Tu imamo tobak, dragoceni lukolelski tobak, ki se je nalašč — to besedico poudarjam — za to razstavo pridelal in pripravil.»

Z obema rokama je dvignil sodček, poln temnorjavih, debelo vlaknenih lističev, ki so razširjali plesniv duh, in ga vihtel svojim čudečim se in prepričanim poslušalcem pod nos.

«Sicer je pa gospodom, ki bi ga hoteli pokusiti, na razpolago!»

Poročevalec lista «Signal»-a, strasten kadilec, se ni dal dvakrat prositi. Z drzno roko je vteknil tri četrtine tobaka v svoj žep.

Še isti večer je posvetil v gostilni, kamor je zahajal redno vsak dan, lukolelo, nalašč za razstavo pridelani in pripravljeni tobak. Nekaj k temu slavju posebno povabljenih tovarišev je sodelovalo.

Debel oblak dima... in ob enem grozen smrad sta napolnila sobo. Kadilci so kašljali, pljuvali, pačili se, nato pa odložili likratu s strašno kletvico svoje pipe.

«Ostudno zelišče!» so vzkliknili soglasno.

Vkljub temu so na svetovni razstavi (prekomorski oddelak) ugodno presodili pošiljko iz Lukolele, ki so jo bili osvežili na bolomski postaji, in ji podelili to-le laskavo odlikovanje:

«Lukolela. Domači tobak. Tekmuje lahko z najboljšimi virginijskimi pridelki. Zlata svetinja!»

Pogodba

Nemški spisal Ludwig Thoma.

Kraljevi deželnosodni svetnik Alojzij Eschenberger je bil dober pravnik in tudi drugače zmerne razuma. Ni se bragal za bistvo posameznih stvari, pač pa izključno za to, v kak pravni pojem jih je treba vtekniti.

Lokomotiva mu ni bila nič drugega kakor premičnina, ki se da po bavarskem deželnem pravu prodati tudi brez notarskega pisma in za elektriko se je začel zanimati šele, ko je bil to moderno iznajdbo srečal v «Listih za uporabo prava» in spoznal, da se

lahko kaznuje radi tatvine, kdor odvaja električni tok.

Bil je samec. Kot pravni praktikant je nameraval skleniti ženitno pogodbo, ker je bilo deklet, ki jo je imel v mislih, precej petično, in ker je poleg tega že lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus izrecno obsojala brezzakonstvo.

Ta poskus je bil napravljen z nespodobnimi sredstvi. Dekle ga ni maralo, manjkala je torej njena privolitev in radi tega ni bila pogodba popolna.

Od tedaj dalje ni iskal Alojzij Eschenberger stika z ženskimi spolom. Posvetil se je edino le svojim knjigam.

Državni izpit je napravil z odliko in dobil s tem dovoljenje, da sme s svojo modrostjo osrečevati sodržavljane, to pot Bavarce na desni strani Rena.

Toda o tem nisem hotel pripovedovati, pač pa o dogodku s starinarjem Mihaelom Klampfnerjem. —

Nekega dne se je moral odločiti gospod svetnik, da nadomesti svojo staro posteljno perilo z novim.

Njegova postrežnica mu je nakupila novo perilo in je pregovorila ob enem svojega gospodarja, naj proda staro. Tozadnemu povabilu se je odzval in pojavil v Eschenbergerjevem stanovanju prej omenjeni starinar Mihael Klampfner in izpovedal, da je on tisti, ki namerava kupiti staro perilo.

«Tako.» je dejal kraljevi svetnik, «tako? Vi hočete torej pridobiti blago na ta način, da mi izročite ceno?»

«Če se bo dalo blago še rabiti, vzamem,» je odgovoril Klampfner.

«Prav, prav, vaša volja je torej naperjena v ta namen. Povejte gospod... gospod... kako se že pišete?»

«Jaz? Jaz sem Klampfner Mihael, starinar v Monakovem, okraj Au, Lilijeva ulica številka osma.»

«Torej gospod Klampfner...»

«Klampfner!»

«Prav, gospod Klampfner. Gotovo razpolagate s sposobnostjo, zategovati se s pogodbami pravnojavno.»

«Mislim, da. Saj trgujem že trideset let.»

«Prav. Oblasti vas torej niso postavile pod oskrbnika kot homo prodigus, furiosus, kot zapravljaljivca ali radi umobolnosti?»

«Kaj neki naj bi to bilo? Kaj menite, da sem prišel sem, da se boste norčevali z mano?»

«Le pomirite se! To vprašanje vam moram zastaviti, gre namreč za bistven pogoj soglasne tako zvane konsenzualne pogodbe.»

«Radi mene! Kje je pa perilo?»

«Perilo se vam pokaže; kupčija se sklene seveda šele po njegovem pregledu.»

Postrežnica je peljala starinarja v sobo, v kateri sta ležala na tleh dva velika omota. V enem je bilo obrabljeno, v drugem pa pravkar nakupljeno perilo.

Mihael Klampfner je pregledal staro posteljno perilo s veščaskimi očmi.



«Vse to ni mnogo vredno,» je dejal, «dvakrat se opere, pa je obenj, Toda ker ste vi, gospod svetnik, vam dam za to dve marki.»

«Dve marki? Cena se mi zdi zelo nizka.»

«No, kaj pa mislite? Kdo pa naj kaj takega še kupi? Vi malo poznate reveže, če menite, da se poganjajo za starino. Oni si rajši kupijo kaj novega na obroke in ostanajo te dolžni.»

«Hm, tudi to se lahko dogaja... toda kaj pravite, gospa Sitzelberger,» se je obrnil svetnik do svoje postrežnice, «ali se vam zdi cena običajna in primerna?»

«Jaz si mislim tako, gospod svetnik, oprostite... če se mora človek že odkrižati teh stvari, kaj ne, potem mislim, oprostite, ni mogoče, kdo ve koliko zahtevati zanje.»

«Vi mi torej svetujete, naj sklenem pogodbo?»

«Da, jaz... jaz menim, gospod svetnik, da ni druge poti.»

«Prav! Ostanemo torej pri dogovorjeni ceni dveh mark.»

«Velja,» je dejal Mihael Klampfner, «perilo je moje. Dam ga pozneje po svojem sinu odnesti.»

«Ne, ne, tako hitro pa ne gre,» ga je prekinil Eschenberger, «jaz vztrajam, da se napravi pismena pogodba o tem.»

«Čemu, saj ni treba.»

«Treba seveda ni,» je pojasnil gospod svetnik, «pogodili ste sicer, pogodba se da skleniti tudi brez oblike, traditio bi se izvršila brevi manu, toda jaz sem za pismeno sestavo zasebne listine.»

«No, če ne gre drugače, pa bodi!»

«Prav. Jaz bom pogodbo kar tu napisal.»

Eschenberger si je prinesel papir, črnilo in ročnik in začel naglo pisati, prebirajoč ob enem zapisano besedilo.

«Torej... med kraljevim deželnosodnim svetnikom Eschenbergerjem v Monakovem in... kaj ste že vi, gospod Klampfner?»

«Starinar iz Monakovega, okraj Au...»

«Starinar, hm, torej trgovec na drobno... in trgovcem na drobno Mihaelom Klampfnerjem se je sklenila ta-le pogodba:

Točka prva: Kraljevi deželnosodni svetnik Eschenberger proda trgovcu na drobno Klampfnerju svojo obrabljeno in radi tega opuščeno, v omot zavito in kupcu pokazano posteljnino... kaj ne?»

«Da!» je dejal Klampfner.

«Torej nadaljujmo:

Točka druga: Dogovorjena in tudi primerna kupnina znaša dve marki državne vrednosti, kojih prejem prodajalec na tem mestu potrjuje. — Vi lahko takoj plačate, gospod Klampfner.»

«Nočem ostati dolžan,» je pripomnil starinar in položil na mizo eno marko in deset nikljevih novcev.

«Prav,» je omenil Eschenberger, «nadaljujmo. Točka tretja: Ugovori radi siljenja, pomote in sleparije se izključujejo. — Tako to bi bilo sedaj pri kraju. Ali želite, da se vam pogodba še enkrat prebere?»

«Nikakor ne!»

«Prav. Torej... Opustilo se je čitanje pogodbe, ki se je nato podpisala. Podpišite se tu sem!»

Klampfner je podpisal in odšel, zagotovivši, da pošlje sina po omot. Postrežnica ga je pospremila do vrat in mu smeje pritrčila, ko si je starinar podrgnil s pestjo po čelu in pokazal s palcem proti sobi, v kateri se je mudil Eschenberger.

Nekaj ur pozneje je prišel Klampfnerjev sin in odnesel po naročilu svojega očeta pripravljeni omot perila.

Še isti večer se je dognalo, da se je bila dogodila neljuba zamenjava. Odposlancu se je bil vročil omot z novo posteljnino.

Mihael Klampfner je bil o tem takoj obveščen, a je imel gluha ušesa za vsako prigovarjanje.

«Kaj?» je dejal, «jaz naj vrnem perilo? Bilo mi je že tako preneumno! Čemu je pa spisal pogodbo? Velja, kakor je zapisano. Po-

motu se izključuje. Saj mi je bilo že preneumno!»

To se je dogodilo kraljevemu deželnosodnemu svetniku Alojziju Eschenbergerju, ki je bil prebil svoje dni državni izpit z odliko.

Od leva do neveste

Ogrski spisal Viktor Rakosí.

Jaz nikakor ne tajim, da nisem bil v Belo zaljubljen črez ušesa. Če pa rečem črez ušesa, pomeni to zelo mnogo, ker sem precej visok, eden med najvišjimi.

Bela je bila lepa ko angel, dobra ko dva angela in srčkana ko trije angeli. Zemske čednosti so bile v njej v veliki meri nagromadene. Imela je pa eno slabo lastnost, eno veliko napako: ona me namreč ni ljubila.

Z malo besedami: nesrečno sem se bil zaljubil. Sklenil sem samomor. Temu sklepu pa ni sledilo takoj dejanje, pač šele preudarek, na kak način naj se poslovim od svojega življenja.

To-le se mi je dozdevalo še najlepše: skočiti ponoči, v viharni temni noči z grozljive čeri v besneče morske valove. Toda morje je bilo zelo daleč od moje domovine, in vprašanje je, če bi morje, ko bi prišel do njega, sploh še besnelo. Leta in leta bi moral skopariti in stiskati, da bi si prihranil potrebno vsoto za to zabavno potovanje. In končno bi se lahko izpostavil še nevarnosti, da bi se iztreznil, še preden bi si prištedil potrebno vsoto. No, potem bi pa tudi vsa moja varčnost ne imela zaželenega uspeha.

Izmisliti si moram že kaj drugega! Vrv, strup, revolver: vse mi je šinilo v glavo. A vse te misli sem hitro prepodil. Kaj naj storim? Bela ali smrt! Da, toda kaka smrt?

Nekega dne sem nenadoma opazil pred sabo lepak potujočega cirkusa in bral: «Pet stotakov dobi za nagrado oni, ki stopi z grofico Santo Lucijo, znano krotilko, v levjo kletko!»

Rešen sem. Oziroma pogubljen sem: tu je zaželena smrt Jaz pojdem v levjo kletko! Recimo, da me zveri raztržejo: potem so levi povzročili moj samomor, kajti jaz sem dosegel svoj cilj. Ob veliki pozornosti umrem kakor kaka ugašajoča repatica in vse časopisje sveta se me bo spominjalo v posebnih vesteh.

Recimo pa, da me zveri ne raztržejo. Kaj potem? Jaz dobim obljubljenih pet stotakov, popeljem se naravnost k morju, stopim na grozljivo čer in se zaženem v besneče valove.

Takoj sem stopil do ravnatelja in mu rekel, da nameravam iti k levom.



«Imate otroke?» me je vprašal.

«Ne!»

«Vi ste gotovo edina opora svoji materi?»

«Nisem, brat moj je njena edina opora. Jaz se opiram na samega sebe.»

«Ali niste nobeni obljubili zakona?»

«Sem, toda dotična gospodična noče izpolniti moje obljube.»

«Imate dolgove?»

«Kajpada, a moji upniki so že davno opustili vse nade, da pridejo sploh kdaj do svojega denarja.»

«Na kratko, vi nimate na zemlji nobenih obveznosti?»

«Ponosno lahko trdim, da nimam nobenih!»

«Ali pričakujete morda dedščine?»

«Le, če bi izumrlo vse človeštvo.»

«Bodi! Pripravite se torej, skrbite za svojo dušno uteho in bodite drevi ob osmi uri tu!»

Povedati moram, da je porodilo zasliševanje pri ravnatelju v mojih mislih vse polno slabih slutenj. Ali naj je v resnici napočila moja zadnja ura? Nič! Sklenil sem, da umrem! Tu ni umika.

Popoldne sem se odpravil k Beli. Jedla je pečene mandeljne. Opozoril sem jo, da so mandeljni škodljivi zobem. (To naj bi bil nekak prehod do levov.) Ko je zvedela, kaj se bo zvečer godilo, je pobledela in odrinila mandeljne. Ah, kako dobro je delo to mojemu trpečemu srcu!

«Zakaj pa uganjate take neumnosti?»

me je vprašala s svojim zvenečim glasom.

«Jaz hočem umreti.»

«Neumnost! Bodite vendar pametni!»

«Le z enim pogojem odstopim... vi poznate ta pogoj!»

Zardela je in odšla in se ni več vrnila. Jaz sem žalosten pojedel ostale pečene mandeljne in izginil.

Bilo je osem zvečer. Cirkus je bil natlačen. Vsi višji krogi so bili prisotni. Bela je sedela s svojim očetom v prvi vrsti.

Levi so rjovele, jaz sem se tresel. Skoraj bi bilo bolje, da bi se bili levi tresli in da bi bil jaz rjovel.

Grofica Santa Lucija (ki je bila prav tako malo Santa kakor Lucija in grofica) mi je stisnila v roke veliko gorjačo in rekla:

«Ako vas bo hotel naskočiti lev, kar z gorjačo po njegovem smrčku!»

«Zahvaljujem se vam za prijazni nasvet!» sem odvrnil tiho. Pri tem sem pa čutil, kako je povišnjevelo moje lice kakor kaka zoreča češplja.

Že sva hotela stopiti k levom v kletko, ko je vprašal ravnatelj grofico:

«Ali nisi pozabila črniti?»

«Ne, vse imam v žepu,» je odvrnila Lucija.

Prijela me je za roko in me vlekla v kletko. «Zbogom, ljubica!» Zveri so rjovele, jaz sem zaprl oči.

«Odpovejte se nagradi petih stotakov, sicer vas dam takoj raztrgati,» mi je šepnil neprijazen glas v uho. Bila je grofica.

«Toda, milostiva...»

«No?» je vprašala grofica in pocepotala z nogo. Grozno rjojenje je sledilo temu cepetu.

Čutil sem vročo sapo zveri. In življenje je vendar tako lepo! Ali naj nikdar več ne čujem ptičjega petja?

«Podpišem!»

Grofica je vzela iz žepa polo papirja, pero in črnilo. Položila je vse skupaj na mizico. Podpisal sem.

Bila je odpoved nagradi. Takoj nato so zaškripala vrata in oba sva bila zunaj.

Sedaj pa je občinstvo začelo tuliti in rjoveti. Nosili so me na ramenih. Črez čas me je ujel Belin oče.

«Moja hči je bila omedlela in se je pravkar ovestila. Pridite, hitite k njej!»

Bela me je sprejela s sladkim nasmehom.

«Grdi človek, kako ste me ostrašili!»

«Oh, Bela, ali smem upati?» sem zinil in pokleknil.

«Da!» je šepnila in mi skočila okrog vratu.

Moje srce je razbijalo, levi so rjovele. Ali bi ne bilo bolje, če bi me bil tedaj kak lev vsaj nekoliko prigriznil, mogoče bi se bila vsa zadeva kako drugače skončala?!

Izpoved

Ruski spisal Anton Čehov.

Pavel Pavlovič je pravi hrust. Ni jih nobenih vrat, skozi katera bi lahko prišel, ne da bi se pripognil. S to dolgostjo se ujema tudi širokost.

Seveda je Pavel Pavlovič silovito močan. Najdebelejše železne palice ti upogne ko



bilke, s pestjo ti zabije žeblje v hrastovo mizo tako-le za zabavo, kakor si kdo drugi suče kroglice iz krušnih drobtin, in če ga je slučajno volja, zdrobi tudi mizo samo z enim zamahom. Drzen je, kdor si mu upa stisniti roko. Ta človeški medved izraža svojo naklonjenost na ta način, da drugemu roko skoraj zmečka, kakor bi bila v kakem primožu. Ob enem se možakar smehlja brez vsake zlobe, kažoč svoje široko lepo zobovje.

Pavel Pavlovič nima priložnosti, da bi zlorabljal svojo ogromno telesno moč. Vsak se boji najmanjše razprtije z njim, kajti, če le nekoliko zviša svoj baritonski glas, se zdi, da se bliža z votlim grmenjem nevihta, pred katero pobegne vse kar najhitreje.

In ta velikan, ki izruje mlada drevesa z enim samim prstom, ki prelomi vsak novec in ki odnese še tako težko vrečo z zobmi, ta nepremagljivi junak — se je tresel nekoč ko miška in ni mogel več stati, tako so se mu šibila kolena. To je bilo takrat, ko je priznal Nadji Nadjakovi svojo ljubezen.

Zajecljal je «jaz vas ljubim!», kakor je to bral v romanih, kajti dejanski ni imel s temi stvarmi še nobene izkušnje, čeprav je bil že davno prekorajčil trideseto leto in čeprav je imel precej viharo preteklost za seboj.

Mala Nadja se je kar raztopila od same radosti, ko ji je bil priznal, da jo ljubi. Ni bil bogat, mali uradnik z nekaj prihranki je bil, a bil je tako zal, tako močan, tako spreten! Ni ga bilo boljšega plesavca! In gledati ga, kako se je drsal po ledu in se pri tem zabaval z naravnost umetniškimi skoki in liki, je bil pravi užitek.

Ona ga je tudi sedaj povabila, naj z njo po zvokih godbe zapeše po drsališču, kajti on ji je priznal ljubezen v trenutku, ko ji je pritrdil drsalke na črevlje. In nato sta odbrzela oba čez zrcalno ravan.

A Pavel Pavlovič ni bil danes tako spreten kakor navadno, izpoddrsnilo se mu je in sedel je s takim zaletom, da se je še nekaj metrov drsal po samih hlačah. Zadrega mu je privabila skoraj solze v oči. In prav tedaj je prosil Nadjo, kakor bi iskal pri njej odpuščanja in pomoči: «Bodite moja žena!»

Mala Nadja je sklonila svojo kostanjasto glavico z ljubkim noskom nadenj, poljubila ga in mu med smehom pritrdila. Nato je pomagala orjaku oprezno na noge in, vodeč se za roke, sta napravila po ledu še marsikak eleganten krog.

Ko je prišel domov, je zaškripal Pavel z zobmi: «Podlež!» si je dejal, «s svojo divjo preteklostjo nimaš nikake pravice prikleniti tako čisto bitje na se!»

Njegova notranja razrvanost je zrasla v brezmejnost, ko so ga Nadjini starši prijazno pozdravili kot svojega bodočega zeta. «Saj bi jim nikdar ne mogel pojasniti, kak junak sem!»

Čim bolj se je bližal dan poroke, tem bolj je bledele ženine. «Če ona zve,» si je mislil, «mi da zaušnico in me vrže skozi vrata!»

Mala Nadja je bila zelo nežna z njim. Seveda ni ona nič vedela o njegovi preteklosti. Saj ji ni bil še ničesar povedal! In če zve, ali ne bo užaljena v svojih najsvetejših čuvstvih.

Nekega dne se je nenadoma pojavil Pavlov prijatelj izza mladih let. Pavel je poblede. «Najprej petdeset rubljev,» je rekel kratko malo prijatelj, «sicer povem njenim staršem, kar vem od tebe.» Nesrečni ženin mu jih je dal, a ni ostalo pri tem petdesetaku. Do poročnega dne je iztisnil dobri prijatelj iz njega četrtno njegovih prihrankov. Hrust je hiral in propadal. Oči so se mu vdirale. «Ali naj se še pred poroko ustrelim?»

Ni se ustrelil. Sklenil je, izpovedati se ji še pred intimno uro.

Poroka je minila, voščila in napitnice so odzvene, svatje so se šalili, pili in plesali, stari gospodje so zbijali navadne neokusne šale in nato — so pustili novoporočenca sama.

Srečni mož je stopal za svojo mlado gospo smrtnobled v spalnico. Nekaj kratov je moral globoko zasopsti, preden je spravil, tresoč se po vsem životu, glas iz sebe. «Nadja,» je jecjal, «smatram za častno zadevo, da ti sedaj v tem trenutku nekaj priznam.»

«Kaj je vendar s teboj, Pavelček, povej, kaj ti je? Zadnje dneve si tako bled in tako čuden. Kaj neki te teži?»

«Nadja, teži me! Že takoj spočetka bi ti bil moral povedati. Ni bilo prav od mene, da sem ti toliko časa zamolčeval!»

«No, kaj ti je vendar, srček, treseš se — si li morda bolan?»

«Ne, Nadja, le poslušaj me, izpovedati se ti moram o svoji preteklosti, moja dolžnost je to.»

«Izpovej se,» se je nasmehnila Nadja. «a le glej, da ne bo izpoved predolga.»

«V nekem malem gozdu v Uralskem gorovju sem se rodil. Moji starši so bili zelo ubožni... Ne, strašno je, ti me ne boš hotela več pogledati! — Kot mlad deček sem prodajal po ulicah vžigalice, tudi jermene in tem podobne stvari...»

«Zares?»

«Da, kaj ne, čutiš že, kako se mi odtujuješ. Toda pride še huje... Prepotoval sem mnogo v življenju, zdaj sem se preživljal s tem, zdaj z onim, seveda sem hodil vedno po pošteni poti, to mi že lahko verjameš!... In s svojim dvajsetim letom... — ne, ne, udariš me, ko zveš! Tvoj oče me bo kaznil in me spodil od tebe!»

«No, kaj pa je bilo, ko si stopil v dvajseto leto?»

«Oprosti mi, Nadja!» Hrust je padel pred svojo malo ženico na kolena. «Zapodi me od hiše! Z dvajsetim letom sem bil — klovn, pajac v cirkusu!»

In Pavel Pavlovič, medved, hrust, velikan, je zaplakal ko malo dete.

In prav tako glasno, kakor je on plakal, se je smejala mala Nadja. «Klovn!» je vzkliknila in ploskala z rokami. «To je naravnost divno! Gotovo znaš še kako gimnastično vajo. Daj, pokaži mi, kaj znaš!»

Pavel Pavlovič jo je previdno pogledal. Bal se je še vedno, da ga zasramuje. Toda za kaj takega je bila Nadjica le preljubeznjiva. Skočila mu je vsa vesela okrog vratu in se smejala: «Klovn si bil torej, moj srčkani klovnček!»

Njena veselost ga je okužila. Nenadoma se je nagnil nekoliko na stran in že se je zakolobenčil po vsej sobi. Nato se je postavil na robu Nadjine postelje na glavo in si sam sebi ploskal z nogami.

«Še Pavelček! Še od začetka!» je vzkliknila Nadja. Njen obrazček je bil ves razvnet od samega neugnanega smeha.

Protijutru so se zbudili Nadjini starši od peklenškega ropota nad sabo. «Gotovo je služinčad, ki ugaja take burke,» je menil oče. «Nesramno, motiti srečna poročenca na tak način!»

In oče se je oblekel in šel v gorenje nadstropje, da napravi mir.

Toda služinčad je spala. Ropot je prihajal iz sobe mladega para. S čudnim občutkom, skoraj nekoliko v strahu je stal stari gospod pred spalnico in se dolgo obotavljal, preden se je odločil, da odpre vrata le za ozko odprtino.

Odskočil je. Njegov zet Pavel Pavlovič se je bil, ne več v družabni obleki, pravkar prekopnicil v vratolomnem skoku z omare na posteljo, mala Nadja je pa stala vsa vesela poleg in obema se je smejala iz oči neskaljena sreča.



Pogled na Štomaž.

Postelja z nebom

Švedski spisal Age Avenstrup

Gospa Lipičnica je podedovala po svojih starših posteljo. Postelja je bila velika in krasna, dala se je zastreti z visečimi zavesami, radi tega je zelo sličila kopalnici, le da je bila iz mnogo odličnejše tvarine, napravljena je bila namreč iz orehovega lesa. V dobi njenega sijaja so jo zelo čislali, saj se je pa tudi odlikovala z raznimi okraski in umetniško izrezanimi liki.

Po enem letu so se ji bili pri Lipičnikovih kolikor toliko že privadili v kljub njeni izredni prostornini. A zgodilo se je, da so se preselili in prišli v novo stanovanje neke moderne hiše. Kdor bi bil hotel spraviti omenjeno posteljo v zvezo s takim modernim stanovanjem, bi se mu bila nehote vrinila prilika o kameli in šivančnem ušesu. Na vsak način je prišla družina v novo stanovanje z vsem svojim pohištvom, torej tudi s podedovano posteljo.

Ko so postavili posteljo na njeno mesto, je bila spalnica že napolnjena. Gospodu Lipičniku je to dejstvo zelo ugajalo, saj je vedel, kako težko je priti po zabavnem večeru srečno brez vsake nezgode do postelje. Odslej mu bo treba tako rekoč samo smukniti skozi ključavnico, pa bo v postelji.

Zena pa je bila kakor navadno drugačnega mnenja in je znala v tem smislu tudi prepričati svojega moža. Hotela je namreč dati drugo sobo v podnajem. In tako je prišlo do malega oglasa, ki je naznanjal, da je pri gospodu Lipičniku postelja z nebom na prodaj.

Ob deseti uri predpoldne onega dne, ko je izšel v jutranjem listu gorenji oglas, je nekdo pozvonil pri Lipičnikovih. Bila je to prva oseba, ki se je potegovala za posteljo, gospa v srednjih letih.

«Pišem se Glonar,» je dejala, «ali ni tu naprodaj postelja?»

«Niste se zmotili!» je odvrnila gospa Lipičnica.

Gospa Glonarca je stopila bliže. Stopila je v sobo in se je začudila:

«Postelja je pa res velika!»

«To se človeku le dozdeva,» je trdila gospa Lipičnica, «in sicer radi tega, ker je soba tako majhna. V večji sobi je postelja manjša.»

«Čudno,» je nadaljevala gospa v srednjih letih s priimkom Glonar. «Ali so mogoče v postelji — hm — hm?»

Gospa Lipičnici je udarila kri v glavo.

«Ne!» je zavrnila ostro. «Jaz vam jamčim, da je postelja čedna in čista.»

Gospa Glonarca se je porogljivo nasmehnila in dostavila, da ni mislila tako, da pa je vedno dobro vedeti, kaj in kako.

«Kaj pa cena?» je vprašala.

«Nastavili smo petdeset goldinarjev,» je dejala gospa Lipičnica.

«Predraga za me,» je odvrnila gospa Glonarca, «dvajset bi morebiti dala.»

«Potem se nikakor ne zedinimo,» je dostavila gospa Lipičnica, «saj smo mi sami dali zanjo sedemdeset in pet goldinarjev.»

Gospa Glonarca se je opravičila in odhitela.

Protí enajsti uri je telefoniral gospod Lipičnik iz urada:

«Ali se je že kdo zglasil glede postelje?» je vprašal.

«Bila je neka gospa, a se ji je zdela cena previsoka.»

«Bomo morali tudi mi nekaj popustiti na ceni. Na vsak način je nemogoče, da nam še dalje zalega toliko prostora.»

Ob eni uri je zopet zazvonilo. Mlad človek se je pojavil na pragu.

«Midva se morava poceni poročiti,» je začel, «mlada sva, jaz in moja zaročenka, in nimava mnogo.»

Ogledal si je posteljo. Ni rekel ne, da mu je prevelika, ne, da je soba premajhna, niti ni vprašal, če bi bili v postelji — hm — hm.

«Postelja mi ugaja,» a več ko desetih goldinarjev ne morem dati.»

«Postelja mi ugaja,» je dejal, a več ko desetih goldinarjev ne morem dati.»

«Zelo mi je žal,» je rekel mladenič. «Toda midva se morava poceni poročiti. Mlada sva še. Oprostite!»

Nekaj minut pred drugo uro je zopet povprašal iz urada gospod Lipičnik po telefonu.

«Ali je bil še kdo radi postelje?»

«Neki mladenič, a je ponujal samo deset goldinarjev.»

«Treba bo, že vidim, še nekoliko popustiti na ceni. Ni mogoče, da nam bo zastavljala postelja sobo!»

Ob štirih je zopet nekdo potrkal. Bil je preprost mož.

«Je li postelja že prodana?»

«Ni še,» je odvrnila gospa Lipičnica. «Zdi se, da ni sedaj ugoden čas za take predmete. Dali bi vam jo za deset goldinarjev.»

«No,» je dejal, «no, res je, takih postelj se človek ne odkriža tako zlepa. Skoraj bi trdil, da je nemogoče, odkrižati se jih. Če ste zadovoljni, vam predlagam to-le: ne da bi vi potrosili niti najmanjše stotinke, dam jaz sam na svoje stroške posteljo odpeljati. Precej težko pojde, toda kot kurivo bo menda še dobra.»

«Vi menite torej, vi bi radi torej posteljo popolnoma zastonj,» je vzrojila gospa Lipičnica.

«Seveda saj morate razumeti, da ga ni človeka, ki bi kaj dal za tako staro šaro.»

«Poklon! Tam so vrata!» je pokazala gospa Lipičnica s prstom.

«Oprostite, če sem vas motil,» se je opravičil mož, dvignil na lahko klobuk in odšel.

Kmalu po peti uri je prišel gospod Lipičnik iz urada domov. Takoj pri vstopu je vprašal:



«No, si že prodala posteljo?»

«Ne,» je hitela gospa. «Le pomisli si, kaka nesramnost! Pride človeče, ki hoče posteljo zastonj odpeljati in meni, da nam napravi s tem še neprecenljivo uslugo!»

«Kaj pa hočemo,» je izjavil gospod Lipičnik, «ugoditi bi mu morali, vsaj stroške bi si prihranili. Postelja mora na vsak način odtod!»

Okoli sedme ure je zopet pozvonilo. Debela, odločna gospa se je prikazala na vratih, ki so je bila takoj polna. Gospoda Lipičnika, ki je bil prišel odpirat, je potisnila v stran, nato se je privalila do spalnice in si ogledala posteljo.

«Brezobzirno je, vabiti ljudi, naj si ogledajo tako starino. Ne marala bi je, tudi če mi daste vi deset goldinarjev!» Po teh besedah se je odzibala.

Ne da bi bil zinił gospod Lipičnik najmanjše besede, je stopil v klet in prinesel iz nje sekuro. Četrť ure pozneje je bila postelja že prenehala biti postelja in le še lepo zložene treske pod ognjiščem so pričale o minljivosti zemeljske slave.

V tem trenutku je pozvonilo. Gospod Lipičnik se je, čeprav od cepljenja nekoliko truden, sam potrudil do vrat. Pred njim je stala starejša gospa.

«Upam, da niste še prodali postelje,» je dejala, «prav rada bi dala zanjo tudi sedemdeset in pet goldinarjev. Dandanes je skoraj nemogoče, iztekniti kje kako tako posteljo z nebom. In prav take postelje sem si že davno želela.»

Kaj se je bilo zgodilo po teh besedah, je poročal kazensko-sodni zapisnik, kajti starejša gospa je tožila gospoda Lipičnika radi razžaljenja časti.

Dom

Kot hip ta leta odbežijo,
šel sreče v svet si boš iskat:
oči se gorko zasolžijo,
ko vzel slovo boš zadnjokrat...

Ne boš pozabil domačije,
zemljice rodne res nikdar:
doma svetleje solnce sije,
bolj medel mu drugod je žar...

Ah, daleč bo ti hiša mala,
kjer pil si srečo mladih let,
kjer mati sama bo ostala,
ko ti odšel boš v tuji svet...

Kdo z blagoslovom kruh bo rezal,
kdo s srcem ti ljubezni dal?
Bo drag spomin te z domom vezal,
ko sam na tujih tleh boš stal...

Izročal vetrom boš pozdrave,
bo sestra zvesta ti bolešt...
Se spomnil rodne boš dobrane
v brezsrčnem hrupu tujih mest...

Ne boš pozabil domačije,
zemljice rodne res nikdar:
doma svetleje solnce sije,
bolj medel mu drugod je žar...

Maksa Samsa.

Spomenik pesmi

Na salcburško-bavarski meji, tam, kjer pridrvi iz ozkih žlebin na širšo dolinico divje peneča se Zalica (Salzach), leži Arnsdorf, mala vasica, kakršnih je sto drugih po planinskem svetu. Nekaj čednih, s škodlasto streho pokritih poslopij se gnete okoli cerkvice, poleg te pa stoji prostorna vaška šola.

Taka je videti vasica danes, taka je bila pred leti, pred desetletij, skromna, ponižna in preprosta, kakršno je tudi tamošnje gorsko ljudstvo. In vendar je zaslovela ta vasica preko svojih mej, zaslovela je po daljnem širnem svetu in postala cilj premnogim potnikom iz vseh delov sveta, potnikom, ki rade volje romajo na kraj, kjer se je rodila če že ne najznamenitnejša, pa vsaj najbolj znana pesem na svetu...

Bilo je ob božiču l. 1818. V sosedni vasi Oberndorfu se je pravkar pripravljala pomožni duhovnik Josip Mohr, da pohiti v

Mohra je žalostilo dejstvo, da pride k prijatelju s praznimi rokami in da ga ne bo mogel razveseliti s kakim darilom. Name-raval je, da mu napravi, kakor že večkrat ob slavnostnih prilikah, kako priložnostno pesem, toda naj se je še toliko trudil, naj je še toliko razmišljal, prave, odrešilne misli le ni hotelo biti od nikoder.

Mračilo se je že, ko je stopal Mohr po zasneženi cesti proti bližnjemu Arnsdorfu. Popoln mir je vladal vsepovsod. Žive duše ni srečal edini potnik skozi zimski večer. In prav na tej samotni poti so prihajali potniku kar sami na um verzi, ki se je zanje ves popoldan zaman trudil.

«Sveta noč, blažena noč...»

Ko je prišel Mohr do arnsdorfske šole, je dovršil že tri kitice te nove božične pesmi. V veži je spisal kitice na košček papirja, stopil nato v sobo, kjer je po presrčnem pozdravu takoj prebral svojemu prijatelju in njegovi sestri pravkar zloženo pesem. Bila je tako preprosta, da je genila oba poslušavca.

Mohr je legel v sosednji sobi na divan, da se nekoliko odpočije, učitelj Gruber se pa ni mogel ločiti od pesmi. Prebral jo je drugič, prebral jo je tretjič, prevzela ga je tajnostna sila in v hipu je spisal k temu lepemu besedilu primeren napev. S sestro, ki jo je bil poklical iz kuhinje, sta zapela novo pesem. Brat jo je spremljal s kitaro. Kakor besedilo tako je bil-tudi napev preprost, izviral je iz preproste duše in segal globoko v srce. V sosednji sobi se je zbudil Mohr in se nemalo začudil, ko je slišal svojo pesem že uglasbeno. «Vzemi kitaro s seboj in ob polnočnici zapojeta to pesem mojim faranom!»

Vsi trije so se nato dvignili in šli dobro zaviti v mrzlo jasno zimsko noč proti Oberndorfu. Od vseh strani so se jim svetlikale nasproti svetiljke, s katerimi so si gorjani svetili po poti k polnočnici.

Cerkve je bila že razsvetljena. Ko je končal duhovnik evangelij in svojo propoved, je zaigral učitelj Gruber na svojo kitaro nekaj akordov in po cerkvi je zadonela pesem. Brat in sestra sta jo pela in ljudstvo je pobožno poslušalo. Odpela sta prvo, odpela drugo kitico in glej, pri tretji so se spojili z njunima glasovoma glasovi cele fare, peli so vsi, moški in ženske, fantje, dekleta in otroci. Napev je bil prevzel preprosto ljudstvo in zavojeval vsa srca...

Iz te cerkve je pa šla pesem v svet in osvojila si je skoroda vse narode. V vse jezike je prevedeno prvotno nemško besedilo in po vsem svetu prepevajo to pesem za božič po napevu, ki ga je bil napravil tik pred polnočnico učitelj Gruber.



Arnsdorf, kjer prebije božični večer pri svojem prijatelju Francetu Gruberju. Pred polnočjo pojmeta že tako oba v oberndorfsko cerkev, kjer čaka obeh opravilo, enega pred altarjem, drugega na koru pri orglah.

V oberndorfski cerkvi so pa postavili tej pesmi spomenik. Iz bronastega uliti spomenik predstavlja v ospredju duhovnika - pesnika Josipa Mohra, kako posluša zamaknjen angelsko petje, za njim stoji pa učitelj - skladatelj Franc Gruber in spremlja petje s svojo kitaro.

Najbolj čudno pa je to, da sta stopila stvaritelja te božične pesmi zopet v temo svoje preproste skromnosti, iz katere ju je bil čudež božičnega večera postavil na ne-

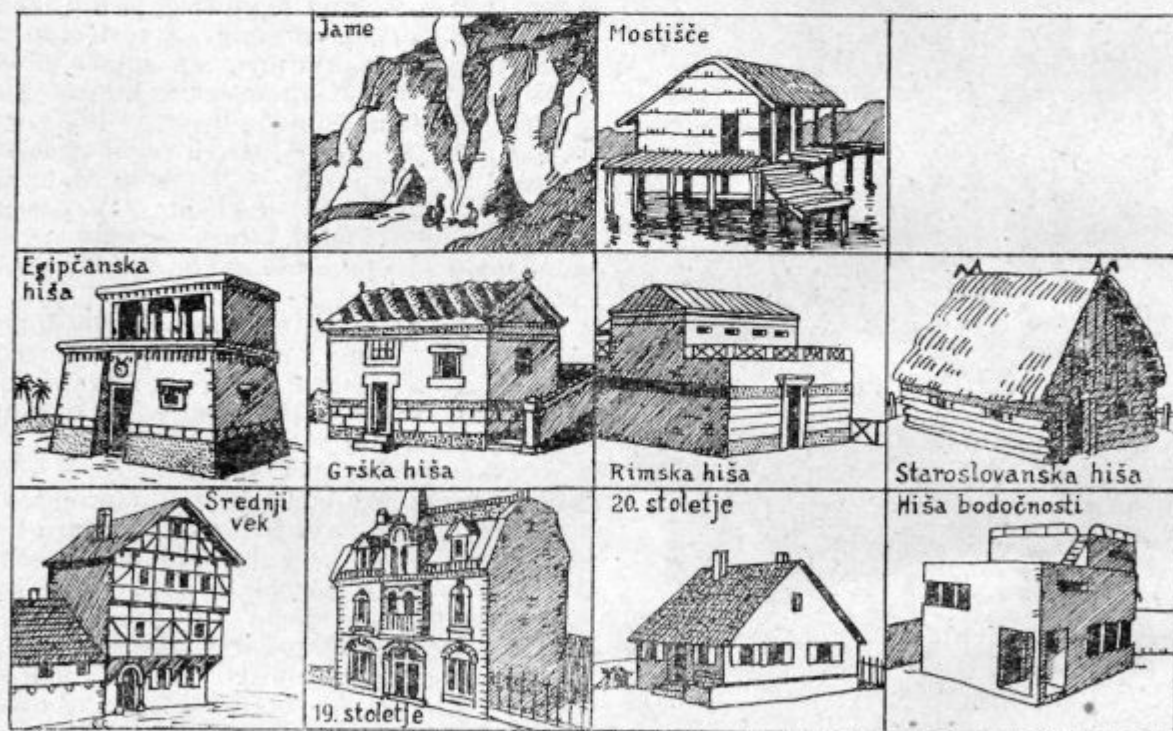
beško svetlobo. Njuno delo je ostalo, preživelo bo desetletja, njuna priimka sta pa skoraj že utonila v pozabljenost. Ne pesnik ne skladatelj nista bila odlikovana ne z naslovi ne z odlikovanji in le skromna spominska plošča nad vhodom arnsdorfske šole se spominja v vezani besedi pesnika in skladatelja čudovito lepe božične pesmi, ki nas vedno spomni na naša detinska leta, na jaselce, na božično drevesce in na osebe, nam drage, ki že davno počivajo v grobu.

Razvoj človeškega bivališča

Prva pribežališča pračloveku so bile v goratih krajih jame. Tu je bival, da so ga skale branile dežja, vetra in drugih vremenskih nepravil. Na ravnini si je pa moral človek že drugače pomagati. Zgradil si je iz lubja zavetišče, pokril ga z vejami in si tako sam pripravil priličen prostor v zavetju. Tak zaveten kraj mu je bil neobhodno potreben radi ognja in ognjišča, saj je znano, da je bilo prav ognjišče ona točka, ki se je okoli nje razvijalo bivališče človeške družine.

Polagoma so se razvila iz teh preprostih, ne ravno veliko varnost nudečih biva-

in do njih so vodili preko vode mostovi. Na ta način se je človek laže ubranil sovražnikov, posebno zveri, ki jim s svojim nepopolnim orožjem še ni bil povsem kos. Obstoj takih mostišč se je dognal po vsej Evropi in po dobljenih izkopaninah se je ugotovilo, da so mostišča spadala v kameno, bronasto in železno dobo, ki so se ločile le po tvarini, iz katere si je človek izdeloval svoje orožje in orodje, ki so pa vse tri tvorile pravek. Prav taka mostišča nahajamo še dandanes v Indiji, na Novi Gvineji in na Nikobarskem otočju pri divjih plemenih.



lišč tako zvana mostišča. To so bile kolibe, ki so stale na debelih, v zemljo zabitih kolih nad jezersko gladino, močvaro ali reškimi strugami. Kolibe so bile sestavljene iz brun, nekatere so bile tudi spletene, vse so imele že streho. Stavbe so se večkrat družile v vasi

Nadaljni razvoj gradnje bivališč je obstajal v tem, da se je najvažnejši prostor ogradil. Ta prostor je pa bil, kakor že omenjeno ognjišče. V to se je uporabljalo najrazličnejše gradivo, po večini les in kamen, a tudi ilovica in glina, pozneje žgana opeka.

V zgodovinski dobi se je zidava tudi umetniški izobličila, kar nam kažejo hiše Starih Egipčanov. Pri njih je temeljna oblika piramida. Hiše so se postele po svetiščih in so kazale kakor ta nekako resno, strogo, mrko zunanjost. Umetnost je bila še popolnoma v službi bogoslužja.

Prijaznejše lice nam kažeta grška in rimska hiša. Medtem ko je stala pri Egipčanih hiša še sama za se, se opaža pri teh dveh prizadevanje, priklopiti hiši nekako ograjeno dvorišče. Umevno, da se je notranjost takih bivališč sčasoma izpopolnjevala, njihova oprema se je bolj in bolj prilagala povečanim zahtevam njihovih prebivalcev.

V južnih krajih se je uporabljal za gradbo bivališč od starega veka do novejšega časa skoraj samo kamen. Nasprotno se je pa v severnih krajih Evrope ohranila na deželi lesena hiša, kakršno so postavljali že Stari Slovani in Germani, do najnovejše dobe. Take lesene stavbe so bile najprej popolnoma vse iz lesa, pokrite s slamnato streho, pozneje se jim je podložil kamenit podstavek.

Šele v srednjem veku so se pojavile strokovno zgrajene hiše. Glina med tramovi

se je morala kmalu umekniti dražji opeki in od tedaj se uporablja to za gradbo stanovanj tako prikladno gradivo po večini v naših krajih pri zidavi hiš, v kolikor ne izpodrivata opeke že beton (zmes cementa s peskom) in v najnovejšem času jeklo.

Oblika bivališč se je v stoletjih različno izpreminjala. Okus pač ni bil vedno enak. Zdaj so prevladovala preprosta, lepa bivališča, a prišla je doba, ki je zahtevala le zunanje okraske. Tako so nastale razne stavbinske zablode.

Radi naraščajočih kulturnih zahtev in radi zopet obujenega smisla za preproste oblike nastajajo danes po večini skoraj samo lepa, prikladna poslopja, čeprav se človek tu pa tam še ne more popolnoma otresti pretiravanja v tej ali oni smeri. Zdi se, da se prav v sedanji dobi izoblikuje posebno človeško bivališče, ki bo združevalo preprostost s finim umetniškim okusom in bo pred vsem upoštevalo v mnogo večji meri, kakor se je to doslej dogajalo, zdravilni vpliv sonca in zraka, ki ima bo dan skoraj neomejen dostop v notranje prostore.

Nanos kaj je ?

Josip Jurca.

Če mislimo na Nanos in si pri tem predstavljamo, recimo, mesto, kjer stoji cerkev svetega Jeronima, smo s tem osredotočili nanoško pogorje na eno samo zemljepisno točko, ki prav za prav niti ni vrh. Višje stoječi vrhovi imajo namreč vsak svoje ime, ne da bi se kateri izmed njih izrecno in sam zase imenoval Nanos. V našem domačem zemljepisju je bilo že sproženo vprašanje, če je Nanos samo planota ali pa gorska skupi-

vsako zemljepisno ime svoje določeno mesto in ko ga enkrat ima, sta njegova raba in obseg neodvisna od njegovega pomena in postanka. Vkljub temu ostaja zlasti pri tako važnem gorskem sklopu, kakršen je Nanos, ki veže dve veliki dolini in dve pokrajini, še vedno prvotno znanstveno zanimanje: Kaj je prav za prav Nanos po svojem prvotnem pomenu?

Čeprav je nanoška nad 900 metrov visoka planota naseljena, se vendar rajši držim dr. Tumovega pravila, da je treba imena vrhom iskati vedno niže doli na krajih, ki so gospodarskega pomena ali za pašo ali za lov (Planinski Vestnik 1912. str. 63). Ni je namreč vasi na Gorenjem Ipavskem^{*)}, ko bi ne imela svojih gozdnih ali pašnih deležev na Nanosu ali bolje rečeno, ni je skoraj kmetije, ki bi ne posedovala v tem gorovju svojih gozdnih ali pašnih solastninskih pravic. Ti dolinski kmetje, katerih gorska posest dopolnjuje njihovo dolinsko gospodarstvo — v dolini namreč ni dovolj pašnikov in gozdov — so pač v že davnih časih imenovali to goro po svoje in jo imenujejo še dandanes po svoje in pravilno samo oni. Oni sami še hranijo pravo tradicijo vsaj imena, če ne tudi pomena svoje gore, in do-

*) Povzemam staro pisavo Ipava namesto navadne Vipava in pri tem omenjam ne samo, da se ravnam po Erjavcu in Pleteršniku, ampak da me vodi pri tem globok nagib, ki ga obrazložim na primeren način v drugi zvezi.



Cerkvica Sv. Hijeronima na Nanosu

na in spadajo zraven tudi vrhovi Devinski hrib, Tura, Slapenski in Rjavi hrib, Suhi in Debeli vrh ter zlasti njegova najvišja točka Pleša. V zemljepisju, kartografiji, narodopisju in znanstvu sploh gre namreč predvsem za točno opredeljevanje, tu mora imeti

voljeno mi bodi, da v tem smislu tudi jaz po svoje povem gori omenjeno dr. Tumovo pravilo: Če hočeš goro dobro razumeti, ušesa moraš pod goró napeti, s čimer obenem opozorim na naglasno igro

Vsi drugi namreč, ki jim je Nanos deveta gora, Tržačani, Goričani, Kraševci, Tolminci, pa tudi ves književni svet govori in piše tako, kakor da se ta gora imenuje s poudarkom na prvem zlogu Nános, Nánosa, Nánosu i. t. d. To je tako uvedeno in lahko tako ostane, samo uvaževati moramo pri tem in ne pozabiti, da se to imenovanje, kar se poudarka tiče, razločuje od domačega in prvotnega, ki je še pravilnejše. V vaseh pod Nanosom govorijo namreč še vedno s starim poudarkom Nános (iz še prvotnejšega Nanósъ). Nanósa, Nanósu i. t. d. in se torej Nanos sklanja po vzgledu človек, človéka.

Kaj pa se to pravi? Nič več in nič manj, kakor da je Nanos pravo zemljiško ime, ki hoče označiti tamošnja tla in sicer z ozirom na geološko sestavo v vznožju gore. Kdor pozna oddaljeno ali oddaleč skoraj navpične nanoške stene, bo morda sam uganil, kaj se mora nahajati ob njih vznožju v dolini — **nános**. Nanos ni isto kar prod, ki ga tekoče vode stalno naplavlja in odkladajo v svojih strugah in ob bregovih, ampak je že neke vrste geološka tvorba, ker obsega včasih cele hribe visoke sklade raznega gorskega drobirja, ki so jih z gore deroče vode nanesele v teku tisočletij, posebno ob velikih zemeljskih prevratih. Pokriva jih navadno tenka zemeljska plast, ki služi za pašnike, senožeti in včasih v obliki lehtov tudi za njive, ki pa veljajo kot tenčina za slabše vrste. Po sestavi zemeljskih tal, ki kmetovalca v prvi vrsti zanima, rad imenuje svoj svet v kačnitih tleh Grižo, v sovdanastih Opoko, v močvirnih Flum, in po tem načinu pač je imenoval tla, kakršna sem prej opisal, Nanos. Omeniti mi je takoj, da poznajo to sestavo tal tudi v Spodnji ipavski dolini okoli Ajdovščine, samo da je ne imenujejo natančno s tem imenom, ampak za pičico drugače, pravijo ji **znos** in dotičnim njivam ali senožetim znosnice.

Čudno se bo komu vendarle zdelo, kako da se imenuje oče po sinu, to se pravi vrh po tem, kar znaša v dolino; naravno bi bilo, da se kličejo otroci po očetu. To čudo takoj izgine, če si zastavimo vprašanje drugače: Kakšno je po navadi naše izražanje, ali ne imenujemo po navadi daljnega in manj znanega po bližnjem in znanem? Neznano Ameriko so imenovali po znanem pisatelju Amerigu Vespucciju, ki jo je prvi opisal. Če knjigo obrnem in jo postavim na nasprotno stran, ki je ne vidim, pravim, da sem jo postavil narobe, to se pravi na robe, ki jih vidim. Kaj bi ti s težavo dopovedoval, kar se

da dopovedati z lahkoto, saj imaš razum kakor jaz, dopovem ti v primeri, sliki; jaz sem poiskal najbližjo primerno besedo, ti poišči stvar in najin pogovor ni suha para, ampak kakor svež in tečen kruh. To je bistvo vsakega besednega prenosa.

Če je naš ipavski kmet imenoval Nanos po nanósu v dolini, je bil v to upravičen prvič, ker sega nanos zelo visoko v hrib, drugič, ker je z njim iste geološke sestave v razloček od dolinskih tal, in tretjič po gori obrazloženem pravilu besednega prenosa, kot bližnji izraz, ki je pri rokah, za daljno, odročno goro. Besedni prenos je to; Nanos je preneseno krajevno ime, kakor je preneseno ime n. pr. Idrija ali Bela ali Ipava, če označuje kraje, dočim je prvotno samo vodno ime in nič drugega.

Nalašč sem se ob tem pomudil dlje časa, ker hočem, da svoja imenovanja pojmujejo pravilno in ker smo si ravno prenesenih krajevnih imen še premalo v svesti, tako da jih nekateri strokovnjaki ne poznajo ali ne priznajo. Meni se pa zdi, da obsega osnovno, direktno izražanje tako splošno v jeziku kakor v krajeslovju majhen del jezikovnega in krajevnega bogastva in da je zanimivejše preneseno nazivanje, v katerem se izraža prava duša narodova in obenem gospodarjenje z besednim zakladom, njegov imenitnejši del. Kdor bi opredelil Nanos zgolj kot planoto, bi si dogmatično zaprl pot do vsake razlage njegovega imena. Če pa gremo stvari do dna, vidimo s pomočjo prenesenega imena, da Nanos ni ne vrh ne planota, ampak predvsem obod ob vznožju in ravno zato ima do prenesenega imena pravico celo pogorje. Če to načelo posplošimo, smemo nekaj takega domnevati tudi gledé drugih gor in reči, da nam n. pr. na Črni prsti ni treba iskati črne prsti ravno na vrhu gore, ampak po pravilu, da če hočeš goro dobro razumeti, ušesa moraš pod goró napeti, je celo verjetnejše, da je črna prst enako kakor pri nanosu najbrže bližja temu ali onemu vznožju ko skupnemu vrhu.



Ob košnji

Čuden sesavec

G. Dornik.

«Imeli smo junico. Lepa je bila in vse je kazalo, da bo dobra mlekarica. Ko se je otelila, smo videli, da se naše nade uresničujejo. Tele je raslo, da ga je bilo veselje gledati in ko smo ga odstavili po petih tednih, je imelo dober stot. A prišlo je nekaj drugega. Junica je po ostavitvi izgubila mleko. Ugibalí smo, kaj bi moglo biti temu vzrok, a zaman. Zato smo nameravali dati junico mesarju. Neki večer je šel hlapec z leščerbo v hlev, a se kmalu ves zavzet vrnil, pozivajoč nas, naj gremo gledat. Vsi smo poskakali z ognjišča, hiteli v hlev in kaj smo videli? Kakor grabljišče velik gož je bil ovit okrog noge naše junice in je sesal, da mu je mleko teklo pri obeh straneh iz gobca. Seveda smo ga takoj z vilami pobili, junica je pa več dni zaporedoma mukala po kači kakor prej po teletu.»

Tako je pravila moja stara mati. Ugovarjal sem sicer, oziroma skušal ugovarjati, a izrabila je svoj materinski ugled, oštela me in obmolkniti sem moral.

Pozneje sem slišal to neslanost v tej ali oni, a vedno podobni obliki povsod po naši deželi, namenoma sem tudi napeljeval govor na to goževo sesanje krav in povsod sem naletel na «dokaze» za resničnost; a noben zagovornik ni sam videl tega pojavnosti, marveč le slišal praviti o njem od popolnoma «verodostojnih» oseb.

Pustimo dejstvo, da so nekatere kače strupene in zamorejo ogrožati človeško življenje, kakor tudi dejstvo, da se jih boji radi nepoznanja vsak navaden človek, toda verjeti, da more gož, ki ga lahko spraviš v četrtinsko steklenico, popolnoma posesati mladovno kravo, je vendar le predebela! Kaj bi rekel kmet, ako bi mu kdo trdil, da more ovca v enem dnevu pojesti poln voz sena? Najbrž bi ničesar ne rekel, pač pa nagnal lažnika s krepelcem.

Zakaj pripisuje naše ljudstvo gožu sesanje krav? Gotovo radi tega, ker je gož naša najnavadnejša kača, ki jo je najti povsod po ravnini in visoko v hribih. Tudi nosi gož vsaj po hrbtu črno kožo in ga je radi tega lahko opaziti, medtem ko imajo skoraj vse druge kače svetlejšo barvo, ki se navadno prilaga krajevnim razmeram in se radi tega odtegujejo takojšnji zapazitvi.

Izmed sedmih ali osmih vrst kač, ki žive po naših krajih, je med temi po številu gotovo polovica gožev (ožev, vožev, črnic). Omeniti je tudi, da je gož priden mišar; hrani se večinoma z mišmi, kar ga pač spravlja v bližino hiš in v hleve, kjer lahko dobi potrebno hrano. Tudi je znano, da izleže samica rada svoja jajca v gnoj, ker je

tam radi razkrajanja toplota višja in tako tudi goževi materi ne smemo odrekati skrbi za potomstvo.

Ker preganja miši, bi bil gož zelo koristna kača, če bi ga ob enem ne skominalo po ptičjih in ptičjih jajcih. Tako mu pa pade v žrtev mnogo gnezd posebno onih ptičev, ki gnezdiijo pri tleh kakor n. pr. kos.

Gož je gibčen in uren. V grmovju, posebno če je gosto, kar švigne mimo tebe, da mora biti človek že hiter, ako ga hoče prijeti za rep in ga potegniti iz grmovja. Rad pa tudi gre v vodo, a ne samo v sili, ampak tudi namenoma, da zaloti kako žabo ali ribo.

Kaj pa je s sesanjem in zakaj se ta vraža tako trdovratno vzdržuje med našim ljudstvom?

Kakor sem že omenil, je glavni vzrok temu: nepoznanje. Saj še ni 200 let, odkar je bilo pojmovanje o življenju kač še veliko bolj vražarsko ko dandanes. Prevladovalo je mnenje, da je strupen kačji žolč, jetra, srce itd. Še so med nami ljudje, ki so prepričani, da lahko kača s samim dihom zastrupi človeka. Da je vraža še globoko vkoreninjena med našim ljudstvom, pričuje dejstvo, da se pri gadjem ali modrasovem piku ljudje še vedno zatekajo k zagovarjanju (pananju).

Pred 200 leti je italijanski profesor Fontana nalovil s svojim hlapcem Soccijem okrog štiri tisoč različnih kač in delal z njimi različne poizkuse. Nabrane kače je bilo treba krmiti, ponujal jim je tudi mleka, a ni nikdar opazil, da bi se bila doteknila kača mleka. Z mlekom so poikusili še drugi prirodoslovci kakor Lenz, Schinz, Prinz von Wied, Schomburg in drugi, a nikdar se ni nobena kača doteknila mleka. Enake poskuse je delal Francoz Dumerill, ki se je bavil s kačami vse svoje življenje, a brez uspeha. Mnogo se je bavil s kačami naš pokojni profesor Erjavec. Pustil jih je stradati mesece in mesece, nekega gada kar celo leto, ter jim ponujal potem mleka, a nobena se ga ni doteknila in je poginila od lakote.

Poreče kdo: V ujetništvu se živali predrugačijo in ne moremo sklepati, kako žive v prostosti.

Zaprte živali se res nekoliko izpremene glede živahnosti in naravi, toda glede prehrane ostanejo vedno in sicer vse brez izjeme enake. Le taka hrana, kakršno najdejo na prostem, jim ugaja, le ob hrani, ki jim jo je določila mati narava, uspevajo in se tudi v ujetništvu počutijo dobro.

Enako je s kačami. Vse kače brez izjeme so mesojedke, svoj plen pogoltnejo cel in ne delajo posameznih grižljajev. Da pri tem gož ne dela nobene izjeme, je umevno. Večkrat sem mu ponudil prst, pograbil ga je in takoj začel požirati. Kakor vse kače tudi on nima sklenjenih čeljusti in tudi kosti v glavi niso zaraščene kakor pri drugih živalih, ampak so nekako gibljive. Ko zagrabi gož prst, ga stisne in prime z zobmi, potem pa pomika sedaj desno, sedaj levo polovico gorenje čeljusti naprej ter tako gati prst v žrelo, on torej prav za prav ne požira, marveč le potiska plen v žrelo. Zato je treba za tak obed precej časa in truda, posebno če je plen velik. Opazoval sem z okna goža na vrtu, ki se je lotil precejšnjega krta. Po šestih urah gostitve je molel zadnji konec krta še vedno iz goževega žrela in ne vem, kdaj je bil obed končan, ker je vse skupaj zakrila noč.

Po takem obedu je pa gož za več časa preskrbljen. Po zverinjakih krmijo večje kače s kokošmi ali domačimi zajci in jim en tak obed zadostuje za dva meseca. To nam ob enem dokazuje, da kače niso požrešne, ampak obratno, precej skromne so in lahko prebijejo brez hrane po več mesecev. Kako da bi torej gož delal izjemo in zaužival po nekaj litrov mleka na dan, si je pač težko misliti.

Gož in mleko ne gresta skupaj. Narava je gožu odločila v hrano meso in nič drugega ko meso, zato o kakem sesanju krav ni govora in kdor trdi kaj nasprotnega, se zelo moti.

Ker se sploh zanimam za kače, izprašujem o tem pogostoma pastirje, a med njimi še nisem našel enega, ki bi bil videl, kako sesa gož kravo, in vendar se našim pastirčkom nič ne more prikriti, saj izteknejo na pašniku vsako jagodo, v grmovju vsako najbolj skrito ptičje gnezdo.

Da bi gož sesal kravo, je protinaravno in tudi iz fizikalnih ozirov nemogoče. Kakor sem že omenil, kača prav za prav ne požira, ampak potiska svoj plen v žrelo.

Vzemimo kozarec vode in slamo ter sesajmo vodo. Kako delamo to? Jezik potegnemo nazaj, s tem povečamo ustno duplino ter zmanjšamo zračni pritisk v duplini in

tako pritiska zunanji višji zračni tlak po slami vodo v usta. Tako sesa otrok, tako delajo v mladosti brez izjeme vsi sesavci, ki imajo v ta namen razmeroma velik mesnat, mišičast jezik, ki jim omogoča sesanje.

Kaj pa kače? Njihov jezik je nitkast, razcepljen na dvoje in kot tak gotovo ni ustvarjen za sesanje. Razen tega izstopi, ko požira kača plen, sapnik z jezikom vred ob strani pri ustih na prosto, da ne nadleguje kače pri požiranju in ji tudi med požiranjem omogoča dihanje. Zato je vsako sesanje pri kačah izključeno.

Kako torej, da ta vraža še vedno straši med našim ljudstvom?

Dve možnosti sta, ki dovajata do tega napačnega pojmovanja.

Gož je naša najnavadnejša kača, zato ga je pogostoma najti v bližini hiš, kjer si išče plena, miši, in tako zaide v hlev in tudi v stanovanja. Seveda, kakor nam pečeni golobje ne letajo v usta, tako se tudi miši ne silijo same v goževo žrelo, zato jih mora gož šele iztekniti. Pri takem iskanju je že mogoče, da se gož posluži kravje noge kot sredstva, da spleza kvišku, in če ga slučajno v takem položaju zaloti lastnik, je nesreča tu: gož sesa kravo!

Drugi slučaj bi bil morda ta: Vse kače ljubijo gorkoto, enako gož. Ako tej potrebi ne more ugoditi na solncu, si skuša pomagati ob gorki kravji nogi.

V skrajni popustljivosti dopuščam še eno možnost. Morda se je res pripetilo, da je gož držal v žrelu kravji ses, a do tega ga ni nikakor privedlo hrepenenje po mleku pač pa naravnost želja po mesu. Iz prej omenjenih dveh razlogov je morda splezal gož na kravjo nogo, opazil pred seboj bingljajoči ses, stoj! tu je nekaj živega — kače imajo razmeroma slab vid — in hop! Gož začuti, da ima v gobcu meso, in začne požirati, kakor je prej požiral moj prst.

Sesanje in požiranje mleka je pa popolnoma izključeno. S tem so pa tudi izčrpane vse možnosti kravjega sesanja. Res se pripeti, da izleze včasih gož v steklenico, v kateri je morda prinesla dekla koscem ali ženjicam mleka za južino, a to se zgodi le slučajno. Gož je pač izteknil luknjo in zlezal v steklenico, če se morda ni skrila noter kaka tečna miška.

Zlata čaša

O, kako mi ljubi
duša zemljo našo:
Pijem jo s poljubi,
kakor zlato čašo.

Čaša na globoko,
čaša na visoko —
Nenalita, neizpita,
mraka polna, polna svita!

Naj razlije ta se čaša
čez pogorja, v polja naša:
Moč ljubezni v njej brezmejna
nadoji naj prsa žejna!

Fran Žgur.

Šoja - gozdar

Zaslišal sem nad seboj kravji zvonec in prav razveselil sem se ga. Zašel sem bil namreč, hodil sem sicer po stezi, ki je vodila dalje med grmovjem in nizkim drevjem, a videl nisem nikamor.

Poletno solnce je pripekalo, a posebne vročine med grmovjem ni bilo, le pot navzgor me je nekoliko upehala in želel sem si priti na primeren prostor, da se oddahnem in preiščem ob tej priliki svoj nahrbtnik.

Res sem bil kmalu na prostem in sem mislil že sestiti, ko sem ne daleč zagledal pod drevesom človeka. Najbrž kak pastir, sem si mislil in se napotil k njemu.

Hodil sem po travi, zato me ni slišal, šele ko sem mu tik za hrbtom ponudil v pozdrav «Dober dan!», je odložil knjigo, se obrnil proti meni in odvrnil prijazno: «Bog daj, Bog daj!»

Prisedel sem k njemu in kmalu sva bila v razgovoru. Odkod? Kam?

Med pojasnjevanjem, da prihajam od Sv. Lucije in sem namenjen na Banjšice, sem odvezal nahrbtnik, narezal si salama in kruha, ponudil obojega pastirju in si tudi sebi privoščil.

«Kaj ste pa lepega brali v oni knjigi?»

«Razne stvari. Star koledar je, a ker rad berem, mi pride vse prav, čeprav sem ga že večkrat pregledal in prebral.»

«Hodili ste torej v šolo?»

«Nisem. Ko sem bil mlad, še ni bilo šole, a tudi danes imamo do šole predaleč, zato je šolanje naših otrok zelo pomanjkljivo. Poleti je delo, pozimi pa sneg.»

«Kako pa ste se navadili branja?»

«Veselilo me je od nekdanj. Vendar v šolo nisem hodil, ker sem šepav.»

Obrnil se je in mi pokazal desno nogo, ki je bila dokaj krajša od leve.

«Nekoliko sem si pomagal sam, največ me je pa naučil neki daljni sorodnik iz Trsta, ki je bil mojih let in je preživel pred kakimi tridesetimi leti v naši pušči nekaj mesecev na nasvet svojega zdravnika. Zelo sem mu hvaležen za to. Za kako težko delo nisem, tako sem pri hiši za pastirja in si s čitanjem kratim čas.»

«To je zelo pametno in koristno.»

«Vem. Ker je pašnik ograjen, imam z nadziranjem živine malo dela in če vreme dopušča, sedim tukaj pod kostanjem in berem.»

Pogledal sem kvišku in res sem opazil, da je drevo, pod katerim sva počivala, kostanj.

«Kaj pa je tega sem prineslo?» sem se začudil, ker sem mimogrede videl, da ni daleč okrog nobenega kostanja.

«Šoja, seveda!» je odvrnil.

«Kakšen šoja?»

«Kaj ne poznate šoje, onega kričavega ptiča?»

«Seveda ga poznam, a mislil sem, da je to kak vaš sosed ali sorodnik, ki ima posebno veselje do sadjereje.»

«Ne, ne! Mi pač sadimo jablane, hruške, kako češpljo, semtertja precepimo kako črešnjo, a za orehe, kostanje in hraste poskrbi šoja.»

«Kako to?»

«Saj ste rekli, da poznate šoja. V jeseni se hrani po večini z orehi, kostanjem in želodom. Ko je sita, vzame kak teh plodov v kljun, odnese ga v svoje skrivališče, oziroma ga zagrebe v zemljo. Za to rada uporablja krtine in druge podobne luknje. Najbrž pozabi potem na ta slučajna skrivališča, voda zasuje zagreben sad in ob ugodnih razmerah vzklije mlado drevesce.»

«To je zame nekaj popolnoma novega.»

«Pri nas je pa ta lastnost šoje sploh znana, zato jo nekako spoštujemo in le redko se pripeti, da se otroci izpozabijo nad njenim gnezdom. Ker preživim večidel poletnega časa tu na paši in je pri nas mnogo šoj, poznam to njeno lastnost prav dobro.»

Zadrgnil sem nahrbtnik, oprtil si ga, povprašal prijaznega pastirja, kod pridem najhitreje na Banjšice, in ko mi je pokazal pot v Kal, sem pohitel, ker se je solnce že nagibalo.

Med potjo sem slišal v gozdu marsikatero šoja, a priznati moram, da se mi njen glas ni zdel več tako neprijeten kakor običajno. Res ima šoja na vesti marsikakega ptiča in je med lovci razupita radi svojega izdajalskega kričanja, a popolnoma škodljiva tudi ona ni. Upoštevati treba njeno prej navedeno lastnost, kajti z razmnoževanjem orehov, kostanjev in hrastov brezdvomno koristi in pomaga na ta način pri tako zvanem «ravnotežju» v naravi.

»

M. Rupnik.



Ob zgornjem Belopeškem jezeru.

Boj.

Oiosuè Carducci.

Pravijo bajke o starem Prometeju :
Takrat ko silo leva je divjega
v preprosti prsti vtelesil,
človek takoj je zarjovel : Boj !

Prvi potomec iz raja izgnanega
Adama pravi : „Abla edinega
na svetu brata ni treba“ —
s kruto ga roko pobije na tla.

To je početek. Odtakrat brez néhanja
zgodbe človeške krvi so prelivanje.
Krvav je Partenon in tvoja
bela palača, o Washington.

Zmogel medveda goli je troglodit,
planil po koncu, v rokah debeli kij
še vedno vihteč in v slednji
žili čuteč ognjeni srd.

Divji otroci v soju večernega
rdečega solnca lesk so zagledali,
med kamnjem krvavim kremen,
hitro iz njega izbrusili nož.

Likov zunanjih svetle so slike jim
v vročih možganih bujno odsevale,
v bliščečem pomladnem solncu
vzele nevednežem ves razum.

Z jezer zastraženih, iz jam zakajenih
vun so hiteli, gradeč selišča si
po pustih in praznih gričih,
ljuto plodeč jih s človeško krvjo.

Končni zmagalci z višin so zagledali
reke ogromne, morja neskončnega
valovje in gore neznanske —
človek ob čudih je teh obstrmel.

Src polastila strast se je vladanja,
misli razvnela slast razodevanja,
zaplula je smreka po vodi,
posekana vihu visokih skal.

Glas je zagrmel mrkih gromovnikov,
žensk podivjanih smeh se je skróhtal
in strašna, neskončna vojna,
neugnana kobila okrog divja.

Freden je v Alaha, enega samega
vero vcepil Mohamed narodom
s krvavim, krivim mečem ;
preden odprl se je božji grob

vstalega Krista, ki moč je nevernikov
zlomil med boji Evrope stoletnimi
z Azijo staro, odkoder
narodom vsem je zasvetila luč ;

mного poprej je poslala Perzepola
ognja častivce nad mnogobožnike
na bojno polje maratonsko,
ki danes pozna je vesoljni svet ;

mного poprej se je Zen proti Perziji,
grško božanstvo Homerja in Fidija,
vojskaval in kralj Aleksander,
z vojsko dospelvi do bajnih dežel.

Od Longobarda Flavija Avtarja,
ki kopna prodril je s konji dirjajočimi
in morja prejadral z brodovjem,
smelo sledeč neukrotnim željám,

do pustolovca, ki drzno zablodil je
v novo valovje, v véliki ocean,
da vzame z orožjem v roki
nove dežele v špansko oblast :

Preko puščav in morja neskončnega
žene nas želja, da drug proti drugemu
se bijemo, norci neumni,
z ognjem in mečem in vedo in vsem.

Ob piramidah vzdrami Napoleon
tri tisočletja, mrtve mumije,
ki spala so tiho spanje
ko faraoni v globokih grobéh.

Plahemu félahu, oholim moslimom
vseh premagalec med krogi in sferami
razglaša človeške pravice :
Prapor prostosti visoko vihrá.

Žal, da med zidi, ki jih zgradila je
bratska zavist, mir ni zadosti še
tehtna beseda — Enkrat gotovo
sveta pravica zavlada — pa kdaj ?

Prepnil Jos. Jurca.

J. Kokošar in J. Kendova zbirka narodnih pesmi

Roman Pahor

V Koledarju «Goriške Matice» za l. 1930. se čita v članku o Josipu Kendi kot nabiratelju narodnih pesmi med drugim to-le:

«Bogata zbirka narodnih pesmi; že sama zase obsega precejšen snopič. Pesmi je nabral po večini na Tolminskem; največ v svoji rojstni vasi, na Temljinah in v domači podmelški fari. Veliko pesmi je izročil pok. Janezu Kokošarju, ki se je tudi bavil z nabiranjem. Ta jih je poslal dr. K. Štreklju, ki jih je objavil v Matični izdaji narodnih pesmi, katero je sam urejeval. Ker pa mu je gradivo poslal Kokošar, je tudi pri objavi Kendovih pesmi zapisal pošiljateljevo ime. Radi pomote ni delo pok. Kende kot zbiratelja narodnih pesmi dovolj vidno. Del zbirke je pozneje sam izročil Štreklju»

V naslednjem hočem podati k gori navedenemu nekaj pojasnil, iz katere je razvidno, da se gorenja trditve ne ujema povsem z dejstvom.

Prva zbirka g. J. Kende Tolminskega v prepisu Kokošarja obsega 31 pesmi; od teh pesmi je 14 bilo povzetih iz tiskane zbirke «Slovenske pesmi krajskiga naroda» I. zvez. iz l. 1839. (izdal E. Korytko). Iz te prve Kendove zbirke je Štrekelj objavil pod štev. 7159. «Solnce mi zahaja tam gori za goro.» K prepisu te zbirke je Kokošar pripisal to-le opazko: Do tukaj precej lepo pisano se stariimi črkami — zopet druga knjižica J. Kende. Odkod? Iz Kobarida dobil g. Kenda na posodo od neke učenke. Opazka Štreklja pa se glasi: «Od Šinkovke v XII zvezku (Kokošarjeve zbirke) naprej vse pesmi te knjižice prepisane od Korytka in Vraza.»

Druga zbirka J. Kende obsega:

KRATKE (TOLMINSKE) v skupnem številu 120 pesmic štirivrstičnih.

Na koncu prepisa Kokošarjevega se nahaja opazka:

Teh 120 «Kratkih» je bilo spisanih od g. J. Kende — njegova pisava (Op. Kokošarja).

Iz te opazke sledi, da je Štrekelj na splošno prezrl ta pripis Kokošarjev, ko je objavljaval posamezne pesmi iz te zbirke in da Kokošar ne nosi krivde, če ni bil označen kot nabiratelj J. Kenda pri objavljenih pesmih.

V Matični izdaji narodnih pesmi je Štrekelj z pripomnjo: «Zapisal J. Kenda — iz Kokošarjeve zbirke» objavil:

- Štev. 2981. Po blati je luža
- „ 2982. Moj šocja je v planinci
- „ 3000. No rožco mi je dala
- „ 3094. Precartan moj šocja
- „ 3096. Ona je dolkinja
- „ 3153. Tri ure za Gradcem

- Štev. 3168. Bom šel v Gorico
- „ 6173. No šalco kofe
- „ 3174. Tri krajcarje kruha
- „ 3192. Ljubica ti
- „ 3211. Le pridi, le pridi, sem sama doma
- „ 3221. Le pridi, le pridi, prav rada te'mam
- „ 3224. Ko prideš na vas (primerjava varijante)
- „ 3626. Bom fancelj kupila
- „ 3628. Vse ciga vse miga
- „ 4113. Moja ljubca je Tinca
- „ 4379. Za plesat peljat
- „ 6993. Koražen vesel sem za puško prijel
- „ 7159. Solnce mi zahaja tam gori za goro

Iz ravnoiste zbirke je:

pod opazko «Neznanega zapisovalca — Iz zbirke Janeza Kokošarja» Štrekelj objavil naslednje pesmi:

- Štev. 3465. Pred hišo je lašta
- „ 3503. Te nisem poznala
- „ 3511. Pa gori je vstala
- „ 3534. No dežico masla
- „ 3565. Obeden ne verje
- „ 3756. Ljubca, viš, viš
- „ 6761. Sem kugelco vrgel
- „ 3766. Ena ušca me kolje
- „ 3772. Ljubezen sva imela
- „ 3871. Pa če Bog me ne štrafa
- „ 3872. Nikolj več, nikolj več
- „ 3933. Tale rinkca je srebrna
- „ 3942. Moja puška je težka
- „ 3953. Moj šocelj žolnir
- „ 3958. Ne bom pila več vinca
- „ 3969. Presneta kasarna, kako si ti uk
- „ 3968. Presneta kasarna, ki pobič je v nji
- „ 4009. O či je moj šocelj
- „ 4042. En cajt sem žalvala
- „ 4043. S črnitom, peresam
- „ 4093. Šel bom v Štajerje
- „ 4110. Moja dečva je v kamrici
- „ 4115. Je lepa, rudeča
- „ 4116. Kaj sem ti storil, predraga
- „ 4158. To samo spoznam
- „ 4217. Ljubca moja, oženi se
- „ 4223. Ne maram za rožce
- „ 4235. Kamor porajžam
- „ 4338. Ko bi mamka to vedla
- „ 4340. Je lepa, je mlada
- „ 4398. Boš vodela, dečva
- „ 4401. Kaj misliš kaj rajtaš
- „ 4430. Zakaj bi ne juckal
- „ 4432. Me je šocja zapustil

- Stev. 4450. Ne vprašam za plavzne
 „ 4471. Mamka moja, ne kregajte ga
 „ 4513. O či je tista hišca
 „ 4518. Presneta ljubezen, kako je
 sladka
 „ 4519. Presneta ljubezen, kakšno
 maš moč
 „ 4520. Včasih sem juckala
 „ 4576. Žalostni cajti
 „ 4590. Ljubezen je grozna reč
 „ 4722. Ljubezen je bila, ljubezen
 tud bo

Te so torej one pesmi, o katerih v Štrekljevi izdaji ni bilo jasno da jih je zapisal J. Kenda; najbrž po nepazljivosti, drugače zelo natančnega prof. Štreklja. Naj pa ta seznam odpomore omenjeni pomanjkljivosti.

Povsem pravilno z opomnjo «Zapisal J.

Kenda — iz njegovega rokopisa» je Štrekelj priobčil naslednje štiri pesmi:

- Stev. 7819. Solnce sije dežič gre
 „ 4414. Je pa rinkca okrogla
 „ 8366. Kaj cajta kje pela
 „ 7883. Ko bi petek ne bil

Po svoji možnosti sem s tem pojasnil za-devo glede Kendove zbirke narodnih pesmi, podal dopolnilo k članku objavljenem v lanskem koledarju Goriške Matice ter ustregel s tem dotičnemu člankarju in tudi vsem tistim, ki se za narodne pesmi resno zanimajo. Prav primerno je bilo, da se je Matični Koledar spomnil vrlega nabiratelja J. Kende, dobro pa bi tudi bilo, da bi se kdo spomnil tudi drugih nabirateljev in nabirateljic slov. narodne pesmi na Goriškem.

Moje pesmi

Zlate ptičke, pesmi moje
 z vetri v polje naj gredó,
 naj mladenič jih zapoje,
 deklice jih zapoje.

Naj v zlató gredó pšenice
 ptičkom, makom drugovat —
 kamor hodijo device
 z ljubčki na razgovor zlat.

V njih ljubezni neizpeta
 pesem naj se razbrsti:
 nam vzcvetó ljubezni leta,
 odleté in več jih ni.

Pesmi mojih glas naj vstane
 iznad polja v blišč nebá.
 Radost naj, solze in rane,
 pomlad obnove Srca.

Fran Žgur.

Enkrat za vedno

Donos h koledarski reformi.

—nč

Živimo naglo, živimo v dobi iznajdb in tem novim razmeram moramo prilagoditi svoje življenje. Dandanes bi bilo pač nespametno, da bi šel kdo iz Gorice v Trst peš. Ako upoštevamo čas za počivanje, bi uporabil do Trsta poldrugi dan. Moral bi jesti in piti, moral bi plačati prenočišče, obrabil bi obuvalo, obrabil svoj fizični jaz in pretrpel med tem razne druge neugodnosti. Vsega tega se izogne, ako plača približno deset lir, sede na vlak in je v dobri poldrugi uri že v Trstu. Prihranil si je bil na ta način skoraj poldrugi dan, prihranil obuvalo, obleko, hrano, obvaroval se kraške burje itd.

Ako bi nas kdo postavil za nekaj sto let nazaj, bi mi s svojimi današnjimi zahtevami sploh ne mogli živeti in obratno, ako bi koga, ki je živel pred nekaj sto leti, postavili v sedanost, bi se tudi ta ne mogel vživeti v naše razmere.

To prilagojevanje našega življenja novim razmeram pa ni samo osebno, ampak postaja umevno tudi medsebojno, kar občutimo v raznih preuredbah ali reformah. In kaj se dandanes vse ne preurejuje?! Obrtnost, kupčija, vojaštvo, šola, postave, oble-

ka, obuvalo. Ni ga skoraj predmeta, ki bi ne vpil po izboljšanju.

Vrednost reforme pa obstoji v praktičnosti. Čim večja je uporabnost preureditve, tem večja je tudi vrednost. Razvidno je tudi, da zaviši vrednost od trajnosti uporabnosti t. j. čim dlje časa bo trajala uporabnost, tem večja je vrednost. Zato bi bila pač največje vrednosti reforma, ki bi trajala v večnost.

Tu pridemo do preureditve koledarja. Da je taka preureditev potrebna, kaže pač najbolj dejstvo, da se zahteva po njej širi od leta do leta. Z gotovostjo smemo računati, da se v nekaj letih reforma tudi izvede.

Načrtov za to preureditev je več. Da se doslej še niso udeležili, tiči pač v tem, ker se sicer pri vsaki reformi nekaj pridobi, a na drugo stran ni mogoča reforma, ako tudi nečesa ne žrtvujemo. A kaj naj žrtvujemo? Ta bi zahteval to, drugi drugo, zato je udeležitev mogoča le takrat, kadar nam najmanjša žrtev nudi največjo pridobitev.

Za čas imamo dve bistveni meri: dan in leto. Dan je čas, v katerem se zemlja enkrat obrne okrog svoje osi, leto pa čas, v katerem pride zemlja enkrat okoli solnca. Ta dva

časa se pa ne dasta primerjati s kako skupno mero, ker leto ni natančno toliko in toliko dni, izraženih s celim številom, marveč dobimo precej zapleten ulomek, kar nas je primoralo do upoštevanja navadnih in prestopnih let, ki so si različna za približno en dan, katera približnost pa zopet tvori potrebo, da stoletnic, čeprav so deljive s štirimi, ne prištevamo k prestopnim letom, da so pa zopet stoletnice, ki so deljive s štirimi sto, prestopna leta.

Še večjo zmedo v tem pogledu tvori neenakost mesecev. Imamo namreč mesece po 28, 29, 30 in 31 dni.

Ako hočemo torej reformo izvesti po možnosti praktično, moramo to neenakomernost združiti na eno točko in sicer na eno stalno točko. Kako to?

Leto ima 365, oziroma vsako četrto «prestopno» pa 366 dni, ki so razdeljeni na dvanajst neenako dolgih mesecev. Ako bi pa razdelili leto na trinajst mesecev, bi imel vsak mesec 28 dni. $28 \times 13 = 364$. S tem bi dosegli enakost vseh mesecev, le zadnji mesec bi imel 29, v prestopnem letu 30 dni, s čimer bi pa le pridobili, ker se je neenakomernost osredotočila samo na en, oziroma dva dneva.

Prednost leta s trinajstimi meseci je očitna. Vsi meseci bi bili enako dolgi, a ne samo to, ampak vsak mesec bi bil dolg natančno štiri tedne, kar bi imelo za posledico, da bi se začel vsak mesec natančno z enim in istim dnem.

Prvih dvanajst mesecev bi ohranilo dosedanja običajna imena, trinajsti naj bi se imenoval kratko malo «zadnji».

Vzemimo primer. Leto 1934. se prične s ponedeljkom. S ponedeljkom bi se začelo vseh trinajst mesecev. Deveti dan vsakega meseca bi bil torek, 14. dan vsakega meseca nedelja itd. Praktičnost je torej razvidna.

Ker se navadno leto začne in konča z enim in istim dnem, bi bila žrtev zelo majhna, le v prestopnem letu bi se raztegnila razlika na dva dneva. In v čem bi obstajala ta žrtev? V malenkosti. Za prej navedeni

primer l. 1934. bi bil zadnji dan leta tudi ponedeljek, a bi se ne imenoval ponedeljek, marveč «peta nedelja zadnjega». Leto 1930. je prestopno leto, v katerem bi imel «zadnji» 30 dni, a bi lahko ta dodatni dan imenovali «šesto nedeljo zadnjega».

Prednost takega štetja bi bila tudi velikanska. Vsako leto v prihodnosti do večnosti bi se začelo s ponedeljkom, vsak mesec do večnosti bi se začel s ponedeljkom. Ponedeljek bi bil vsak 1., 8., 15. in 22. dan vsakega meseca, nedelja pa vsakega 7., 14., 21. in 28. v mesecu.

Ako bi se še zedinili v tem, da bi bila vsakega 14. aprila velika noč, ker bi bil 14. april za vse čase naprej vedno nedelja, bi bili s tem ob enem določeni vsi premakljivi prazniki.

Taka preureditev bi bila res praktična, ker bi bila večna. Edina nepraktičnost bi morda obstajala v tem, da bi se kdo pritoževal, da praznuje rojstni dan ali god leto za letom vedno v petek, kar bi pa za splošnost ne imelo nobenega pomena. Druga nepraktičnost bi morda tičala v prikrajšanju tiskarn, ker bi koledar sploh ne bil več potreben in se koledarjev tiska vsako leto na milijone. Vendar bi tega ne smeli upoštevati iz gospodarskih ozirov.

Na tak koledar bi se razumel vsak nepismen človek. Koliko preglavice povzroča šolskim ravnateljem in nadzornikom sestava celoletnega urnika. Šola se prične meseca septembra. Koledarji za prihodnje leto so pa šele v tisku in zato so napake neizogibne in to se ponavlja vsako leto.

S takim novim koledarjem bi bilo vse odpravljeno enkrat za vedno. Šola bi se začela vsako leto dne 1. septembra t. j. s ponedeljkom. Velika noč 14. aprila, božič vsako leto na četrtek 25. «zadnjega».

Vse te prednosti bi dosegli z malenkostno žrtvijo, da bi zadnji teden leta imel dve, oziroma v prestopnem letu tri nedelje. Če bi se za te nedelje določilo praznovanje kakega posebnega dogodka, bi ta žrtev niti ne bila kdo ve kako velika.

Pomladna

Vse je kakor leta prejšnja:
v vrtu cvete stara črešnja,
zelenijo nam gorice,
že vrnile so se ptice...

Njiva slednja bo zelena...
Meni pomlad več nobena...
v srce mlado ne posije.
Mrtvi vsi so zemlje krasi.
Vranec, sivec, le počasi!...

Orjem v polju njive rjave,
mislim na oči sanjave:
lani, ko so pomlad uzrle,
so na veke se zaprle.

Maksa Samsa.

Čaven in izpod Čavna

Josip Jurca

Kaj je Nanos po svojem imenu in pomenu, sem vam dopovedoval z lahkoto, tako rekoč igraje, ko sem vam ga pokazal pod posebnim, metonomičnim vidikom. Kjer se misel in izraz ne krijeta popolnoma, kjer ne govorim naravnost, ampak samo približno in po ovinkih in zahtevam od vas, da pod mojo besedo razumete nekaj, kar ima do moje besede le ta in ta odnos, tedaj je moj izraz metonomija, ki je še mogočnejša ko direktni naziv; pravim vam o kupu grušča in vi veste, da imam v mislih celo goro, beseda je o vodi, ki teče tod mimo, todi je medtem postala cela dolina. To je krajevna metonomija, odnašanje ali raznašanje imen.

Ko vam nameravam govoriti o Čavnu, vam žal ne morem prikazati nobeneda takšnega vidika, pod katerim bi bilo čavensko ime razloženo tako na kratko in na lahko. Problem je težaven in zavit in rad vidim, da tudi vi občutite z menoj vse težave in dvome, pa tudi slast in očarujočo silo takšnega raziskovanja.

Kot vestni ljudje si moramo že v začetku postaviti vprašanje: Ali je Čaven slovensko ime? Matajur (= Monte majór) na primer ni in v obmejnih pasovih je najbolje, da to ugotovimo v naprej in šele potem razglabljam, kaj bi utegnil biti prvotni pomen gore ali kraja. Drug Čaven nahajamo še na Koroškem, drugje ne vem zanj, medtem ko naletimo v Bosni skoraj na kupu na podobna gorska imena: Čavka, Očauš in Čečava. Pa kaj je Čaven po svoji besedni obliki, pridevnik ali samostavnik? Ni drugače ko da ga uvrstimo k oblikovno podobnima imenoma Komen in Repen, ki sta prvotno pridevniški in dandanes samostavnika le po svoji samostojni rabi; kajti v triglavskem pogorju vemo za strmo pobočje, ki se imenuje Komna in na Gorenjskem za vas, ki se kliče Repno. Takšne pridevniške oblike se ustalijo in ostanejo tudi potem, ko je ime že zdavnaj

postalo samostavnik; še dandanes pravimo duhovni in popotni poleg duhovnik in popotnik in če gledamo slovanske priimke ali mestna imena, jih je velika večina pridevniških in ne samostavniških, Čehov, Puškin, Kijev i. t. d. kaj so to drugega ko pridevniki! Tako si moramo tudi pri Čavnu v mislih dopolniti primerni samostavnik, torej Čaven hrib ali Čaven vrh. Pri tem nočem popolnoma prezreti, da nahajamo na kartah zabeleženo to goro tudi z imenom Čavin. Pri Repnu je pridevniški značaj še dandanes živ in sicer v zvezi Repen tabor. Rep je gorsko imenovanje za majhne odrastke, ki se repu podobno odcepljajo od glavnega gorskega grebena. Kom (Kum) pa pomeni več ali manj navpično strmino (hrvatsko o-kom-it = navpičen), lahko tudi eno samo navpično skalo.

Sedaj gre samo še za to, da določimo pridevniku čav-en, -na, -no, ki je naš postulat, njegov pravi prvotni pomen in naš problem je rešen. Toda Čaven je visok in ne maram ga naskočiti od njegove najbolj strme in nevarne strani. Obidimo ga rajši po zložitih stezah in galerijah, ki so tu tako lepe in ognimo se griž in drč, ki so tako puste in strašne. Od tega bomo imeli dvojno korist. Na videz se od problema oddaljimo, v resnici pa se mu s tem vedno bolj približujemo, dokler ne prodremo vanj.

Naši priimki na - goj.

Posebnost Slovencev na italijanskem ozemlju, ki je drugi Slovenci in Slovani ne poznajo, je ta, da imajo polno priimkov, ki se končujejo na -goj, n. pr. Črnigoj, Šinigoj i. dr. Ko je Jurčič pisal Lepo Vido, je to upšteval ter postavil za središče svojega romana Basnigojevino, hoteč s tem označiti krajevni milje. Ves izobraženi slovenski svet meni, da so ta imena tako sestavljena kakor staroslovenska osebna imena Radogoj, Domogoj. V ta imena je pač vložena želja staršev in njih blagoslov, ki so ga dali svojemu novorojencu na pot v življenje, da naj bi gojilo to, kar mu ime pravi, torej domovinski čut ali srčno radost. Pri naših priimkih pa je stvar čisto drugačna in ker ni še dozdej nihče povedal te resnice, bodi dovoljeno meni, da jo obrazložim na tem mestu. Spoznanje nas samih je vedno toliko vredno, da bogato odtehta morebitno razočaranje.

Če omenjene priimke analiziramo, nam njih razkroj ne da dveh samostojnih delov, ki se vežeta v sestavi, ampak po eno samo imensko osnovo, ki se z različnimi sekundarnimi obrazili podaljšuje v končno ime; Domogoj = Domo + goj, Črnigoj pa ni Črni + goj, ampak njegova izpeljava je



Sv. Križ na Vipavskem.

drugačna. Končni -goj tu ni nič samostojega, ampak obsega razne elemente in korenini lahko tudi v deblu samem. Naj to pojasnim na malem vzgledu. Ali ste kdaj premišljali, kaj naj bi pomenil priimek Nabrgoj?

Značaj imena	staroslovensko	novoslovenski pomen
občno ime	brěgъ	breg
zemljiško ime	Brěgъ	Breg
krajevno določilo	ná Brěžě	na Bregu
krajevni pridevnik	nábrgъ, -a, -o	nabrežen, -a, -o
stanovniško ime	Nábrga	Nabrežnik
svojivni pridevnik (očetovsko ime)	Nabrgoj (Nabrgěj)	Nabrežnikov
krajevno ime	Nabrž - in	Nabrežnikovec

Ob tem konkretnem primeru sem želel ponazoriti organsko zgradbo jezika, ki se razodeva tudi v osebnih in krajevnih imenih; vsaka črka in glas v njih živi in daje življenje celoti, analiza mora poklicati v življenje na videz mrtvo stvar. Ob enem sem pa hotel tudi podati neko merilo za to, koliko se je naš jezik izpremenil v teku dobrega tisočletja. K temu le nekaj potrebnih pripomb. Poenotil sem v smislu modernega pravopisa priimek Nabrgoj in Nabrežino, ki se ji tako ne pravi, ampak ljudje na Krasu pravijo le Nabržin. Pridevnik nabrg in prvotno stanovniško ime Nabrga nista kar izmišljena, ampak sta obsežena kot postulat v priimku Nabrgoj, ter sta stvorjena po analogiji podobnih krajevnih izrazov. S predlogom sestavljamo samostavniki, da dobimo pridevnik, na dva načina, na prvotni in drugotni, to je s pridevniškim obrazilom ali brez nje. So-vod-ni stanovci (ob sotočju dveh vod) so Sovodnjani (Sovodnje); med-vod-ni stanovavec pa se imenuje Med-vod-a in kraj Medvode. Pridevnik medvod je prvoten, so-voden po svoji obliki pa drugoten pridevnik. Prav tako so stvorjeni tudi priimki Podreka (primeri Drekonja), Potrata (prim. Tratnik), Zagoda (prim. Godina), Zagode, Nagode, Narobe (= na robu bivajoč). Tako tudi očak Nabrgojev Nabrga.

Kako pa nastane iz Nabrga Nabrgoj? Morda pojasnim to stvar lepše in umljivejše na ipavskem priimku **Črnigoj**, ob katerem se mi je prav za prav ukresalo to spoznanje. Primerjal sem ga namreč z ruskim mestnim imenom Černygov in spoznal, da sta imeni tudi po obliki istovetni. Razloček je samo ta, da ruščina tvori ime z obrazilom -ov, slovenščina pa z obrazilom -j, ki je tu navadnejše (Primeri Kocjanj, Fabjanj), v obeh slučajih pa imamo pred seboj svojivni

pridevnik. Črnigoj in Črnigov je torej sin in grad Črn-uge ali Črnoge in Črn-uga ali Črnoga je kakor Črn-uta ali Črn-ota človek temne polti. Potomec Črn-ote je Črnotič, potomec Črnoge pa Črn-oga-j ali kakor na tukajšnjem ozemlju z zamolklo izreko izgovarjamo, Črn-ógo-j. Tako se ta priimek na Ipavskem tudi v resnici izgovarja. Mimogredé ugotovimo še, da prvi priimek na -goj, ki smo ga razkrojili, pomeni telesno lastnost.

Če smo na pravi poti, nam ne bo težko slediti pomenu drugih sličnih priimkov. Šinigoj (primeri Šink) je potomec šinige to je človeka z velikim, močnim vratom. Šuligoj (prim. Šul-in, Šul-ar, ne Šolar!) ima za prednika šuligo, to je moža, ki je imel nekaj drobnega, šulavega.

Sfiligoj = S+fil+iga+i (prim. Filej) nima nič opraviti s svilo in svilogojstvom, ampak kaže na shilugo, na prapradeda, ki je hodil sključen in upognjen, morda radi velikosti (hyl = kriv, upognjen, primeri prihuljen). Glas h se namreč v naših goriških ustih kaj rad pofizi v f. Štajerci in Kranjci imajo še svoje Hrlete, pri nas težko da kdo ve, da so naši Frleti, Frletiči, in Frligoiji bistveno isti priimek. Očak Frigojev še živi, imenuje se Frluga. Težko je reči, zakaj so mu izrekli hrluga, pa menim, da ne bo zamere, če skromno izpovem svoje prepričanje, da se tako imenuje po isti telesni ali duševni lastnosti kakor slavni slikar Šubic ali glasoviti Čibeji (pravzaprav Čubeji), ker so namreč imeli ali tako veliko besedo ali tako velika usta (hrlec = čuba = šoba = ustno). Čeligoji so rod čeluge, ki je imel čelo veliko in za čelom veliko. Ercigoji prav za prav Rcgigoji so potomci rcige, ki se je odlikoval po nečem drugem in na Ruskem bi ga premenili v Dolgorukega; namesto roka govore namreč v nekem našem narečju rka. Mišigoji so še dandanes krepkega mišičevja in trdih pesti. Maligoji ali Malgaji so večkrat živ dokaz, da iz malega zraste veliko.

Tako, menim, je dokazana moja teza. Tudi Cigoji — ne, dovolite, da se tu moje pero ustavi, to je naše podčavensko ime, do-



Zimski sport na malem polju nad Colom.

ma visoko gori v Gojačah (= C (i) gojače) in Malovšah (= Mala vas), kjer se pišejo za Cigoje domala vsi, in ta priimek je po mojem mnenju v tesni zvezi s čavenskim imenom samim.

Čige in čigoni.

Izmed sto čitateljev bi jih morda devet in devetdeset ne vedelo, kaj je ali bolje rečeno, kaj je bila čiga. Ta beseda živi le še v rezijanščini in češčini in pomeni prežo, lov, straženje. Da pa je nekoč živela tudi med nami, za to je še nekaj živih prič, pred vsem krajevno ime Čiginj na Tolminskem. Tam se stekajo večje doline in je bila stalna nevarnost, da sovražnik udre od te ali one strani v deželo, zato je bila tam postavljena in urejena čiga, to je stalno straženje, opravljal jo je stražnik imenovan čigun, ta kraj je bil torej čigunov ali kakor se je tedaj reklo čigynj prav tako kakor se je reklo prebivalcu Brega Bregun in njegovi vasi Bregynj. Čiga je morala biti v predkrščanski dobi naša splošna uredba, saj zasledimo tudi v goriški okolici priimek Čig-on, ki odgovarja popolnoma češki besedi čihoun, ki pomeni prežečega človeka, lovca, čuvaja. V krščanski dobi in pod novim gospodarstvom so domače uredbe propadle in z njimi tudi njihovo ime. V času turške sile pa zvemo zopet, da so si ljudje morali pomagati sami in da so kmetje na visokih, nalašč za to izbranih gorah odkoder se je videlo daleč naokoli, imeli pripravljene grmade, ki so jih zažigali v znamenje, da se bližajo Turki in da se je treba umakniti v tabore. Nenadoma so zaplapolali kresovi od hriba do hriba po vsej deželi (I. Vrhovec). V ipavski dolini, ki je še bolj odprta na vse strani kakor Gore in je v najstarejši dobi s Krasom vred gotovo tvorila svojo župo, bi lahko pokazal s prstom, kje je moral biti postavljen njen stalni varuh — v čavenskem pogorju, odkoder nese pogled na vse strani in tamošnja najbližja zadruga je bila naravna stražnica za vso dolino ter za širni Kras. Izhajajoč iz tega naravnega vidika postavljam trditev, da odgovarjajo čigunom in čigonom, ki jih nahajamo v zapadnejših krajih, cigoji v ipavskem in cigali ali cigoli v idrijskem narečju in da so vse štiri označbe v svojem jedru eno in isto. Prav za prav bi pričakovali priimek Čigoj ali Čigaj ter Čigalja ali Čigolja, naletimo pa na Cigoje in na Cigalete ter Cigolete. Zakaj tako? Vzrok je jezikovna disimilacija ali razlikovanje začetnega šumevca od končnega -j in -lj; saj dela jezik podobno razliko v priimkih Čop— toda Copič namesto Čopič in Čotar — toda Cotič namesto Čotič. Vprašanje je le, če se samostavniki, ki naj pomenijo stražnike torej delujoče osebe, lahko na ta način tvorijo. Glagolu čigati, ki v rezi-

janščini še živi, odgovarja čigaj prav tako kakor čuvaj glagolu čuvati in kar se tiče čigala, je v češčini ohranjen še dandanes (čihal poleg čihač = ptičar, lovec) podobno kakor pravijo Poljaki koval našemu kovaču. Na svoji južni strani je bil torej Čaven zavarovan s stražarji, ki so se imenovali čigaji ali cigoji, kaj pa na severni strani? Prvi vrh za Čavnom nosi še dandanes ime Cingalica t. j. gora kjer je imel cigal svojo postojanko. V tem imenu je glas **n** vrinjen kakor je vrinjen v imenu Žingarica. Iz naših krajevnih imen slutimo torej sledečo najstarejšo uredbo deželne brambe. Na visokih točkah so postavljeni čiguni, čigoni, čigaji, čigali kot stalni opazovavci, ki majo svoje stražne hišice in stolpe. Ko opazijo nevarnost, dajejo z ognjem znamenja možem, ki pazijo nanje na nižjih hribih, ter je s kresovi razširijo po vsej deželi; to so žigoni ali žingarji; njih spomin se je ohranil v priimku Žigon in v goricah imenovanih Žingarice.

Razluščenje imen.

Pri Nanosu smo iz stvarnega razloga, ker metonomija prehaja od oboda do središča, prispeli nujno do prepričanja, da obsega nanoško ime celo pogorje. Tudi Čavensko ime pripada celemu pogorju in ne posamezni gorski točki, recimo razgledišču pod Modrasovcem kjer stoji zdaj gozdarska koča; toda pod pogojem, da je Čaven kakorkoli pojmovno v zvezi s Cigoji in s Cingalico, med katerima stojé njegova pobočja.

Tu dospemo do razpotja. Ali naj vzamemo vsem tem besedam za osnovo ču-, ki jo imamo v glagolih čuti in čuvati in bi bil torej Čaven hrib, kjer se posluša, varuje, kakor imamo še dandanes blizu Goljakov proti idrijski strani samotno mesto, ki se imenuje Poslušanje? Po glasovnih pravilih bi bil tak krajevni pridevnik ču-ti, čav-en prav tako mogoč kakor izvajamo slav-en od slu-ti. Torej čaven hrib bi bil hrib za čuvanje. To pa nas ne vodi do enotne razlage, z njo ne razložimo vsega problema, zato smo jo prisiljeni zavreči. Razložiti moramo z njo tudi čigo (ne čugo!) in Cigoje ter Cigalete in Cingalico, in poseči moramo po drugem korenu, ki ustreza vsem našim zahtevam. To je koren **či-**, kakor ga imamo v besedah či-l in po-či-v-a-ti (italijansko qui-ete mir, grški kei-mai ležim). To je prva glasovna stopnja. Na drugi glasovni stopnji pa se korenski somoglasnik -i stopnjuje in kaže tri različne oblike. Ali se stopnjuje v -oj (pred somoglasniki) n. pr. po-koj ali pa (pred soglasniki) v -ě n. pr. če-k-a-ti in celo (za šumevci) v -a n. pr. ča-k-a-ti, kakor govorijo Korošci držeti in mi držati. V isto besedno družino spadata tudi ča-s in koj in zato je umljivo, zakaj

pravijo Rusi sečas in mi takoj. Kaj pa je čas? V svojem najprvotnejšem pomenu kratek hip, minuta (hrvatski časak!), ki jo ujamemo, ko se bežeče in v resnici nikdar ne počivajoče vreme vsaj za nas ustavi, da se ga zavemo, da v njem počivamo od drvenja. Čas, ki se ga ne zavemo, je izpolnjen z delom, čas, ki se ga zavemo je brezdelje to se pravi z ozirom na že storjeno delo počitek, z ozirom na prihodnost pa čakanje. Če pa brezdelje ni niti počitek niti čakanje, ni izpolnjen čas prav z ničemur in je pusto in prazno dolgočasje, sedanja večnost, najstrašnejša in najbrezupnejša stvar, ki nima ne preteklosti ne prihodnosti. Straženje se v svojem pomenu sklada pač le z drugim to je s čakanjem, namreč čakanjem sovražnika in nevarosti in **či-ga**, ki je istega korena, pač ni nič drugega ko to čakanje, pozor, da se nevarnost pravočasno opazi. Mesto, odkoder pazimo, je vzvišeno, je hrib, je vrh in se imenuje po svojem namenu če-v-en ali po naših glasovnih postavah še češče ča-v-en vrh. Lahko bi se tudi imenoval in se po novejših jezikovnih pravilih tudi imenuje ča-ka-v-en vrh ali posamostavljeno Čakavec ali Čakavnik. Blizu Idrije je tak vrh in v Prekmurju je Čakavec, ki so ga Madžari prekrstili v Čsakatornyo, ki je stražni stolp in so zadeli pravo. K temu bi le še pripomnil, da ima tudi nemški

warten (=čakati) na podoben način dvojni ali trojni pomen, namreč čakati, stražiti in streči in torej nisem šel po pomen daleč proč, ampak zadel v tisto globoko središče, odkoder je pravi pomen vzrastel, če v tem smislu imenujem naš Čaven nekako Hohe Warte (Stražo) ipavske doline. Ko bi hotel razglabljati še nadalje, bi vam pokazal, da tudi drugi izrazi, ki pomenijo straženje, izvirajo iz iste duševne dispozicije; čajanje ali čakanje in straža sama proizhaja iz streči, ki znači pozorno gledati in loviti (rusko ostorožen=previden) n. pr. streči vodo, streči po življenju, streči bolniku. Pa bodi dovolj o tem

Pod Čavnom v višini do 500 m nad morjem so bili nekdanji tabori s cerkvicami sv. Pavla, sv. Urbana, sv. Mihaela, Matere božje na Vitovljah, pa tudi utrjeni griči imenovani Gradci, ki jim je spomin v tem zemljiškem imenu še ohranjen. Po takem Gradcu nosi še sedaj ime lokavški potok Grajšek (=Grašček). Kos naše stare zgodovine se je gotovo odigraval po teh pobočjih in gričih, njihovi kresovi so bili prvi, mor-da so se vžgali, še preden jim je dal goreče znamenje čavenski čigaj.

Njemu in njegovim gori v spomin ta opis, da popolnoma ne pozabijo stare zgodovine zanamci.

Srečna nevesta

Šla je deklica po vodo
in se milo jokala.
Srečala jo je Marija,
jo lepo povprašala:
«Kaj je tebi, dekle moje,
da pretakaš solzice?»

Deklica je govorila:
«Kaj bi se ne jokala?
Me bodo mati omožili,
niso mene vprašali.
Kralju tujemu me dala,
je v deveto deželó.
Ta je imel devet žená že,
vse mu mati pomorila,
pa tudi mene, revo, bo.»
To je deklica izrekla
še bolj milo jokala.

Jo pobožala Marija,
tolažila jo takó:
«Jaz bom tebe poučila,
kot bi tvoja mati bila.
K hiši bodo te peljali,
srečala boš hudo taščo.

Bo prinesla polno kupo,
polno kupo žolča, strupa.
Zlij ga na zeleno travo,
zlij ga tja na trdo skalo.
Trava se bo posušila,
skala se bo razdrobila.
Preden pojdeš spat v posteljo,
vzemi v roke gnojne vile
in premeči vse blazine.
V njih boš našla zvito kačo,
z rdečo kapico pokrito,
v povojce pisane povito,
kot bi mlado dete imela.»

Vse je deklica storila,
kar jo je Marija učila.
Ko so k hiši jo peljali,
proti ji pride huda taščá,
ji prinese polno kupo,
polno kupo žolča, strupa.
Zlila ga v zeleno travo,
zlila ga na trdo skalo.
Trava se je posušila,
skala se je razdrobila.
Preden šla je spat v posteljo,

vzela v roke gnojne vile,
premetala vse blazine.
V njih je našla zvito kačo,
z rdečo kapico pokrito,
v povojce pisane povito,
kot bi mlado dete imela.

Deklica je klicala:
«Pojdi gledat, dragi ženin,
saj še nisva skupaj spala,
pa že mlado dete imava.»

Pa ji rekel njen je ženin:
«To je mati naredila,
jih devet je umorila
in bi tudi tebe bila.»

Še je rekla huda taščá:
«Zlodej te je to navadil.»
Je nevesta govorila:
«Ni me zlodej to navadil,
to Marija me naučila.
Ko sem, reva, šla po vodo
in sem milo jokala,
srečala me je Marija
in lepo me poučila.»

Narodna pesem.

Želodec

R. Šibenik

«Pojé za tri druge». «Ima želodec kakor konj». «Prej ga čeljusti bole, nego je sit». S takimi in podobnimi izrazi označa naše ljudstvo «dober» želodec. Ni pa treba posebno poudarjati, da je tako domnevanje popolnoma napačno. Ne kdor mnogo pojé, ampak obratno, kdor malo poje in mu to zadostuje, ta ima dober želodec.

Pri sprejemanju prijetnih vtisov človek rad pretirava t. j. sprejme več, kakor se upa prebaviti bodi duševno ali telesno. Naravnih lepôt, lepih slik, lepih obrazov se kar ne moremo nagledati. Isti pojav opazujemo pri glasbi. Ure in ure lahko sedimo v gledališču, da poslušamo opero, a ker ne moremo vsega hkratu duševno prebaviti, gremo o priliki drugič, tretjič v gledališče.

Podobno je z materijalnim uživanjem. Ko zdrav človek jé, mu to nudi nekak užitek, zato pa tudi tu navadno pretirava in pojé več, kakor potrebuje, več kakor more prebaviti. A tu ni nikakega ponavljanja ko pri užesu, marveč je ono, kar je bilo preveč, izgubljeno za vedno. A ne samo to, S preobilnim uživanjem obtežujemo želodec, nalagamo mu pretežko breme in delo, kar se prej ali slej, nekdam pa gotovo maščuje.

Mnenje da uživamo preveč hrane se vedno bolj širi med zdravniškimi krogi, med športniki in med razumništvom. Američan Fletcher se je sistematično bavil s tem vprašanjem in dokazal na svoji osebi in z nešteti poskusi na drugih osebah, da človek dobro uspeva in je sposoben na najtežja dela ob malenkostni hrani, samo da zaužito hrano zadostno prežveči, jo dobro pomeša s snovmi, ki so v slini, ter táko pošlje želodcu, da nadaljuje z razkrajanjem hrane.

Po Nemčiji predava o tem vprašanju neki danski zdravnik in podkreplja svoje izvajanje z neizpodbitnimi dokazi. V Parizu so ustanovili klub, čigar člani zauživajo za vsak obed po eno samo jed, medtem ko



Avber na Krasu.

so se prej gostili z najrazličnejšimi jedili. Zdravstveno stanje se je pri vseh članih izboljšalo. Dokazalo se je, da vpliva ta edina jed tem ugodneje, čim preprostejša je. Lep zgled nam nudijo nekateri ameriški milijarderji. Pri teh je izgubila moč denarja ves svoj vpliv. Lahko bi se postregli z najbolj izbranimi jedili, a ne iščejo takšnega užitka. Nasprotno, hranijo se z uborno preprosto hrano, ker vedo, da jih ta ohranja zdrave in jim daljša življenje.

Želodec je kuhar človeškega telesa. Kaj mi pomaga, če kuha kuhar obilno in dobro, če mi pa tega ne prinese natakár na mizo? Natakár človeškega telesa so čreva. Ta namreč posrkajo iz prebavljene hrane one snovi, ki so telesu potrebne, vse druge pa odpravijo iz telesa. Vrt je bolje obdelan od njive, ker je manjši, in ker je zato delo v njem boljše, popolnejše, jačje. Enako je s hrano. Če dobi želodec manj hrane, jo bolje premelje in predela, pregnete jo z raznimi želodčnimi sokovi in jo odda črevesju, ki zaužito hrano še boljše izrabi, da jo odda krvi, Kri pa donaša na svojem obtoku vsaki posamezni celici, kar potrebuje.

Z obilno hrano želodec samo obtežujemo, silimo ga k površnosti, to pa brez vsake koristi, ker posrkajo čreva le toliko, kolikor je potrebno in nič več. Vse, kar je preveč, je izgubljeno in množi kvečemu vrednost blata. Tako izboljševanje je v današnjih kritičnih časih potratno, če ne naravnost kaznivo.

S hrano vred ne uživamo samo potrebne snovi, ampak tudi škodljive. Pri razkrajanju beljakovin n. pr. se tvorijo toksini, najhujši strupi, in kri, ta čudovita kemična tovarna človeškega telesa, ima težko nalogo, da oslablja te strupe in jih uničuje s tvorbo protistrupov, antitoksinov. S hrano vred uživamo pa tudi naravnost škodljive snovi: bakterije, bacile in druge podobne nevarne mikroorganizme. Če pojem torej le polovico one hrane, katero navadno zaužijem, sem ob enem odstranil polovico škodljivih oziroma nevarnih snovi, sem se tako rekoč zastrupil le za polovico. Ozdravljenje je pa umevno tem lažje, čim manjše je zastrupljenje. To je velikega pomena, če pomislimo, da s to, četudi le polovično hrano damo telesu vse, kar potrebuje. Sicer pa ni potrebno, da hodimo po zglede k zdravnikom in ameriškim milijonarjem, saj jih imamo dovolj doma.

Res je množna zaužite hrane nekaka osebna zadeva. Ta pojé več, drugi manj, vendar bi utegnili biti ta razlika le malenkostna, če jo upoštevamo kot golo osebnost

in ne kot pojav večjega ali manjšega užitka, ki ga imamo v jedi. Če moj tovariš ob istem delu prebije ob skromnejši hrani, zakaj bi ne mogel prebiti jaz?

Poglejmo naše fante, ko gredo k vojakom. Večina se jih pritožuje, da imajo premalo hrane; da se pa to ne ujema z resnico, nam dokazuje dejstvo, da se fantje vračajo domov na sploh bolj rejeni nego so odšli od doma. Lačne so bile torej več oči kakor želodec, želja po uživanju je bila večja ko potreba.

Kitajci so najskromnejši narod na svetu. Dobri, vztrajni delavci so in glede hrane se zadovolje z dobro pestjo riža, ki je poglavitna hrana tega najštevilnejšega naroda. Napolitanec, Sicilijanec se zadovolji s skromno porcijo makaronov. Arabec je večkrat primoran, da zaužije dnevno po nekaj datelnov ter prebije s tako hrano tedne in mesece.

Znani so nekateri stradači. Naj omenim Succija, ki je že večkrat stradal po 40 dni, kar mu je sicer odvzelo po nekaj kg. teže, a mu drugače ni škodilo. Neka angleška slikarica je radi lepšega razgleda zlezla na neko grajsko razvalino, toda tla pod njo so se vdrla in padla je v nekak stolp. Seveda so jo pogrešali, iskali so jo, a zaman. Našli so njeno truplo šele po desetih mesecih, slučajno. Ker je bila kot slikarica dobro založena s papirjem, je pisala skozi 36 dni dnevnik o svojem trpljenju. Gotovo je, da je živela še več časa, a ji oslabele moči niso dopuščale, da bi nadaljevala svoj žalostni dnevnik. Njeno trpljenje je bilo tem huje, ker je ob enem pogrešala vodo, ter si je morala tešiti žejo z lizanjem mokrega zidovja.

Taki in podobni slučajji nam dokazujejo, da potrebuje naše telo manj hrane, nego jo uživamo to je da sledimo pri uživanju hrane bolj užitku ko potrebi. To je škodljivo ne samo iz zdravstvenih in gospodarskih razlogov, ampak nas ta pretiranost v zauživanju dovaja še do drugih pretiranosti, ki niso nič manj škodljive.

Za prebavo hrane je treba dovoljne množine tekočine. Ako se obilno najem, je treba obed tudi pošteno zaliti. Še eno četrt, pa še eno četrt, pa še eno - in zlo se množi. Hudiča izganjamo z Belcebubom! Morda se bo kdo izgovarjal: «Abstinent sem in pijem le vodo!» Res je v tem slučaju napaka manjša, a napaka vendar ni popolnoma odstranjena. Tudi s preobilnim pitjem vode, ki je radi preobilo zaužite hrane pogojeno, obtežuje delovanje srca, ki ima dovolj potrebnejšega dela ko odpravljanje vode iz telesa.

«Hvala Bogu, dobro sem se najedel. Imenitno mi bo sedaj teknila cigareta!»

Mesto ene, pokadim dve, tri, štiri. Zopet nov pojav, kako poraja ena pretiranost drugo.

«Plenus venter non studet libenter» so pravili stari Rimljani (S polnim trebuhom se ne učimo radi). Po preobilo zaužiti hrani postanemo leni, nesposobni za delo, kar je pač nekaj naravnega. Da moremo prebaviti zaužito hrano, sili kri k prebavitelom in se tako odteguje drugim organom.

Na kratko smo torej dokazali, da sili preobilo zaužita hrana človeka k raznim prestopkom in nerednostim, ki so vse brez izjeme škodljive človeškemu ustroju, mu manjšajo življensko moč in energijo, ga odtegujejo delu, ga mehkužijo, pomagajo, da telo ni več tako odporno proti raznim škodljivim vplivom, kakršno bi moralo biti v normalnih razmerah.

Ali bi se ne dalo v ta namen ugotoviti primerno pravilo, primerna mera? To bi bilo nekoliko težavno. S hrano uživamo namreč dve skupini hranil. Ena skupina je krvotvorna, z njo vrnemo telesu vse ono, kar se je bilo obrabilo v organizmu med telesnim in duševnim delom, oziroma kolikor potrebuje mlad človeški organizem, da



Cerkev v Avberju na Krasu. - Slike napravil Tone Kralj.

rase, druga skupina je toplotvorna, z njo vzdržujemo toploto telesa na vedno enaki stopnji okrog 36° Celzija.

Glede prve skupine bi še nekako šlo, ker v normalnih razmerah je vsak človek primoran delati, ker je to potrebno, zdravo in koristno, kar vidimo v naraščanju raznih športov. Drugače je pa glede toplotvornih hranil. Razkropljeni smo po vsem zemeljskem površju. Ob ravniku je toplo, ob tečajih je mrzlo. Ker imamo vsi, vsaj vsi zdravi ljudje enako, vedno in povsod enako toplo kri, je umevno, da potrebujejo prebivalci tečajnih mrzlih krajev več toplotvornih hranil ko prebivalci tropičnih krajev. Prvi morajo pač nadomestiti primanjkujočo solnčno toploto s hrano, ki poraja toploto, medtem ko je drugim to skoraj brezpotrebno, ker jim nudi solnce dovolj in mnogokrat tudi preveč toplote. Eskimojec popije na dan po nekaj litrov ribjega olja ali poje nekaj kg raznih živalskih masti, zamorec vročih krajev pa ne čuti nikakega poželenja po teh dobrotah. Čim bolj gremo proti severu, tem bolj se veča potreba toplotvorne hrane.

Oni danski zdravnik, ki predava sedaj, kakor uvodoma omenjeno, po Nemčiji, je mnenja da bi zadostovala vsakemu za hrano ena marka na dan. Mi smo še bolj skromni. Pomislite moramo, da velja ena marka 4.60 L. Koliko je pri nas mnogočlanskih družin, ki se zadovoljijo s polovico, s četrtno omenjenega zneska. Saj so delavci, ki zaslužijo po 20 L. na dan že redki in marsikdo med njimi ima kopico otrok, ženo, mora razen za hrano skrbeti za stanovanje in obleko, ne oziraje se na druge potrebe. In vendar gre, kar je zopet nov dokaz, da skromnost v jedi ne tvori nikakega zadržka pri vršenju dela ali normalnega razvitka telesnega ustroja in njegove ohranitve. Ravnati bi se morali po bitjih, ki jim je uživanje hrane nekaj primitivnega, naravnega, potrebnega, ne pa naravnost užitek. Ta bitja so otroci in živali.

So li otroci požrešni? Odločno ne! Res potrebujejo razmeroma mnogo hrane, kar je umevno, ker njihov ustroj ne potrebuje samo, da se nadomesti izguba, ki jo ob živahnosti vseh mladih bitij precejšna, ampak potrebuje ob enem snovi, da rase. Otrok je razmeroma malo, a zato tem pogosteje. Ako bi otroško sladkosnednost devali na račun požrešnosti, bi bili na krivi poti. Sladkor in sladkarije sploh so najlažja prebavna toplotvorna hranila in če otrok sledi tej potrebi in kaže posebno nagnjenje do sladkarij, je to naravno in umevno.

V zadnjem času je naša vlada odpravila užitnino na sladkor, kar je velika pridobitev morda manj iz gospodarskih kakor iz zdravstvenih ozirov. Kakor kaže statistika, porabi ena oseba na leto v Italiji 8.2 kg

sladkorja, v Zedinjenih državah Amerike 47.3 kg, na Danskem 46.8 kg, na Angleškem 40.5 kg, v Avstriji in na Holandskem 27 kg, na Norveškem 26.1 kg, v Nemčiji 22.5 kg, in v Franciji 21.6. Povprečno pojemo torej v Italiji komaj eno četrto onega sladkorja, ki se porabi po drugih prej omenjenih državah. Navidezno je to premalo, zato nas je pa skrbna mati narava odškodovala na drugačen način. Nudi nam sladkih fig, grozdja in raznega drugega južnega sadja, ki ga morajo severnjaki pogrešati. Tako se pa v uživanju sladkorja vendar lahko merimo z ostalimi narodi. Toliko mimogrede, ko govorimo o otroški sladkosnednosti, ki je ne smemo primerjati s požrešnostjo in ki je le nekaka naravna potreba.

So li živali požrešne? Tudi to vprašanje lahko zanikamo. Imamo rastlinojede in mesojede živali. Rastlinojedci niso požrešni, ker jim nudi v normalnih razmerah narava povsod dovolj hrane. Rastlinska hrana je že sama po sebi obilna, obsežna, saj sestoji n. pr. sveža trava iz 90 in še več odstotkov vode. Množina zaužite piče mora biti že precejšna, če hoče rastlinojedeц dobiti dovolj redilnih snovi. Rastlinska hrana je tudi težje prebavna, zato imajo prežvekovavci sestavljene prebavne organe, pravimo, da imajo štiri želodce. Čreva rastlinojedcev so mnogo daljša kakor čreva mesojedcev. Ker je rastlinska hrana manj redilna, so daljša čreva potrebna, da se hrana na poti skozi nje v zadostni meri izrabi.

So li mesojedci požrešni? Ako bi jih bolje poznali kako žive v prosti naravi, bi morali najbrž tudi tu vprašanje zanikati. Vzrok, da pripisujemo mesojedcem, zverem požrešnost, je iskati v neki drugi okolnosti. Medtem ko ima rastlinojedeц v prosti naravi ob ugodnem času vedno tako rekoč pogrnjeno mizo, ne moremo tega trditi o mesojedcu. Zver mora iskati svoj plen in kakor lovec ne more priseči, da prinese z lova poln nahrbtnik divjačine, tako je tudi uspeh pri zveri negotov, nestalen, odvisen od razmer, spretnosti, slučaja in raznih drugih okolnosti. Volk mora včasih stradati po cele dneve in tedne, preden se mu posreči, da dobi kaj pod zobe. Zato si pa tedaj pošteno privošči. Enako ali vsaj podobno je pri drugih zvereh.

Požrešni so posebno mladi psi. Nič čudnega, saj so neugnani igračarji, rasejo tudi razmeroma hitro, zato je pa potreba po hrani večja. Kakor že omenjeno imajo mesojedci, med katere moramo prištevati tudi psa, jako kratko črevo. Narava jih je namreč opremila za uživanje mesa, ki je redilno in lahko prebavljivo tako, da posrkajo njihova čreva že na kratki poti iz hrane vse potrebno. Če pa hranimo psa s krompirjem in raznimi kuhinjskimi večinoma rastlinskimi

odpadki, je umevno, da je taka hrana preuborna, zato jo pa mora nadomestiti množina. Dorastel pes pa, ki dobiva svojo primerno hrano, ni nikakor požrešen, celo izbirčen postane in se zadovolji z malenkostjo. Poglejmo v zverinjake. Ob pametnem pravilnem in rednem krmljenju požrejo zveri razmeroma malo in uspevajo vkljub temu dobro.

Govorili smo o mesojedcih in rastlinojedcih. Kaj pa je človek? Človek ima približno šestkrat tako dolgo črevo, kakor je sam visok. V primeri z mesojedci je njegovo črevo daljše, v primeri z rastlinojedci pa krajše, kar dokazuje, da je nekako v sredini med obema in da je zanj najprimernejša hrana mešana. To se tudi v pretežni večini upošteva. Še nekaj drugega je, ki dokazuje, da smo po naravi nakazani na mešano hrano. Mesojedci imajo popolnoma drugačno zobovje ko rastlinojedci, človeško zobovje je pa nekako v sredini med obema.

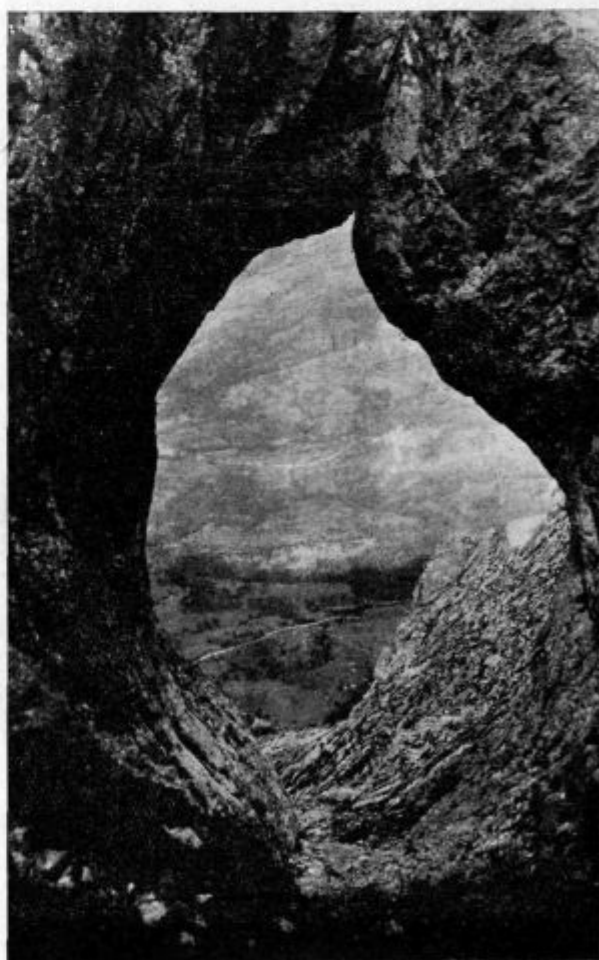
V kakem razmerju bodi za nas raslinska in živalska hrana je težko dognati. Tečajni narodi se hranijo skoraj izključno z mesom, kar opažamo tudi pri drugih neciviliziranih narodih, pri omikanih pa prevladuje rastlinska hrana. Vse zavisi od razmer, v katerih živimo, od podnebja, od cene hranil in nemalo tudi od okusa, ki je pri človeku zelo pretkano razvit in tako mnogostranski, da najbrž ni najti dveh oseb, katerima bi šlo več jedi enako v slast.

Kaj vse ne služi človeku v hrano! Lotimo se vseh živili od mravlje do slona in tudi rastlin je nebroj, od katerih jemljemo posredno ali neposredno svoj «vsakdanji kruh». Meščanu je ostriga slaščica, ponudi jo kmetu, obračal se mu bode želodec. Pri nas uživamo koprive kot prikuho. Če bi Sicilijancu ponudili kopriv, bi si z ruto zamašil usta, ker bi se bal, da ga koprive osmode. Veliko ulogo igra pač krajevna navada in okus, ki je neskončno različen. Rezance za juho delamo iz moke in jajc. Vendar trdi ta, da so najboljši tenko zrezani dolgi, drugi se pa ne da prepričati o tem in trdi na vse pretege, da so najboljši koščeki, zrezani na kvadrate. Pri obeh je testo iz enake snovi, kuhani so v isti juhi in vendar tako različen okus. Morda poreče kdo, da je to dlakocepstvo. Ne, mi smo prav tako izbirčni. Če se nam nareže gnjat v lepih tenkih plasteh, je vendar nekaj drugečnega, kakor če se nam ponudi ista količina gnjati v enem samem kosu. Nasprotno temu bi se pa ne strinjali ako bi nas prijatelj pogostil s sirom, zrezanim na kakor papir tenke liste.

Ta različnost okusa je v naravi celo nekaj neizogibno potrebnega. Posledice bi bile pač neizmerne, ako bi se vsi ljudje hranili z eno in isto hrano. Te bi le prekmalu

zmanjkalo, vse drugo bi pa ostalo nedotaknjeno, neizkoriščeno. Žuželk je menda na vsem svetu okrog 600.000 različnih vrst. Vsaka med njimi daje prednost eni posebni rastlini. Sviloprejka se hrani z listjem bele murve, glogov belin polaga svoja jajca na kapus in vrzote itd. Saj ima skoraj vsaka rastlina svojega posebnega škodljivca in bi morali skoraj trditi, da razpolagajo žuželke z nekim botaničnim znanjem. Omenil sem prej glogovega belina ki polaga svoja jajca na kapus in vrzote, ki jih prištevamo k križnicam. Listje nekaterih rastlin je podobno kapusovem, vendar glogovega in kapusovega belina to ne moti. On zahteva, da mora biti rastlina, ki ji izroči svoj naraščaj, prav križnica in nič drugega. Zato ga tako pretirano poznanje botanike zapelje, da polaga svoja jajca pogostoma na našo navadno cvetico «vijolar», koje listje pač ni podobno kapusovemu, a je zato tudi vijolar - križnica.

Okus pri posameznih ljudeh ni samo različen, ampak se tudi izpreminja. Iz lastne izkušnje vemo, da smo nekdanj radi jedli kako jed, do katere smo postali pozneje brezbrizni in obratno nam nekdanj ni kaka jed ugajala, in nam je danes dobrodošla.



Naravno okno na Otlici.

Menjava hrane in različnosti okusa pa ni le slučajnostna, odvisna je tudi od raznih okolnosti. Naporno telesno delo zahteva drugačno hrano ko duševno. Za prebavo določene hrane, potrebujejo slinavke različnih snovi, enako tudi kri, ako hočemo dobljeno hrano prekrojiti tako, da bo v prilog telesu. A vsaka zaloga, bodi tako velika, se sčasoma izčrpa, tako se izčrpajo tudi snovi, ki so potrebne za razkrajanje določene hrane, pač pa so na razpolago snovi za razkrajanje drugih hranil. Posledica temu je, da zahteva organizem premembo hrane, premembo okusa, ker sicer ne dospe do naše duševne zavesti kakor sploh ne vse zapleteno opravilo našega prebavljalnega aparata. V usta denem košček hruha, žvečim ga več ali manj časa, grizljaj še lahko odstranim iz ust, a ko ga pogoltnem - je konec. Znanost nam je sicer pripomogla, da vemo približno, kaj se godi s použitim grizljajem, a da bi se mi v možganah zavedali, kakor se zavedamo n. pr. pojmov pišem, hodim, govorim itd., tega ne. Za to že poskrbi naš drugi «jaz», naš organizem, ki ni od prvega «jaza» naše zavesti, popolnoma nič odvisen in dela vse na svojo lastno pest. «Tres faciunt collegium», pravi pregovor. Naše telo ima namreč še tretji «jaz», ki zopet gospodari na lastno roko in se ne podreja prvima dvema «jazoma». Naše telo je sestavljeno iz samih celic. In ti bilijoni celic nam vsaka zase predstavlja živo bitje. Vsaka živi, se hrani, se množi, pogine - vsaka zase predstavlja svoj lasten «jaz».

Seveda smo mi ljudje ponosni le na svoj prvi «jaz», na svoj razum, pamet, razsodnost, na možgane, dušo. A vsaj dvomiti je, če se strinja s to našo samohvalo naš drugi, rekli bi biološki «jaz». Precej hudo sta si v laseh in če bi biološki «jaz» znal govoriti, bi najbrž očital prvemu to-le:

«Dragi tovariš! Res si ponosen na nebroj knjig, samemu sebi se diviš, ko gledaš ustvarjene umetnine, ko poslušаш prijetno glasbo, ko begaš po zvezdah, oddaljenih od zemlje na tisoče in tisoče svetlobnih let, ko prodiraš med najmanjše nevidne svetove, spoznavaš elektrone, ustvarjaš izume, o katerih nekdanji niti sanjal nisi. Naše vrste «jaz» ne pozna nevošljivosti, zato ti odkritosrčno čestitam! Rad bi te občudoval še bolj, a postal si nekam prevzet in preziraš moje tiho delovanje, pozabljaš, da je moj obstoj ob enem tvoj obstoj, da brez mene ni tebe! Kaj meni pomagajo vse tvoje umetnije, vede, znanosti in izumi, saj je med to šaro le malo takega, ki bi bilo meni v blaginjo, nasprotno temu pa gatiš vame razno neprijetno hrano, zalivaš me z alkoholom, dihaš vame nikotin in nočeš uvideti, koliko neimernega napora in dela me stane, da odstranim po možnosti škodljivost teh vsi-

ljenih mi snovi. Delam noč in dan brez prestanka, moji tedni ne poznajo ne nedelj ne praznikov, ne smem si privoščiti najkrajšega počitka. Jaz in moj zvesti sluga kri ne pozna miru, komaj odpraviva delo na tem mestu, naju kliče dolžnost že drugam.

Ti nimaš pojma, kako naporno je to delo! Komaj spravim v red škodo, ki jo je napravil alkohol, že sledijo drugi nalivi, večkrat hujši od prvih. Komaj je moj sluga spravil pod ključ nešteto škodljivih toksinov, že mu pošiljaš nasproti novo trumo, iz nevednosti ga slabiš z nikotinom in sploh oviraš na vse pretege najino pravilno delovanje. Po nočnih zabaviščih iščeš dvomljivega razvedrila in nama ne dovoliš, da bi vsaj v miru vršila svoje dolžnosti. Kar sezidam z velikim naporom, mi podereš sproti v svoji nerazsodnosti. Res si postavil ogenj pod svojo oblast, kuhaš si hrano, proti čemur sicer nimam nič, a s tem si mi pokvaril marljivega delavca - zobe, ki so neobhodno potrebni da predela želodec poslano mu snov tako, kakor je določeno v mojem pravilniku.

Iznašel si železnice, letala, a s tem si me oropal potrebnega gibanja in bilo bi slabo zame in zate, če bi ne bil nekako za tvojim hrbtom izsilil vsaj nekoliko nadomestila za gibanje in spravil na dan šport. Res si boš morda lastil te zasluge, vendar sem bil le jaz tisti, ki te je prisilil k temu.

Čemu toliko besed? Tako rad se ponasaš s svojo pametjo in razumnostjo. Ne odrekam ti sicer teh dveh lastnosti, po božjih in človeških zakonih zahtevam le, da bom tudi jaz deležen njunih dobrot, kajti vedi, da tudi moje moči niso neizčrpne. Zidam, kar mi ti sproti podiraš, branim se hrabro sovražnikov, ki mi jih pošiljaš, da me ovirajo v mojem poslovanju, a slednjič bom moral obupati in pustim, da preplavi sovražnik mojo državo. Res poginem pri tem, a ob enem bo konec tudi tvoje slave. Ako ti je ljubše zapustiti za seboj nekaj knjig, nekaj nagrobnih poslovnih govorov in morda nagrobni spomenik, kakor pa da bi živela midva v mirnem soglasju še nekaj let, je pač tvoja stvar. Imam zavest, da sem vestno in natančno vršil svoje dolžnosti, odgovornost za najin prezgodnji konec pa stavi na svoj rovaš. Še neko uslugo mi napravi. Prebral si nešteto knjig. Slišal sem namreč, da so na svetu bitja, pri katerih delujeta oba «jaza» v popolnem soglasju. Bi mi li znal povedati ime teh najmodrejših bitij?

Prvi «jaz»: «Imenujejo se živali!»

Drugi «jaz»: «Hvala! Če pridem še kdaj na svet, si poiščem drugačnega gospodarja».

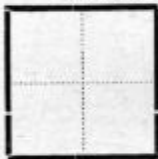
Toliko v razmišljanje! A vrnimo se zopet k želodcu, oziroma hrani.

Ako opazujemo živali, vidimo, da zaužita hrana ni v razmerju z velikostjo posameznih bitij. Na splošno lahko rečemo, da potrebuje žival razmeroma tem več hrane, čim manjša je.

Krt je mesojedec. Zaprli so dva krta v pokrit, z zemljo napolnjen zaboj ter ju dobro založili s črvi, glistami in ogrci. Krta sta pohrustala te dobrote v najkrajšem času in ker je hrane zmanjkalo, se je lotil močnejši krt šibkejšega, zadavil ga in požrl. S takimi in podobnimi poiskusi so dognali, da potrebuje krt dnevno toliko hrane, kolikor je sam težak. Kaj bi rekel kmet, če bi mu krava pojedla na dan štiri stote sena t. j. toliko, kolikor tehta sama? Kdaj bi slon v enem dnevu opravil to delo, ako bi hotel pojesti toliko, kolikor sam tehta?

Na srečo ne poznamo in ne najdemo v naravi tega pojava, pač pa se množina zaužite hrane razmeroma manjša, kolikor se večja telo živali. Tako potrebuje govedo na dan $1/30$ lastne teže, konj $1/28$, rekli bi, da pojedsta približno šele v enem mesecu toliko kolikor sama tehtata. Ta okolnost bi morala biti v opomin našim živinorejcem. Redite samo veliko govedo, ker s tem prihranite na klaji. In kaj je vzrok temu navideznemu neredu, tej nepravilnosti?

Geometrija - merstvo! Gotovo majete neverjetno z glavo, češ, kaj ima merstvo opraviti z želodcem. In vendar je tako, o čemer se kmalu lahko prepričate. Tu je kvadrat, čigar stranica meri 2 cm. Obseg mu je 8 cm, površina



pa 4 cm^2

Napravimo si kvadrat, čigar stranica je dvakrat tolika od prejšnjega, torej 4 cm, obseg 16 cm. Obseg je res dvakrat večji, a površje njegovo ni samo dvakrat večje od prejšnjega, pač pa 4 krat = 16 cm^2 . Tako je uganka rešena. Ako je obseg 2krat, 4krat, 8krat večji, je površje 4krat, 16krat, 64krat

večje ko prej.

Prenesimo to lastnost na živali. Ako je kaka žival desetkrat večja od druge, je sicer njen obseg tudi desetkrat večji, zato pa površje stokrat. Še večja je ta razlika, če upoštevamo kubično, vsebinsko mero. Znano je, da ima krogla 4krat toliko površja, kakor znaša največji krog, ki ga dobimo, če prerežemo kroglo v smeri premera. Če prerežemo jabolko na štiri krhle, imajo ti

štirje kosi prav 2krat tolikšno površje ko celo jabolko. Isti pojav imamo pri živalih in tudi pri našem telesu. Zunanja plast živalskega telesa je namreč koža, ki neprenehoma izžareva, izgublja toploto, ki jo morajo dihala nadomestiti. Žival, ki je telesninsko 8krat manjša od druge, je površinsko le 2krat manjša t. j. ne izžareva samo osmine toplote, ampak polovico. Iz tega razvidimo, da izžarevajo manjše živali nerazmerno več toplote ko večje in ker treba to izžarjeno toploto nadomestiti s toplotvornimi hranili, da ohranimo telesu vedno enako stopnjo toplote, je umevno da potrebujejo manjše živali razmeroma več hrane ko večje. Povprečna koza tehta le okrog dvajsetino srednje krave, kravja koža je pa le 4krat večja od kozje, zato je umljivo, da porabi koza več hrane ko krava. Krt je razmeroma majhen v primeri s površjem. Tudi živi pod zemljo, ki je vedno mrzlejša od zunanjega ozračja, zato izžareva mnogo toplote, zato je pa tudi potreba po hrani večja.

Med naše «najbolj požrešne» živali prištevamo kokoši. Saj kokoš ni nikdar sita. Komaj se obrne od korita, že brska po zemlji ter išče nadalje hrane, kakor bi bila še tešča. To «požrešnost» prištevamo prej označenemu pojavu t. j. kokoš je razmeroma majhna. Vendar tiči vzrok še nekje drugje. Kokoš znese v drugem letu starosti, ko je najplodovitejša, povprečno 150 jajc. Ako računamo, da tehta kokoš $1 \frac{1}{2}$ kg in da je treba dvajset jajc za en kg, vidimo, da odda kokoš za potomstvo v enem letu petkrat toliko kakor je sama težka, česar niti približno ne najdemo pri nobeni drugi živali. Odtod «požrešnost». Petelin je že skromnejši. Tudi on brska neprestano po zemlji in gnoju, a kakor hitro najde kaj užitnega, takoj se oglasi njegov kek, kek, kek, kokoši pritečejo in zaužijejo najdeni ocvirek.

Na take dozdevne neskladnosti naletimo skoraj ob vsakem koraku, vendar lahko z mirno vestjo rečemo, da živali ne poznajo požrešnosti v pravem pomenu besede. Kaj



Vipava z Gradišča.

bi šele rekli o škorpionki, ki požre po dovršeni oploditvi kar kratko malo svojega moža? Ali ni to požrešnost? Težko! Skrbna mati narava je tudi škorpionki napisala jedilni list in ona že ve, kakšen mora biti ta, da je v prilog ohranitvi te sicer gnusne in zoprne golazni.

Cas bo, da nehamo s takimi razmotrivanji in da upoštevamo le naš lastni želodec. Vse kaže, da je zdravniška zahteva po manjšem uživanju hrane upravičena. Ravnajmo se po tem! Poskus, ki naj traja nekaj mesecev nas morda o tem prepriča, saj nas nič ne stane.

Jejmo torej nekoliko manj, hrano pa dobro prežvečimo! Ako se bomo morda pri tem dobro počutili, nadaljujmo, napredujmo do srednje mogoče mere in s tem napravimo velik pridobitek v gmotnem in zdravstvenem oziru.

Naj omenim še nekaj bistvenega, čeprav navidezno stranskega. Dobra prebava ni mogoča brez zadostnega sodelovanja zob. Ker potrebuje severni človek radi klimatičnih razmer več hrane ko južnjak, skuša

to pomnožitev hrane olajšati želodcu s kuhanjem, kar je gotovo priporočljivo do neke mere, a ima to slabo posledico, da z uživanjem kuhane hrane ne izrabljamo zadostno svojih zob in kakor propada vsak organ, ki mu ne damo prilike, da vrši svojo nalogo v zadostni meri, tako propadajo tudi zobje. In to je usodno. Res rasejo razne zobnozdravniške delavnice ko gobe po dežju, a vse skupaj je le nekako nadomestilo, posnemanje narave in zato nikdar popolno.

Navadno se zatečemo k zobnemu zdravniku, ko je že prepozno. Z nego zob moramo začeti že v najbolj zgodnji mladosti. Otrok se mora privaditi snagi in ščetki. Zobovje ohranjamo, ako mu damo priliko, da deluje, da se vadi in uri. Privajajmo se torej sirovi hrani, s čimer dosežemo ob enem, da dobi naše telo zadostno množino vitaminov.

Na vsak način pa prenehajmo z onimi ženitovanjskimi pojedinami, ki nimajo drugega pomena, kakor da stiskajo naše že tako uborne denarnice, dosežejo pa prav nasprotno. Mesto v zdravje silijo v bolezen.

Želim k skromni hrani dober tek!

Tam za logom ...

Tam za logom v tihem mraku
se prelivajo vodice,
tik ob njih stojijo vrbe,
kot zamišljene device.

Po brežini, po višini
sapic tiho valovanje —
Bog ljubezni vrbe mlade
v mehke je zagrnil sanje.

Jaz te čakam, duša zlata,
pridi, lahna ko vodice —
Žuboreča, govoreča
kakor pesem drobne ptice.

Fran Žgur.

Škodljive živali

Celestin. Umek.

Narava sama ne pozna škodljivih živali. Vse skupaj tvorijo namreč nekako ravnotežje v stvarstvu, so posamezni členi v skupni verigi in ta skupnost bi bila pretrgana, ako bi manjkala le en člen.

Pojem «škodljivosti» je popolnoma človeški, izvira iz želje po samoobrambi, iz sebičnosti in mnogokrat tudi nevednosti. Saj vidimo, da se človeško naziranje menjuje. Danes branimo nekatere živali, ki smo jih še pred kratkim preganjali kot škodljivce. Tudi se mnenja cepijo v tem pogledu. Kmetu je zajec škodljiv; lovec ga brani, skrbi, da se množi, donaša od drugod drugih samcev, samo da se domača kri izboljša in osveži. Res strelja, a ne radi njegove škodljivosti, ampak sebi v zabavo. Nasprotno je z lisico. Kmetu je lisica gotovo koristna, saj mu pokonča nešteto miši, ugonobi marsika-

kega škodljivega zajčka, a lovec noče tega uvideti ter jo lovi v past, nastavlja ji strup in jo preganja, kjer le more.

Krt je brezdvomno koristen. V svoji nenasitljivosti ugonablja nešteto škodljivih ogrcev in črvov. Ne smemo prezreti tudi njegove koristi, ki jo imamo od tega, da rije pod zemljo, jo na ta način rahlja in dovaja po svojih rovih rastlinskim koreninam potrebnega zraku. Kmet se sicer jezi na neprijetne krtine, a naj pomisli in upošteva da ni nobena žival brezpogojno popolnoma koristna. Krta zagovarjajo posebno prirodnoslovci. Tu pa pridemo do nekakega protislovja, ki se ga niti ne zavedamo. Prirodnoslovci trde namreč, da se moramo zahvaliti za vso rodovitno zemljo na našem planetu le glistam, češ, da so jo pregnete, tako rekoč v želodcu prebavile, da je postala

rodovitna, ob enem pa zagovarjajo krta, ki so mu prav te gliste poglavitna hrana.

Nožena žival ni brezpogojno koristna, pa tudi ne brezpogojno škodljiva. Res imamo domače živali, ki skrbе za hrano in obleko, a vprašajte kmeta, kako drago mora plačati to korist. Živini mora preskrbeti primeren hlev, mora jo varovati na paši, mora skrbeti za zimsko krmljenje in delati v ta namen ob košnji po osemnajst ur na dan, vstajati mora zgodaj, da živino nakrmi, napoji, pomolze itd.

Na splošno imenujemo koristne one živali, od katerih imamo večjo korist ko škodo in nasprotno prištevamo k škodljivcem one, ki so nam v večjo škodo ko korist ali pa nam ogražajo življenje in imetje. S tega stališča smemo prištevati žuželke med najškodljivejše živali. Saj je skoraj ni rastline, ki bi ne imela svojega posebnega škodljivca in v pretežni večini so nam rastline koristne.

Posamezne žuželke ne prihajajo v poštev, ker so majhne, nekatere celo tako majhne, da jih komaj opazimo. Njihova škodljivost tiči v tem, da nastopajo mnogokrat v tako ogromnem številu, da je človek proti njim skoraj brez moči. Množe se z bliskovito naglico, ogrožajo cele dežele in, kar se ne posreči najspretnjšim diplomatom, da bi spravili skupaj sosedne narode, uspe mnogokrat žuželkam, ki prisilijo narode k skupnemu nastopu.

Naj navedem nekaj primerov, da bomo videli v kaki množini morejo nastopiti žuželke in kolika je po njih povzročena škoda.

Francoski profesor Leopold Trouvelot, živeč v mestecu Melford v državi Massachusetts v Severni Ameriki, si je dal nalogo, da vzgoji posebno vrste sviloprejk, ki bi bila manj občutljiva za razne podnebne neprilike, manj nagnjena k raznim boleznim in manj izbirčna v hrani ko njena kitajska sorodnica. Ni mu uspelo, iztekniti v Ameriki v ta namen primerne metulja, zato si je naročil iz Evrope prelca, gobovec imenovanega (podobnega našemu škodljivcu: borovemu prelcu) in gojil gosenice v zaprti stekleni posodi.

Pripekalo je gorko poletno solnce. Profesor je stal pri oknu, karnaor je bil postavil stekleno posodo in opazoval z vso ljubeznijo gomazenje svojih gojenk. Bližajoča se nevihta je nenadoma odprla vrata, profesor je hitro segel z rokami po posodi - bilo je že prepozno. Veter je vrgel posodo iz tretjega nadstropja na ulični tlak, da se je razletela na drobce. Oproščene gosenice so se razlezele na vse strani, išoč primerne zavetišča. Profesor je letel takoj na ulico, a polovil je malo gosenic. Ubijal se je še tri

tedne, da jih zopet spravi pod svojo oblast - toda!

Od tega dogodka je minulo letos šestdeset let. Z bliskovito naglico so se gosenice razmnožile, polastile se celih okrajev, napadle gozdove in oglodale listje, da je bilo ko pozimi. Uradno ugotovljena škoda znaša do danes 70 milijonov dolarjev t. j. 1.330 milijonov lir.

Abbas Arabi stoji pred svojo kamenito kolibo na algirskem obrežju in računa v duhu, kolik bo dobiček od 20.000 tobačnih rastlin, ki mu rasejo po njegovih nasadih. Toda od vzhoda sem se prikaže na nebu grozeč oblak, zatemni solnce, bliža se zemlji bolj in bolj in se slednjič ustavi - kobilice!

V dvajsetih sekundah so bili tobačni nasadi uničeni, da ni bilo ne listin ne stebila. Abbas Arabi pa leži na zemlji, pritiska čelo v vroči pesek in moli: Alah je velik!

Med tem pa že brze v Paris radijska poročila: «Algir so napadle kobilice! — 80.000 hektarjev ogrožanega ozemlja potrebuje 1800 razpršilnic kislin — Nadalje 300.000 l kislin in 375.000 kg kemikalij!»

Po vojašnicah je pripravljenih 5000 vojakov, pridruži se jim 30.000 domačinov in četa, opremljena z najmodernejšimi stroji, odide v boj proti kobilicam. Razpnejo velikanske platnene rjuhe, postavijo barikade iz železnih plošč, da se pobijejo kobilice, ko treščijo v svojem letu ob te ovire. Z železnimi metlami pometejo golazen v nalašč za to izkopane jarke, kjer jih polivajo s svinčenim arzenom. Letala se dvigajo v zrak in hite bližajočim se bilijonom naproti. Zaman! Kobilice zadelayo hladilnike motorjev, onesnažijo stroj, onemogočijo delovanje vijaka in krmar se mora spustiti na zemljo. Proti kobilicam brze vlaki, a ne daleč! Ko trčijo skupaj, pomaste kolesa res nešteto kobilic, toda tračnice in kolesa se namažejo s sokom pomaščenih živalic - kolesa se vrte na mestu! Vlak stoji. Razno orodje in orožje proti kobilicam je treba preložiti iz vlaka na avtomobile in pravi boj se začne. V prvi vrsti stoje vojaki, ki pokončujejo z ognjem žuželke vsak v obsegu petih sto štirijaških metrov. Slede jim tisoči domačinov, mož, žena in otrok, ki odnašajo napolnjene jerbace proti središču, kjer se že grmadijo ko hiše visoki kupi pokončanih kobilic, da se tu slednjič uničijo z ognjem. Nekoliko v stran stoje veliki sodi, kamor se polaga kobiličja zaloga, zraven pa si vestno zapisuje francoski uradnik vsak kg nanošenih jajec - zadnja številka se glasi: 7.240.000 kg!

To je čudno bojišče. Bitka je stala petnajst milijonov francoskih frankov. Napad sovražnikov je sicer odbit, a zmagale so kobilice, kamor so sedle, ni več zelenega

lista. Zopet se prikažejo, čez leto, morda čez nekaj let in bitka se začne znova.

Mogoče si bo kdo mislil, da je to izmišljena slika, kak bi moral biti boj proti kobilicam. Ne, podatke in številke smo po-



Vojak pokončuje z ognjemetom kobilice.

sneli iz poročila o zadnjem napadu kobilic leta 1930. in so uspeh posvetovanja v Jeruzalemu, ki se je vršilo zadnje dni januarja in na katerem so se bavili z vprašanjem, kako se ubraniti tej kobiličji nevarnosti.

Čuvaj westminstrskega Halla v Londonu vodi obiskovavce po tem znamenitem muzeju in jim pokaže med drugimi posebnostmi tudi čudno grobišče. Na majhnem mramornatem podstavku stojita dve stekleni rakvi. V eni vidijo posetniki ličinko v drugi pa rjavega hrošča. Tujci se temu seveda čudijo, čuvaj pa, ki zna svojo pripoved na izust, ker je vedno ponavlja, razlaga: «Glejte, to je oni hrošč ki je hotel uničiti oboke in stene westminstrskega Halla. Že marsikako pot si je bil izdolbel v priljubeno mu lesovje, vrata so postajala bolj in bolj razjedena. To je na zadnje «visoke gospode» le ostrašilo in ukazali so, naj se ta škodljivec takoj uniči. Ukaz je bil lahek, a izvršitev težka. Boj proti temu lesnemu hrošču je trajal osem let in se je končal z zmago človeškega duha in vztrajnosti. To zmago so tudi primerno praznovali. Zadnjega hrošča in njegovo ličinko so položili v stekleni rakvi, pogreba so se udeležili kralj in kraljica, voditelji družabnih krogov, politični mogotci itd. Kralju so ob tej priliki vročili krasno vezano knjigo s tiskano razpravo, iz katere se je kralj poučil, kako hrabro so se borili njegovi podložniki s tem lesnim hroščem.

Leto 1877. je spravilo polovico Nemčije na noge. Po tovarnah za čokolado so izde-

lovali bonbone v obliki nekega hrošča in odjemalcev je kar mrgolelo. Otroci so se smeli med poukom igrati s temi bonboni, učitelji jim te zabave niso kratili. Šlo je namreč za to, da spozna ljudstvo krompirjevega, «koloradnega» hrošča, ki so ga bili zanesli iz Amerike v Nemčijo in je obstajala nevarnost, da se okužijo vsi krompirjevi nasadi, kar bi imelo nepregledne posledice, saj je uničil ta hrošč krompirjeve nasade v deželi, ki je osemkrat večja od Nemčije.

Po njivah so se potikale gruče kmetov, ki so med krompirjem iztikali za tem škodljivcem. Kjer so ga našli, oziroma le sumili da mora biti, so polivali nasade s petrolejem, da so švigali plameni na metre visoko. Škodljivca je bilo treba korenito iztrebiti in uspelo je.

Nevarnost ni za vedno odstranjena! Še se utegne ponoviti! Med zadnjo svetovno vojno so Američani zopet zanesli tega škodljivca na Francosko. Velikanska okrožja ob obrežju Atlantskega oceana so še rkužena, pridelek krompirja uničen. Leta 1924. je bilo pokončanih 64 občin, dandanes je prizadetih občin že nad 200.

Razen tega hrošča ki preti tudi nam in bi se morali že sedaj pripravljati na boj, je Europa pred podobnimi egiptovskimi nadlogami precej varna. Res imamo smrekovega lubadarja, ki je pokončal že velike gozde, iz Amerike prinesena trtna uš je uničila nekdanje vinograde, a za sedaj smo lahko brez skrbi. Vendar previdnosti ni nikdar dovolj.

Med najbolj škodljive žuželke v Evropi smemo prištevati komarje, ki povzročajo s svojim pikom znano malarijo in ogrožajo cele okraje in dežele in bo treba v najkrajšem času posvetovanja, ki zedinijo zopet brez diplomatov narode v skupen nastop proti tej grozeči, stalno naraščajoči nevarnosti.

Brazilija v Južni Ameriki, ki bi lahko nudila kruha in obstanka milijonom Evropejcev, nam je skoraj zaprta radi bilijonov mravelj, a upanje je, da ugonobimo z modernimi sredstvi tudi to nadlogo, čeprav bodo v tem boju žrtve, posebno materialne, velikanske. Utrli smo si pot v džungle, nevarne po krvoločnih tigrih in strupenih kačah, dospeli smo v središče vroče Afrike, ne meneč se za levje rjojenje, in tako se bližamo dobi, ko premagamo tudi naše najmanjše, a zato brezštevne sovražnike v obliki raznih žuželk in zanesemo tudi tjakaj resničnost pregovora: Koder solnce teče, povsod se kruh peče!

Boj za južni tečaj

R. Valič.

V Italiji pride na vsakih 124 prebivalcev po en avtomobil. Ako primerjamo to število z onim prebivalstva, ugotovimo da poseduje naša država nad 300.000 avtomobilov. Če bi bil vsak avtomobil dolg 3 m in bi vse avtomobile postavili v eno vrsto drugega za drugim, bi bila ta vrsta dolga nad 900 km. In če bi hoteli priti peš mimo vseh teh avtomobilov in bi zmagovali po štiri km na uro, hodili pa po osem ur na dan, bi porabili za to pot prav mesec dni.

Kaj naj rečemo o Zedinjenih državah Severne Amerike, kjer prihaja po en avtomobil že na vsakih pet oseb? In druge države, kakor Anglija, Francija, Nemčija, Belgija, kjer je avtomobilizem še bolj razvit ko pri nas? Prištevajmo avtomobilom še nebrot motornih vozil, motorjev sploh in zračnih letal, potem si lahko več ali manj predstavljamo, kako ogromna množina bencina je potrebna, da goni ves ta velikanski aparat! Saj je slavnoznani Lindberg pri svojem poldrugi dan trajajočem poletu iz Amerike v Evropo porabil «malenkost» dvajsetih hektolitrov bencina.

Bencin delajo iz sirovega kamenega olja, petroleja (nafte). Umevno je, da se morajo izčrpiti ob tako ogromni uporabi največje zemeljske zaloge. Izvedenci trde, da je v naročju zemlje še za sedem sto let te dragocene tekočine. Kakor si pa nihče vsaj prostovoljno ne da preiskati svojih žepov, tako tudi narava ne. Mogoče je, da so zaloge večje, kakor si predstavljamo, lahko je pa tudi, da so manjše. «Prašiči in trgovci se tehtajo po smrti!» pravi pregovor in to bo veljalo najbrž tudi pri zemeljskih zalogah petroleja. Ko teh zalog ne bo več, šele tedaj bomo natančno vedeli, kako bogate **so bile!**

Če upoštevamo razsežnost železnic, številnost parnikov in tovarn, ki se kurijo s premogom, in pri tem ne prezremo zasebne uporabe tega «črnega demanta», vidimo, da je uporaba premoga še mnogo večja. Prevladuje mnenje, da je v zemlji še za tisoč let premoga, torej več ko petroleja. To je dovedlo nekatere nemške učenjake do poizkusov, izdelovati iz premoga bencinu podobno tekočino, kar jim je tudi uspelo. Slednjič je pa vseeno, naj porabim vrečo moke za peko hruha ali za napravo žličnikov. Vreča je na vse zadnje le prazna.

Mogoče so pravo pogodili izvedenci s svojo trditvijo o obstoju množin petroleja in premoga v zemlji, vsekakor je pa vsaj toliko resnično, da se izčrpa sčasoma vsaka, tudi največja zaloga. Brez bencina, brez premoga pa dandanes ni več življenja, kaj pa potem?

Človeški duh išče novih virov energije in jih je tudi že našel. Pod svojo oblast je spravil elektriko, to čudovito silo, ki tvori v bistvu ogromnost vseh nebnihi teles, vse materije. Toda vse izrabljanje elektrike je dandanes še v povojih. Imamo še nešteto vodnih sil, ki čakajo, da se izrabijo, človeštvu je na razpolago redno šesturno upadanje in naraščanje morske površine, morda se posreči izkoriščanje zračne elektrike, molekularnih sil, ogromne količine solčne toplote? Dva francoska učenjaka izrabljata z uspehom razliko toplote vrhne morske plasti in one v globini. Vse to nam kaže, da ne pride človeštvo tako kmalu v zadrego glede novih virov energije, toda dandanes kraljujeta še vedno petrolej in premog in naposled je tudi v tem slučaju na pravem mestu pregovor: Bolje drži ko lovi ga!

Če bi morali hipno prenehati z uporabo bencina in premoga, bi to pomenilo za človeštvo nepregledno škodo. Vsi motorji, parni stroji in turbine bi potovali med staro železo in treba bi bilo začeti popolnoma znova. Kdaj bi to nadomestili?

Zato pa iščemo novih premogovnikov in novih vrelcev petroleja. Tako je prišel sedaj na vrsto južni tečaj. Marsikomu se bo čudno zdelo, kako naj bi bil prišel premog na tečaj, saj vendar trde, da je premog nastal iz okamenelega lesu velikanskih gozdov. Kako naj bi bili prišli ti ogromni gozdovi na severni ali južni tečaj, kjer vladata večni led in sneg?

Dokazano je, da nista bila tečaja pred tisočletji in tisočletji tam, kjer sta sedaj, mogoče sta čepela na sedaj najbolj vročih delih naše zemlje. Mi te menjave ne moremo opaziti ker živimo le premalo časa. Znanost pa ne pozna te meje in je prodrla za tisočletja nazaj, ko človeka še ni bilo na zemlji, in prodira vsaj v tem tudi v prihodnost. Gotovo je, da menjavata oba tečaja svojo lego in da pride čas, ko se raztopi na njih večni led in sneg, tečaja pa se pojavita na kakem drugem mestu. Kje? Kdaj?

V Sibiriji, ki tvori za nas nekak pojem mraza, izkopujejo «mamuta», pred davnim, davnim časom živečega slona. Ta je pa živ, kakor današnji slon, le tam, kjer je bilo rastlinstvo bujno razvito. Tam je živel, tam pustil svoj ogromni okostnjak v znamenje, da je vladala tam, kjer vladata sedaj mraz in sneg, taka temperatura, kakršna je sedaj v osrednji Afriki ali Indiji.

Z istim pojavom imamo opraviti tudi na južnem tečaju. Že kakih deset let sem je

dokazano da leže tam velikanske plasti premoga in ogromne zaloge petroleja. Kjer je premog je tudi navadno železna ruda. Bakreno rudo so že dobili in domnevajo z veliko verjetnostjo, da je tam tudi zlato. Vse te ugotovitve in vse te domneve pa upravičujejo vprašanja: čigav je južni tečaj, čigava Antarktida, ki jo imajo za šesti del sveta?

Kot lastnika bi prišla v prvi vrsti v poštev Amerika in Anglija. Med njima se je že začel boj, tih, na papirju, izražen z vso vljudnostjo, a vendar srdit boj. Ko so angleški raziskovalci l. 1917, prvi postavili svojo zastavo na antarktična tla, je razglasila angleška državna konferenca ta del zemlje za svojo lastnino. Ta razglas je objavila v svoji diplomatični dalekovidnosti v nekem zakotnem podeželskem časniku, tako da so ga druge države le slučajno zasledile. Anglija seveda upravičeno trdi, da je bil razglas javen. Ameriški raziskovavec Byrd je dal na konferenci v Washingtonu svoja ustna poročila, na kar je sporočila ameriška vlada Angliji, da ji ne more priznati v polnem obsegu pravice da Antarktide, češ, svet, ki ga je raziskal Byrd, Američan, pripada Ameriki. Byrd bo nadaljeval z raziskovanjem te ledene dežele v letu 1930. Gre namreč za to, je li Antarktida celina ali le skupina posameznih otokov. Ako je torej Anglija prva postavila svojo zastavo na kak otok, se ji ta otok lahko prepusti, nikakor pa ne vsa celina. A Byrd ima že svojega tekmeča. Anglež Wilkins iz Avstralije je tudi raziskoval Antarktido okrog Grahamove dežele in ugotovil, da ta dežela prav za prav ni nobena dežela, a tudi poluotok ni, ampak navaden otok. Takih otokov je izsledil že več.

Kako se razvije zadeva med Anglijo in Ameriko, je težko prerokovati. Videli bomo, je li močnejši dolar ali funt. Tudi ni nemogoče, da se bodo k delitvi tega šestega dela zemlje priglasile še druge države. Nemec Erich pl. Drygalski je že v začetku tega sto-

letja odkril deželo, ki jo je imenoval «deželo cesarja Viljema II.»

Oglejmo si nekoliko ta najnovejši del zemlje seveda v najnepopolnejši obliki, ker ni še potrebnih zemljevidov in niti ne vemo, meri li pet ali deset štirijaških km. Ta puščava je pokrita s plastjo, debelo 60 do 500 m. Rastlinstva skoraj ni nobenega razen nekaj vrst mahov in lišajev. Tam živita dve žuželki in nekaj vrst pajkov. Srednje letna toplina znaša 4 do 6 stopinj, nastopajo pa dobe, ko je mraza do 60° pod ničlo in divjajo viharji s hitrostjo do 180 km na uro. Skoraj pol leta vlada tam večna noč. To puščo oživlja le 4000 m visoki ognjenik Erebus. To je pa tudi skoraj vse, kar vemo.

In za te ledene puščave naj bi se ljudje prepirali? Da, toda prepir nastane radi premoga, petroleja, zlata in drugih kovin! Kaj mi pomagajo še večje zaloge teh dragocenosti, če so pa pa kilometre daleč v zemlji? V teku stoletij se je človek iznebil strahu pred mrazom, ledom in snegom. Saj se zdravniki že resno bavijo z načrtom, kako bi napravili na Špicbergh, otočju v Severnem Lednem morju, zdravilišče, kjer bi zdravili jetiko, najhujšo morilko človeštva, v popolnoma čistem tečajnem zraku, kjer ni zaslediti nikakih bacilov in bakterij. Tem laže bi prenašali večni mraz zdravi in čvrsti rudarji. Porodil se je že velikanski načrt, da bi izrabili ognjenik Erebus za talitev ledovja tako, da bi bilo morje vedno dostopno parnikom. Človeštvo je svojeglavno. Česar se loti, ne opusti zlepa, dokler ne izvede svojega načrta, posebno če se da pri tem kaj zaslužiti.

Če bomo torej zdravi in čvrsti, pojdemo na južni tečaj v rudnike. Če bomo pa betežni in bolni, nam na severnem tečaju že preženejo v zdraviliščih naše nadloge, če ne drugače pa po načinu, kakor je branil medved spečega puščavnika muhe. Pograbil je namreč veliko skalo in ubil z njo muho in ob enem — puščavnika.

Od spomladi do jeseni

Od spomladi do jeseni
cvela je ljubezen meni;
draga moja je nezvesta
drugemu bila nevesta...

Prebledela je nevesta,
moja deklica nezvesta.
Skrivno solzo si otrla,
žalostno po svatih zrla...

Vse na pir je povabila,
samo mene pozabila.
Voščit vso sem šel ji srečo,
prebledela je pod pečo.

Maksa Samsa.

Mraz in gorkota

R. F.

Gotovo se še spominjate mraza v letu 1929. Najstarejši ljudje ne pomnijo takega mraza. Mnogo ljudi je zmrznilo in mnogo jih je, ki bodo nosili vse življenje posledice te izredno hude zime. To leto nam je, kar bodi mimogrede omenjeno, dalo zgled materinske požrtvovalosti. Mater Carmelo Borrelli je zalotila dne 15. februarja v Kalabriji in sicer v gorovju Sila huda snežna nevihta. Da je obvarovala svoja dva otroka mraza, se je mati iznebila obleke, zavila vanjo svoja otroka, sama je pa radi tega zmrznila. Tej junaški materi so že meseca maja v Sersalu postavili spomenik.

Kaj naj rečemo o mrazu, ki vlada na obeh tečajih? Tam so dnevi, oziroma noči s 40, 50 in celo 60 stopnjami pod ničlo pogoste prikazni. Zima tam ne traja samo eno četrt leta, ampak tri četrti. Le v dveh ali treh mesecih v letu, ko stoji solnce ponoči in podnevu na nebu, se temperatura nekoliko ublaži. Čim bolj se torej bližamo tečajema, tem večji je mraz. Ako smo označili najhujši mraz na tečajih s 60° pod ničlo, bi bilo misliti, da smo s tem že prišli do meje in da večjega mraza ni več.

A to ni tako. Iznajdljivi človeški duh nikdar ne miruje. Umetno je napravil mnogo hujši mraz, mraz, ki se v njem tako spečeš, kakor bi zagrabil žareče železo.

V vsakdanjem življenju razlikujemo tri vrste teles: trdna, tekoča in plinasta. Ta oblika ni stalna. To vidimo že pri vodi. Pozimi voda zmrzne, imamo jo kot led v trdni obliki, če pa pristavimo lonec vode k ognju, da vre, se izpreminja v paro, plin. Te lastnosti pa nima samo voda, imajo jo na sploh vsa telesa. Z vročino se dajo izpremeniti telesa v tekočino in plin.

Kaj pa obratno? Je li mogoče tudi plinasta telesa izpremeniti v tekočino ali trdno telo? Že leta 1820. je Anglež Faraday izpremenil amonijak (t. j. oni plin, ki nam v poletni vročini ob gnojiščih tako neprijetno udari v nos) v tekočino s tem, da je ta plin kratko malo stisnil. Isto so poskusili z zrakom, a ni šlo. Uporabljali so velikanski pritisk, a brez uspeha. Zrak se je res zgostil, postal težji od vode, a ostal je plin. S pritiskom je bilo nemogoče nadaljevati, ker bi tudi najboljše jeklo odpovedalo svojo pokorščino in bi se razpočil vsak valj.

Slednjič je razrešil to možnost angleški raziskovavec Andrews. Dokajal je, da se dajo plini izpremeniti v tekočino toda pogojno, če so namreč zadostno ohlajeni. Ta «zadostnost» je pri različnih plinih različna. Iznajditelj jo je imenoval «kritično temperaturo». Ako ne dosežemo te temperature,

plina sploh ne moremo prisiliti do tekočega stanja.

Po tej ugotovitvi je postal poskus lahek. Večini med nami je znano, da se sesaljška, s katero polnimo črevo pri kolesu, segreje. Pri tem neprijetnem oprasku se namreč zrak stiska in razvija se vročina. Naravno je, da se mora v nasprotnem slučaju pokazati nasprotni pojav: ako zrak redčim, se mora razvijati mraz. Monakovski fizik Linde je redčil zrak na ta način in dospel je do 200° pod ničlo, zrak se je sam izpremenil v tekočino, ne da bi ga bilo treba še stiskati. Tako je Linde dobil «tekoči zrak», svetlo-modro, petroleju podobno tekočino, ki bi ji nihče ne prisodil, da ma 190° pod ničlo. Pri nadaljnem ohlajanju se ta tekočina izpremeni v led, ki je podoben porcelanu in skoraj ko jeklo trd. S takimi poskusi se je posebno bavil v Ameriki živeči Hrvat Tesla, ki je sploh znan kot eden med prvimi strokovnjaki in mu je le slučaj iztrgal iz rok prvenstvo za iznajdbo brezžičnega brzojava.

Kako neki je dosegel Linde tako nizko temperaturo? Postopoma. Najprej je razredčil amonijak, ki se da izpremeniti v tekočino že z majhnim razredčevanjem. S tem je ohladil drug plin, ki je bil glede ohlajanja temu najbližji, s tem tretji plin itd od stopnje do stopnje.

Ker je množina plinov omejena, je umevno, da moramo priti nazadnje do meje, ki se ne da več prekoračiti. Pri poskusih se je namreč natančno dognalo, da se razredči plin pri vsaki stopnji ohlajanja za 1/273. Plin lahko razredčimo za 1/273, 2/273, 3/273 itd. do 273/273 pa ne moremo dospeti, ker bi v tem slučaju plina sploh ne bilo več. Prišli bi do popolne mrzlotne točke, 273° pod ničlo.

Najmrzlejši plin t. j. plin, ki se da izpremeniti v tekočino ob najnižji temperaturi, se imenuje helij. Ta plin, ki so ga najprej



Cesta.

zasledili na solncu in ga šele 27 let kasneje iztekli tudi na zemlji, se je najdelj upiral potekočinjenju. Ali ni čudno? Solnce je skoraj izključni vir vse toplote na zemlji in ob enem domovina tega najmrzlejšega plina!

Holandskemu raziskovavcu mrzlotne Kammerlingu Onnesu je prvemu uspel poskus s helijem. Začel je ohlajanje s tekočim zrakom, s 190° pod ničlo. S tem je potekočil vodik ter dosegel 253° pod ničlo. S to strahovito osredotočeno mrzlotno se je lotil helija, najmrzlejšega plina. Leta in leta je ostal poskus brezuspešen in šele l. 1908. je uspel. Pri 268.7° pod ničlo se je uklonil tudi helij človeškemu duhu ter postal tekoč. Pet let kasneje je ohladil Onnes helij celo na 272° in dosegel mejo možnosti. Morda se posreči zvišati ta strahovit mraz še za kako tisočinko, stotinko, morda desetinko, toda do popolne mrzlotne točke ne dospemo nikdar.

Obrnimo sedaj plat in pogledjmo, kako je s toploto.

Za toploto, ki jo imamo na zemlji, se moramo zahvaliti skoraj izključno le solncu, bodisi da dobivamo od njega neposredno, ali pa posredno iz shranjenih zalog, kakršne so les, premog, petrolej itd. Le malo pojavov je, pri katerih se razvija toplota samostojno n. pr. pri trenju.

Že v prejšnjem delu smo videli, da toplota ni povsod enaka na zemeljskem površju. Proti tečajema pada, proti ravniku se viša. Povod temu je večja ali manjša navpičnost, s katero zadevajo solčni žarki zemljo. Najbolj navpično padajo na površje našega planeta ob ravniku, zato je tam najbolj vroče.

Zemlja se vrti okrog svoje osi in se zavrti enkrat v enem dnevu. Proti solncu obrnjena stran ima dan, nasprotna noč. Umevno je, da je ponoči toplota manjša, ker takrat ne vpliva solčna toplota. Razlika med dnevno in nočno toploto bi bila za vsa živa bitja na zemlji naravnost usodna, da bi



Budanje.

je ne blažil zrak, ki nas obdaja kot skrajno slab prevodnik toplote od vseh strani.

Zemlja se ne vrti okrog svoje osi, ampak se istočasno pomika dalje okrog solnca in napravi to pot v času, ki ga imenujemo leto. Zemeljska os ni navpična, je nekoliko nagnjena, zato ne padajo na poti okrog solnca solnčni žarki vedno enako navpično na zemljo. Kadar padajo najbolj navpično, imamo poletje, sicer pa zimo. Dobo med poletjem in zimo imenujemo jesen, ono med zimo in poletjem pomlad. Seveda so letni časi na severni in južni polovici zemlje obratni. Ko imamo poletje, ima južna polovica zimo, ko je severni tečaj za tri mesece zavrt v temo, ima južni tečaj trimesečni neprestani dan, v katerem solnce sploh ne zaide.

Toplota je toraj različna po letnih in dnevnih časih kakor tudi po legi posameznih zemeljskih delov in točk. Stalno toploto ima le zdravo, živo človeško telo in ono toplokrvnih živali, okrog 36° do 37° ponoči in podnevu, pozimi in po leti, na tečaju in na ravniku. Naše telo je nalašč za to prikrojeno. Ako živimo v temperaturi, ki je mrzlejša od naše krvi, potrebujemo toplotvorne hrane, Taka, s hrano zaužita kurjava ne deluje tako hitro, kakor če določim v železno peč drv, hrano treba namreč prebaviti, kar traja po več ur. Zato si pomagamo s toplejšo obleko. V hudem mrazu trepečemo, se tresemo, drhtimo. Človeški organizem je prej poznal fizikalne zakone ko človeški razum. Ob drhtenju se tarejo misična vlakna med seboj, s trenjem se pa razvija toplota, kakor smo že prej omenili. Znano je tudi, da je naše telo zelo varčno. Ako dobiva preveč toplotvorne hrane, je ne zavrže, stavi jo v hranilnico. Povsod pod kožo, celo na dlani in ne le na okroglem trebušku debeluharjev leži debelejša ali tanjša plast masti, ki jo naše telo uporabi v slučaju skrajne potrebe za kurjavo.

Nasprotno temu je v poletni vročini zunanja temperatura višja od toplote naše krvi. Kaj naj napravim, da si ohladim poleti sobo? Tla poškopim z vodo. Ta se izpreminja v paro, pri tem uporablja toploto, ki jo jemlje sobnemu zraku. Na ta način se zrak ohladi. Ta fizikalni zakon je zopet človeški organizem poznal prej ko človek sam in dela isto, kar sem jaz napravil, da sem si ohladil sobo. Na površje naše kože se prikažejo drobne kapljice vode, pot. Ta voda izhlapeva, zato jemlje toploto našemu telesu in skrbi sproti, da ostaja notranja temperatura vedno enaka. Le mimogrede naj omenim pojav, ki ga mnogokrat neprijetno občutimo in nam more postati tudi škodljiv in nevaren. Znano je, da se hlapenje pospešuje z gibanjem zraka, vetrom. V tem slučaju uporablja hlapeča voda več toplote. Ako smo

torej potni, ne smemo na prepah, ker bi nam bilo odvzeto preveč toplote, imeli bi manj ko 36° in ker kri ne more hipno nadomestiti izgube, se to maščuje v obliki prehlada, ki je že marsikoga spravil prezgodaj pod rušo.

V navadnem življenju pravimo, da vre voda pri 100°. Naj še bolj kurimo, naj vre voda pet minut ali pet ur, toplota ostane vedno ista, ker se večje dovažanje toplote uporablja le za hitrejše izhlapevanje vode. Ta stalna toplota vrele vode je pa vezana na določen pogoj, na zračni tlak ene atmosfere, ki se ujema z zračnim tlakom ob morskem površju. Ako tlak zmanjšamo, vre voda že prej ko pri 100°.

Vse tekočine pa nimajo enakega vrelišča. Masti n. pr. vro povprečno pri 320°. Že tu vidimo, da smo prekoračili količino živosrebrnih stopenj nad ničlo, primerjaje jo z največjim t. j. absolutnim mrazom - 273°. Višina vrelišča masti pa je vkljub temu le malenkostna. Pri mehaničnih delavnicah naletimo dandanes skoraj povsod na varilni aparat, kjer se sežiga vodik s pomočjo močnega toka kisika. Pri tem se razvija vročina 2000°, ki zadošča, da se v tankem plamenu topi jeklo skoraj tako hitro, kakor bi rezal z nožem hleb kruha. Le malo je tvarin, ki bi se upirale tej vročini. Skoraj vse rudnine se raztope, celo platina. V bran se postavljata osmij in volfram, kovini, skozi kateri

se pretaka električni tok naših žarnic. Ti dve kovini se tajata šele pri 2500°. Naše navadno oglje se topi pri 3500°. Je li mogoče doseči to temperaturo? Pri električnih obločnicah, kjer se stalna električna iskra pretaka iz pola na pol, se doseže toplota 4000° do 5000°.

Vendar je ta velikanska vročina le malenkostna v primeri z ono, ki jo uporablja mati narava v svoji delavnici. Toplota narašča pri vsakih 40 m za eno stopnjo, ako kopljemo proti središču zemlje. V globini 4 km bi nam ne bilo treba kuriti pod kotlom, da bi skuhalo polento. Voda bi sama od sebe vrela. Toda to višanje toplote proti središču zemlje ne narašča enakomerno, stopoma se manjša tako, da so si učenjaki precej edini o toploti v zemeljskem središču in jo označajo s 5000° do 6000°. Ogromna toplota keje malenkosten del bi zadostoval, da bi grel vse naše parne stroje za dobo sto in sto let.

Domneva se, da znaša vročina v sredini velikanskih zvezd stotisoč in tudi milijon stopenj. Nekako bridko se glasi upravičeno prerokovanje, da bomo na našem planetu sčasoma poginili od mraza, medtem ko nas od vseh strani oddaja vročina. Smo tako rekoč na ladji brez pitne vode. Kamor pogledamo, ne vidimo drugega ko neskončno nebo in neizmerno morje, vodo — mi pa poginemo od žeje.



Iz poti Vipava - Slap.

Mislim

Naj se nesó kot ptičke k mladi zarji,
naj zapojó kot hrasti v burji in viharji —
in ko se izpojó, takrat
gredó naj k poljskim rožam vasovat.

Zaspale bj sred rožnih leh,
a vabi nas cvetoč nasmeh:
Zató gremó čez brajdice,
na srce rože Majdice...

Fran Žgur.

Fridtjof Nansen

Fridtjof Nansen, smeli raziskovavec, veliki človekoljub in plemeniti politik, je umrl dne 13. maja 1930. Z njim je izgubila Norveška po pretresljivi smrti Roalda Amundsena svojega drugega največjega raziskovavca tečajnega sveta. A z njegovo norveško domovino žaluje tudi ves civilizirani svet po enem izmed največjih mož naše dobe.



Fridtjof Nansen

Nansen se je rodil dne 10. oktobra 1861. v bližini norveške prestolnice Osla. Leta 1888. je prehodil prvi južno Grenlandijo od vzhoda proti zapadu na smučih in ugotovil na tem smelem in nevarnem pohodu — družba je bila prehodila 560 km dolgo pot v še ne dveh mesecih skozi led in mraz in v tečajno noč — da je notranjost Grenlandije neobljudena dežela. Leta 1893. se je odpravil z ladjo «Fram» na daljše potovanje po Severnem Ledenem morju, doteknil se izliva sibirske reke Lene in novosibirskih otokov, prezimil na Franc-Jozefovi zemlji in se vrnil v domovino po treh letih. Leta 1897. je bil profesor v Oslu, l. 1900. se je udeležil ekspedicije za raziskovanje morskih globin, od l. 1906. do 1908. je bil norveški poslanik v Londonu. V svetovni vojni se je zavzel za begunce in ujetnike in posvetil vse svoje sile človekoljubnemu delovanju. V zadnjih letih je nameraval preleteti z zrakoplovom severni tečaj in je bil že v dogovoru z dr.jem

Eckenerjem, voditeljem nemškega Zepelina. Smrt ga je dohitela sredi dela.

Naslednja poglavja, v katerih opisuje Nansen dogodek, ki ga je sam prišteval med najnevarnejše svoje doživljaje, posnemamo iz njegove izborne knjige «V noči in ledu.»

Četrtek, 3. januarja.

Dan nemira, življenje polno izprememb vkljub enoličnosti. Včeraj še načrti za bodočnost, danes mogoče že brez strehe nad glavo, zapuščeni na ledu.

Proti osmi uri sem se zbudil in zaslišal škripanje in pokanje leda, kakor bi ga bil kdo stiskal. Lahek trepet je izpreletel vso ladjo «Fram». Prišedši na krov, sem se zelo presenetil, ko sem opazil na levi strani ladje, še ne trideset korakov od «Frama», velik ledeni grič, medtem ko so segale razpoke na tej strani do osemnajst korakov od nas. Vse predmete, ki so ležali na tej strani na ledu, smo spravili na krov, deske, ki so podpirale med poletjem koč meteorologov, kakor tudi shrambe za orodje in nastroje, so se razložile v posamezne dele, ker nismo smeli ničesar izgubiti. Olovnica pa, ki smo jo bili z mrežo spustili skozi luknjo v ledu, se je pretrgala in izginila v globino morja.

Ledeni grič se nam bliža bolj in bolj in če nas doseže, preden se je ladja odtrgala od ledu, postane vsa zadeva prav lahko zelo neprijetna. Ladja se je sedaj nekoliko bolj nagnila na levo stran.

Ko smo sedeli pri večerji, smo čuli isto škripanje in prasketanje ledu, ki je prihajalo bliže in bliže. Slednjič smo slišali prav pod točko, kjer smo sedeli, kako je nenadoma zaškripalo. Skočil sem navzgor. Ko sem lezel po lestvici, mi je zaklical Pader od zgoraj: «Pse moramo izpustiti; pogledjte, voda je že na ledu!»

Prišli smo še pravočasno, kajti voda je drla že v pasjak in bila je precej visoko. Pader je brodil do kolen po vodi in odprl vrata. Večina psov je skočila iz pasjaka in letala okrog, da je pljuskala voda, nekateri so se pa skrili plašni v najbolj notranji kot, čeprav jim je voda segala že precej visoko. Te smo morali potegniti s silo iz pasjaka. Ko smo spravili vse pse na varno, sem šel okoli ladje, da vidim, če se ji je kaj pripetilo. Led je bil počil ob ladji skoraj do boka pri krmilu. Iz te razpoke je vdrla voda na levo stran, kjer se je bila ledena plošča vdala pod pritiskom stalno nanjo valečih se ledenih skladov. Razpoka se je raztezala prav pod našo kovačnico in jo ogrožala, da smo jo morali položiti na sani in spraviti

na drugo ploščo. Sem na to ploščo smo spravili tudi enajst zabojev s pemikanom (posušenim mesom), kakor tudi zaboje s poglačami za pse in devetnajst zabojev kruha. Na tem mestu imamo sedaj popolno zalogo, bržkone na varnem, ker je tu led tako debel, da se dozdevno ne more vdati.

Naši ljudje so pri tem oživali; vsi so prišli na krov. Ko smo spravili še štiri pločnate ročke petroleja na vrh, smo se lotili glavnega dela in prinesli na krov dvajset in eden zaboj s kruhom, s pemikanom, čokoladno moko, maslom, kockami za juho itd., kar bi nam moralo zadostovati po našem preračunu za kakih dve sto dni. Tudi so se spravili na varno šotori, varila, posoda in podobno, tako da je bilo sedaj zgoraj vse v redu in da smo lahko legli spat. Polnoč je že minula, ko smo dovršili vse delo.

Ko tu sedim in pišem, slišim, kako je zopet začelo pokati in škripati; še vedno torej pritiska led. Vsi so dobre volje in zdi se kakor da smatrajo to kot prijeten prenehljaj enoličnosti našega življenja. No, pol dveh je, najbolje je, da ležem. Truden sem in sam Bog vedi, kako kmalu me bodo zbudili.

Petek 4. januarja.

Ledeni grič se veča in se nam bliža; počasni, ko pritiska led le v odmorih, hitreje, ko traja napad delj časa. V resnici opazujemo kako se plazi ledena grmada bliže in bliže; sedaj ob eni uri je grmada le še kakih pet korakov oddaljena od griča. Ne more več dolgo trajati, da nas doseže. Ker se led pod težo griča na levi strani pogreza in se ladja bolj in bolj nagiblje, prihaja vedno več vode na novi led, ki se je bil napravil na včerajšnji vodi. To pa pomeni umirati počasni, a gotovo.

Ogledal sem si grič. Kako napreduje stalno in gotovo. Opazoval sem tudi razpoke v ledu, ki so se napravile okoli naše ladje; poslušal sem, kako je v ledu pod mojimi nogami pokalo in škripalo in za nič bi ne mogel leči, dokler bi ne bil videl, da je ladja rešena. Ko tu sedim, slišim, kako led znova napada, kako hrumi in pritiska in iz tega spoznavam, da se bliža grič. Vse je pripravljeno, da zapustimo ladjo, če bo potreba. Danes prenesemo iz ladje obleko in druge stvari in pripravimo za vsakega posebno vrečo, ki jo bo moral nositi. Straži sem naročil, naj me zbudi takoj, ko se približa grič naši ladji. Na srečo; da nam sveti mesečina, da vidimo vsaj nekaj od vseh teh grozot.

Sobota, 5. januarja.

Danes spi vsak popolnoma oblečen, nezogibne stvari leže poleg njega ali so pa pritrjene k telesu; vsak je pripravljen, da poskoči pri prvem svarilnem znamenju na led.

Dobro sem spal in samo enkrat sem se zbudil; poslušal sem lomljenje, potiskanje in pokanje ledu, dokler nisem zopet zaspal. Ob pol šestih zjutraj me je zbudil Sverdrup, ki mi je sporočil, da je grič pravkar dosegel ladjo, da pritiska z vso silo nanjo in da sega led že čez krmo. Nisem več dolgo dvomil o položaju, kajti toliko, da sem odpril oči, sem že slišal zunaj na ledu, kako je grmelo in pokalo, kakor da bi bil prišel sodnji dan. Dvignil sem se. Ni mi preostajalo nič drugega, ko zbuditi moštvo, spraviti ves



Fram v ledovju

ostali živež na led, prinesiti naše kožuhe in druge opravne predmete na krov, da jih lahko v skrajni sili takoj pomečemo čez krov.

Tako je minil dan. Led se je umiril. Slednjič smo spustili še petrolejski čoln, ki je visel na železnem žerjavu na levi strani, z ladje in ga zavlekli do večje ledene plošče. Proti osmi uri, ko smo menili, da je led že nehal pritiskati, se je začelo grmenje in pokanje huje ko kdaj prej. Ko sem hitel navzgor, so se zavalile na sredo ladje velike množine ledu in snega visoko čez krmo in šotor. Bila ga je taka količina, da sem mislil, zdaj zdaj se vdere led in mi zapre vhod. Ko sem prišel v ladjo, sem poklical vse moštvo na krov, a povedal sem jim, naj ne gredo skozi vrata na levi strani, marveč skozi prostor, kjer so obešeni zemljevidi, na krmilno stran. Najprej smo morali prinesiti vse vreče iz salona na vrh. Nato je bilo treba vreče, ki so ležale na krovu, spraviti,

na varno. Bal sem se namreč, da ne vdre led, če bi vrata na levi strani ne bila zaprta, skozi krov in vrata, napolni prehod, založi stopnišče in nas zajme, kakor v kaki mišnici.

Ni mi bilo jih treba priganjati, za to je skrbel led, ki je pritiskal na ladjo. Mislil sem, da je že prišel konec. V temi je zavladala grozna zmešnjava in še najhuje je bilo to, da ni skrbel krmilar v naglici za luči, tako da so vse ugasnile in dogorele. Zopet sem moral še enkrat v ladjo, da si poiščem kaj za noge, kajti moji finski črevlji so se sušili v kajuti. Ko sem prišel v ladjo, je do-

segel pritisk svoj vrhunec; tramovi spodnjega krova so pokali nad mano in mislil sem, da padajo zdaj zdaj name.

Kmalu smo odnesli iz salona in kabin vse vreče, prav tako tudi s krova in se pripravili, da jih povlečemo naprej po ledu. Led je tulil, pokal in pritiskal s tako silo na vse strani ladje, da smo komaj in komaj razumeli svoje besede. A vse se je dobro končalo in v kratkem času smo spravili vso prtljago na varno. Ko smo vlačili vreče, je pritisk ledu slednjič vendar le ponehal in vse je bilo mirno ko prej.

Izvor in razvoj orgel

Emil Komel.

Toliko različnih predmetov je na svetu, priprav, orodja, strojev, vozil, jestvin i. t. d.! Ljudje vidijo, rabijo in občudujejo vse te stvari, malo pa jih je, ki se vprašajo, odkod vse to. In še manj jih je, ki bi znali odgovoriti na to vprašanje. Taki odgovori bi bili ne le zelo zanimivi, ampak tudi poučni.

Po naši deželi se že nekaj let veliko govori in piše o orglah; v kratkih presledkih se čita o kolavdacijah (ocenitvi) različnih novih orgel. Zato sem poskusil napisati kratko in poljudno nekaj vrstic o izvoru in glavnih točkah razvoja orgel in mislim, da bo to marsikoga zanimalo. Poudarjam: kratko in poljudno, da bi kdo ne mislil, da hočem napisati kako znanstveno ali zgodovinsko razpravo.

Orgle niso nastale od danes do jutri, tudi ne moremo imenovati ne izumitelja ne letnice niti stoletja. Iz neznatne iznajdbe so se razvile skozi stoletja in tisočletja in se z neprestanim in vztrajnim izboljševanjem povzpele do tega, kar so sedaj.

Izvor orgel moramo iskati daleč v starem veku in sicer na pašnikih pri pastirjih. Zelo priljubljena igrača pastirjem je še dandanes, kakor je bila že v tistih starih časih, piščal. Pri vsaki iznajdbi pa rodi ideja idejo. Pastirji se niso zadovoljili z enim samim glasom, napravili so celo vrsto piščalk različne dolžine in jih potem pritrdili drugo k drugi. Taka piščalka se je imenovala panova piščalka ali siringa (syrinx). Po grškem bajeslovju je Pan, božanstvo gozdov in pašnikov, zasledoval nimfo (vilo) Siringo in jo izpremenil v trstovko, iz katere je izvabljal veter sladko otožne glasove. Pet ali sedem takih piščalk, pritrjenih druga k drugi, je imenoval po svoji ljubici siringo in, ker je bil ljubitelj glasbe, je piskal nanjo po gozdovih in jamah, kjer je prebival (glej sliko).

Kakšna godala so imeli v starem veku, posnemamo iz slik na nagrobnih spomeni-

kih. Tako so imeli že stari Egipčani (3 do 4 tisoč let pred Kr.) na nagrobnih spomenikih slike različnih godal na strune (harfe, kitare) in pihala (več vrst flaut in tudi take,



Pan piska na siringo.

Slika iz Angerjeve biblioteke psalterijev.

kakršne so labialne piščalke naših orgel). Kakor siringa je bila tudi kitajska siao, 16 piščalk iz indijske trsti druga blizu druge.

Ta preprosta iznajdba je bila kal vseh pihal. Iz nje so nastale različne flaute, klarineti, oboe in tudi orgelske piščalke, kakršne jih imamo še sedaj. Misel postaviti piš-

čalke druga k drugi, je dala najbrž Panova piščalka.

Človeška sapa ni več zadostovala, ker je najbrž vedno raslo število piščalk. Mislimi je bilo treba na umetno sapa. S tem je bil že dan pravi temelj orglam, namreč vrsta piščalk, postavljenih na omarico, v katero se pritiska sapa z mehomo. Luknje v omarici, na katerih so stale piščalke, je bilo treba zatikati in odtikat, da se je lahko spuščala sapa v posamezne piščalke.

Tako je nastala v začetku zelo okorna priprava, ki se je pa polagoma, v teku stoletij, izpolnila do oblike naše klavijature. Take orgle je baje izumil mehanik Ktesebius v drugem stoletju pred Kr. Popisujeta jih matematik in mehanik Heron iz Aleksandrije in arhitekt Vitruvius iz Verone. Imenovale so se «organum hydraulicum». Hydor pomeni v grščini vodo, ker je voda služila za uravnavo zračnega pritiska. Sklepati pa se da, da je bilo to le nekako izboljšanje in da so bile že prej orgle brez vode in sicer «organum pneumatikum» (pneuma = sapa) z neenakomernim zračnim pritiskom.

Imenovani «organum hydraulicum» se je držal potem skozi več stoletij - do enajstega stoletja in je bil za tiste čase na višku popolnosti. Zgodovinar Tertullian iz tretjega stoletja po Kr. piše: «Glej občudovanja vredno umetnino, toliko delov, toliko členov, toliko piščalk, toliko sestav in združkov in vse to z enim samim pritiskom».

Stari Grki in Rimljani so rabili orgle za posvetne veselice in pri pojedinah (glej sliko). Zdi se pa, da so jih le malo izdelovali in da so se razširjale zelo počasi, ker imamo le pičle zabeležke o obstoju in poznavanju orgel. Iz četrtega stoletja imamo



Orglje pri rimljanskih pojedinah,
Slika iz monakovske vseučiliščne knjižnice.

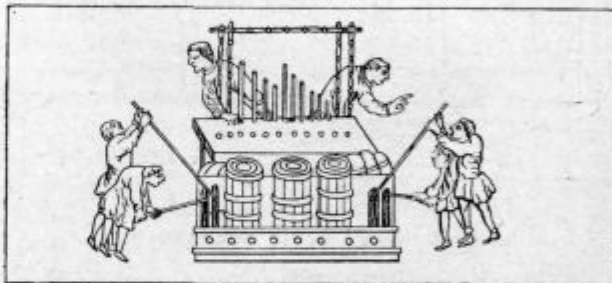
popis orgel cesarja Julijana Apostata, v petem stoletju jih sv. Avguštin samo omenja, v šestem stoletju jih popisuje Cassiodorus, znamenit zgodovinar in državnik, nadalje vidimo orgle na reliefih (izbočenih kiparskih delih) iz šestega in osmega stoletja.

Velike zasluge za izboljšanje orgel so imeli Bizantinci. Leta 757. je podaril cesar Konstantin orgle Pipinu Malemu, očetu nemškega cesarja Karla Velikega. Ta poslednji je naročil potem leta 812. orgle za stolno cerkev v Ahenu. To poročila Eginhard, ki je bil v devetem stoletju tajnik Karla Velikega. Od tedaj datira v Nemčiji uporaba orgel pri cerkvenih obredih.

Veliko so se trudili za izboljšanje orgel nemški izdelovalci, katerih je bilo precej, kakor je bilo tudi organistov mnogo.

Po omenjenem darilu cesarja Konstantina so prišle orgle na zapadu do velikega praktičnega pomena kot šolsko glasbilo za poučevanje cerkvenega petja po samostanih. Papež Ivan VIII. je naročil leta 880. iz Nemčije orgle in spretnega organista kot učitelja glasbe. V rokopisih iz desetega in enajstega stoletja dobimo navodila za izdelovanje takih malih šolskih orgel.

Črez tisoč let je minulo po prvem poskusu, izdelati orgle, in kako so še okorne, nam kažeta sliki. Le pičlo podatkov nam dajejo posamezni popisi. Število glasov je bilo majhno, devet do dvanajst tipk, ki so pa bile tako velike, da jih ni bilo mogoče pritiskati s prsti, pač pa so se morale rabiti pesti. ker je bilo več piščalk ko tipk, sklepamo, da je bilo že več vrst piščalk različnega značaja. Poročila in popisi iz tistih časov so tako nepopolni, nejasni, delomo tudi brez pravega pojmovanja, in preobilni, da si ne moremo prav predstavljati, kakšen je bil tak izdelek. Tako so popisane n. pr. orgle izdelane leta 951. za cerkev v Winchesteru. Imele so 10 tipk, 400 piščalk in 26



Orglje iz l. 951.
Slika iz cambridških rokopisov.

mehov. Sedemdeset mehačev je skrbelo za potrebno sapa, dva organista sta pa udrihala po tipkah v pravem pomenu besede.

Podobna poročila imamo tudi glede zvoča in zvočnega učinka. Že omenjene orgle Karla Velikega so bile tako mogočne, da so se dali posnemati grom, pa tudi najnežnejši glasovi lire, posebnega instrumenta na strune.

Harmonije (mnogoglasja) takrat še niso poznali. Petje kakor tudi spremljanje na orglah je bilo enoglasno. S pomnožitvijo piščalk sta se kmalu našla oktava in kvinta, ki sta bili nekako nadomestilo harmoničnega oblikovanja v našem smislu. Te oktave in kvinte, ki so takrat ugajale, bi bile za naše uho nekaj neznosnega. Bile so pa velikega pomena po eni strani (v teoriji) za razvoj mnogoglasja, pri orglah pa za razvoj naše miksture, kornetov i. t. d., t. j. registrov ki ne služijo v harmonične namene, ampak dajejo orglam močan, mogočen orgelski ton in poseben značaj.

Pozneje od desetega do dvanajstega stoletja ko se je začela razvijati harmonija v našem smislu je nastala potreba zožati tipke, tako da je bilo mogoče pritiskati s prsti več tipk istočasno.



Orglje iz 11. stoletja.

Slika iz knjižnice grofa Schönborna.

V štirinajstem stoletju se je pomnožilo število tipk ne samo glede višine in nižine, ampak se najdejo že sledovi kromatičnih poltonov, ki so jih dajale črne tipke med belimi. Polagoma se je razvila potem klaviatura do tiste oblike, ki jo imamo še sedaj. Leta 1359. — 1361. je izdelal Miklavž Faber v Halberstadt-u orgle s 14 diatoničnimi in 8 kromatičnimi tipkami t. j. klaviatura je imela 14 belih in 8 črnih tipk. Veliko število piščalk in zahteva po dinamičnih učinkah je dovedla do ideje, razdeliti piščalke na več manualov (klavijatur). Omenjene orgle v Halberstadt-u so imele že tri take manuale.

Leto 1470. je prineslo še pedal. Kakor gori omenjeno, so se zožale prej zelo široke tipke, pa le toliko, da je bilo mogoče prijeti z eno roko kvinto, ne pa oktave. Zato so prišli na misel napraviti tipke tudi za noge, v začetku seveda le v majhnem številu. Tako je nastal pedal, ki ima sedaj 30 tipk. Iznajdbo pedala pripisujejo Nemcu Berhardu iz Nürnberga, ki je živel v Benetkah kot organist.

Ob koncu petnajstega stoletja so imele orgle obliko, ki je ostala bistveno neizpremenjena tudi naslednja stoletja. V šestnajstem stoletju je nastalo in raslo zanimanje za različno barvitost tona. Začela so se posnemati različna godala, flavte, vijoline i. t. d.; treba je bilo zato več vrst piščalk t. j. več registrov. Izboljšanje na mehu je prineslo sedemnajsto stoletje, v osemnajstem sta bili izdelovanje in orglarska umetnost na višku.

Medtem ko ni opaziti v začetku devetnajstega stoletja nobenega napredka, prej nazadovanje, se pokaže v drugi polovici istega stoletja nov razmah v izdelovanju orgel. Vzrok temu je bil splošni napredek v tehniki, industriji in naravoslovju. Odločilnega pomena je bila iznajdba pnevmatičnega vzvoda, ki jo pripisujejo Angležu Barker-ju. Bila je to priprava, ki je z zračnim pritiskom odpirala in zapirala registre brez šuma in z majhno silo. Odpravile so se tiste okorne oktavne zveze in zveze manualov ki so zahtevale veliko moč v prstih. Nadaljni napredek je bila cevna pnevmatika, ki je popolnoma odpravila dosedANJI okorni mehanizem. Sestav cevne pnevmatike je izumil J. Booth leta 1827., praktično ga je uporabil Henry Wills leta 1867. na pariški razstavi.

Sedaj so pnevmatične orgle tako izpolnjene, da ustrezajo najvišjim zahtevam. Postale so veličasten in mogočen glasben instrument ki vzbuja najbolj vzvišena čustva. Iz najnežnejših glasov, po najrazličnejših zvočnih barvah se vzpnejo do moči polnega orkestra. Občudovati moramo človeški um, ki je ustvaril umotvor z neumorno vztrajnostjo v neprestanem izboljšanju prvotne neznatne ideje.

Angelj božji

Angelj božji k zibki sede,
rožo-misel stiha prede —
A ko misli nič več ni,
pesem vtihne, dete spi.

Dete spi, gre čez stezice,
lepe trga si cvetice: —
Nagelj rdeč in rožmarin,
da mu v kito božji, Sja . . .

Fran Žgur.

Lom nad Kanalom

J. R. Zagriški.

Ali si že bil kdaj v Lomu?

Ako se pelješ po soški dolini z železnico do Sv. Lucije in tam iztopiš, ti zapirajo pogled proti jugu z zelenjem in gozdnim drevjem poraščeni strmi vrhovi na levem bregu Idrijce. In ako se povzpneš od koldvora po stezi, vodeči preko senožeti in gozda, na najbližji vrh, odpre se ti pred očmi prijazna dolina, podobna kotlu, posejana z belimi hišicami in malimi selišči. Dolino obrobldjajo od vseh strani hribi, pokriti z zelenimi pašniki, senožetmi in gozdovi. Le proti jugozapadu se odpira kotel v globoko dolino s strmimi pobočji, v dolino hudournika Vogrščka, ki se izliva v Sočo med Avčami in Sv. Lucijo. Pod seboj imaš Lom. Vprašaj: kateri, Tolminski Lom ali Kanalski. Oba. Ker oba Loma tvorita naravno celoto, loči ju le politična meja, potegnjena med njima pred davnimi leti, priklopljajoč Tolminski Lom nekdanjemu tolminskemu glavarstvu, Kanalski pa goriškemu. Imenovanje Loma po politični pripadnosti zavaja nepoznavalce kraja v domnevo, da leži Tolminski Lom kje v bližini Tolmina, Kanalski pa pri Kanalu, oddaljen drug od drugega kakor Kanal in Tolmin.

Oba Loma sta si bila najbližja soseda, navezana nase po skupnih koristih, po skupni duhovnji in dolgo let tudi po skupni ljudski šoli. Oddaljena sta drug od drugega komaj četrt ure in v Kremencah, skupini hiš v dolini Vogrščka, sta si tako blizu, da je med njima komaj prostora za strugo Vogrščka in za mejo, ki teče po tej strugi namesto vode. Kajti Vogršček je razen ob hudih naliveh suh, le ob izviru in par desetih metrov od izvira dalje je potok živ, tvoreč tolmunej v katerih se v toplih poletnih dneh mladina koplje. Ob izviru voda nikdar ne usahne in zalaga v dnevih suše poleg Loma po cele ure oddaljene kraje naokoli z izvrstno pitno vodo.

Tako sem te, dragi sopotnik, pripeljal do Loma. Sledil si mi v potu svojega obraza po strmih stezah in iz oči ti vidim, kako sklepaš v srcu, da si boš drugič premislil, preden se mi slepo zaupaš. Res je, da bi te peljal lahko po drugi, udobnejši poti po vozni poti skozi Sv. Lucijo, čez most preko Idrijce in dalje polagoma navkreber skozi Drobočnik. Seveda ne manjka strmine tudi tukaj, kajti v poldrugourni pešhoji se moraš povzpeti od Sv. Lucije, ki leži kakih 180 m nad morsko gladino, na celih 600 m nad morjem, ako hočeš dospeti v Lom. Po tej poti že laže dihaš, opozoriti pa te moram, da si vzameš tudi za to pot solidno, trdno obuvale. Pač pridejo v Lom po tej poti tudi

avtomobili, za Lom bele vrane, ali... naj ti pove kaj o tem rajši šofer, ki je to pot že prevozil. Za denar popelje tudi še drugič in tretjič. Ti pa se ne straši nekoliko pešhoje, osobito če šest dni v tednu presediš za pisalno mizo ali jih kako drugače prebiješ v zaduhlem mestnem ozračju. Saj se je ne ustrašijo niti nežne mestne gosposkične in včasih še nežnejši mestni gospodki ki prihajajo vsako leto v Lom na letovišče.

Tudi jaz se poslužujem navadno te poti in sam ne vem, kaj me je zapeljalo, da sem te vodil poprej po strmih gorskih stezicah. Morda zelena preproga, razpeta po strmih pobočjih Čukle in pretkana z raznobojnimi cvetkami, morda hladna senca temnih bukev v gozdu, kjer solnce le redko prisije do tal: gubi se v listju košatih dreves pomladi, poleti zelenem, jeseni rumenem. Morda mi je bil v mislih krasen razgled, ki se potniku odpira korak za korakom na vse strani: globoko pod tabo idrijska in baška dolina. In soška dolina z ravnim, z njivami zakrpanim poljem med Sv. Lucijo in Modrejcam in za Modrejcam z gosto zaraščeno Bučenico in belo se svetlečo Marijino božjo potjo na Mengorah, s tolminskim Kozlovim robom, s srebrnim pasom bistre Soče, vijočim se od Kobarida preko Tolmina do Sv. Lucije in dalje. Morda sem hotel čitati iz tvojih oči zadoščenje ob pogledu na ugledne gorske velikane od Črne prsti preko Rodice, Tolminskih peči in Krna do bovškega Rombona, do Kanina in dalje do Matajurja. In dalje, vse dalje preko Karnijskih Alp do Dolomitov. Pogled na to veličastno panoramo te mora zadiviti, ko sediš v hladni senci na vrhu, na mahovitih tleh in ko ti lahek vetrič boža utrujeno telo. Jutri, če ostaneš z menoj in če z mano vstaneš, te popeljem sem na vse zgodaj. Razprostem ti pred očmi drugo sliko ob vzhajajočem solncu. Videl boš po dolini



Pogled na Lom.

ogromno belo morje jutranje megle, gosto kakor v pene stepena smetana. Sv. Marija Mengorska bo kakor kocka sladkorja, Bučenica in drugi vrhovi okoli kakor kosi črnega hruha, obviseli v gosti razpenjeni belini. In dalje te popeljem čez Široko do mogočne skale, pastirji so ji naredili ime Polhova cerkev, na vrh Ledence in od tam skozi gozdni kolovoz na Trato. Prijazni Tratar naju potem pospremi na rob svoje domačije, kjer se Trata mahoma prevrne v vrtoglavo nižino reke Idrijce, ki jo spremlja na njeni poti do Soče bela cesta iz Cerkna in Idrije. Na drugem bregu boš našteval cerkve, vasi in selišča notri do Cerkna: Logaršče, Roče, Slap, Pečine, Ponikve, Št. Viška gora... In s Trate se povzpneva na Veliki vrh, 1072 m nad morjem. Z njega se nama odpre pogled po brezštevilnih lokovških hribih in preko čepovanske doline na Trnovski gozd, od juga pa nama zablešči nasproti svetogorsko svetišče in v daljni daljavi sinja Adrija s Furlansko nižino, tonečo v somraku...

In stopiva sedaj v kotel. Na desnem njegovem robu nama je Tolminski, na levem Kanalski Lom in povsod naokoli nasejane posamezne hiše in mala sela. Kakor božične jaslice, mi je rekel mlad študent, ki sem ga bil zvabil s seboj. Tam v globini kotla, v Kanalskem Lomu, se dviguje nizek griček. Na njem domujeta sv. Primož in Felicijan v skromni, osiveli cerkvici, pokriti s sivimi kamnitimi skrilmi. Od tam objemljeta v eno samo občestvo oba Loma. O postanku cerkve

pripovedujejo tole: ko so bili v starodavnih časih Lomnjani sklenili sezidati sv. Primožu in Felicijanu dom, se niso mogli zediniti, kam naj ga postavijo. Občina, ki prav za prav ni občina, ampak eden del odlomek kalskega, drugi pa svetolucijskega županstva, je raztresena in vsak bi bil rad imel cerkev v svoji bližini ali sredini. Pa so se domenili, da naj stoji cerkev tam, kjer bodo prej začeli z zidanjem. Ker je bil Kanalski Lom bolj uren, si je sezidal cerkev pred svojim pragom. In bila je to najboljša rešitev, ker tako stoji cerkev sredi duhovnije. Od tukaj paseta sv. Primož in Felicijan svoje ovčice okoli in okoli, pod seboj po ravnini, nad sabo v strmini. V njiju dom zrejo od vseh strani bela sela: Vodice, Rut, Strana, Sela, Zagrič, Ravne, Kal. V bližnji okolici pa se gnetejo okoli njunega griča Dol, Manfredi, Potok in Log. Pod njiju zvon spada, kakor sem že rekel, tudi Tolminski Lom, ki mu Lomnjani pravijo kratkomalo Vas, potem od svetolucijskega županstva Dovec in od sedanjega čepovanskega županstva del Lokavca.

Sv. Primož in Felicijan, rimska plemiča-brata, sta živela za časa cesarjev Dioklecijana in Maksiminijana. Hoteč ju prisiliti, da bi se odpovedala krščansk veri, sta ju cesarja dala mučiti: rablji so jima vlivali razbeljenega svinca v usta in ju bičali z biči, ki so imeli na koncih pritrjene svinčene kosce. Ker sta ostala brata kljub vsem mukam stanovitna, so ju obglavili...

Svetega Primoža in Felicijana zvonovi v Lomu

Don-don, don-don,
poje, poje véliki zvon.
„Moj je, moj je véliki zvon,
ki vas vabi, vabi vse že od davi,“
— don-don — sveti Primož pravi,
— don-don — „moj véliki zvon.“

In s Primožem sveti Felicijan
maja zvonove v jasni dan:
don-don, din-din-don.

„Pridite, pridite, pridite vsi,
vsi vi iz Dola, z Ravní, iz Vasi,
k nama vodi premnogo stezic —
pridite iz Sela, iz Strane, z Vodíc,
pridite vsi, kar vas je iz Lokovca,
pridite, pridite tudi iz Dovca,
vsi iz Zagriča, Kremenc in drugod —
praznik je danes vaš, z njim najin god.“

Don-don, don-don
maja Primož svoj véliki zvon
in s Primožem bratec Felicijan
še druga dva maja v jasni dan:
don-don, din-don, din-din-don,
dinga-dinga-donga, din-din-don . . .

„Vse, kar vas je, kar pred vami biló jih,
vse, kar za vami med nami še bo jih,
združil je najin véliki zvon
v eno družino, v en véliki dom.“

Don-don, din-don, din-din-don,
dinga-dinga-donga, din-din-don . . .

„Najin se prvi zvon je glasil
v Rimu — tam Dijoklecijan ga je ulil
nama — ne v bronu, iz mehke kovine,
usta najina bila so line,

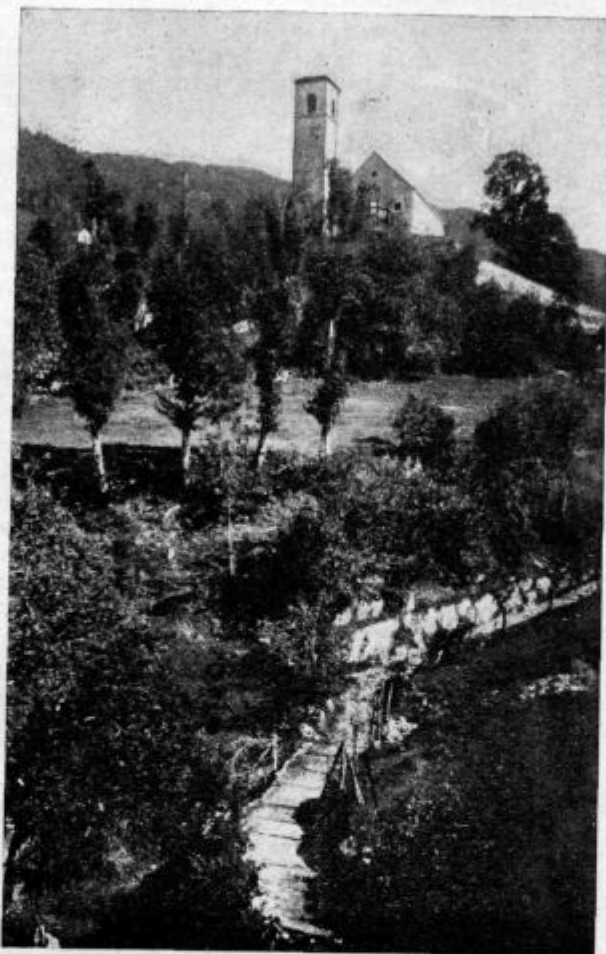
po svetu vesoljnem ta zvon zdaj doni,
iz svinca zvon iz prelite krvi.“

Don-don, din-don, din-din-don,
dinga-dinga-donga, din-din-don . . .

Jaz sem popotnik, o véliki zvon!
V daljnjo daljavo me je pozdravil,

iz dalnje daljave me k sebi je zvalil
doneči tvoj bron — don-don — — —

V tvojem okrilju so štirje zidovi,
v tvojem okrilju so tihi domovi,
a meni, a meni — kje meni bo dom?
Boš ti mi pel takrat, o veliki zvon?
Bom-bom, bom-bom, bom-bom, bom-bom . . .



Cerkev sv. Primoža in Felicijana v Lomu.

Ustanovitev ajdovskega patronata

(List iz ajdovske kronike.)

Jos. Jurca.

«V imenu Kristusa amen. Leta 1755. dne 3. junija, v torek, v gradu podpisanega g. grofa, gospoda in sodnika v Ajdovščini, vpričo sopolpisanih», tako začenja notarski zapis (instrumentum), ki ga je pisal c. in kr. javni notar Ivan Blaž Cotič (Zhotich) ajdovskemu gospodu in sodniku ter bovškemu poglavarju grofu Albertu ab Edlingen in njegovi gospé grofici Karolini ter preč. gospodu Antonu Jožefu Lokarju, župniku

kamenjske župnije ter dekanu nadškofijske kurije goriške ter zbranemu zastopstvu ajdovske občine, ki se v tem pismu še imenuje villa (= vas). Občino so tedaj zastopali Jožef Mohorič kot župan (dekan), Gašper in Peter Kalin kot blagajnika, Anton Kalin, France Repič, Jernej Godina, France Fegic, Anton Stubelj, Ivan Marija Redeschini ter Frane Rodesco. Kot priči sta bila navzoča čast. gosp. Peter Anton de Nemizhoffen in

Matija Čibej. Pisali so važno pismo, ustanavljali so ajdovski patronat.

Ajdovščina se namreč poleg Šturij in Fužin dolgo časa ni mogla prav razviti. Bila je majhna vas, saj je še dandanes njen katastral najmanjši na Ipavskem, brez razvite obrti, imela je svoj grad, in tudi že svojo cerkev in kaplana, toda brez zagotovljenih stalnih dohodkov. Mogoče je, da je tu kaplanoval ravno omenjeni Don Peter Anton Nemizhoffen, ki je bil plemenitaš, še verjetneje pa je, da duhovsko mesto radi prepičlih dohodkov ni bilo zasedeno. Bodisi da je hotel odpomoči temu zlu, bodisi da je hotel postaviti duhovniško na lastne noge in jo napraviti neodvisni od milosti edliških grofov, vsekakor je župnik Lokar, ki je bil gotovo po rodu Ajdovec, napravil za svoj domači kraj velezaslužno delo, ko je zamislil in z lastno žrtvijo uresničil občinski patronat za domačo cerkev. Naj na tem mestu takoj omenim še drugega župnika Lokarja, ki je kmalu nato vladal celih 43 let na bližnji Otlici vkljub temu, da je moral biti zelo izobražen mož; ovekovečil se je v župni matici s sledečim latinskim distihom:

Quadraginta tribus Johannes hic perstitit annis Lokar nec quisquam pluribus esse potest,

ki pomeni v slovenščini:

Tri in štirideset let pretolkel tu Janez je Lokar, težko kdo drug še za njim toliko let bo prestal.

Grof Albert Edlingen je bil l. 1755. dolžan kamenjskemu župniku Lokarju težke tisočake in je bil tudi sicer močno zadolžen. Kako je nastal ta dolg, ustanovno pismo ne omenja, pové le, da mu grof dolguje 4.000 goldinarjev to je glavnico, ki je po tedanji vrednosti popolnoma zadostovala za patronsko ustanovitev. Saj čitamo še dvajset let potem, vkljub temu, da je bila vmes sedemletna vojna, v zapuščinskem inventarju po Jožefu Bratini na Ustjah, da je bilo cenjenih pet parov volov na 333 goldinarjev. Župnik Lokar je bil gotovo v skrbeh, kako bo dosegel vračilo tako velike vsote od tako visokega gospoda in dovedel denar svojemu namenu. Da bi ga v tako viharnih časih mogel izterjati, na to ni mogel misliti; da bi na običajen način zapustil ustanovo v svoji oporoki, menda tudi ni kazalo, ker ni bil prav gotov, kako se izpolni oporočno določilo. Zato je najbrž s pomočjo duhovnika Nemizhoffna dosegel pri grofu in grofici, da sta privolila v to, da se napravi takoj notarsko pismo in da se dolžna glavnica obrne v dobre namene, za vzdrževanje domačega duhovnika v Ajdovščini, ki skoraj ni imel drugih dohodkov. Temu se grof ni mogel upirati.

Pismo je napravljeno z vso mogočo trdnobo, z veljavo po ustanoviteljevi smrti. Z obrestmi glavnice v znesku 200 goldinarjev na leto je bilo ustanovljenih pet sv. maš na teden za ustanovitelja in njegove sorodnike in grof je bil poslej dolžan glavnico in obresti občini ajdovski, ki jo je upravljala in obresti izplačevala svojemu duhovniku. Zato pa je dobila občina skupaj z grofom patronat to je pravico, da po kanonskih postavah sama izbere svojega duhovnika in kamenjski župnik ga samo v službi potrdi. Pri tem je bilo še določeno, da kadarkoli bi bil v ustanoviteljevem sorodstvu duhovnik, sposoben, da nastopi to službo, ga občina in grof morata pred vsemi drugimi izbrati in predlagati v potrditev.

Občina kot odstopjemalka je bila odsej sama dolžna skrbeti za svojega kaplana ter izterjavati leto za letom obresti od svojega gospoda in sodnika grofa Alberta Edlinškega. Ker pa to ne bi bil lahek in prijeten posel, je ustanovitelj v pismu poskrbel za stvarno jamstvo. V varnost izterjavanja dohodkov sta namreč grof in grofica odstopila občini ajdovski nekaj domačih kmetov ali kakor pravi pismo urbarialne dohodke v skupnem znesku 202 gold. 7 1/2 kr. per clausulam solemnem constituti to se pravi v resnično in polno last in dejansko posest že na podlagi samega pisma, ki pa jih grof in grofica že takoj v tem pismu od občine zopet sprejemata v iztirjevanje kot najemnika ter se obvezujeta, da bosta namesto najemnine plačevala občini navadne obresti po 5 % od glavnice oziroma od vrednosti urbarialnih dohodkov. Čeprav je torej gledé ustanovne glavnice in urbarialnih dohodkov pravni položaj ves preobrnjen, je za grofa in odstopljene kmete ostalo vse pri starem, samo s tem razločkom, da je vsako leto o sv. Ivanu hodili v grad po obresti župan Mohorič in blagajnika Gašper in Peter Kalin in ne več kamenjski župnik. Kmetje so slejkoprej ostali grajski podložniki. Grof si je tudi izgovoril, da ustanovno glavnico lahko kadarkoli občini odplača in se je te pravice tudi poslužil — pa kdaj? Leta 1808, po francoskih vojskah v državnih papirjih, ko je denar izgubil velik del svoje vrednosti in je občina ajdovska, potem ko je denar znova naložila, izgubila celih 1475 goldinarjev, maše pa je morala plačevati duhovniku še po starem do l. 1829. Tedaj je nadškofijski ordinarijat na prošnjo ajdovske občine z ozirom na skrčeno glavnico 2525 goldinarjev skrčil tudi število maš na 3/5. Kasneje se je ta glavnica še nadalje krčila in leta 1870. poroča črniški dekan Miha Mervič, da znašajo tozadevni duhovniški prejemki samo še 54 gold. 50 kr. na leto in da se je s papeževim dovoljenjem tudi število maš skrčilo na 91 na leto.

V nadaljnjih letih in zlasti v svetovni vojni se je valutno razmerje popolnoma izpremenilo, dohodki iz ustanove so tako neznatni, da zdaleka več ne odgovarjajo dalekosežnim patronatskim pravicam in občina ustanove tudi ni dopolnila iz drugih svojih sredstev. Ajdovski občinski patronat je postal zopet problematičen

Ustanovitelj in njegov notar sta računala v ustanovni listini z vsemi drugimi možnostmi, te možnosti pa seveda nista upoštevala. Zato se nas dojme skoraj bolešno sklep notarskega pisma, kjer se grof in občina solidarno obvezujeta da bosta prevzete dolžnosti natančno izpolnjevala na večne čase, od roda do roda, da se docela izpolni ustanoviteljevo določilo, brez vsakega ugovora juris et facti, pod nobenim izgovorom in nobeno pretvezo da ne bosta ravnala protipogodbeno ne trpela, da bi se ravnalo protipogodbeno ne celoma ne deloma, sub obligatione in amplissima iuris forma to se pravi pod zavezo v najrazsežnejši obliki, zato da se ustanova na noben način nima zmanjšati. Grof je to obljubil etiam sub indignatione divina to se pravi v izogib božje jeze. Njegovi nasledniki so pogodbo izpolnili po črki, niso je po duhu in njih delež je bil, da je edlinški rod sredi 19. stoletja izumrl. Ustanovnikova volja bi še bila izpolnila pač le z nakupom cerkvenih zemljišč.

Današnje Ajdovce bo gotovo zanimalo zvedeti kaj iz seznama občini odstopljenih posestnikov in zemljišč, kakor tudi so se od tedaj družinske in posestne razmere izpremenile. Omenjena so sledeča zemljišča in njih posestniki:

	IME ZEMLJIŠČA	IME POSESTNIKOV
1	Furlanovica (Furlanouza)	Anže Kunc, Jakob Godina, Jožef Kompore
2	Vrtovlje (Ortele)	France Repič, France Rodesco
3	V novih njivah (Novinivag)	Andrej Mavrič, Matija Gregorič, Jožef Mahnič, Marko Mohorič, France Kobul
4	Opcovica (Obzauza)	Matija Čibej
5	Pircovica (Pierzauza)	Jožef Bročina
6	Kuncovica (Kunzauza)	Andrej Mavrič delto Opera
7	Vogalcovica (Ugauzauza)	Andrej Mavrič delto Opera
8	Dougensluče (= V dolgem kosu)	Anton Batič, Tomaž Stibilj, Jožef Vovk
9	Kobcovica (Cobizauza)	Matija Gregorič
10	K Lokavca (Kulkaviz)	Ivanc Batič (Jevanz Batiz)

Zanimiv je mestnik brez predloga: Novih njivah, Dolgem štuke, če ne gre morda na drug rovaš, zanimivo domače krstno ime Jevanc namesto kasneje navadnega Janeza; v neki listini iz leta 1697. ki je pisana v Ipavi, sem zasledil to ime v obliki Juvan, ki se mi zdi najstarejša slovenska oblika za našega Ivana. Notar Cotič je Ajdovce ovekovečil tudi s tem, ko omenja, da ima Mavrič pridevek Opera; priimke in pridevke so znali dajati torej že od nekdaj in so bili stari Ajdovci potemtakem še hujši ko današnji, ter prav potrebni duhovnika in patronata.

Samo list iz ajdovske kronike je to, pisan pred sto pet in sedemdesetimi leti, pa ko ga preberemo, se nam zazdi, da bi grofa Alberta in njegove ajdovske podložnike, Kalina in druge ptiče, poznali in so bili ravno tako navihani kakor so sedanji.

Pet tisoč let apno

H. S.

Zgodovina apna je prav tako stara ko zgodovina stavbarstva. Sicer ne ve dandanes nihče, kdaj je spoznal človek važnost apnenca. Le toliko je gotovo, da so uporabljali že v tretjem tisočletju pred Kr. rojstvom v Mezopotamiji pri gradnji templjev, palač in mestnega obzidja posebno obdelan apnenec. Apno je bilo torej že tedaj zvest tovariš potujočega stavbarstva. Stari Egipčani sami so že žgali apno, Grki, ki so se bili naučili stavbarsva od Feničanov, niso sicer še nič vedeli o pomenu apna kot vezila, pač pa so poznali njegovo uporabo kot stavbarskega belila. Velik je bil napredek v tem oziru pri starih Rimljanih. Oni so napravljali iz apna in peska že malto, gradili so z njo tudi ceste in so stopnjevali svojo raziskovalsko delavnost do zamaze jedkega in ogljikokislega apna, do postopka torej, ki ga danda-

nes znanost ne more obnoviti. Dva tisoč pet sto kilometrov dolgi zid na severni strani Kitajske je zgrajen iz čiste apnene malte, piramide pa iz apnenca.

Vkljub velikim napredkom uporabe apnenca v starem veku, si je pridržala šele novejša doba, izkoriščati apno v mnogih drugih strokah. Pri tem je zvesto pomagala veda in le tej se mora zahvaliti apno za svoj veliki podvig v zadnjih petdesetih letih.

Življenje živali, rastlin in pred vsem človeka je tesno združeno z apnom. Ne bomo na tem mestu podrobneje razpravljali o velikem gospodarskem pomenu apna v železarstvu in jeklarstvu, kjer zahteva plavžarstvo in izboljševanje sirovega železa 50 odstotne primesi apnenca. Pri jeklarstvu odpade iz apnenih ostankov še Thomasova

žlindra, ki je v našem kmetijstvu znano gnojilo.

Stavbarska obrt zahteva, če se hoče skrajšati čas za zidavo, zelo trdno apno, ki hitro veže. Za veleobrt mora biti apno čisto in enakomerne kakovosti, v kemični obrti se uporablja apno brez vsake nesnage in kmetijstvo se zadovoljuje le s takimi apnenimi gnojili, kojih apnena količina in fino mletje se dasta vsak čas ugotoviti in dokazati.

Ako potujemo skozi vsakdanje življenje, bomo srečavali apno češče, kakor si predstavljamo in slutimo. Večkrat si sploh ne bomo mislili, da je apno sodelovalo pri postanku kakega novega izdelka. Mislimo pri tem najprej na sladkor, čigar izdelovanje zahteva začasne primesi apna in sicer v izmeri tretjine sladkorne količine. Tudi soda je vezana na apneno primes. Jedko apno je v kemični industriji najvažnejše in najcenejše vezilo kislin. Z njegovo pomočjo se rahljajo in razkrajajo organske snovi, izganjajo se plini. Velike množine apna se uporabljajo leto za letom pri izdelovanju klorovega apna, čigar pomena kot uničevalca kali ne more nihče izpodbiti. Tekstilna obrt t. j. tkalstvo uporablja apno v velikih množinah, nadalje barvarstvo in vsa industrija barvil. Iz zgorelih plinov apnenca se dobiva ogljikova kislina, pri izdelovanju svetilnega plina se mora uporabljati apno, ki služi v tem oziru kot čistilo. Sveča, stearin je zmes apna, svetloba acetilenke nastane po namočitvi apnenega karbida, ki sestoji iz devetdesetih delov rjavega apna. Pridelovanje saharina (izredne sladke snovi, ki jo proizvajajo iz premogovega katrama), spirita, glicerina (osladne goste tekočine), gumija, izdelovanje lima, lepiva in kolomaza si sploh ne moremo misliti brez apna. Isto je pri izdelovanju staničnine (celuloida) in umetne svile.

Veliki so uspehi apna kot borca zoper kužne bolezni. Stalno se ukvarja veda, da bi prenesla lastnosti apna tudi v druge stroke. Apno je zvest zaveznik pri uničevanju bacilov, ki povzročajo legar in kolero. Vrtnarstvo pozna pomen arzeno-kislega apna, ki je uspešno sredstvo proti hroščem in trtni uši. Beljenje hlevov z apnenim beležem igra veliko vlogo zoper mrčes.

Rašča človeka, živali in rastlin trpi ob hrani, ki vsebuje le malo apna, zdravje je v nevarnosti. Domače živali posebno drobnica zuživa malto, da si tako gradi okostje. Pri maloapneni hrani postanejo kosti krhke.

Kmetijstvo zavisi od apna kot predelovalca zemlje. Kakor kak zdravnik pazi apno na zdravje zemlje. Apno se je izkazalo tudi kot uspešno sredstvo zoper škodljive učinke železa v zemlji, ker razkrajajo rudninske sestavine in odstranjuje zemeljsko kislino. Njegovo delovanje je pred vsem potrebno za prehranitev rastlin, ker pospešuje učinkovanje drugih gnojil kakor kalija, dušika fosforne kisline. Apno rahlja zemljo, pospešuje razrast koreninam.

Vrnimo se k začetku naše razprave, k različni uporabi apnenca v stavbarski obrti. Brez apna ni malte, ni cementne malte, ni cementnega betona, ni ojačenega betona. Cement se tvori iz zmesi treh četrtin apna in ene četrtine gline. Steklo je nastalo iz apna, peska in sode.

V življenju in smrti spremlja apno vsa živa bitja. Veliko čudo stvarjenja sveta nam nekoliko odgrinja zagrinjalo. Apno na potovanju: majhni vodni toki ga odnašajo iz polja, v ostankih poginolihi živali in rastlin proti velikemu morju, kjer ga sprejemajo male živali, ki se po smrti pogreznejo na morsko dno, da postanejo tu majhen drobec nanovo tvorečega se apnenastega gorovja, ki se bo nekoč — morda za več tisočletij — dvignilo iz morja. In kaj bo potem vedel svet o belem čudežu, o apnu?

Skrivnost severnega ledišča

Zgodovina tečajnega raziskovanja je debela knjiga, nātrpana z vzgledi moške drznosti, človeškega trpljenja in pretresljivih nezgod. Do srede prejšnjega stoletja je bil povod temu raziskovanju skrajno materijalističen. Pohlep po zakladih v bajnih deželah ali težnja, najti boljše in krajšo trgovsko pot do Azije, sta gnala ljudi v noč in led. Šele v zadnjih sto letih se je pojavilo kot nov povod znanstveno raziskovanje naše zemlje in danānes določa edino le ta povod delovanje raziskovalcev tečajnih samot in pustinj.

Odprimo zgodovino tečajnega raziskovanja in oglejmo si poglavje, ki govori o An-

drēejevem smelem poletu z zrakoplovom, poglavje, ki mu je bil zapisan zaključni odstavek šele pred nedavnim časom.

Slučajna najdba.

Norveška znanstvena ekspedicija je odkrila pod vodstvom dr. ja Gunnarja Horna dne 6. avgusta l. 1930. na južni strani Belega otoka, ki spada k svalbardskemu otočju (Spitzbergom), ostanke taborišča, jadrnico, dva zaboja z znanstvenimi aparati, dve puški, kuhalo na petrolej, okostje belega medveda in dve trupli, med katerima je bilo eno zelo dobro ohranjeno. Ugotovili so po dobljenem dnevniku, da je na tem mestu

umrl švedski inženir in letalec Andréé, ki se je bil dvignil trideset in tri leta prej z zrakoplovom v zrak, da preleti s svojima dvema tovarišema severni tečaj. Da so prišli po naključju do tako važne najdbe, je pripomoglo v prvi vrsti nenavadno taljenje ledenih plasti in skladov v sredini poletja 1930. Do tedaj so se mudile razne družbe na omenjenem Belem otoku, toda nikdar ni nobena ničesar opazila, kajti silno debela skorja je prikrivala žrtve bele tišine radovednim očem tečajnih potnikov.

Drzen načrt.

Salamon August Andée se je rodil dne 18. oktobra l. 1854. v Gränni, majhnem mestecu zahodno od švedske prestolnice Stockholma. Dovršil je inženirske študije, pouče-



Salomon Avgust Andréé.
Zadnja njegova slika pred poletom.

val matematiko na znamenitem vseučilišču v Upsali in postal slednjič višji inženir na Švedskem patentnem uradu. Že zgodaj se je začel zanimati za letalstvo. Večkrat je bil vzletel z zrakoplovom in si nabral polagoma kot član švedske tečajne postaje mnogih izkušenj. Sčasoma so se te izkušnje zgostile v fantastičen načrt, leteti čez severni tečaj z zrakoplovom.

Misel, preleteti severni tečaj z zrakoplovom, ni bila sicer nova, gojil jo je še pred Andréé-jem slavni tečajni raziskovavec Nordenskiöld, toda ta se je bavil z njo zgolj znanstveno. Andréé je pa jasno in odločno razkril svojo nameno dne 13. februarja l. 1895., ko je predaval v kraljevi švedski akademiji znanosti v Stockholmu. Njegov govor je vzbudil po vsem svetu vseobče zanimanje, le mednarodnemu zemljepisnemu kongresu, ki je zboroval tedaj v Londonu, se je zdela namena tako drzna in nemogoča, da ji je odrekel vsako pomoč. Toda Andréé je znal premagati vse zapreke, zatreti vsak dvom tako, da je postalo njegovo podjetje slednjič zadeva vsega švedskega ljudstva, ki je nabiralo prispevke, da čimprej omogoči drznemu letalcu namene. Andréé je bil preračunal stroške za gradnjo zrakoplova na 130.000 kron. Polovico te vsote je daroval Alfred Nobel, izumitelj dinamita, ki se je bil navdušil za Andréé-jev načrt, četrtnino švedski kralj Oscar, ostanek je pa zbralo švedsko ljudstvo.

Zrakoplov.

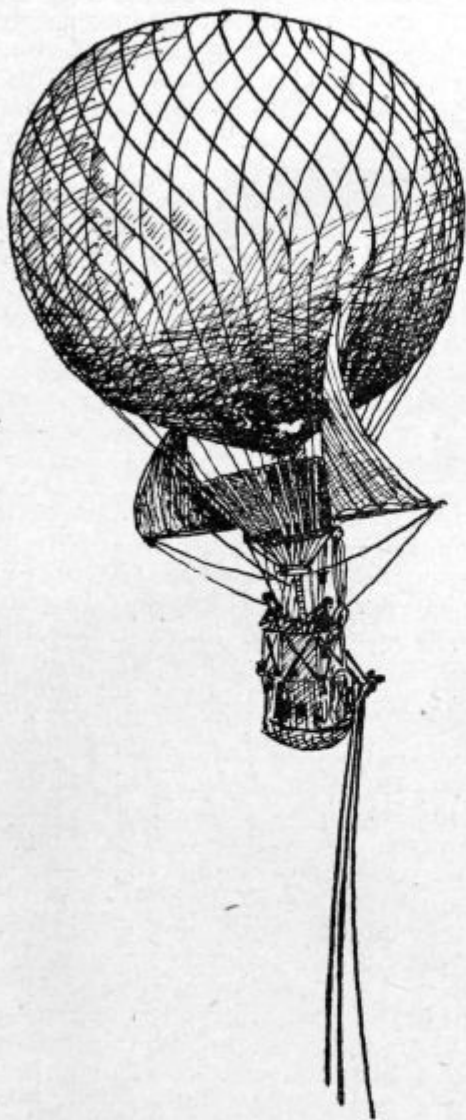
Andrée je dal graditi zrakoplov (balon), ki naj bi meril po vsebini 5000 m³ in nosil težo 3000 kg. t. j. tri moške, instrumente, živila na več let, čolne in sani. V šestih dneh je nameraval raziskovavec prepluti tečajne kraje, toda zrakoplov bi se bil moral vzdržati v zraku celih trideset dni.

Pojavili so se pomisleki, je li mogoče izdelati tak neprodušen ovoj, da bi lahko vztrajal zrakoplov toliko časa v zraku. Po prvem poskusu l. 1896., ki je Andréé-ju v vsakem oziru popolnoma uspel, so utihnili vsi oni, ki so o tem dvomili. Andréé je bil namreč napolnil zrakoplov z žveplenim vodenecem, ki ga je kemično proizvajal na licu mesta t. j. na Danskem otoku, kjer se je gradil zrakoplov. Andréé-jev nečak Lachambre, ki je vodil vsa ta dela, je razgrnil, da ugotovi, če uhaja plin skozi ovoj, po zrakoplovu s svinčnim sladkorjem prepojene rjuhe, na katerih bi bil moral povzročiti uhajajoči svinčeni vodenec črne madeže. Tudi vsakodnevno tehtanje zrakoplova je dokazovalo neprodušnost blaga. Andréé je postavil po natančnem računanju vrh zrakoplova še kučmo iz jadrvinfe, ki naj odvrča padavine in naj na ta način zabranjujejo, da bi sedla vlaga tečajnih krajin med poletom v obliki uledencev na ovoj, ga obtežila in zadržala v poletu.

Na Danskem otoku, kakor že prej omenjeno, je bila postavljena osemnadstropna lopa v kateri se je polnil zrakoplov s plinom. Prvi polet bi se bil moral vršiti že poleti l. 1896., toda stalen neugoden severni veter ga je onemogočil. Vkljub temu se je začela l. 1897. javnost zopet navduševati za Andréé-

jev namen. Nansen je izjavil, da se mu zdi namena njegovega tekmeca izvedljiva, da preleti torej Andrée lahko z zrakoplovom severni tečaj, čeprav bi se moral boriti z manj ugodnim vetrom, toda podvomil je o možnosti znanstvenih uspehov, ker bi bilo zelo težko meriti z zrakoplova morsko glo-

riša: dr. Niels Strindberg, nečak znamenitega švedskega pisatelja, in meteorolog Knut Fränkel. Zrakoplov se je imenoval Oernen, kar pomeni orel. Vse človeštvo se je zanimalo za ta polet, ki ni bil samo najdrznejši med vsemi poskusi, odkriti severni tečaj, ampak tudi največja takratna senzacija.

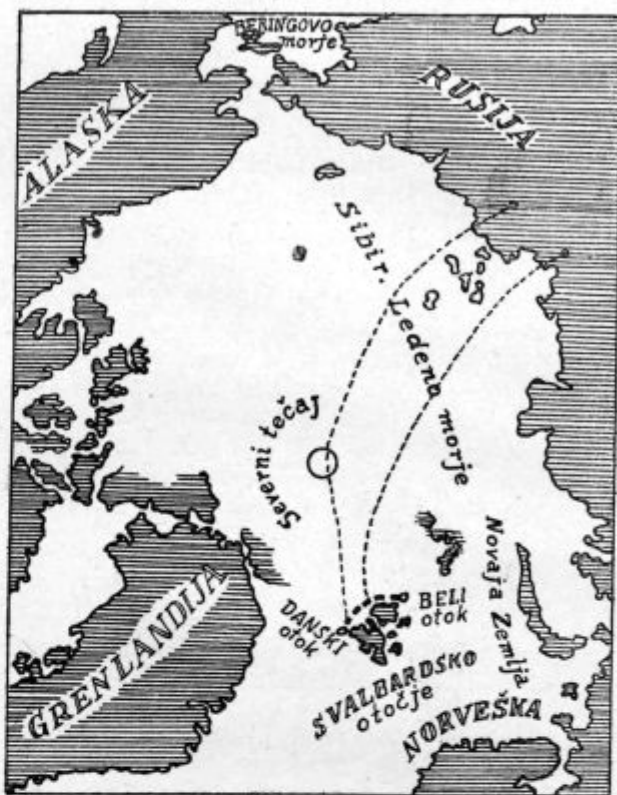


Andrée-jev zrakoplov «Oernen».

bočino in njegovo toplino in ugotavljati, so li pod letalci ledene skrli ali pa kopna zemlja. Edini Börnstjerne Björnson, slavni norveški pisatelj, se ni mogel navdušiti za Andrée-ja in njegov načrt. «Taki so ti Švedje», je dejal, «samo papirnat zid nas še loči od izuma vodljivega zrakoplova. Kakor zrel sad nam pade v dohlednem času ta izum v naročje, toda Andrée ne utegne pričakati tega trenutka, prehiteti hoče dogodke.»

Vzlet.

Dne 11. julija 1897. se je dvignil z Danskega otoka. V ladjici pod zrakoplovom so se bili nastanili Andrée in njegova tova-



Tečajna pokrajina. Obe daljši pikčasti črti označujeta nameravani Andrée-jev polet. Krajša, debelejša črta kaže pot, ki jo je v resnici preletel zrakoplov.

Toda že v prvem trenutku je preganjala Andrée-ja nesreča in vsej javnosti je zastala sapa, ko so zvedeli, da se mu je bila odtrgala od ladjice na nerazjasnen način polovica 250 m dolgih, debelih vlačilnih vrvi, s katerimi je hotel Andrée zagotoviti zrakoplovu vedno enako višino v zraku in ki naj bi bi mu lajšale krmarenje. «Orel» je letel proti severu, postajal manjši in manjši in izginil slednjič v jasnih višavah.

Vsi so nestrpno pričakovali poročil. Nemir je polagoma izginjal, ker je zdaj pa zdaj prihajala kaka nova potrjena ali nepotrjena vest o letalcih. Andrée je bil vzel s seboj petdeset golobov-pismonoš in nekaj kadi, ki se plavajoč vzdrže na morsk gladini.

Od vseh petdeset golobov so ujeli — enega. Dva dni po vzletu je prinesel poročilo: «13. julija, Poldne. 82° 2' sev. šir., 15° 5' vzh. dolž. Dober polet proti vzhodu. Vsi zdravi. Ta je danes že treji golob, ki ga izpuščam. Andrée».

Nato je zavladal molk, grozen molk, pomemben molk. Šele poldugo leto pozneje

so pobrali z morja na severni obali Islandije kad s tole vestjo: «To kad smo vrgli v morje dne 11. julija zvečer ob 10.55 in sicer na 82° sev. šir. in na 25° vzh. dolž. Plujemo 600 m visoko. Vsi zdravi. Andrée, Strindberg, Fränkel.»

Celo leto pozneje so dobili drugo kad, ki so jo bili letalci kot prvo spustili v morje. Pozneje so našli še tri kadi, toda brez vsakega poročila.

Govorice.

Čas je polagoma zatemnil spomin na Andrée-ja in njegov drzni polet. V tem času so se pa pojavljale razne govornice in vznemirjale javnost. Zdaj so baje pripovedovali Eskimi v Grenlandiji o treh belih moških, ki so bili padli z neba; v Sibiriji so dobili Tunguzi blizu Krasnojarska neko kočo, zgrajeno iz blaga, in v njeni bližini so ležali trije mrličji, a se je izkazalo pozneje, da so bili to zlatokopi, ki so jih bili urojenci oropali in pomorili; med svaldbarskimi otoki so slišali ribiči klice na pomoč; v Alaski so usmrtili Eskimi tri bele može, ki so bili s snegom vred padli na zemljo, ker so jih smatrali za zle duhove. V novembru 1908. je sporočil kapitan Chalkes ameriške ladje «Pelops», da je izsledil na severnem delu poluotoka Labradorja (Sev. Amerika) blizu obali pri rtiču Mygfordu preprost križ z napisom: Andrée. November 1897. Pod križem je ležalo truplo in zaboj papirjev. Toda domneva, da bi bilo tu zadnje počivališče Andrée-jevo, se ni obistinila, ker se je pozneje ugotovilo, da je bil to grob nekega ribiča in so priimki kakor Andrée v dotični pokrajini sila pogosti.

Novo najdbe.

Mesec dni po zanimivem Hornovem odkritju je raziskovala druga ekspedicija Beli otok, da izsledí še Fränkelovo truplo. Imela je popoln, nepričakovan uspeh. Za skalnatim nasipom so dobili ob malem zalivu podrtijo kamenite kočje. Blizu te groblje je ležalo človeško truplo, zadnji član Andrée-jeve ekspedicije Fränkel. Po najbližji okolici so bili razmetani razni predmeti: ostanki zrakoplova, instrumenti, zaboji z naboji, kuhinjska posoda, obleke, knjige, zvezki, opisani po Strindbergu in Fränkelu.

Zanimivo je, da so dobili skritega za knjigami oledenelega ptiča, tako zvanega rožnatega galeba. Ta ptič je eden med najlepšimi ptiči tečajnih krajev, a je tudi zelo redek. Doslej so jih ujeli samo štiri.

Med šaro so dobili tudi fotografični aparat s ploščami. Slike se pa ne bodo dale razviti, ker je minulo le preveč časa in so plošče uporabne le za odmerjeno dobo.

Zdi se -- tako so na podlagi najdb obnovili ves dogodek — da je pristal zrakoplov blizu Belega otoka, na katerem so se bili nastanili vsi trije po kratkem pohodu čez ledovje. Tu so si sestavili iz kamnov kočjo, v kateri so živeli skupno precej časa, kar dokazuje okostje ubitih živali.

Andrée in Strindberg sta se pa odpravila, precej dobro opremljena, proti svalbardskemu glavnemu otoku, pustivši Fränkla samega v dobro zavarovanem poslopju, da brani medvedom dohod do živil.

Na tem pohodu ju je moral zalotiti kak strašen snežni vihar, temperatura je morala nenadoma silovito pasti. Tej vremenski nepriliki potnika nista bila več kos. Utrudljiva hoja ju je bila le preveč izmučila in oslabila. Strindberg je umrl prvi, njemu je utegnil Andrée s kameni postaviti še nekak grob, nakar je sam legel in večno zaspal. Istočasno je na drugem koncu otoka v morskem zalivu izdihnil tudi Fränkel; vihar tudi njemu ni bil prizanesel.

Sedaj po tretjini stoletja so odkrili skrivnost Andrée-jevega poleta. Samo kratko pot je bil preletel zrakoplov; v dveh dneh je napredoval celi dve stopnji. Može so živeli še tedne v ledeni samoti. Vihar jih je presenetil, sneg in led sta zasula njihova trupla in šele taljenje v poletju 1930. jih je oprostilo ledenega oklepa.

Žrtve so pripeljali na ladji «Bratvaag» v domovino kjer bodo počivale v domači zemlji. Neukročni nagon jih je gnal v one skrivnostne kraje naše zemlje, kjer izgubi magnetnica vso svojo moč, kjer preneha sredobežnost vrteče se zemlje, kjer sta dan in noč pol leta dolga in kjer se po dolgi temi pojavi luč, kakor je bilo to tisti dan stvarjenja sveta, ko se je prvič ločila luč od teme.

Teče zibka . . .

Teče zibka lahno, gladko,
v zibki beli — mlad junak;
ptica božja nad njim sladko
pesem poje v sen sladak.

Bog se je nad tebe sklonil,
kakor zarja v cvetni breg —
v očkah, ustecah potonil
liček poljubil mu je sneg...

Roža rdeča, božja sreča
gre čez zibke šator zlat —
božjih angelčkov mu gneča
poje: pojmo, bratec, spat!

Fran Žgur.

Pripovedka o grofu, ki ga je vrag vzel

Spisal France Volarjev.

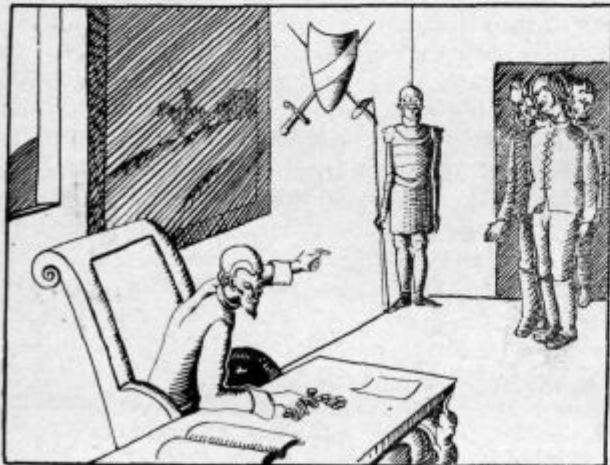
To, kar vam pripovedujem, se je zgodilo v davnih, davnih časih. Takrat so naše gore pokrivali še črni gozdovi. V njih so živeli medvedje in volkovi. Soča se je imenovala Bela voda. Ob nji niso tekle bele ceste, ampak ozke, slabe poti. Tudi Tolmin je bil drugačen, kakor je dandanes. Nad cerkvico svetega Duha so stale lesene s slamo krite kočice. V njih so prebivali ubogi ljudje.

Na kozlovem robu nad Tolminom se je dvigal velik in mogočen grad. Imel je tri stolpe in mnogo izb, še več vrat. Na njem je prebival hudi grof, ki se je imenoval Menin. Ta je bil hujši ko njegov oče, o katerem so pripovedovali, da je nosil roge. Njegovega imena pa ne vem.

Grof Menin ni imel rogov, ampak plešo na glavi. Nosil je ozko, rdečo brado. Bil je radi tega podoben kozlu. Suh je bil ko trlica, a črn v čelo in v lica, kakor kak zamorec ali vrag. Zobe je imel redke. Zgoraj dva in spodaj dva, kakor mačka. Smejal se je, kakor bi meketal. Ljudje so govorili, da je bil v zvezi s hudičem, ki ga je obiskoval vsako noč o polnoči. Igrala sta in pila do prvega petelinovega petja. Petelin je zapel, hudič je izginil, grof je legel spat.

Grofa Menina nikoli niso videli jeznega ali žalostnega. Iz neznanega vzroka, bajé iz hudobije je bil zmeraj vesel. V svojem smehu in veselju je počenjal najgrše stvari.

Prišli so tlačani iz Idrije in iz Cerkljanskih grap, da bi mu plačali davek. Dejali so



si: «Če ga ni Bog zaznamoval z rogmi, vsaj rep ima.» Gledali so, kdaj se bo dvignil s stola in pokazal rep, na katerem sedi. Pa

se ni dvignil niti za migljaj. Tlačani so odšli z dolgim nosom.

Bolje bi bili storili, da bi bili pazili, kako grof prešteva njihov denar. Vsak novec je prijel med dva prsta, ga trikrat obrnil pred svojimi malimi, črnimi očmi. Pogledal je v hlapca ki je stal za vrati. Brez vzroka je zarjul vanj: «Vrag te vzemi!» Tlačani so se zdrznili. Pogledali so v hlapca tudi oni. Hlapec pa je stal ko pribit. Še z očmi ni zganil.

Med tem, ko so tlačani gledali drugam, je novec nenadoma zginil v grofov široki rokav. Menin je dejal: «Novec mi manjka. Kam ste ga deli?» Tlačani so prebledeli. Pretresla jih je mrščavica. Mrzel pot jim je stopil na čelo. «Plačajte mi do zadnjega beliča, sicer vas vržem v ječo,» je vpil grof.

Kmetje so se spogledali. Novca ni bilo. Obrnili so žepe, našli groš, ki so ga položili pred grofa. Še prav, da so ga našli, sicer bi se ne bili smeli vrniti domov.

«Osleparili bi me radi,» se je grof hehetal.

Tlačani so plašno gledali. Niso vedeli, kaj naj rečejo...

Tiste dni je živel kmet, čigar hiša je stala pod bregom, zato so ga klicali Podbregarja. Imel je ženo, polno hišo otrok, a nesrečo z vsem, česar se je lotil. Pótok mu je odnesel pol njive, žito mu je pobila toča. Poginil mu je vol, z brega se mu je valilo kamenje v senožeti.

Prišel pa je čas, da bi moral plačati davke. Prodal je, kar se je dalo prodati. Preštel je denar, manjkala sta mu dva solida. Šel je k sosеду, prosil na posodo. Tudi ta jih ni imel,

Hodil je s povešeno glavo, sanjal o zlatnikih, a še črnih solidov ni bilo. Manjkala sta mu dva dneva, manjkal je en dan, odpravil se je v grad. S težkim srcem, v praznični obleki je stopil na domači prag.

Njegovi ženi se je bilo ponoči sanjalo, da je grof Menin vrgel njenega moža v ječo. Ko ga je videla žalostnega odhajati, je stopila za njim in zavpila: «Ne hodi! V ječo te bodo vrgli, ne bom te več videla.»

Tlačan se ni zmenil za jok svoje žene. Šel je. Po poti se mu je mило storilo. Kaj bo z njim? Vedel je, da grof ne pozna usmiljenja. Obšel ga je tak strah, da se je odkril in začel glasno prositi:

«Oče nebeški, sveti Mihael, sveti Jakob, sveta Ana, pomagajta mi! Hišo imam, ženo imam in sedem otrok — eden mi je ušel po svetu — le dva solida mi manjkata.»

Tako je tožil, molil in stopal proti gradu. Gledal je v prah. Solze so mu stopile v oči. Skozi motnjavo solzá je zagledal nekaj okroglega. Postal je in se upognil. Solid je ležal na tleh.

Kmet je bil tako vesel, da je cepetal z obema nogama. Nato je vzkliknil: «O zakaj nista dva solida!» Zbal se je da je grešil radi nehvaležnosti. Udaril se je z dlanjo po čelu. «Butica nenasitna! En solid mi je poslal Bog, drugega naj mi darujejo ljudje.» Dvignil je roke in hvalil Boga. Z lahkim srcem je prišel v grad.

«Vaša Milost», je začel pred grofom, «davek sem prišel plačevati. En solid mi manjka. Manjkala sta mi dva. Enega mi je poslal Bog in njegovi svetniki, drugega naj mi daruje vaša dobrosrčnost.»

Grof Menin ni dejal ne bev ne nev. Pogrebel je po denarju, vzel vsak novc posebej v roko. To je storil trikrat zaporedoma, nato je dejal:

«Dva solida manjkata.»

Podbregar ves čas ni odmaknil oči od denarja. Opazil je, kako je bil grof vrgel en solid v rokav in se delal, kot bi se nič ne bilo zgodilo.

«Dva solida?» se je čudil kmet. «Vaša milost, ali ste tistega šteli, ki je po pomoti zdrknil v vaš milostni rokav?»

Menin se ni zakrohotal. Pogledal je jezno tlačana. Prebodel bi ga bil s pogledom. Dvignil se je in zamahnil z roko, da bi kmeta udaril. Pri tem pa je solid zdrknil iz rokava in zacvenketal po tleh.

«Tu je solid», je vzkliknil Podbregar. Upognil se je in pobral.

«He, he, he!» Grof se je smejal jezno, popraskal se je po bradi. «Manjka kljub temu še en solid. Tega ni v mojem rokavu ne v tvojem žepu!»

«Vaša milost», je ponovil kmet. «Enega mi je poslal Bog in njegovi svetniki, drugega mi odpustite...»

«Poprosi Boga še za drugega», se je grof hehetal.

Kmet je klečal in prosil. Kamnu bi se bil smilil, grofu se ni.

«Če se cmeriš leto in dan, solida ne bo», je menil kozjebralec.

«Vaša milost, počakajte me vsaj mesec dni.»

«Počakal te bom», je dejal grof. «Še streho ti bom dal, a hrane ne. Če boš živel, boš živel. Ko plačaš solid, te izpustim.»

Tlačan je razumel, kaj to pomeni. Pobral se je s tal. Gorel je od jeze. Stisnil je pesti in vpil: «Vaša milost, vrag naj vas vzame...»

In se je zaklel: «Naj ne razpadejo moje kosti, preden se bo to zgodilo...»

Grof ni verjel ne v Boga ne v hudiča. Poklical je hlapce. Ti so zvezali kmeta na rokav in na nogah. Vrgli so ga v globoko ježo, ki ni imela oken ne vrat.

Zazidali so ga. Ležal je v blatu in v smradu. Voda mu je stala do kolen. Iz zida pa so mu lezli škorpijoni in podgane.

Ko Podbregarja ni bilo domov, je njegova žena takoj spoznala, kaj je z njim. Zajokala je. Moža ni mogla rešiti, le molila je zanj. Kmet se ji je v sanjah vsako noč prikazoval.

Doma je bilo šest otrok. Sedmi, Metod, je bil šel na daljšo božjo pot. Od takrat ni bilo ne duha ne sluha po njem. Bil je potepuške krvi, hodil je križem po dolinah in po gorah. Prišel je do starega čarovnika, ta mu je dal prenočišče. Hotel pa je ponoči mladeniča ubiti. Metoda pa so bili že prej opozorili: «Pazi se, on je čarovnik in morilec.» Preden je legel spat, je obul čevlje na roke. Čarovnik ga je udaril s sekiro po nogi mesto po glavi. Metod je planil kvišku in zgrabil čarovnika za vrat. Starec ga je prosil, naj mu prizanese. Prizanesel mu je. Pod pogojem, da mu je ta ozdravil nogo, ga naučil čarovnij.

Stari čarovnik je kmalu umrl. Metod se je naselil v njegovi hiši. V sanjah se mu je prikazal oče in mu dejal: «Sin, vrni se domov!» Mladenič se je prebudil. Takoj se je odpravil na pot. Hodil je čez gore, skozi doline. Slednjič je prišel pod breg, kjer je stal njegov dom.

Mati sina ni spoznala. Mislila je, da je razbojnik. «Ničesar nimam razven gole revščine,» je dejala. «Če si lačen, mleka ti dam in suhih drobnic. Če si truden, slame dobiš.»

Metod je vstopil v hišo. Mati mu je podajala mleko, sin se ni mogel premagati. Vzkliknil je: «Moja mati!» Ta je objela sina. Od veselja je skoraj omedlela.

«Kje pa je oče?» je vprašal Metod in se oziral po izbi.

«Joj, prejoj!» je zavpila mati. Povedala mu je vse, kar se je bilo zgodilo. «Radi črnega solida sedi leto in dan v ječi... Kdo ga bo rešil?»

«Jaz», je dejal sin. «Nimam denarja, a poznam umetnosti, ki so več vredne ko denar...»

Mati je vzdihnila težko mu je verjela. Metod se je odpravil na grad. Potrkal je na vrata.

Grof Menin se je prebudil iz spanja in vprašal: «Kdo me budi iz sladkih sanj?»

«Potepuh je prišel», so mu dejali. «Uganjati zna take čarovnije, da se vsi čudijo in strmé.»

Menin se je zdramil. «Naj vstopi!» se je zazelhal.

Mladenič se mu je globoko priklonil. Vprašal je: «Vaša milost, požiram meče in jem ogenj. Znam uganjati še druge čudežne reči. Kaj naj storim? Ali hočete videti svojo bodočnost v čarovniškem zrcalu?»

«Pokaži vse, kar znaš», je dejal grof.

Mladenič je pokazal, kar je vedel in znal. Grof Menin je strmel. Čarovnik mu je pokazal tudi bodočnost v zrcalu. Grof je zagledal smrt pred seboj.



Smrti se je bal. Pomrznila mu je kri. Mahal je z rokami in vpil: «Ne, ne! Nečem umreti!»

«Umreti ni treba», je dejal mladi čarovnik. «Če pride smrt, jo lahko ujamete. To je lahca stvar».

«Kako je to mogoče ujeti?» je vpraševal grof nezaupno.

«Steklenico imam», je razlagal Metod. «Pride smrt, a vi ji porečete tri skrivnostne besede: agla, alfa, afra. Smrt bo poskočila, se stisnila v steklenico, a vi jo zamašite. Vaša jetnica bo. Gorje pa, če izgubite zamašek».

«Daj mi steklenico!» je vpil grof od veselja. «Koliko zlatnikov zahtevaš zanjo?»

«Očeta mi vrnite», je dejal Metod mrščno. «Leto in dan je preteklo, odkar ste ga radi revnega solida vrgli v ječo».

Grof je mislil. Težko se je spomnil, da bi bil koga vrgel v ječo. Slednjič se mu je

posvetilo. Bal se je umreti, zato je privolil: «Bodi!» Zvit nasmeh mu je igral na obrazu.

Spisala sta pogodbo in jo podpisala. Grof je ponovil skrivnostne besede, prijel steklenico. Ukazal je hlapcem, naj čarovniku odzidajo ječo.

Odzidali so ječo, ki ni imela ne oken ne vrat. Metod je našel očetove kosti. Ne mesa ne kože ni bilo več na njih. Kostni niso razpadle, pred sinom je stal cel okostnjak.

Hlapci so pripovedovali: «Že dolgo hodi lučka okoli gradu in vpije: «O, uboge moje koščice, uboge moje koščice!»

Bila je to kmetova duša, ki ni našla miru.

Sin je naložil očetov okostnjak na hrbet, napotil se je z njim domov. Ko je šel skozi vrata, je zagledal grofa na zidu. Zaklical mu je: «Ti si prevaril mene, a tebe bo prevaril vrag!»

Metod je položil očeta na mrtvaški oder. Storil se je večer, okoli hiše je hodila lučka in vpila: «O, uboge moje koščice!» Sin je legel spat, v sanjah se mu je prikazal oče. Ta mu je dejal: «Moje kosti se ne bodo ločile, dokler grofa ne vzame vrag. Tako sem se bil zaklel.

Sin se je prebudil in naglo vstal. Vzel je čarovniško knjigo in šel na razpotje. Zarislal je krog in stopil vanj. Bral je iz črne knjige, govoril rotilne besede. Nastal je piš, cviljenje in lajanje. Vel je mraz, kuhala vročina. Metodu so vstajali lasje na glavi. Okrog in okrog njega so se prikazovali rdeči ognji.



Prikazal se je hudič. Bil je črn, z rogmi in repom. Plamen mu je švigal iz ust.

«Metod, kaj mi hočeš?» je vprašal peklenšček.

Čarovnik je naglo naredil zamenje svetega križa. Tako je zvezal hudiča, da se ni mogel ganiti. Zvijal se je in vpil, jokal in prosil: «Izpusti me! Vse ti storim, kar želiš.»

Metod mu je zaukazal: «Pojdi na grad, vzemi grofa Menina živega, odnesi ga v peklo.»

Črni vrag se je zarotil in zaklel, da bo storil tako, nič drugače. Mladenič ga je izpustil. Hudič je odkrival naravnost na grad.

Grof Menin je ležal v postelji. Ni spal. V sobi je bila črna tema. V ključavnici se je zasvetilo, hudič se je izmuznil skozi njo. Preden se je grof zavedal, kaj se godi, je stal zlodej pred njim. Zelen ogenj je švigal od njega, dišal je po smoli in po žveplu.

«Kaj mi hočeš?» je vprašal v smrtnem strahu Menin.

«Pote sem prišel», je dejal vrag. «Pripravi se!»

Menin se je v stiski spomnil na steklenico. «Počakaj», je dejal, «da zmolim kratko molitvico»,

«Naglo», je zarenčal peklenšček.

Grof je izrekel besede: «Agla, alfa, afra.»

In glej, hudič je poskočil, se skrčil v palčka, in že je tiščal v steklenici.

«Pa te imam», je dejal Menin in zamašil posodico. Tako je prevaril vraga. Zasmejal se je in legel spat.

Ni se mu sanjalo, da je prišla minuta njegove smrti. Komaj je bil zadremal, ko je potrkal nekdo na vrata. Predramil se je in vprašal: «Kdo je?»

Od zunaj: «Smrt.»

Grof je skočil s postelje. Bil je prepaden in blede. Tresel se je ko mrzlica.

«Kaj mi hočeš?» je vprašal.

«Tvoja ura je prišla», je odgovorila božja poslanka.

Grof Menin je skakal po eni nogi. Kaj naj stori? V steklenici je čepel hudič. Za dva ni bilo prostora v njej. Moral se je pogajati z vragom, da prepusti stanovanje smrti. Ta je pred vrati žvenketala s koso.

Grof se je obrnil do hudiča v steklenici: «Izpustim te, če jo na mestu popihaš in se me odslej izogiblješ ko križa».

«Ne morem», je odgovoril žalostno vrag. «Obljubil sem, da te odnesem z dušo in s kostmi».

Menin je dolgo mislil, skakal po eni nogi in se potil. Slednjič se je udaril po čelu. Iztuhtal je tako, da bi prevaril hudiča in ujel smrt.

«Narediva pogodbo: po moji smrti lahko vzameš mojo dušo in telo.»

Vrag je bil zvitejši nego grof. Zarezal se je in dejal: «Bodi!»

Grof je odprl steklenico. Vrag je poskočil, švignil skozi lino, zasmrdelo je poblisknilo je za njm.

Veseli Menin je odprl smrti vrata. Vstopila je. «Počakaj», ji je dejal, «da zmolim kratko molitvico.»

Smrt je rekla: «Podvizaj se!»

In grof je izrekel besede: «Agla, alfa, afra.»

Božja poslanka je poskočila, postala majhna ko kobilica, že je bila v steklenici. Režala se je in klicala: «Zatakni steklenico, grof Menin!»

Menin je iskal zamašek, ni ga bilo. Vrag ga je bil odnesel s seboj. Ubogi grešnik je skakal po eni nogi in se kopal v znoju. «Hudič me je prevaril», je zavpil.

Smrt pa je skočila iz steklenice, zamahnila s koso. Grof se je zvrnil brez glasu na tla.

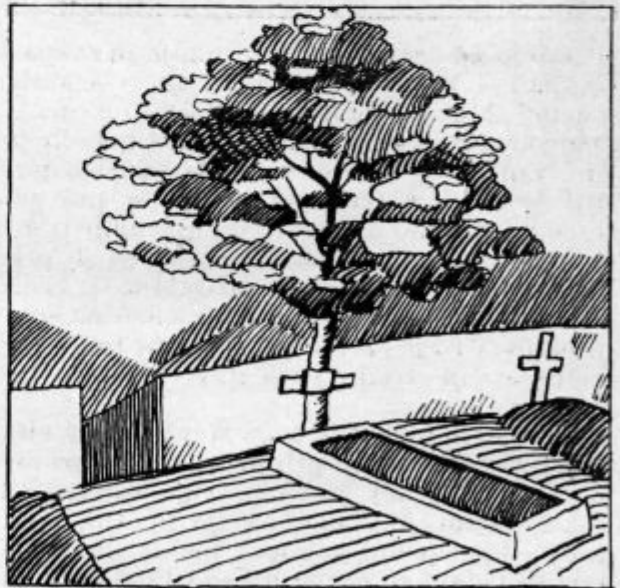
Zjutraj so ga dobili služabniki mrtvega. Položili so ga v krsto. Ker je začel hudo smrdeti, so mu takoj pripravili pogreb. Štirje tlačani so nesli krsto, sredi poti so se neznanu začudili. Krsta je postala nenadoma lahka, kakor da je prazna. Ropotalo je v nji.

Spogledali so se, položili krsto na tla. Odprli so jo. Grofa ni bilo v nji. Ostala je samo obleka in škornji, ki so ropotali. Telo je bil vzel vrag, kakor je stalo v pogodbi. Pogrebce je popadla taka groza, da so pustili krsto sredi poti in se razbežali.

Tedaj so se bile sesule tudi Podbregarjeve kosti. Pobrali so jih v rjuho in jih pokopali pri cerkvi.

Na mestu, kjer so bili pustili prazno grofovo krsto, so tlačani postavili znamenje. Na njem je bil naslikan hudič, ki nese na hrbtu Menina.

Čarovnik Metod je bil izginil po svetu. Opustil je čarovnije in živel kot godec še dolgo vrsto let.



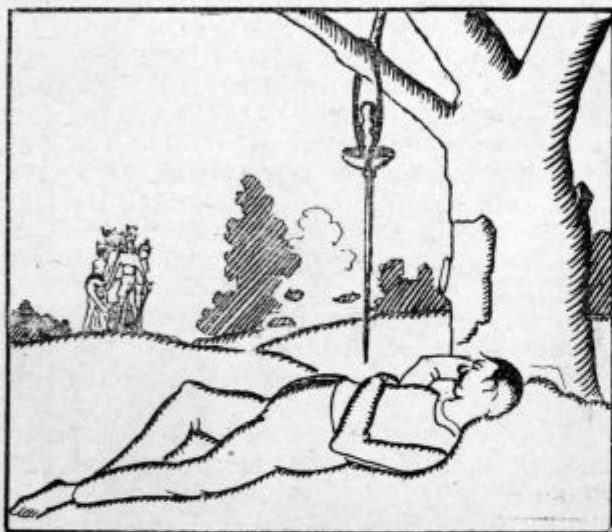
Na Podbregarjevem grobu je zrasel bezeg. Njegovo cvetje je dišalo ko rože. Pastirji so izrezljali iz bezgovih palic piščalke, ki so piskale pripovedko o grofu... Eno izmed tistih piščalk je slišal tudi moj ded. Ta mi je povedal, kar sem zapisal.

Pogumni Mevžek

Kavkaška pravljica.

Živel je človek, ki se je imenoval Mevžek. Bil je tako boječ, da se je bal iti iz hiše. Če mu je muha letela mimo, se je skrtil pod posteljo. Nekoč ga je bolel trebuh, zato je moral iti od doma, ni pa pozabil vzeti meča s seboj. Z njim je mahal po zraku in zadel tri muhe. To ga je navdalo s takim ponosom, da je napisal na svoje orožje: «To je Mevžkova sablja s katero je šestdeset in trem pasjeglavcem odsekal glave.» Nato si je opasal sabljo, si naložil vrečo moke in se odpravil na pot.

Če je potoval dolgo ali ne, kdo ve? Šel je in šel, našel v neki zaseki hruškovo drevo, postal, zakopal vrečo moke v zemljo, obe-



sil sabljo na drevo, legel na zemljo in zaspal. Na mah — kot bi bili zrasli iz tal — je stalo sedem bratov pasjeglavcev nedaleč od njega. Pogovarjali so se, kdo more biti tujec, ki je vdrl v njihovo deželo, v kateri, morajo pustiti še ptiči, ki čez njo letijo, po ene peresce za colnino a živali po en krempelj ali po eno kopito. Najmlajši od njih se je prikradel do spečega, si ogledal sabljo, se vrnil do bratov in jim povedal, da je videl na sablji napis: «To je Mevžkova sablja, s katero je šestdeset in trem pasjeglavcem odsekal glave.»

V tistem trenutku se je Mevžek prebudil. Videl je, kako se mu približuje sedem bratov in mu pravi, naj pokaže svoje spretnosti. Pokazal jim je dolgo sabljo in stopil na mesto, kjer je bil zakopal moko, da se je dvignil bel oblak okrog njega. «Poglejte me! Tak sem če stopim na zemljo, se dvigne v gostih oblakih prah», je dejal. Tedaj so ga prosili pasjeglavci, naj ostane pri njih, ki niso še nikoli videli takega človeka kot je on, dobil bo njihovo sestro za ženo, za doto pa polovico vsega, kar imajo. Mevžek se jim

ni upal upirati, šel je z njimi. Sezidali so mu hišo in mu dali sestro za ženo. Tako je živel s pasjeglavci.

Čez nekaj časa se je pojavila v gozdu grozna žival, ki je prihajala zdaj zdaj v vas in žrla ljudi. Pasjeglavci so sklenili, da pojdejo nad zver in so povabili tudi Mevžka, naj gre z njimi. Temu pa lov ni bil nič kaj po volji in sluga se je vrnil s sporočilom, da se Mevžku ne ljubi iz hiše. Toda njegova žena ga je prisilila k temu. Zapodila ga je iz hiše. Mevžek je zbežal v gozd in splezal na veliko hruško, da bi se skrtil. K nesreči je navadno prenočevala grozna žival prav pod tem drevesom. Pasjeglavci so mislili, da je Mevžek odšel že sam na lov, zato so se napatili za njim še oni, naleteli so na grozno žival in jo ranili. Zver je bežala naravnost na ležišče pod drevesom, na katerem je še vedno čepel Mevžek. Ta se je od strahu onesvestil, padel živali na hrbet, se znova



zavedel in se tesno zgrabil za njene kocine. Žival se je prestrašila prav tako ko Mevžek, in bežala naravnost v vas pasjeglavcev. Ti so zgrabili za puške in jo ustrelili. Mevžek pa se je delal, kakor da je nejevoljen radi tega in je dejal: «Zakaj ste mi zver usmrtili? Ali bi ne bilo boljše da bi gledali, kako jo bom ukrotil?» In pasjeglavci so verjeli, da govori resnico.

Kmalu nato je prišla sovražna vojska in se hotela bojevati s pasjeglavci. Ti so znova poslali po Mevžka, toda sel se je tudi zdaj vrnil z neugodnim sporočilom. Mevžkova žena pa je vzela dolgo palico in spodila moža od hiše. Ta je šel h konjski čredi pasjeglavcev da bi si izbral najkrotkejšega konja in z njim pobegnil. Toda nobeden se mu ni hotel približati, vsi so ga odbijali s kopiti. Slednjič je našel staro kobilo, ki se ni ganila. «Ta je zame», je dejal Mevžek, zajahal kljuse in odjezdil, a ne v smer, iz katere je imel priti sovražnik. Ko so pasjeglavci o tem

slišali, so si mislili, to je tako kot pri lovu na grozno zver. Kadar bo sila, že pride. V zaupanju vanj so zgrabili sovražnika. Ko je Mevžkova kobila slišala streljanje, je bila kot izpremenjena. Obrnila se je ko blisk in letela z vso naglico v smer, iz katerega je prihajalo pokanje. Mevžek je ni mogel več brzdati. V svojem strahu je zgrabil za veje veike platane, toda kobila je letela s tako

močjo, da je drevo s koreninami vred ostalo v Mevžkovih rokah. Žival je letela v sredo sovražne vojske in jo pomandrala s svojimi kopiti. Kar je bilo vojakov ostalo, jih je potkel Mevžek s svojo platano. Ko je bilo vse končano, so zgrabili pasjeglavci kobilo za uzdo in peljali Mevžka med zmagoslavnim petjem domov. Izvolili so ga za svojega poglavarja. Še dandanes živi med njimi.

Otroci prosijo

F an Žgur.

Krivo hodim, prosim, prosim,
coklje trgam, malho nosim.

Če boš kruha dal,
boš pri Bogu spal,
če boš ništro dal,
boš pri kači spal,
iz rešeta jedel
grdo sitnost predel,
pajčevino tkal,
v petih dolgih letih
se za bob zredil

Krivo hodim, prosim, prosim,
coklje trgam, malho nosim.



Raznoterosti

Po raznih virih sestavil T. B.

Vse bele mačke z rdečimi očmi so gluhe. Vse trobarvne mačke so samice — Februar leta 1866. je bil najbolj nenavaden mesec svetovne zgodovine. Bil je brez ščipa. zato sta pa imela januar in marec po dva ščipa. To se zgodi zopet čez 2.500.000 let — 526.315.789.473.684.210 je tako zvano večno število. Pomnoži ga s katerim koli številom, vedno se pojavi gorenje število — Kolibri, najmanjša med pticami, leta lahko tudi ritenski — Sultan Mulay, vladar Maroka (l. 1727.) je imel najštevilnejšo družino vseh dob. Imel je namreč 83 bratov, 124 sester, 200 žen in 889 otrok — Najtežji plin je zvezdni plin na pred kratkim odkritem spremljevalcu Sirija. Ako bi napolnil z njim škatlico za vžigalice, bi tehtala nad 1000 kg. — V Pietersburgu (Južna Afrika) živi možicelj, «mali Petružek» imenovan, ki ne meri več ko 80 cm. a ima vključ svoji nizkoti 10 žen in 37 otrok — V Obernmergau-u (kraju na Severnem Bavarskem, znanem po pasijonskih igrah) izdelujejo sir z najdaljšim imenom. Sir se namreč imenuje: Oberammergauerpassionsfestspielealpenkräuter-klosterdelikatessfrühstückskäse — Anglež Lawrence je prebral vseh 50.000 knjig oksfordskega vseučilišča — Sasil Hadyn v Ameriki se je zaobljubil, da ne zapusti svoje hiše, če bo izvoljen Lincoln za predsednika. Lincoln je bil izvoljen in Hady je preživel v prostovoljnem ujetništvu celih 48 let in sicer od 1. 1860. do 1908. — Kače slišijo z jezikom — Japonec Istickuki je spisal celo sv. pismo na 52 cm visok in 78 cm širok košček papirja — Angleška kraljica Zofija ni videla v vsem svojem življenju Anglije — Sedemletni Charles Worth v Staffordshire-ju na Angleškem je umrl z znaki starosti. Ko se je rodil, je bil izredno razvit. V četrtem letu mu je že zrasla lepa polna brada. V šestem se mu je obraz zgrbančil, lasje in brada

so osiveli, deček je hodil počasi ko kak starček — Adam, prvi človek na svetu, ima samo en spomenik na vsem svetu. Postavljen je v spomin njegovih nevinljivih zaslug za človeštvo v Baltimore-ju (Zedinjene države Sev. Amerike) — Felahi, poljedelci v Egiptu, ne umijejo svojih otrok pred njihovim šestim letom — Solnce je zemlji najbliže pozimi in najbolj oddaljeno poleti — V pokrajini Mesopotaniji med rekama Evfratom in Tigrisom ne rase jablan — Na poskuševališčni farmi vseučilišča v Saskatchewanu (Zapadna Kanada) živi kokoš pasme Plymouth-Rock, ki je zlegla v enem letu t. j. v 365ih zaporednih dneh 358 jajc, dovolila si je torej samo sedem dni počitka — Angleži pišejo največ pisem. Svetovno poštno društvo je izračunalo, da pride v enem letu na vsakega Angleža 81, Američana 69, Nemca 67 pisem; najbolj len za pisma je Portugizec z 19 pismi na leto — Najbolj požrešna žival je pajk. Ako bi hotel človek sorazmerno toliko snesti, bi moral zaužiti za zajutrak enega celega vola, prav toliko za kosilo, za južino šest kostrunov in za večerjo dva vola, osem ovac in štiri prašiče. A tudi v stradanju je pajk mojster. Živi lahko do sedem mesecev brez hrane — Naša zemlja postaja vsako leto težja in sicer se njena teža zviša od leta do leta za 70.000 kg to pa radi nanjo padajočih izpodnebnikov — Hijena, čeprav ni velika zver, lahko vleče osla za seboj — Žaba ne pije vode, marveč jo vsrkava skozi kožo — V Avstraliji imajo oblaki tudi zeleno barvo — Polenovka samica znesne devet milijonov iker na leto — «Wiener Hofzeitung» se je imenoval list, ki je izhajal skozi tri sto let le v treh odtiskih — Bruselj se ponaša z ulico z najdaljšim imenom. Ulica se imenuje: Hetongeshelderdenokkernooijestratje —

O PRISTOJBINAH

S kr. dekretom 30/12. 1923. št. 3269. so se spremeni-
le pri nas s 1. julijem 1923. registracijske pristojbine
starih provinc. Te pristojbine se plačujejo počeniši z na-
vedenim dnevom pri registracijskih urad'h (Ufficio di
registro), ki so se ustanovili pri nas 1. julija 1923. in
uradujejo za kolkovine in pristojbine.

S kr. dekretom 30./12. 1923 št. 3269, so se spremeni-
le nekatere določbe glede goriomenjenih pristojbin.
Nov kr. odlok z dne 12. avg. 1927, št. 1463 je pa uvedel
nekatero olajšave pristojbin.

Spisi v javni in privatni obliki, civilni in trgovski,
sodni in izvensodni, ki vsebujejo prenos lastninske, užitne
in zastavne pravice do nepremičnin in premičnin, so
podvrženi registracijskim pristojbinam, ki so koj plač-
ljive.

Tudi ustne pogodbe, tičeče se najemnin in zakupn'ne
so podvržene registracijskim pristojbinam.

Važno je vedeti, da dobe ti spisi pravno moč še le
po registraciji.

Spise, podvržene tem pristojbinam, ki niso prijav-
ljeni registracijskemu uradu, sodnja odklanja. Radi tega
se mora vsaka taka listina registrirati pri dotičnem
uradu v teku 20 dni po podpisu, da se izognemo kazni
in drugim posledicam.

Listine se predložijo registracijskemu uradu v iz-
virniku, pisanem na kolkovanem papirju za 5 L in na po-
verjenem prepisu na kolkovanem papirju za 3 L.

Prepis ostane uradu, izvirnik s potrdilom plačila
pristojbin dobi stranka.

Listine podvržene registraciji so:

Kupnoprodajne pogodbe, darilne pogodbe, menjalne
pogodbe, preživninske pogodbe, ženitne pogodbe, za-
družne pogodbe, najemne (nakupne) pogodbe, pobotnice,
ki se nanašajo na zadolžnice in druge listine, razsodbe,
vknjižbe i dr.

Registracijske pristojbine so progresivne, sorazmerne
(proporcionalne), postopne ali stalne.

Podlaga odmere teh pristojbin je cena ali vrednost
pravnega posla.

Registracijske pristojbine so sledeče:

A) za kupne pogodbe:	
a) od kupne cene (vrednosti) nepremičnine od 200 L	4%
b) od kupne vrednosti nepremičnine od 200 do 400 L	5.20%
c) od kupne cene (vrednosti) nepremičnin nad 400 L dalje	6%
č) če se kupljene nepremičnine spet prodajo v teku treh let, znaša pristojbina pod a) b) c) eno četrtnino manj.	
Dovoljeno je plačati polovico pristojbine pri registraciji, polovico pa šele v šestih mesecih.	
Za kupne pogodbe glede novih stavb veljajo olajšave. (Čl. 11. zakona 13. 4. 1911., št. 509.)	
d) od kupne cene (vrednosti) premičnin	4%
e) odkupne cene (vrednosti) živine in polj- skih pridelkov	1%
f) od kupne cene (vrednosti) za navadne predmete med trgovci	½%
g) od kupne cene za razkošne predmete med trgovci	2%
h) od kupne cene za šumeča vina, mineral- no vodo v steklenicah, medicinalne specialitete in dišave med trgovci	3%

B) Za darilne pogodbe, sklenjene med bliž-
njimi sorodniki in med drugimi osebami velja de-

kr. dekret od 20. avg. 1923, št. 1802 oziroma dekret
1. 5. 1930.

C) Za najemne (zakupne) pogodbe	½%
č) Za zadolžnice	1.30%
D) Za pobotnice nanašajoče se na zadolžnice in druge listine	½%
E) Za pobotnice posebej izdane, ki se nana- šajo na kupno-pogodbene cene	0.30%

**Pristojbine za zemljiško-knjižne vpise zna-
šajo:**

1. za vpis lastninske pravice za vsakih 100 L (ta pristojbina ni všteta pod A) a, b, c.	0.75%
2. za vpis zastavne pravice:	
a) na prvih 10.00 L, za vsakih 100 L	1%
b) za vsak višji znesek, za vsakih 100 L	1%

Kolkovinē.

S kr. odlokom z dne 18. marca 1923. št. 550. so bile
odpravljene kolkovne pristojbine, uvedene s kr. dekre-
tom 16. junja 1921. št. 795 na razkošne predmete, na
dragulje in dragocenosti, na proizvajanje razkošnih tkan-
nin in rokavic in namesto teh so stopile v veljavo s 1.
aprila 1923. znižane kolkovne pristojbine. Te pristoj-
bine so se spremenile s kr. odlokom od 30. dec. 1924.,
št. 3273 in v teku so še druge spremembe.

Tej pristojbini je podvržena vsaka kupčija (prenos-
scambio) blaga in predmetov med obrtniki, trgovci itd.

Računi (fakture) se morajo napraviti v dveh izvo-
dih, drugi izvod lahko nadomesti vpis v knjigi, ki mora
biti zaznamovan s tekočimi številkami. Prepise fakture
treba hraniti 5 let in zaznamovati s tekočimi številkami.

Vse kolkovine plača kupec.

Pristojbine se plačajo s kolki, ki obstojijo iz dveh
delov. Izdajatelj računa prilepi del kolka, ki nosi kra-
ljevo podobo, na račun (fakturo), namenjen kupcu, drugi
del pa se prilepi na prepis fakture ali v knjigo «prima
nota» zraven dotičnega vpisa.

Kolki se razveljavijo s prebodom ali pa, da se pre-
piše na oba dela kolka s črnilom datum dneva izdaja
ali pa, če se datum pritisne z mastnim črnilom.

Za kupčijo (prenos — scambio) najnujnejših živ-
ljenskih potrebščin, kakor pšenice, turšice, ječmena,
riža, moka, kruha, navadne testenine, zelenjave, suhe
in konzervirane, sadja svežega in kuhega, paradižne
konserve, mesa (svežega, mrzlega in v zabojčkih),
mesnega ekstrakta, kondenzirane juhe (tekoče ali v
kockah), zabele za juhe, rib, jajc, mleka, masla, skute,
sira, prekajenine, slanine, prašičje in druge jedilne ma-
sti, oljčnega in drugega jedilnega olja, oljk, oljnatih se-
men, kisa (ne v steklenicah), sladkorja in melase, kave,
kuriva (tudi petroleja in bencina), pralnega mila, luga
vode za proizvajanje sile in pitne vode in predmetov
državnega monopola med trgovci in obrtniki je treba
kolkovati račune (fakture) kakor sledi:

Nad 1 do 100 lir	L 0.10
Nad 100 do 1000 lir	L 0.50
Nad 1000 lir dalje	L 1.—

Kr. dekret 30. dec. 1923. št. 3268: Fakture, račune,
izdane od trgovcev in obrtnikov za prodano blago kon-
sumentom in navadne pobotnice, ki se nanašajo na
zadolžnice, razsodbe in druge obvezne listine, kakor
tudi pobotnice, note, račune med zasebniki (privatniki),
zasebniki in trgovci, med trgovci in zasebniki je treba
kolkovati z navadnimi kolki kakor sledi:

POŠTNE PRISTOJBINE

Do Nad	L.	1.-	do	L.	100	L.	0.10
"	"	100.01	"	"	1000	"	0.50
"	"	1000.01	"	"	3000	"	1.-
"	"	5000.01	"	"	6000	"	2.-
"	"	6000.01	"	"	10000	"	3.-
"	"	10000.01	"	"	15000	"	4.-
"	"	13000.01	"	"	16000	"	5.-
"	"	16000.01	"	"	20000	"	6.-
"	"	20000.01	"	"	23000	"	7.-
"	"	23000.01	"	"	26000	"	8.-
"	"	26000.01	"	"	30000	"	9.-
"	"	30000.01	"	"	33000	"	10.-
"	"	33000.01	"	"	36000	"	11.-
"	"	36000.01	"	"	40000	"	12.-
"	"	40000.01	"	"	43000	"	13.-
"	"	43000.01	"	"	46000	"	14.-
"	"	46000.01	"	"	50000	"	15.-
"	"	50000.01	"	"	53000	"	16.-
"	"	53000.01	"	"	56000	"	17.-
"	"	56000.01	"	"	60000	"	18.-
"	"	60000.01	"	"	63000	"	19.-
"	"	63000.01	"	"	66000	"	20.-
"	"	66000.01	"	"	70000	"	21.-
"	"	70000.01	"	"	73000	"	22.-
"	"	73000.01	"	"	76000	"	23.-
"	"	76000.01	"	"	80000	"	24.-
"	"	80000.01	"	"	83000	"	25.-
"	"	83000.01	"	"	86000	"	25.-

i. t. d. do 200.000 L. za vsakih 1000 ali odlomke 1000 L. — 30 st. Odlomki pod 1 liro pristojbine se zaokrožijo na 1 liro. — Za zneske nad 200.000 L. ali nedoločene vrste znaša kolek 60 lir.

Kolki so navadni in se prepisejo kakor do sedaj.

Trgovske knjige: hranilne knjižice, dnevnik, inventar, knjige za prepise pisem in knjige knjigovodstva je treba predložiti registrskemu uradu, da prepečati pripljene kolke preden se začnejo knjige rabiti.

LESTVICA

pristojbin (kolkov) za menice, plačljive v kraljestvu v teku enega meseca, štirih, šestih mesecev in po šestem mesecu (kr. dekret 30. dec. 1924. št. 3268. spremenjen po kr. odloku 10. avg. 1927. št. 1463 ozir. 17. marca 1930 št. 142.

Menična svota do lir	MENICA PLAČLJIVA			
	v teku enega meseca	v teku štirih mesecev	v teku šestih mesecev	po v č ko šestih mesecih: kolek pri mnicah in bianco
200	0'60	0'30	0'50	0'90
400	0'60	0'50	0'90	1'70
600	0'60	0'70	1'30	2'50
800	0'60	0'90	1'70	3'30
1000	0'60	1'10	2'10	4'10
2000	1'10	2'10	4'10	8'10
3000	1'60	3'10	6'10	12'10
4000	2'10	4'10	8'10	16'10
5000	2'60	5'10	10'10	20'10
6000	3'10	6'10	12'10	24'10
7000	3'60	7'10	14'10	28'10
8000	4'10	8'10	16'10	32'10
9000	4'60	9'10	18'10	36'10
10000	5'10	10'10	20'10	40'10

Iz lestvice je razvidno, da je treba plačati vsak nadaljnji tisoč lir 50 stotink več, ko gre za menico, ki zapade v enem mesecu, 1 liro več, ako je treba menico plačati po preteku štirih mesecev, 2 liri več, ako znaša doba zapadlosti šest mesecev ter 4 lire več, ako moraš menico plačati po več ko šestih mesecih ali če gre za menico «in bianco».

VLOGE.

Prošnje naslovljene na upravne oblasti, je treba pisati na kolkovno polo za 2 L; one, naslovljene na ministarstva pa na kolkovno polo za 3 L.

Franc Sirk, davčni upravitelj v pok.

	V Italiji in kolonij.	V inozemstvu
1. Navadna pisma ali zalepke v notranjem prometu Italije za vsakih 15 g ali vlomek (najvišja teža 2 kg) a) v kraju samem	0.25	
b) iz kraja v kraj	0.50	
c) aktivno služečim vojakom (častniki in podčastniki izvezeti) do 15 g	0.25	
d) v inozemstvo (Nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo za prvih 20 g ali vlomek	0.80	1.00
e) V Vatikansko mesto, za prvih 20 g za nadaljnih 20 g ali vlomek	0.50	
f) za drugo inozemstvo		1.25
g) za vse inozemstvo vsakih nadaljnih 20 g ali vlomek		0.75
2. Dopisnice uradne ali tudi zasebne v kraju samem ali naslovljene služečim vojakom (častniki in podčastniki izvezeti)	0.15	
Iz kraja v kraj	0.30	0.75
V inozemstvo (Nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo		0.60
V Vatikansko mesto	0.50	
3. Dopisnice uradne s plačanim odgovorom v kraju	0.30	
Iz kraja v kraj	0.60	1.50
4. Razglednice: a) s samim podpisom in datumom	0.10	0.25
b) s petimi voščilnimi besedami	0.20	0.25
jednako, v Vatikansko mesto	0.20	
c) z dopisi iz kraja v kraj	0.30	0.75
d) z dopisi v Nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo		0.60
e) z dopisi v kraju samem, oziroma vojakom (kakor zgoraj)	0.15	
5. Posetnice s kvečjemu 5 voščilnimi besedami (tudi v kraju)	0.20	0.25
6. Obvestila: rojstva, smrti poroke in slična	0.15	0.25
7. Trgovski računi brez dopisov in le posamezni do 15 g	0.25	0.25
8. Rokopisi v obliki pisma 45×45 in valja 10×75 cm, katerim lahko priložimo pismo, ki se nanaša na rokopis a) do 200 g	0.60	
b) za vsakih nadaljnih 50 g ali vlomek, do 2 kg	0.20	
c) v Vatikansko mesto, do 200 g	1.00	
za vsakih nadaljnih 50 g	0.50	1.25
d) v inozemstvo za prvih 250 g		
e) v inozemstvo za vsakih nadaljnih 50 g ali vlomek do 2 kg	0.10	0.25
v Vatikansko mesto	0.20	
9. Navadne tiskovine za vsakih 50 g ali vlomek do 2 kg	0.20	0.25
V vatikansko mesto	0.20	
Navadne tiskovine, ki presegaajo 25 cm v dolžini ali širini, doplačajo		0.10
Navadne tiskovine, ki presegaajo 45×45 ali 10×75, se izključijo		
10. Bukvarski listi (naročila knjig v komisiji)	0.03	
11. Perijodične tiskovine (časopisi in druge) potom Conto corrente		
a) dnevnik do 50 g	0.008	
b) dnevnik do 25 g	0.004	
c) časopisi ki izhajajo vsaj vsakih 15 dni do 50 g	0.011	
d) časopisi, ki izhajajo vsaj vsakih 15 dni do 100 g	0.002	
e) časopisi, ki izhajajo vsaj mesečno do 50 g	0.014	



	V Italiji in kolon.	V ino- zemstvo		V Italiji in kolon.	V ino- zemstvo
f) časopisi, ki izhajajo vsaj mesečno za vsakih nadaljnih 50 g	0.009		b) za vsak kilometer ali razliko istega, ki presega 500 m	0.60	
g) trgovski katalogi in druge listine, ki izhajajo polletno do 50 g	0.048		c) za dostavljanje po noči ali ob slabem vremenu se povišajo te pristojbine do 100%.		
h) trgovski katalogi in druge listine, za nadaljnih 50 g do 2 kg	0.018		19. Poštne povratnice (Ricevute di ritorno) v Vatikansko mesto	0.50	1.25
i) računski izvlečki uprav časopisov	0.10		20. Poštno ležetje (fermo-posta) naslovljena pisma (izvzemši ekspresna) doplačajo	0.15	
j) za perijodične tiskovine (časopise), poslane od izdajateljev ali knjigarn v Jugoslavijo, za vsakih 50 g ali vlomek	0.10		Ako ni plačal odpošiljatelj te pristojbine, plača naslovljenec (tudi za pisma iz inozemstva)	0.25	0.25
12. Zavoji s knjigami do 700g odposlani iz založbe oziroma knjigarne:			Poštno ležetje pisma se morajo nasloviti s polnim imenom in priimkom in se izročijo samo odraslim nad 18. leti.		
a) za vsakih 50 g ali vlomek	0.075		21. Povzetna pristojbina (diritto di assegno) pri vzorcih le do 15 lir, pri drugih pošiljkah do 1000 lir kakor pri priporočenih z doplačilom	0.50	
b) priporočanje takih pošiljatev	0.30		v inozemstvo poleg pristojbine 1.— še za vsakih lir 100 ali vlomek povzete svote		0.50
c) odškodnina za priporočene, izgubljene pošiljatev	7.50		v Vatikansko mesto	0.80	
d) poštno potrdilo za nepriporočene pošiljatev	0.10	0.95	22. Zavarovanje (assicurazione) denarnih pisem, poleg pristojbine priporočenih, še zavarovalnino:		
e) za knjige poslane od izdajateljev ali knjigarn v Avstrijo, Ogersko ali Jugoslavijo, za vsakih 50 g ali vlomek do največ 3 kg		0.20	a) za prvih 200 lir ali vlomek	8.80	
13. Pisma z vzbočenimi pikastimi črkami za slepce:			b) za vsakih nad. 100 lir ali vlomek. Doplačilo proti višji sili znaša:	0.50	
a) za vsak kg (največ 4 kg)	0.02		c) za prvih 200 lir ali vlomek	0.50	
b) priporočanje istih	0.10		d) za nadaljnih 100 lir	0.25	
c) odškodnina za priporočeno, izgubljeno pošiljatev	5.00	0.05	V inozemstvo: poleg pristojbine za priporočanje:		
d) inozemstvo za vsakih 500 g do 3 kg			e) v Vatikansko mesto do L. 200	1.25	
14. Vzorci brezvrednostni:			za vsakih nadaljnih lir 100	0.50	
a) do 100 g	0.35	0.50	e) za vsakih 300 lir ali vlomek		1.85
b) vsakih nadaljnih 50 g	0.15	0.25	f) zavojčki z navedeno vrednostjo (scatoletta con valore dichiarato) poleg pristojbine za navadne, priporočene in zavarovane pošiljke do 250 g.		5.00
c) v Vatikansko mesto do 100 g	0.60		g) isto a za nadaljnih 50 g ali vlomek		1.00
vsakih nadaljnih 100 g	0.50		h) za zavojčke z navedeno vrednostjo iz inozemstva — za manipulacijo carinarne		2.50
Teža vzorcev v Italiji je dovoljena do 350 g, a v inozemstvo do 500 g.			23. Pnevmatična pošta za pisma do 15 g in dopisnice še	0.15	
15. Vzorci z zdravili, odposlani po proizvajateljih in naslovljeni zdravnikom, klinikam, bolnišnicam ali zdraviliščem do teže 500 g:			Pnevmatična pošta za pisma do 30 g (poleg navadne) še	0.35	
a) za prvih 100 g	0.25		24. Kreditni računi (conti di credito) provizija za vsakih 100 lir ali vlomek (za inkaso)	5.00	
b) za vsakih nadaljnih 50 g	0.10		25. Poštni predalčki, mesečna pristojbina za:		
c) priporočanje istih	0.30		a) odprte predalčke (v notranj. urada)	6.00	
d) odškodnina izgubljenih priporočenih pošiljatev	7.50		b) zaprte predalčke z ključem male	8.00	
16. Poštno naročanje časopisov (v inozemstvo) za vsak časopis (lahko več izvodov) poleg naročnine še	1.00	3.00	c) zaprte predalčke z ključem srednje	12.00	
17. a) Priporočanje — (Raccomandazione) poštinih pošiljatev stane poleg navadne pristojbine še	1.25	1.50	d) zaprte predalčke z ključem velike	16.00	
b) v Vatikansko mesto	1.25		Pripomba: Za uporabo zaprtega predalčka vplačati se mora kavcija (ki se vrne po uporabi)	40.00	
c) odškodnina izgubljenih priporočenih pošiljatev	25.00	125.0	26. Legalizacija listin, katero oskrbi pošta. Poleg navadne pristojbine in priporočanja	1.00	
d) priporočanje dopisnic, tiskovin ali vzorcev	0.60	1.25	27. Poštne legitimacije stanejo	5.00	5.00
e) za perijodične tiskovine je dopuščen specialni Conto corrente za priporočanje istih po ministerijal. pooblastilu.			28. Plačilni nalogi za vnovčenje listin (menic) na račun drugih (riscossioni per conto di terzi) poleg navadne priporočene in zavarovane pristojbine:		
18. Ekspresne pošiljatev, doplačilo k zgoraj omenjenim	1.25	2.50	a) do 10 lir	0.25	
v Vatikansko mesto	2.00		b) do 200 lir	0.50	
Pripomba — pisma, ki so označena ekspresno, a niso znamkovana zadostno, pošiljajo in dostavljajo se kakor navadna. Za dostavljanje ekspresnih pisem izven dostavljalnega območja plača naslovljenec ali pošiljatelj v slučaju odklonitve dostavljanja še sledeče pristojbine za dolžino poti:			c) do 1000 lir	1.00	
a) za razdaljo do 500 m	0.30		d) za vsakih nadaljnih 1000 lir	1.00	
			a največ	5.00	

	V Italiji in kolon.	V ino- zemstvo
e) s protestom do 2000 lir poleg pro- testnih stroškov še	2.00	
f) če nad 2000 lir	5.00	
g) inozemstvo poleg drugih		1.50
29. Poštne nakaznice (vaglia postali), ki stanejo 10 st.		
za zneske do lir 25	0.40	
za zneske nad 25 lir 50	0.80	
za zneske nad 50 lir do lir 100	1.20	
za zneske nad 100 lir do lir 200	2.00	
za nadaljnjih vsakih 100 lir ali vlo- mek, nad 200 lir	0.50	
Nakaznice do 25 lir naslovljene moš- tvu vojaštva		0.20
30. Brzjavne nakaznice plačajo poleg na- vadne in brzjavne pristojbine še	0.50	
31. Poštne nakaznice v inozemstvo: pri- stojbina je sledeča:		
a) 50 st. za vsakih 100 lir vlomak istih poleg tega še stalna pristojbina za vsako nakaznico	0.50	1.50
b) Izvzete pa so države, ki so uredile pogodbenim potom pristojbino za nakaznice in sicer poleg stalne pri- stojbine 0.25 L, še za vsakih 25 lir ali vlomak istih 25 st. Te države so: Angleška, Irska, Kanada, Vzhodno angleška Indija, otok Malta, repu- blika Kostarika, Združene države Sev. Amerike in zvezo z Avstralijo.		
32. Brzjavne nakaznice v inozemstvo. Pristojbine kakor za navadne všteti pristojbino brzjavke besedila nakaz- nice v dotično državo.		
33. Obnovljenje poštne nakaznice (rinova- zione), katero je stranka izgubila ozi- roma, da je zapala. Poleg pristojbine za jednako nakaznico še doplačilo:		
a) do 10 lir	0.10	
b) do 100 lir	0.50	
c) do 1000 lir	0.50	
Te pristojbine so izvzete nakaznice do 25 lir, naslovljene vojaštvu po zni- žani pristojbini in one iz inozemstva		
34. Reklamacije , priporočenih in zavaro- vanih pisem, zavojev in nakaznic	0.40	2.50
35. Pismene zahteve za vrnitev ali spre- membo prvotnega naslova oddanih po- šiljatev , poleg poštних ali brzjavnih stroškov za to ureditev še doplačilo	0.60	2.50
36. Poštni zavoji ali paketi (pacchi postali) brez označbe vrednosti do 1 kg	2.50	
isto od 1 kg do 3 kg	5.00	
isto od 3 kg do 5 kg	7.50	
isto od 5 kg do 10 kg	12.50	
(propomba) zavoji nad 5 kg se pošil- ljajo v vse kraje kraljevine		
37. Zavoji s knjigami , odposlani iz založbe oziroma knjigarn do 1 kg	1.20	
nad 1 kg do 2 kg	2.00	
nad 2 kg do 3 kg	2.40	
nad 3 kg do 5 kg	3.60	
nad 5 kg do 10 kg	6.00	
38. Za zavoje z navedeno vrednostjo , ki morajo biti zapečateni, doplačilo k zgorajni pristojbini do 200 lir	1.00	
za vsakih nadaljnjih 100 lir ali vlomak	0.50	
39. Prazne posode , ki se vračajo za (olje, vino itd.)	5.00	
40. Pristojbina povzetja (pacchi con asse- gno)	0.60	
41. Zavoji izredne obsežnosti doplačajo 50% pristojbine		

	V Italiji in kolon.	V ino- zemstvo
42. Odškodnina navadnih (zgubljenih) za- vojev	25.50	
Poštni zavoji «silni» normalne obsež- nosti do 1 kg	7.50	
normalne obsežnosti do 3 kg	15.00	
normalne obsežnosti do 5 kg	22.50	
večje obsežnosti do 1 kg	10.00	
večje obsežnosti do 3 kg	20.00	
večje obsežnosti do 5 kg	30.00	

43. Poštni zavoji v inozemstvo:
posebno skrbno zaprti in zapečateni se sprejemajo
in pošiljajo v vse kraje sveta. Pristojbina istim je
odvisna od teže in števila držav skozi katere vozi
zavoj, dokler ne prispe do cilja. — Tako n. pr. pla-
čamo zavoje v teži do:

	1 kg	5 kg	10 kg
Vatikansko mesto	5.75	8.75	14.75
Avstrijo	8.25	11.25	17.25
Albanijo	9.25	13.75	22.75
Čehoslovaško	7.25	11.25	19.25
Nemčijo	8.75	13.75	23.75
Jugoslavijo	7. —	10.50	18.75
Francijo	7.25	11.25	19.25
Rumunijo	10. —	15. —	25. —
Špansko	10. —	15. —	—
Švico — Lichtenstein	6.25	10.75	17.75
Evr. Turčijo	11. —	16.50	28. —
Ogrsko	8.75	13.75	23.74
Angleško	12. —	20. —	32.75
Egipt	12.50	18.50	—

44. Brzjavke (telegrammi) naslovljene v kralje-
vino, S. Marino in otok Saseno — plačajo za
vsako besedo do 10 črk, čitljivo pisane:

	Lir.
a) navadne brzjavke do 10 besed	2. —
za vsako nadaljno besedo	0.25
b) silne brzjavke (telegramma urgente) tri- kratno pristojbino navadnih.	
c) jako silne brzjavke so dopuščene samo mej glavnimi mesti provinc ter plačajo petkratno pristojbino.	
d) brzjavke s plačanim odgovorom doplačajo pristojbino Cs. 50.	

V inozemstvo naslovljene brzjavke plačajo
pristojbino za besedo v zlati valuti in v raz-
lični odmeri, n. pr. za Vatikansko mesto Cs.
9, v Avstrijo Cs. 20, Albanijo Cs. 20, Čeho-
slovaško Cs. 28, Nemčijo Cs. 28, Jugoslavijo
Cs. 21, Francijo Cs. 22, Rumunijo Cs. 28,
Evropsko Rusijo Cs. 64, špansko Cs. 31, švico
Cs. 19, Evropsko Turčijo Cs. 56, Ogrsko Cs.
24.5, Angleško Cs. 30.5, i.t.d.

Tekoči račun (Conti correnti).

Poštno čekovni promet.

45. Za vplačila po poštni položnici pri poštah v glavnem mestu province — brezplačno. V drugih krajih:		
Za vplačila po poštni položnici do lir	50	0.15
za vplačila po poštni položnici do lir	100	0.20
za vplačila po poštni položnici do lir	500	0.40
za vplačila po poštni položnici do lir	1.000	0.60
za vplačila po poštni položnici do lir	5.000	1.00
za vplačila po poštni položnici do lir	10.000	2.00
in za vsakih nadaljnji lir 5.000 ali vlomak		1.00
do najvišje pristojbine		20.00
45. Za izplačila odpovedanih vsot pri poštah v glavnem mestu province brezplačno.		
45.a V drugih krajih:		
do lir	50	0.20
do lir	100	0.30
do lir	200	0.40

	Lir
do lir 300	0.50
do lir 400	0.60
do lir 500	0.70
do lir 1.000	0.90
in vsakih nadaljnjih 1.000 lir ali vlomok	0.25
do najviše pristojbine	25.00
46. Izplačila z bankoġiro se izplačajo brez vsake pristojbine.	
47. Računski izvlečki (izvzemši polletnega, ki je zastoni)	0.50
48. Prepis računov (za vsako stran)	1.00
49. Zračna pošta:	
Navadna in ekspresna pisma, ki se pošiljajo z zračno pošto, se morajo frankirati z navadno pristojbino in še:	
a) za pisma dopisnice in drugo za 15 g	0.50
b) za tiskovine, vzorce in rokopise za 50 g	0.80
Opozarja se, da ekspresna pisma v Turčijo niso dovoljena.	
Zračna pošta iz Italije v inozemstvo, za pisma, dopisnice, obvestila, račune, posetnice i. dr. za vsakih 20 gr ali vlomok	1.20
Za rokopise, tiskovine in vzorce, za vsakih 50 gr	2.00

Dodatne pristojbine za poštne pošiljatve po zraku in z avtomobili, odposlane iz Italije v Maroko in Irak, so sledeče:

	Lir
Za v Maroko, zračna služba Toulouse-Casablanca:	
do 10 gramov	1.20
nad 10 gramov do 20	2.00
nad 20 gramov do 50	2.50
nad 50 gramov do 100	3.50
nad 100 gramov za prvih 100 gramov	3.50
več lir 2.— za vsakih nadaljnjih 100 gramov ali preseġajoči odlomek,	
za v Irak, zračna služba Kairo-Bagdad: za vsakih 20 gramov ali odlomek 20 gramov	2.00
Po proġi Toulouse - Orano se bodo lahko pošiljala pisma tudi v Alġerijo. Pristojbine so sledeče:	
do 10 gramov	1.00
nad 10 gramov do 20	1.50
nad 20 gramov do 50	2.00
nad 50 gramov do 100	3.00
nad 100 gramov za prvih 100 gramov	3.00
več lir 2.— za vsakih nadaljnjih 100 gramov ali preseġajoči odlomek.	

Posiljatve, ki naj gredo z avtomobilom, morajo imeti na vidnem mestu pripombo: Par automobile Jafa-Bagdad.

Posiljatve, ki naj gredo dalje zračnim potom, pa pripombo po slučaju:

Par avion Toulouse-Casablanca.

Par avion Toulouse-Orano.

Par avion Caire-Bagdad.

50. Poštna hranilnica

prevzame vloge v poljubni višini. Obrestuje pa vloge le do lir 10.000.—. Obrestna mera znaša nekaj manj nego 3%. Vložne knjiġice poštne hranilnice se izdajo na ime vložnika, kateri edini razpolaga z vlogami ali pa se vpiše namesto imena vložnika; ta, ki se glasi (al portatore). V zadnjem slučaju dvigne oziroma vloži denar, kdor prinese knjiġico. Omenjeno bodi, da nagradi poštna uprava vsako leto nekaj vložnih knjiġic z dobitki od 100, 500, 1.000, 10.000 in tudi več lir, ki se letno ųrebajo po številkah vložnih knjiġic.

51. Poštne vrednostnice (buoni postali fruttiferi).

Take vrednostnice izdajajo vsi poštni uradi v kraljevstvu in kolonijah na ime imejtelja in sicer v zneskih po lir 100, 500 in 1.000. Teh vrednostnic pa ne moremo odstopiti drugim in to vsled dejstva, ker jih tudi sodnija ne more zapleniti. V slučaju zġube istih, napravi uprava duplikate. Te vrednostnice so tudi vsakega sedanjega in bodočega davka proste ter jih imejtelj vnoveči o poljubnem času pri poljubnem poštнем uradu.

Obresti teh vrednostnic so postopne in napredne, tako n. pr. je vrednostnica:

- od 100 lir izplačljiva po 1. letu v znesku lir 105.—
- od 100 lir izplačljiva po 5. letih v znesku lir 133.80
- od 100 lir izplačljiva po 10. letih v znesku lir 179.05
- od 100 lir izplačljiva po 15. letih v znesku lir 239.65
- od 100 lir izplačljiva po 20. letih v znesku lir 320.70

Isto sorazmerje velja tudi za vrednostnice po 500 in 1.000 lir.

Splošne pripombe k pristojbinam.

Pisemske pošiljatve kakor pisma, dopisnice, razglednice, posetnice, trgovski računi in rokopisi, ki so nezadostno ali neznamkovane, plačajo pri vročitvi dvojno pristojbino oziroma dvojni primanjkljaj. Izvzeti so le dopisi državnih uradov na zasebnike in pisma služečih vojakov svojcem, ako jih oddajo potom svoje komande; za taka pisma plačajo naslovljenci navadno pristojbino.

Vse tiskovine, tudi razglednice s samim podpisom, ki sploh niso znamkovane, se ne odpošljejo.

Iz inozemstva došle pošiljatve, ki so premalo ali nič znamkovane, plačajo dvakratni primanjkljaj, vendar najmanj 60 stot.

Časopisom in drugim pošiljatkam, ki plačajo nižje pristojbine, ne smemo prilagati ali pripisati nikakršnih sporočil, ker se take pošiljatve ne dostavijo naslovljencu, ampak finančni prokuraturi, ki kaznuje take prestopke z denarnimi globami oziroma zaporom.

Uradno dopisovanje občinskih uradov.

Na naslovni strani pisma mora biti čitljiv odtis uradnega pečata v ovalni obliki s sledečim besedilom: **R. R. Poste — Il Podestà del comune di — (S. Andrea).** V slučaju, da manjka omenjeni odtis, smatra pošta taka pisma za navadna, drugače pa imajo ųupanstva naslednje pristojbinske olajšave:

1. poštne proste so dopisnice ali pisma brez priloge pa odprta in iz kraja: dopisi na vse državne urade, ki se bavijo s plačili v račun erarja (Agenti Imposte Erariali) kakor: davkarije (agenti tasse del bollo), državno odvetništvo (avvocatura erariale), pošta, telegraf, telefon, kataster, sodnija (cancellieri giudiziarj), hipotečni zavodi, občinske kakor tudi društvene blagajne, inšpektorji in overovitelji uteġ in mer, finančni inšpektorji, gozdna uprava, carinski uradi (vsi Ricevitori), finančna intendantca, komisija priziva davkov in občinski uradi, vojaško in oroġniško poveljstvo (Comandanti, Distretti Militari e Carabinieri), državne zakladnice (Delegati Tesoro), prefekti in podprefekti, magistrati (tribunal, proro, prizivno sodišče, kasacijsko sodišče, pretura, državno pravdnništvo in sodnije), deželna volilna komisija, kvestorji (komisarji in vodje uradov javne varnosti), centralne državne administracije (ministrstvo), poveljstvo vojske in mornarice.

2. poštne proste so tudi dopisi s prilogami v zadevi osebne dohodarine in hišnega davka poslani odprti pod ovojem: s pristojnimi uradi, s statistično glavno direkcijo in z ųupanstvi.

3. polovico poštne pristojbine plačajo za vsa zaprta pisma, ki so naslovljena zġoraj omenjenim uradom izvzemši centralni državni administraciji, poveljstvu vojske in mornarice, komisiji priziva davkov, generalni direkciji statistike, ųupanstvom, obrtnim in trgovskim zbornicam izven okraja zbornice (za zaprta pisma tem uradom morajo plačati navadno poštno pristojbino).

5. za uradne brzojavke so prosti pristojbine le tedaj, ako župani uradujejo v oblasti javne varnosti v zadevi varnosti miru in v zdravstvenem pogledu. Vsi drugi uradni brzojavi plačajo navadne pristojbine, a se pošiljajo kakor državni brzojavi, ki plačajo.

4. v zadevi: nabora, statistike, civilnega in anagrafskega stanja plačajo tudi polovično pristojbino za po-

šiljatve tudi s prilogami, a odprte oziroma pod zavojem na: poveljstva vojske in mornarice, statistično glavno direkcijo in županstva.

Uradno dopisovanje šolskih vodstev je omejeno za brezplačno dopisovanje vodstev s svojimi didaktičnimi predstojniki, kateri edini smejo pošiljati morebitne dopise na šolska vodstva.

Sejmi v Julijski Krajini

Ajdovščina: 10. januarja, 10. februarja, 10. marca, 10. aprila, 10. maja, 25. maja, sv. Ivan (24. junija), 10. julija, 10. avgusta, 10. septembra, sv. Terezija (15. oktobra), 10. novembra in 10. decembra. Če je ta dan nedelja, se vrše sejmi in trgi dan pozneje. — **Avče:** nedelja po Mariji Snežnici (5. avgusta). — **Bazovica:** 20. dan vsakega meseca. — **Bistrica:** prvi ponedeljek po sv. Juriju (24. aprila), v juniju, po malem Šmarnu (8. septembra) in po sv. Martinu (11. novembra). Navadni trgi: 16. januarja, 16. marca, 16. maja, 16. julija, 16. septembra in 16. novembra. — **Bitinje:** sv. Ana (26. julija). — **Boljunec:** 24. dan vsakega meseca in 1. septembra. — **Bovec:** sv. Jožef (19. marca) in sv. Mihael (29. septembra). — **Breginj:** prvi četrtek v aprilu in oktobru. — **Brezovica:** 28. aprila, 3. julija in 17. oktobra. — **Buje v Istri:** nedelja po 17. januarju (sv. Antonu), vse kvaterne nedelje, veliki (15. avgusta) in mali (8. septembra) Šmaren. Navadni trgi vsak zadnji torek v mesecu. — **Buzet v Istri:** nedelja po 24. aprilu (sv. Juriju), po 13. juniju (sv. Antonu) in po 8. septembru (malem Šmarnu). — **Cerkno:** živinski sejmi: sredpostni ponedeljek, zadnji ponedeljek v maju, prvi ponedeljek v septembru in novembru. Ako je ta dan praznik, je sejem naslednji dan. Za mlade prašiče: vsaka nedelja in vsak praznik od 15. marca do konca maja. — **Cerovo:** 25. aprila, 16. maja, 26. junija, 12. julija in 16. avgusta. — **Cres:** Marija Snežnica (5. avgusta) tri dni. — **Čedad:** v februarju (dan se določi) konjski sejem, sv. Martin (11. novembra) za živino, vozove in konjsko opravilo. Drugo in zadnjo soboto v mesecu za živino, vsako soboto za blago. — **Čepovan:** 15. septembra. — **Červinjan:** ponedeljek po sv. Martinu (11. novembra). Trg vsak prvi četrtek v mesecu. — **Črniče:** prva nedelja po 15. juniju (sv. Vidu). — **Črni vrh:** sv. Jurij (24. aprila), nedelja po sv. Marjeti (13. julija), ponedeljek po malem Šmarnu (8. septembra), nedelja po sv. Martinu (11. novembra). — **Dekani:** 9. marca, 9. junija, 9. septembra in 9. decembra živinski sejmi. — **Devin:** 16. februarja, 16. maja, 24. junija (konjski sejem) in 16. novembra. Če te dneve nedelja, je sejem drugi dan. — **Divača:** 26. dan vsakega meseca. Če ta dan nedelja, je sejem drugi dan. — **Dolina (Doberdob):** 4. julija. — **Dol-Otlica:** prva nedelja v septembru. — **Dornbergl:** 15. septembra trgatveni sejem. — **Dutovlje:** sv. Blaž (3. februarja), vsak četrty dan v mesecu razen v februarju. Če ta dan praznik, sejem drugi dan. — **Goče:** sv. Andrej (30. novembra) kramarski in prašičji sejem. — **Gorica:** vsak drugi in zadnji četrtek v mesecu. Če ta dan praznik, je trg drugi dan. Sv. Hilarij (16. marca), en dan sv. Jernej (24. avgusta), en dan, ponedeljek po sv. Mihaelu (29. septembra) en dan in ponedeljek po sv. Andneju (30. novembra) osem dni. Če je 16. marca in 24. avgusta nedelja, je sejem dan pozneje. — **Gorjansko:** sv. Mohor (12. julija). — **Gradišče v Furlaniji:** sv. Boštjan (20. januarja), vsak drugi in zadnji torek v mesecu. — **Herpelje:** drugi dan v vsakem mesecu. — **Hrastovlje:** sv. Trije kralji (6. januarja). — **Idrija:** velikonočna sreda kramarski sejem, sv. Jernej Nepomučan (16. maja) kramarski in živinski sejem, sv. Terezija (15. oktobra) kramarski in živinski sejem, sv. Barbara (4. decembra) kramarski sejem in 21. decembra kramarski sejem. — **Ivanjigrad:** sv. Križ (14. septembra). — **Jelšane:** 1. aprila. — **Kanal:** sv. Jožef (19. marca) in ponedeljek pred 11. novembrom (sv. Martinom). — **Klana v Istri:** sv. Rok (16. avgusta), sv. Hijeronim (30. septembra). — **Kobarid:** 9. marca, sv. Anton (13. junija), 9. septembra in ponedeljek po zahvalnici (prva nedelja po vseh Svetih). — **Kojsko:**

ponedeljek po sv. Juriju (24. aprila), ponedeljek po posvečevanju cerkvā (tretja nedelja v oktobru). — **Komen:** sv. Jožef (19. marca) živinski in kramarski sejem, cvetna nedelja kramarski sejem, nedelja pred sv. Jurijem (24. aprila) in nedelja po sv. Martinu (11. novembra) živinski in kramarski sejem. — **Koper:** sredipostna nedelja, sv. Nazarij (19. junija) in sv. Matevž (21. septembra). — **Krimin:** sv. Janez (24. junija) dva dni, ponedeljek po prvi nedelji v septembru. Tržni dnevi vsak prvi petek v mesecu. — **Kubed v Istri:** drugi ponedeljek po roženvenski nedelji (prva nedelja v oktobru), ponedeljek po sv. Martinu. — **Labinj v Istri:** kvatre (pomladanske, poletne, jesenske in zimske), cvetna nedelja, sv. Peter (29. junija), prvo in tretjo nedeljo v mesecu navadni trgi. — **Log pod Mangartom:** prva nedelja v avgustu, sv. Štefan. — **Log pri Vipavi:** veliki Šmaren (15. avgusta) in mali Šmaren (8. septembra). — **Logaršče (Ponikve):** nedelja po sv. Lavrencu (10. avgusta). — **Lokev:** velikonočni ponedeljek in 9. novembra. — **Lokovec:** sv. Peter in Pavel (29. junija) in roženvenska nedelja (prva nedelja v oktobru). — **Lovran:** sv. Jurij (24. aprila) tri dni. — **Matenja vas:** sv. Janez (24. julija). — **Marezige v Istri:** 4. februarja, 4. maja, 4. avgusta in 4. novembra. — **Materija:** 14. dan vsakega meseca živinski in kramarski sejem. Če ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem naslednji delavni dan. — **Milje pri Tistu:** 26. junija, 7. oktobra tri dni. — **Moščenice:** 2. februarja in 29. novembra. — **Nabrežina:** 5. aprila, 17. septembra in 27. oktobra. — **Ogledj (Akvilleja):** velikonočni ponedeljek, sv. Mohor (12. junija) in ponedeljek po božiču. — **Opatija:** sv. Jakob (25. julija). — **Osp:** zadnja nedelja v juniju in prva nedelja v novembru. — **Pazin:** 10. aprila in 2. avgusta, prvi torek v mesecu razen v juliju in avgustu, ponedeljek po sv. Mihaelu (29. septembra). — **Pečine:** nedelja po sv. Mohorju (12. julija). — **Piran:** sv. Jurij (24. aprila) in 15. septembra po dva dni. — **Planina:** sv. Jurij (24. aprila), sv. Mohor (12. julija), sv. Rok (16. avgusta) in sv. Andrej (30. novembra). — **Podgrad:** osmega vsakega meseca, le v novembru 27. (sv. Andreja sejem). Ako ta dan praznik, sejem prvi delavnik po prazniku. — **Podraga:** nedelja po sv. Mohorju (12. julija) za kramarjio. — **Police (St. Viška gora):** vnebohod. — **Ponikve:** nedelja po obiskovanju Marije Device (2. julija). — **Poreč:** 21. novembra osem dni. — **Postojna:** prvi dan vsakega meseca, če ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem naslednji dan, ponedeljek po vnebohodu, sv. Jernej (24. avgusta), sv. Luka (18. oktobra, sv). Frančišek (3. decembra). — **Povir:** ponedeljek po sv. Antonu (13. junija), ponedeljek po sv. Francisku Ksav. (3. decembra). — **Prem:** ponedeljek po sv. Gregorju (12. marca), ponedeljek pred malim Šmarnom (8. septembra), ponedeljek po sv. Ursuli (21. oktobra). — **Prosek:** sv. Martin (11. novembra). Če ta dan nedelja, je sejem dan pozneje. — **Rakitna:** ponedeljek pred sv. Gregorjem (12. marca), četrtek po sv. Juriju (24. aprila), sv. Medard (8. junija), ponedeljek pred sv. Simonom in Judo (28. oktobra). — **Renče:** prvi ponedeljek v septembru. — **Ricmanje:** sv. Jožef (19. marca) dva dni. — **Ribenberg:** vse štiri kvaterne nedelje in nedelja po sv. Urhu (4. julija). — **Ročinj:** sv. Andrej (30. novembra). — **Rovinj v Istri:** sv. Evfemia (16. septembra), sv. Martin (11. novembra), oba sta kramarska sejma. — **Senožeče:** četrtek po binkoštih, ponedeljek po kvaterni nedelji v septembru. — **Sežana:** 12. in 22. vsakega meseca (živinski semenj). Ako je ta dan nedelja ali praznik, je sejem dan pozneje. 3. maja in 3. novembra. — **Slap pri Vipavi:** ponedeljek pred veliko nočjo, sv. Cecilija (22. no-

vembra) in sv. Lucija (13. decembra). — **Slivje**: 15. aprila in 26. septembra. — **Spodnja Idrija**: 17. marca, 3. maja, sv. Rok (16. avgusta), ponedeljek po nedelji sv. rožnega venca (prva nedelja v oktobru), sv. Martin (11. novembra). — **Sv. Anton pri Kopru**: ponedeljek po sv. Antonu (13. junija), 20. oktobra. — **Sveto pri Komnu**: sv. Tilih (1. septembra). — **Sv. Križ pri Ajdovščini**: živinski in kramarski sejmi: 5. februarja, ponedeljek po sv. Rešnjem Telesu, Porcijunkula (1. avgusta), Povišanje sv. Križa (14. septembra) in 5. novembra. Ako ta dan nedelja je sejem dan pozneje. Samo kramarski sejem: 1. avgusta in 26. decembra (božični sejem) dva dni. — **Sv. Lucija**: nedelja po sv. Valentinu (14. februarja), velikonočni ponedeljek, binškošni ponedeljek, nedelja po sv. Jakobu (25. julija), nedelja po sv. Simonu in Judi (28. oktobra) in sv. Lucija (13. decembra). — **Šmihel**: sv. Andrej (30. novembra). **Šmarje**: sv. Blaž (3. februarja), v tednu po jesenskih kvatrah, sv. Cecilija (22. novembra). — **Šmarje** (Koper): sv. Jurij (24. aprila) dva dni, mali Šmaren (8. septembra) dva dni. — **Štanjel**: 9. januarja, 21. februarja živinski in kramarski sejem, 21. maja, 30. junija, 22. avgusta in 21. oktobra živinski in kramarski sejem. Od nedelj se preloži živinski sejem na naslednji ponedeljek. — **Šturje**: 1. februarja, ponedeljek po beli nedelji, sreda po roženstveni nedelji (prva nedelja v oktobru). — **Št. Peter na Krasu**: sv. Peter (29. junija). Tržni dan je deseti dan vsakega meseca za živino in kramo. Ako ta dan nedelja ali praznik, je sejem drugi dan. — **Št. Vid pri Vipavi**: 14. marca, sv. Vid (15. junija). — **Št. Viška gora**:

sv. Jožef (19. marca), sv. Vid (15. junija). sv. Peter in Pavel (29. junija). — **Tolmin**: 23. aprila (Jurjev sejem), nedelja po sv. Rešnjem telesu, 21. septembra (Matevžev sejem). Ako 23. aprila in 21. septembra nedelja, je sejem drugi dan. — **Tomaj**: sv. Peter in Pavel (29. junija). — **Tomazevica** (Komen): mali Šmaren (8. septembra). — **Trebuša Dolenja**: sv. Jakob (25. julija). — **Trenta**: sv. Ana (26. julija) in mali Šmaren (8. septembra). — **Trnovo** (Bistrica): ponedeljek po sv. Treh kraljih, 16. februarja, 16. aprila, 16. junija, ponedeljek po sv. Petru in Pavlu (29. junija), 16. septembra in sv. Luka od 16. do 19. oktobra. — **Trst**: 4. septembra (Miklavžev sejem) štiri dni. — **Tržič**: sv. Mihael (29. septembra) in sv. Miklavž (6. decembra). Tržni so tretja sreda vsakega meseca. — **Unec**: prvi ponedeljek v marcu (živinski sejem). — **Videm**: sv. Anton (17. januarja) dva dni, sv. Valentin (14. februarja) dva dni, zadnja tretjina v marcu (sejem za bike in junce), sv. Jurij (24. aprila) dva dni, sv. Lovrenc (10. avgusta) pet dni, 25. septembra (sejem za bike in junce) in sv. Katarina (24. novembra) dva dni. — **Vipava**: vsaki 20. dan v mesecu, velikonočni ponedeljek, prvi ponedeljek v septembru in 29. oktobra. — **Vodnjan**: sv. Lovrenc 10. avgusta) in sv. Lucija (13. decembra). — **Volče**: sv. Ivan (24. junija). — **Volčji grad** (Komen): sv. Ivan (24. junija). — **Volosko**: sv. Rok (16. avgusta). — **Vremški britof**: veliki Šmaren (15. avgusta). — **Vrhpolje**: 22. januarja. — **Zagorje**: 10. marca, torek po binškošnih, 17. septembra in kvaterni ponedeljek pred božičem.

O oporoki

Dr. N.

Nasledovanje je zelo važen, da ne rečem najvažnejši način prenosa in pridobitve lastninske pravice. Dedovanje je možno na dva načina: ali po volji lastnikovi ali po zakonu. Sedaj veljavno zasebno pravo skoraj vseh narodov in držav daje prednost dedovanju po volji lastnikovi, seveda ne brez nekaterih pridržkov in omejitev. Radi tega nastopa dedovanje po zakonu le, če ni ničesar in v kolikor ni določil zapustnik z veljavno oporoko.

Iz pojma oporoke, ki ga določuje člen 759. zasebnega zakonika, izhaja, da je oporoka: 1.) edini čin, s katerim lahko razpolaga človek s svojim imetjem ob smrti, 2.) prostovoljen in enostranski čin, 3.) da se z njo razpolaga z vsem premoženjem ali le z delom istega, 4.) da ima učinek le po smrti zapustnika ter je vedno preključljiva in 5.) da je slovesen, pismen čin.

Iz dejstva da je oporoka edini čin, s katerim lahko razpolagamo s svojim premoženjem po smrti, izhaja, da nimamo drugega sredstva ali načina, s katerim bi razpolagali s svojim premoženjem po smrti. Italijansko zasebno pravo ne pozna torej tako zvane daritvene pogodbe ob smrti, ki je mogoča po avstrijskem zakoniku in ki je zelo znana našim ljudem. Daritvene pogodbe, ki so bile napravljene pred 1. julijem 1929., so seveda veljavne. Zato moremo po sedaj veljavnem pravu razpolagati s svojim premoženjem ob smrti le z oporoko.

Drugi bistveni del oporoke je, da je prostovoljno in enostransko pravno opravilo. To pomeni, da je oporoka vedno izraz volje samo enega človeka in ni in ne sme biti odvisna od

volje ali vpliva druge osebe. Oporoko torej lahko napravimo iz nagiba svoje volje, neodvisni od vpliva zunanosti t. j. glede na voljo, želje ali prigovarjanja drugih oseb. Ako bi se dokazalo, da je bila oporoka napravljena pod vplivom, pritiskom ali na prigovarjanje kake druge osebe, bi bila neveljavna. Izraz naše volje pri oporoki se bistveno in jasno razlikuje od izraza naše volje pri sklenitvi navadne pogodbe. Pogodba je namreč vedno dvostransko pravno opravilo, pri katerem pride v poštev volja dveh ali več oseb tako, da je nujno izraz ene volje odnosno dovršitev pravnega opravila-pogodbe odvisen od volje druge osebe, ki pride pri sklenitvi pogodbe v poštev. Pri oporoki pa dobimo izraz volje ene same osebe, ki ni v ničemer odvisna od tuje osebe, marveč je samohotna in prosta. Iz teh razlogov bi bila neveljavna oporoka, pri kateri bi sodelovala oseba, ki je v oporoki imenovana za dediča in to tudi, če poslednja izrazi samo svojo voljo ali pripravljenost sprejeti dediščino in čeprav bi nič ne vplivala na voljo zapustnika. Podobno sodelovanje bodočega dediča bi namreč vzbudilo sum, da je bil med dedičem in zapustnikom kak sporazum in da vsekakor ni bila zapustnikova volja prosta vpliva ali prigovarjanja dediča.

Dejali smo tudi, da more biti oporoka le enostranski čin, to se pravi, da pride pri tem v poštev izraz volje ene same osebe. Iz tega sledi, da ne morejo v eni oporoki dve ali več oseb imenovati bodisi enega ali več dedičev. Dalje ni dopustno, da bi se v isti oporoki postavili dve osebi medsebojno druga drugo za dediča

ali pa da bi v isti oporoki dve osebi eno ali več oseb imenovali za dediče. Prav tako bi bila neveljavna oporoka (ki je bila sicer možna po avstrijskem zasebnem pravu), v kateri bi se mož in žena imenovala medsebojno drug drugega za dediča. Lahko pa je mogoče, da dve osebi imenujeta posamezno v dveh različnih oporokah eno in isto osebo za dediča, kakor je tudi možno, da se dve osebi imenujeta v dveh različnih oporokah t. j. vsaka v svoji posebni oporoki druga drugo za dediča.

Razume se, da moremo razpolagati v oporoki le glede lastnega premoženja, radi česar ni mogoče n. pr., da bi razpolagali kot pooblaščenca s premoženjem osebe, ki nam je dala pooblastilo; ne moremo tudi razpolagati kot varuhi s premoženjem svojih varovancev, mladoletnih i. t. d.

Možno je dedovanje deloma po zakonu in deloma po oporoki. Mislimo si zapustnika, ki je v oporoki imenoval glavnega dediča nekaterih svojih posestev n. pr. hiše in zraven ležečih zemljišč in ki razdeli druge nepremičnine: tri druge hiše trem različnim osebam, a je kljub temu ostalo še nekaj premoženja, recimo dvajset tisoč lir, ki jih ni omenil v oporoki. Nastane sedaj vprašanje, ali je radi tega oporoka veljavna ali ne in v prvem slučaju, komu pripada dvajset tisoč lir, ki niso omenjene v oporoki. Taka oporoka je veljavna in bi navedenih dvajset tisoč lir pripadalo po enakih delih zakonitim dedičem.

V oporoki torej lahko razpolagamo z vsim ali samo z delom premoženja, ki je naša last, toda le v korist ene ali več oseb bodisi fizičnih ali pravnih, to se pravi: ljudi, društev, občin, ustanov i. t. d. Ni pa mogoče napraviti oporoke v korist kake živali ali stvari. Zapustnik lahko postavi za dediča kako osebo z naročilom ali pod pogojem, da skrbi in redi žival, ki mu je bila priljubljena kakor psa, mačko.

Oporoka ima učinek šele po smrti zapustnika. Pred tem trenutkom nima oporočni dedič prav nobene pravice do zapustnikovega premoženja. Mogoče pa je, da nastopi po volji zapustnika učinek oporoke določeno dobo po njegovi smrti. V tem slučaju pravimo, da je oporoka napravljena z odložilnim pogojem, to se pravi, da nastopi učinek oporoke šele, ko se uresniči v oporoki določeno dejanje ali dejstvo (sin postane dedič, ko dovrši dvajset in prvo leto), dalje učinkuje oporoka pozneje, ako je dedič ob zapustnikovi smrti šele spočet i. t. d.

Bistveni značaj oporoke je ta, da je vedno preklicljiva. Oporoko lahko iz lastnega nagiba vedno izpremenimo ali napravimo drugo. Ker je oporoka izraz naše poslednje volje, s katero določamo, kaj naj se zgodi z našim imetjem po smrti, je naravno, da je med večjim številom oporok veljavna zadnja, čeprav ni v njej izrecno preklicana odnosno razveljavljena prejšnja ali prejšnje oporoke.

Slednjič naj razložimo še poslednji bistveni znak oporoke, da mora biti namreč oporoka

slovesen in vedno pismen čin. Oporoka torej ne more biti katerakoli navadna listina, marveč mora biti napravljena v posebni obliki in mora imeti vse lastnosti, ki jih predvideva zakon. Iz tega še ne sledi, da predvideva zakon določeno besedilo, s katerim naj bi bila napravljena oporoka. Besedilo je lahko poljubno, mora pa vsebovati vse gori navedene lastnosti ter imeti eno izmed oblik, ki jih bomo sedaj opisali.

Z obliko oporoke se bomo še bavili, ker se bistveno in zelo razlikuje od različnih oblik, ki jih poznamo iz avstrijskega prava. Prvi pogoj za veljavnost oporoke je ta, da mora biti pismena. Ni veljavna ustna oporoka, ki bi jo napravili, izražajoč svojo poslednjo voljo trem istočasno prisotnim pričam.

Glede zunanje oblike razločujemo dve vrsti oporoke: lastnoročno spisano in notarsko oporoko. Poslednja se dalje deli v javno in tajno notarsko oporoko.

Lastnoročno spisana oporoka je po sedanjem veljavnem pravu najnavadnejša oblika oporoke. Potrebno je le, da jo zapustnik popolnoma sam spiše, datira in podpiše. Na stroj spisana ali stenografirana oporoka bi ne bila veljavna. Datum, ki je lahko takoj v začetku, na sredi ali na koncu oporoke, mora biti vedno resničen, to se pravi, če je bila oporoka končana 18. VI. 1930., mora biti tudi datum na oporoki 18. VI. 1930. Ako bi se torej dokazalo, da je bila oporoka napravljena 18. VI. 1930., a nosi datum 16. V. 1929., bi izgubila veljavo. To je potrebno radi tega, da se lahko vedno ugotovi, je li bil zapustnik sposoben delati oporoko v času, ko jo je napravil. Datum pa mora biti vedno pred podpisom kajti zakon zahteva, da je podpis zadnji. Zadostuje, da se podpišemo samo na poncu oporoke in ne na vsaki strani, na vsakem listu, na vsaki polji. Dalje ni predpisan jezik, radi česar spišemo oporoko v poljubnem jeziku in tudi na navadnem papirju.

Javno notarsko oporoko napravimo s tem, da se predstavimo notarju in mu v prisotnosti štirih prič ali pa v prisotnosti dveh prič in še enega notarja povemo svojo poslednjo voljo. O podrobnostih te oblike oporoke se mi ne zdi umestno razpravljati, ker so dobro znane notarjem in ni potrebno, da jih pozna vsak, ki namerava napraviti oporoko v tej obliki. Zato si pa hočemo natančneje ogledati tajno notarsko oporoko. Tako oporoko lahko spišemo sami, ali jo spiše druga oseba in mi jo samo podpišemo. Podpisati pa moramo vsak list (ne stran), čeprav se sestavlja oporoka iz enotne (skupaj se držeče) pole ki ima samo dva lista.

Ni potrebno datirati take oporoke, ker zanjo velja datum predložitve pri notarju. Taka oporoka se mora zapečatiti tako, da je ni mogoče odpreti, ne da bi se pečat zlomil ali pokvaril. Ako zapustnik ne zapečati oporoke, jo mora notar, kdor ne zna pisati, mora povedati notarju, da je oporoko, ki mu jo izroča v prisot-

nosti štirih prič, vsaj prebral. Iz tega sledi, da lahko napravi notarsko tajno oporoko vsakdo, ki zna brati, čeprav ne zna pisati.

H koncu še nekaj besed o oporokah, ki so bile napravljene, preden je stopil novi zakon v veljavo t. j. pred 1. dnem meseca julija 1929. Člen 21. kraljevega odloka od 4. nov. 1928. št. 2325. določuje, da zasebne ali izvensodne oporoke, napravljene po določilih avstrijskega zasebnega prava, niso veljavne če umre zapustnik po 30. jun. 1931. in je ni bil sam spisal, datiral in podpisal. V vsakem slučaju je torej veljavna oporoka, ki jo je napravil ali pri notarju ali na sodnji (take oporoke italijansko zasebno pravo ne pozna), ali jo je pa sam spisal, datiral in podpisal. Vsaka druga oporoka, ki je bila napravljena pred 1. julijem

1929. (n. pr. ustna, povedana trem istočasno prisotnim pričam), bo veljavna in bo imela učinek le, če umre zapustnik pred potekom dveh let od dneva, ko je stopil sedaj veljavni zakon v novih pokrajinah. Ako je torej kdo napravil ustno ali pisмено oporoko, a je ni sam spisal, podpisal in datiral, ohrani taka oporoka svojo veljavo le, če umre zapustnik do 30. dne meseca junija 1931. Kdor ni napravil oporoke pred 1. dnem meseca julija 1929. na sodnji, pri notarju, odnosno je ni spisal, datiral in podpisal lastno-ročno, marveč jo je bil napravil v kaki drugi, po avstrijskemu pravu veljavni obliki (ustne i. t. d.) in bi živel po 30. juniju 1931., bo moral napraviti drugo oporoko v eni izmed oblik novega zakona, ako hoče veljavno razpolagati s svojim premoženjem po svoji smrti.

Ljudske modrosti

Kosec in gospodar.

Kmet je najel kosca. Ošla sta v senočet in kosila prav pridno ves dopoldne. Opoldne so sosedovi kosci posedli v travo in pričeli jesti. Tudi kmet povabi kosca v senco, češ, vsediva se; sosedovi bodo mislili, da jeval! Po počitku reče kmet: »Zdaj pojdiva še midva k travli! Kosec pa sname koso in prične mahati s samim kosiščem. »Kaj pa počneš?« ga vpraša začudeno kmet. Kosec odgovori: »Prej so sosedovi mislili, da jeva, zdaj bodo mislili, da kosim.«

O ženitvi.

Oče in sin sta se prepitala o ženitvi. Sin bi se bil rad poročil, oče se je lemu upiral.

Oče: »Zakon je jarem«.

Sin je odgovoril v prički: »Vendar je laže, če neseta breme dva, ko da bi ga nesel en sam.«

Oče: »Da, ali v zakonu boš nesel breme in še ženo povrhu.«

Kako so pri Gašperju izbirali hruške.

Ko so pri Gašperju kosili otavo, je prinesla gospodinja koscem in grabčam jerbasa hrušk. Delavci so posedli in pričeli jesti. Vsak je izbral le najlepše sadove. Končno je ostala v jerbasu ena sama hruška. Nekdo izmed delavcev je segel tudi po to in jo pojedel.

Kako je bolje.

Na pašniku sta pasla dva pastirja. Prvi je bil od prvega kmeta, drugi od drugega. Vsak izmed njiju je imel pri sebi malko z jedli. — Kosila sta. Ko sta pojedla kruh in skuto, sta se lotila jabolka. Tedaj vpraša prvi pastir drugega: »Kakšna jabolka jeste pri vas?« Drugi pastir odgovori: »Pri nas jemljemo s kupa vedno le najslabša jabolka.« — »Pri nas je prav narobe,« reče prvi pastir. »vedno izbiramo samo najboljša jabolka.«

Tako so jedli pri prvem kmetu vedno le najboljša, pri drugem pa vedno le najslabša jabolka.

O slabi gospodini.

Kmet je pripovedoval: »Ko sem re poročil, sem dobil ženo, ki je bila precej skoparita. Najbolj se ji je zdelo škoda zabele. Jedi je postavila le malo zabeljene na mizo. Ljudje so to opazili in kmalu nisem mogel dobiti nobenega človeka več v črno. Eno leto je gospodinjila ona, nato sem se lotil jaz. Dolgih sedem let nisem smel štediti z zabelo, da sem zopet privabil ljudi k h'šji.«

Kako so pri Skopuharju jedli štruklje.

Pri Skopuharju so imeli košnjo. Gospodinja je pripravila za kosilo vzdignjene štruklje, v katere je natrosila jedra in jih po vrhu še dobro zabelila. — Koscem je šla

jed v slast. Skopuhar pa je mislil, kako bi prihranil štruklje zase. Komaj so zajeli nekajkrat iz skleda, je gospodar odložil žlico in dejal: »Hvala Bogu, zdaj smo vsi sitil!« Računal je, da bodo tudi delavci odložili žlice. A ti mu niso sledili, jedli so dalje. Skopuhar se je zdaj zbal, da mu kosci vse pojedjo in da ostane sam lačen. Pograbil je znova žlico: »No, če jeste vsi, bom jedel še jaz.«

Koga šteje gostilničar za moža.

Gostilničar je imel hčerko, h kateri je zahajal gospodski človek. Prišel je v gostilno, naročil četrta vina in sedel ne da bi kaj popil. Povabili so ga h kartam, a je rekel, da ne kvarta. Ponudili so mu cigaro, odklonil je, češ, da ne kadi. Ko je naposled stopil gospodar pred gostilničarja in ga zaprosil za deključino roko, je ta odklonil rekoč, da mu ne da hčere, ker človeka, ki ne pije ne kvarta, ne kadi, ne šteje kot moža.

Hlapec in gospodar.

Gospodar in hlapec sta imela pri mizi vsak svoje stalno mesto. Gospodinja pa je pazila bolj na moža ko na hlapca. Vsako jed pa je zabelila le na eni strani. Skleda je postavila na mizo vselej tako, da je bil zabeljeni del jedi pred gospodarjem. Hlapec je to opazil, a si ni mogel pomagati. — Nekoč se je gospodinja zmotila. Zabeljeni del jedi je postavila pred hlapca. Gospodar je milo gledal zabelo in mislil, kaj bi naredil, da bi si zagotovil boljši del jedi, ne da bi zbudil pozornosti. Končno si je domislil, prijel je skledo, jo zasuknil na polovico in rekel: »Ta skleda je stala pet lir.« A tudi hlapec si je znal pomagati. Zakrožil je skledo tako, da je prišla zabeljena polovica zopet na njegovo stran in dejal: »Saj jih je bila tudi vredna.«

O denarski.

Idrijski rudarji pravijo plači »denarska«. — Živel je rudar, ki je imel skopo ženo. Nikdar mu ni dala dovolj sladkorja v kavo. Ko je mož potožil, da je kava grenka, mu je žena odgovorila: »Mešaj, mešaj!« To je trpelo dolgo časa. Nekoč ob denarski pa si je rudar domislil, da bi povrnil ženi milo za drago. Dal ji je manj denarja kot navadno. Žena je vzrasla, češ, to je premalo! Rudar pa ji je odgovoril prav mirno: »Mešaj, mešaj!«

Opomba. Ljudstvo pripoveduje modrice tako, da jih prisvaja v različnih krajih različnim hišam. Dvoje izmed teh sem tudi označil tako in cicer ono, kako so pri Gašperju izbirali hruške in ono, kako so pri Skopuharju jedli štruklje. Tudi se ne pripovedujejo modrice drugače, ko takrat, ko nanese prilika, da je kdo prizadet. Tako imajo ta in slična pripovedovanja značaj satire; v živo zadenejo in zbedejo.

ZA KRATEK ČAS

A: Moja žena pravi, da me zapusti, če ne neham kvartati.

B: To je slabo!

A: Seveda, ker jo bom zelo pogrešal.

Filip: Karl mi je naročil, naj te pozdravim.

Nace: Hvala! Kako se pa tebi godi?

Filip: Karl mi je rekel, naj te pozdravim.

Nace: Hvala! In ti, kdaj si prišel?

Filip: Sinoči. Prinašam pozdrave od Karla.

Nace: Kaj si znorel, da mi praviš vedno isto?

Filip: Ne, Karl je rekel, naj ti izročim tisoč pozdravov.

Obtoženec (sodniku): Samo enega stražnika ste, gospod sodnik, povabili k današnji razpravi. Jaz pa zahtevam, da zaslišite tudi drugega stražnika.

Sodnik: Saj ni bilo nobenega drugega stražnika poleg kakor samo stražnik, ki sem ga povabil kot pričó.

Obtoženec: Jaz sem pa videl, da sta bila dva stražnika.

Sodnik: Saj zato ste pa tudi prišli pred sodnika.

V Meksiki so vedno nemiri. Streljajo, da je groza. Zadnjič je streljal celo učenec na svojega učitelja. Kroglja je prebila učitelju roko. Strogi vzgojitelj je takoj ukazal: «Revolver pod klop! Za kazen mi spišeš še danes stokrat: V šoli ne smem streljati!»

Deček: Mama, danes riblje olje ni imelo tako slabega okusa.

Mati Veseli me, da si se mu privadil.

Deček: Veš, mama, žličke nisem mogel dobiti, pa sem vzel olje z vilicami.

Markič: Odkod pa prihajate?

Bizjak: S postaje. Moja žena se je pravkar odpeljala na počitnice.

Markič: Kako to, da imate črne roke?

Bizjak: Veste, lokomotivo sem nekajkratov pobožkal.

MED SVET

Letos gredo knjige Goriške Matice že dvajseti med naše čitatelje, v slednjo hišo, ki si

želi dobrega in poučnega čtiva. Za pet lir dobi vsak naročnik pet knjig in te so:

1. Koledar za leto 1931.
2. Dr. Josip Potrata: Zdravje in bolezen v domači hiši. IV. zvezek.
3. Ljudska astronomija.
4. Damir Feigel: Čudežno oko.
5. Nande Vrbanjakov: Po svetu naokrog.

Za doplačilo L 5.— dobi vsak:

6. France Bevk: Človek proti človeku, zgodovinski roman.

Ta roman je bil naznanjen naročnikom za tri lire. Roman je pa pisatelj tako narasel pod peresom, da obsega celih 336 strani. Radi tega smo mu morali zvišati ceno. Ker je roman po svoji vsebini zelo napet in zanimiv, ga nismo hoteli deliti v dva zvezka, podajamo ga čitateljem v celoti in upamo, da smo s tem vsakomur ustregli.

Za prihodnje leto.

Književni dar, ki ga imajo naročniki pred seboj, je bogat. Dvoje knjig poučne vsebine neprecenljive vrednosti, zanimiva povest in zabaven Koledar, poleg pestrega izprehoda «po svetu naokrog». Goriška Matica hoče ostati zvesta svoji nalogi, dajati ljudstvu poučnega in zabavnega čtiva, zato bo nudila v letu 1931. sledeče knjige:

1. Koledar za leto 1932.

Koledar je najpotrebnejša, ob enem najkoristnejša knjiga vsake hiše. Bere ga staro in mlado, se zabava nad njegovo vsebino, išče dobrih naukov in koristnih nasvetov. Radi tega bomo posvetili Koledarju vso pozornost kot dosedaj, da bo vsakdo našel kaj zanimivega

in koristnega v njem, bodi starec ali mladenka, gospodinja ali otrok. Ni treba še posebej poudarjati, da bodo Koledar krasile mnoge slike.

2. Dr. Josip Potrata: Zdravje in bolezen v domači hiši.

Ta prepotrebna knjiga za ljudstvo se ni končana. Poglavlja o zdravstvu so tako mnogovrstna in obširna, da jih ni mogoče obdelati v nekaterih snopičih. V petem zvezku bo nadaljeval pisatelj z opisom in zdravljenjem nekaterih najvažnejših bolezni. Ob enem bo povedal navodila, kako se ravnati o priliki nezgod. Poseben odstavek bo posvečen zdravljenju na splošno. Po možnosti bodo pojasnjevale besedilo primerne slike.

3. Helena Sivec: **Praktična kuharica.**

Ker so do sedaj znane kuharske knjige za naše razmere predrage, je nastala potreba nove, cenejše priročne knjige za kuhanje. Tej potrebi hoče odpomoči Praktična kuharica, ki bo vsebovala glavna navodila za kuhanje in bo namenjena posebno kuharicam-začetnicam, ki nimajo prilike, da bi obiskovale kuharsko šolo. Knjiga bo v glavnem obsegala kratek pouk o prehrani, jedilne recepte in opazke o serviranju. Po možnosti se bo ozirala tudi na nove znanstvene pridobitve v pravilni prehrani. Navodila za kuhanje bodo pisana poljudno in nazorno, da bodo vsakomurumljiva. Upamo, da bomo s tem, da smo to knjigo uvrstili med redni dar, ustregli vsem našim čitateljicam in pripomogli, da pride ta prepotrebna knjiga v slednjo hišo.

4. Tone Čemažar: **Burkež gospoda Viterga.**

Zgodovinska povest iz srednjega veka. Pisatelj, ki je znan po povestici «Pastirček Matevžek» v pričujočem Koledarju in izpričuje izvežbano pero, bo po tej povesti, ki je zajeta iz življenja srednjeveških plemičev in podložnikov, crisal v napetih, dogodkov polnih poglavjih, neugasljivo sovraštvo dveh družin in iz tega izvirajoče tragične posledice. Kljub tragični vsebini bo povest prepletena z vedrim humorjem; vsako poglavje solza in smeh. Dejanje povesti se godi v goriški okolici in v solnčnih Brdih. Povest bodo krasile in pojasnjevale tudi izvirne slike.

5. Nande Vrbnjakov: **Dedek pripoveduje.**

To bo zbirka najlepših povesti naših starejših pisateljev, ki jih je zbiratelj priredil za našo mladino, ki rada bere kaj zabavnega.

Vesel je bo pa tudi odrasel bralec, ker se mu bo ob nji osvežil spomin na Jurčičeve, Erjavčeve, Stritarjeve in druge junake.

Neobvezna knjiga:

France Bevk: **Vedomec.** Roman.

Vsako leto so naši čitatelji radi segli po Bevkovih zgodovinskih romanih, ki so se odlikovali po pestrosti vsebine in napetosti pripovedovanja. To pot je pisatelj zapustil priljubljeni mu srednji vek in nam podaja kos kmetškega življenja iz dobe po francoskih vojnah. Kljub temu, da se je pisatelj približal novejši dobi, bo roman «Vedomec» poln zanimivih dogodkov, nepričakovanih zapletljajev, napet od začetka do konca, da ga težko odloži, kdor ga vzame v roke. Upamo, da bodo čitatelji prav tako pridno segli po tem romanu kot po zgodovinskih romanih istega pisatelja.

Ker bo roman obsežen bo njegova cena L. 5.

Kot druga fakultativna knjiga bo izšel zanimiv in napet roman, ki bo obsegal kakih 200 strani. Cena mu bo L. 3.—

Eden izmed obeh romanov izide že takoj spomladi, nakar opozarjamo naše naročnike in prodajalce.

Ogomba:

Lani naznanjeni prevod romana «Pod jarmom» nismo mogli izdati, ker se je oglasilo premalo naročnikov. Roman je namreč obširen, obsegal bi nad 500 strani in bi stal kakih šest lir. Vendar pa namere, da ta roman izdamo, še nismo popolnoma opustili; kakor hitro bo mogoče, ga bomo podali našim čitateljem.

V Gorici oktobra 1930.

GORIŠKA MATICA.

20. dan meseca septembra ni več praznik. Ministrski svet je določil meso njega 1. dan v februarju. Ker so bili podatki za posamezne mesece tiskani, preden smo zvedeli za to izpremembo, naj si vsak čitatelj sam popravi. Ne praznuje se torej več zavzetje Rima, pač pa dogovor med državo in sv. stolico (11. februar).

Vsebina :

Koledarski podatki in meseci	Str. 3—27	Srečna nevesta, narodna pesem	75
Tone Čemažar: Pastirček Matevžek	28	R. Šibenik: Želodec	76
Graččakov vrtnar, narodna pesem	47	Fran Žgur: Tam za logom, pesem	82
Smeh iz raznih leh:	48—59	Celestin Umek: Škodljive živali	82
Pitigrilli: Zeleni mož, groteska	48	R. Valič: Boj za južni tečaj	85
Hardy Lasbnek: Kina Jim ima psa	50	Maksa Samsa: Od spomladi do jeseni, pesem	86
René Gouzy: Zlata svetinja	52	R. F.: Mraz in gorkota	87
Ludwig Thoma: Pogodba	53	Fran Žgur: Mislim	89
Viktor Rakosi: Od leva do neveste	55	Fridtjof Nansen	90
Anton Čehov: Izpoved	57	Emil Komel: Izvor in razvoj orgel	92
Age Avenstrup: Postelja z nebom	59	Fran Žgur: Angel božji, pesem	94
Maksa Samsa: Dom, pesem	60	J. R. Zagriški: Lom nad Kanalom	95
Spomenik pesmi	61	Svetega Primoža in Felicijana zvonovi v Lomu, pesem	96
Razvoj človeškega bivališča	62	Josip Jurca: Ustanovitev ajdovskega patronata	97
Josip Jurca: Nanos kaj je?	63	N. S.: Pet tisoč let apno	99
G. Dornik: Čuden sesavec	65	Skrivnost severnega ledišča	100
Fran Žgur: Zlata čaša, pesem	66	Fran Žgur: Teče zibka, pesem	103
M. Rupnik: Soja — gozdar	67	Kotiček za otroke	104—109
Giosuè Carducci: Boj, pesem	68	Raznoterosti	109
Roman Pahor: J. Kokošar in J. Kendova zbirka narodnih pesmi	69	O pristojbinah	110
Fran Žgur: Moje pesmi, pesem	70	Sejmi v Julijski Krajini	115
—nž: Enkrat za vedno, donos h koledarski reformi	70	Dr. N.: O oporoki	116
Maksa Samsa: Pomladna, pesem	71	I judske modrosti	118
Josip Jurca: Čaven in izpod Čavna	72	Za kratek čas	119



BUDIHNA CIRIL

Gorica, Via S. Pietro 27

priporoča slavnemu občinstvu v mestu
in na deželi svojo dobro založeno

trgovino z jestvinami.

Postrežba točna.

Kabinet Roentgen

Primarij

Dr. Aug. De Fiori

Gorica

se je preselil na Corso V. Em. III št. 6

I. nadstropje

Sprejema od 9.—12. in 2.—4.



Najfinejše švicarske ure
vseh vrst, moderno izdelane
zlatenine in srebrnine
po najnižjih cenah, dobite
pri stari trrdki

JAKOB ŠULIGOJ

Gorica, Via Carducci 19

(Gosposka ulica)

Kupuje in zamenjuje vse
stare ure. Zlato in srebro
plačuje po najvišji ceni.

Popravila precizna in točna.

Velika zaloga aluminijaste posode

ANDREJ GOLJA

V GORICI

Piazza della Vittoria (na Travniku) 22

Zaloga vsakovrstnih kuhinjskih lesnih izdelkov, kakor: škafov, orn, sit, rešet, stolic, solnic, pletenih košev, jerbasev, sejalnikov
i. t. d. i. t. d.

Cene zelo nizke. Postrežba točna.

VELIKA ZALOGA TKANIN

ANDREJ MAURIČ

GORICA - Via G. Carducci 3

(Gosposka ulica)

VELIKA IZBERA

domačega in tujezemskega blaga,
oprem za neveste, izgotovljenih
OBLEK za gospode in gospè, kakor
tudi vsakovrstnih KOŽUHOVIN. ■■

LASTNA KROJAČNICA

Cene brez konkurence. Postrežba točna.

Edina zaloga **DROBNARIJE** na debelo

EUGEN PINCHERLE

GORICA - Piazza della Vittoria 24 - Tel. 166

Ustanovljena leta 1853.

Najstarejša trrdka v tej stroki
Priporoča se trgovcem, kramarjem in krošnjarjem

Cene zmerne. Postrežba točna.

Trgovina z jedilnim blagom

Kodrič Angel

Gorica, Via Morelli št. 7.

■ ■ ■ ■

Priporoča se slavnemu občinstvu v mestu in na deželi za obilen obisk.

Blago vedno sveže. : Postrežba izvrstna.

MIRODILNICA (Drogheria)

DIANA

Gorica — Via Rastello št. 27.

Telefon 402

Na drobno! Na debelo!

Kemični proizvodi - Barve, oljate in suhe - Firneži - Čopiči - Ščeti - Čistila in pripomočki za vino - Zamaški za sode in steklenice - Cevi in drugi izdelki iz kavčuka - Siroščice tekoče in v prahu - Bakrena in železna galica - Čilski soliter in amonijak - Quassia trske in zeleno milo
i. t. d. i. t. d.

Cenjeni odjemalci, ne pozabite, da so cene zmerne in blago prvovrstno.

Anton Koren naslednik

Gorica - Via Giosuè Carducci 4

Skladišče: Via Siretta št. 5

Velika zaloga stekla, porcelana, šip, okvirjev za podobe itd.
NA DEBELO - NA DROBNO

KMEČKA BANKA

registrovana zadruga z omejeno zavezo

v Gorici, Piazza E. DE Amicis (prej Koren) 12

sprejema hranilne vloge ter jih obrestuje po

~~4~~ 4 1/2 % ~~2~~

večje, na daljšo odpoved vezane vloge po dogovoru. - Davek plačuje zavod sam. - Dovoljuje svojim članom posojila na menice in vknjižbe pod ugodnimi pogoji.

Uradne ure za stranke od 9.-12. in od 15.-17. - Ob nedeljah in praznikih je urad zaprt.



I čejo se zastopniki pod ugodnimi pogoji.

Diabolo je najboljši posnemalnik !!!

Živinorejci !!

Ker čas zahteva boljših izdelkov in večjih dohodkov, nabavite si posnemalnik **DIABOLO** od največje svetovne trrdke A. B. Pump-separator Stockholm, Švedska, katera Vam nudi najmodernejše ročne stroje in najugodnejše kupne pogoje **na obroke.**

Dolgo polno jamstvo trrdke. — Ceniki se pošljejo brezplačno.

Za pojasnila pišite

JONSON DIABOLO, Gorica, Casella p. 25

Diabolo kizopozitilniki so najtrajnejši !!!

Kdor potrebuje ŠIVALNE STROJE boljše znamke, na pr. „Winselman“ - „Titan“ - „Kaiser“ - „Adler“ - „Necchi“, pletilne stroje svetovnoznane tovarne „Dubied“, dvokolesa „Atena“ - „Legnano“ - „Dürkopp“ in druge znamke, naj se obrne osebno na staroznano tvrdko

ELIJA ČUK

GORICA - Stolni trg 9 - GORICA



Mehanična delavnica
Via Duomo 13.

Brezplačen pouk v
vezenju in pletenju.

IZKUŠENI ZOBNI ZDRAVNIK

RUDOLF KOLL



ZOBOZDRAVNIŠKI
ATELJE

ustanovljen l. 1892.

Odlikovan s posebnimi priznanji: London,
Pariz, Dunaj, Gorica, Videm in St. Louis.

GORICA

Via Arcivescovado No. 1

(nasproti škofove pa'abe)

Sprejema od 9—12 in od 14—17.

ZAVAROVALNICI

Le Nord in Royal Exchange

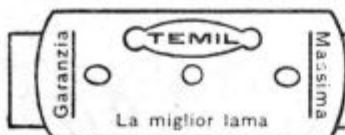
sta najgotovejši zavarovalnici proti požaru, strelu in vsem drugim nezgodam

Zastopstvo za GORIŠKO in BIVŠO NOTRANJSKO ima

HROVATIN KSIST

v GORICI, Via G. Carducci št. 7, I. n., tik Goriške
ljudske posojilnice (prej Viale XXIV Maggio št. 11)

ZAVAROVANJE
PROTI NEZGODAM



BRIJTE SE Z REZILOM TEMIL
REZILO TEMIL
SE PRODAJA V GORICI - VIA CARDUCCI

Odlikovana tvrdka

IVAN TEMIL

brusar in nožar

Gorica - Via G. Carducci

Trgovina št. 4 - Brusarnica in delavnica št. 4

Nožarnica 'Solingen'

Prodaja toaletnih predmetov najboljših tovarn - vsakovrstnih rezilnih predmetov in kos 'Merkur' - Bergamaških osel za brušenje kos. - Delavnica na električno gonilno silo z bogato zalogo nožev, brivnih britev, najelegantnejših žepnih nožev ter sploh vseh rezil. - Brusi brivne in žepne nože, mesarske in knjigoveške nože kakor tudi vse druge nože in rezila. Delo solidno.

Za izvršena dela jamči.

GOSTILNA

PRINČIČ

Gorica, Via Nazario Sauro 18

(prej ulica Dogana - nasproti sodniji)

toči pristna domača vina: vipavca, briča, teran, rizling. Domača kuhinja. Sobe za prenočišče.

Priporočala so: mešanom in detelanom vdano

KAROL in POLDA PRINČIČ.

MIRODILNICA

A. MAZZOLI

GORICA

VIA GIOSUÈ CARDUCCI ŠTEV. 6.



Zaloga na debelo in na drobno: droži, oljnatih in navadnih barv, firnežev, čopičev, karbolija, katramina, spiritov i. t. d.

ZDRAVNIK

D^R J. POTRATA

sprejema

od 9. do 12. in od 15. do 17. ure

GORICA

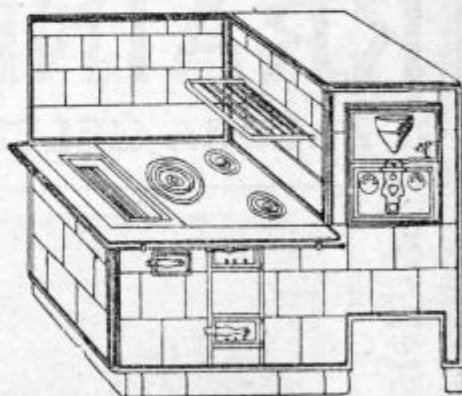
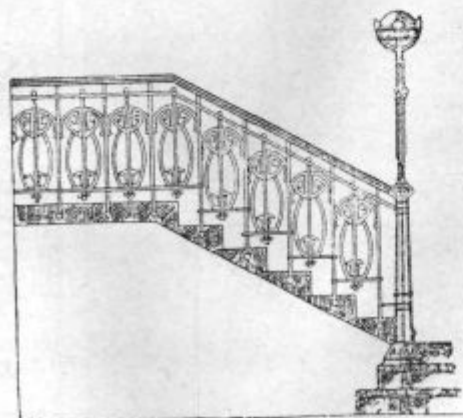
VIA DELLE MONACHE 1

nad lekarno Pontini

Josip Štrukelj

Gorica — Piazza Cristo št. 1

priporoča slavnemu občinstvu
v mestu in na deželi svojo



stavbeno - ključavničarsko

DELAVNICO

Izvršuje vsa v to stroko spadajoča dela najsolidneje in po najnižjih cenah.

Goriška ljudska posojilnica

vpisana zadruga z omejenim jamstvom

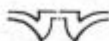
GORICA

Via Carducci 7, I. — Telefon št. 162

(Križišče tramway-a). Lastno poslojje.

Najstarejši slovenski denarni zavod v Gorici.

Ustanovljen leta 1883.



Obrestuje navadne hranilne vloge

po 4 1/4 %

davek plača zavod sam. — Na odповed vezane vloge obrestuje po dogovoru najugodnejše. — Sprejema vloge na tekoči račun. — Daje svojim članom posojila na vknjižbe, menice in zastave ter jim otvarja pasivni tekoči račun.

Uradne ure za stranke od 9.—12. in od 15.—17.

Ob nedeljah, praznikih in sobotah je urad zaprt.

Dr. L. Mermolja

ZDRAVNIK

ZA ZOBE IN USTA



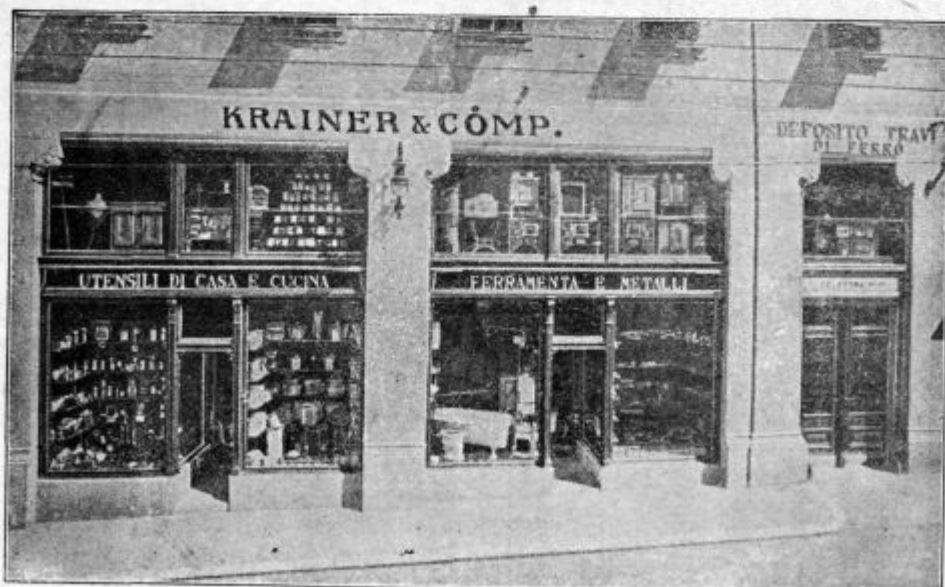
SPREJEMA

V GORICI, NA TRAVNIKU 5

KRAINER & COMP.

❖ ZALOGA ŽELEZNIN, KOVIN IN TRAVERS ❖

Gorica - Via Rastello 19.



Gorica - Via Rastello 19.

el. 11

Tel. 11

G. CARLOTTO

Gorica, Piazza Cavour št. 3.
(Stolni trg)

Izbrana zelenjadna in travniška semena.
Zaloga semenskih žit in umetnih gnojil.

Prodaja na drobno in na debelo.

Zdravnica

D^R Vilma Dominco

bivša asistentinja kr. klinike za porodništvo
in ženske bolezni v Firenci

sprejema

od 10. do 12. in od 15. do 15. ure

GORICA

CORSO VITTORIO EMANUELE III. ŠTEV. 59.

MODNI SALON

Velika izbira klobukov
zadnjih novosti. - Cene
zmerne. - Preoblikova-
nje in popravila na željo.

GORICA, VIA MAZZINI 6 (prej via Municipio)
Priporoča se **PETRA MOZETIČEVA.**

Staroznana gostilna

„AL BON FURLAN“

JOSIP ŠFILIGOJ

GORICA - ulica sv. Ivana št. 8 - GORICA

Izvrstno vipavsko, briško belo in črno vino,
teran. Gorka jedila ob vsakem času.

Postrežba najboljša. — Oprava snažna.
Prostori novi. — Prenočišča.

Največja izbera

!!!

Lastna
prvovrstna
krojačnica

Konfekcije za dame, gospode,
dečke in deklice - Vsakovrstna
kožuhovina ter vse v to s' roko
spadajoče predmete dobite pri tvrdki

Basevi & Figlio - Gorica

Corso Gius. Verdi 38 - Telefon 132

Zobozdravniški ambulatorij

Adolf Koll

zobni zdravnik
odlikovan leta 1924.

GORICA

CORSO VITT. EMAN. 11, I. NAD.



Posluje od 9. do 12. dopoldne in od
2. - 5. popo'dne.

Obnovljena

Modna krojačnica
za dame in moške

LOJZE PAHOR

Gorica - Piazza Vittoria (Travnik) 6

Velika izbira najmodernejšega ter
pristno angleškega blaga.
Resnost — Točnost



Velika izbira najmodernejšega ter
pristno angleškega blaga.
Resnost — Točnost

Lekarna G. B. Pontoni

Gorica

Za pobijanje slabokrvnosti, bledo-
krvnosti, motenja v želodcu ter splošno
telesno slabost, vzemite

Liquore di China Ferruginoso

(železovsebujoči liker Kina)

pripravljen v lekarni

G. B. Pontoni
Gorica - Via Rastello 26 - Gorica

Lekarna G. B. Pontoni

Gorica

Aii hočete ozdraviti zaprtje in do-
seči, da delujeta želodec in črevo pra-
vilno ?

Vzemite prašek

„Eupeptica“

(Eupeptika)

Da preženete kronični katar in
želodčne bolezni, zaužijte žličko

„Balsamo di Gerusalemme“
(jeruzalemskega balzama)



NAŠA ZAVAROVALNICA

L'UNION

je ustanovljena l. 1828. in se šteje med največje zavode na svetu. Dobre čenitve in takojšnje izplačilo pož. odškodnin

AVGUST RAVNIK
GORICA - VIA BARZELLINI 2.

Zima prihaja in ž njo dolgi večeri

Kako dobrodošla je tedaj dobra in lepa knjiga, vestna družica, zabavna in učena! „Biblioteka za pouk in zabavo“ skuša biti taka družica. Da se prepričaš, evo zanimivo vsebino do sedaj izišlih knjižic:

I. KNJIŽICA.

Fr. Bevk, Tuje dete
L. Čermelj, Kameno olje
Giov. Verga - Sl. Slavec, Viteštvo na kmetih
H. W. Osgood - R. V., V pradomovini kave
Alphonse Crozière - Damir Feigel, O možu, ki je bil lačen. — Paberki

II. KNJIŽICA.

Fr. Bevk, Sestra
A. K., Zakon, kakor ga urejajo civilni zakonik in nove določbe konkordata med Italijo in Sv. Stolico.
Crazia Deledda - S. Slavec, Lisica
M. C. Cooper - R. V., V sijamski džungli
Ovadij Slavič - Fr. B., Konjski tatovi
L. Č., Sličice iz prirode in tehnike

III. KNJIŽICA.

Ivan Vouk, Obisk
L. Čermelj, Dušik
Fr. Bevk, Glej, človek!
O. M. Dyolt - A. K., Ekvadorski ognjeniki
G. Courteline - Sl. Slavec, Pobočnik Flick
F. Kleinmayr, Stolpi molka
Gab. D' Annunzio - Sl. Slavec, Tofo

IV. KNJIŽICA.

Dam. Feigel, Faraon v fraku
B. K., O spravnem sodniku
Bor. Stankovič - Fr. Bevk, V noči
J. F. Rock - A. K., Pri Lamah v Choniju
Gab. D' Annunzio - Sl. Slavec, Deviška gruda
Jos. Jurca, Samopisna oporoka
Fr. Gerk - r. l., Od stopnje do stopnje

V. KNJIŽICA.

Slavko Slavec, Dora se draml
L. Č., Iz otroških let Mihajla Pupina

Damir Feigel, Faraon v Fraku (konec)
M. C. Cooper - A. K., V Sudanu

VI. KNJIŽICA.

Ferdo Plemič, Mojca
Josip Jurca, Povračanje zemljiškega davka
Vladislav Stanislav Reymont - Štefan Žeromski - France Bevk, Dvoje smrti; Smrt v hlevu. - Smrt v polju
Jaroslav Hašek - Tone Čemažar; Sovražniki alkohola praznujejo Silvestrov večer
Adolf von Pungner - M. Samsa, V pragozdu ob Amazoni
Wermeskerken - D. F., Ustnik
Drobiž

VII. KNJIŽICA.

France Bevk, Nagrada
David Socke - M. Samsa, Nesrečne pečke
I. S. Turgenjev - I. Vouk, Pes
A. Rittermann - Šlibarjev Polde, Izbruh Vezuva v letu 1929
J. Kukučičin - Slavko Slavec, Sence in svetloba
Osip Dimov - L., Izseljenci
Osip Dimov - L., Novoletni obiski

VIII. KNJIŽICA.

Slavko Slavec, Rakeževa liza
I. P., Medicina v satiri in karikaturi
France Bevk, Usmiljenje
J. B., Gandi
Jack London - Ivan Vouk, Poljakov konec
Ferdo Plemič, Krivda
S. Krym - Šibenik, V raju - Tatarska legenda
Paberki

IX. KNJIŽICA.

Ciril Ivanov, Čuvaj Suta
Mihail Zoščenko - F. B., Koza
Kristjan Leden - Maksa Samsa, V deželi eskimov
Peter Krasnov - Ivan Vouk, Aska Mariam
Paberki

Naroča se v „Tipografia Consorziale“ in prodaja se tudi v knjigarni - papirnici STOKA v Trstu in v knjigarnah v Gorici.

